

همراه گرامی

شبکه روستایی ایران «روستانت» در راستای حمایت از توسعه روستایی در کشور سرویس‌های متعددی را در فضای مجازی اینترنت راه‌اندازی نموده است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره شده است.

کتابی که نسخه الکترونیک آن هم‌اکنون در اختیار شما قرار گرفته است یکی از کتب موجود در «کتابخانه الکترونیکی روستایی» است که شما با مطالعه و پذیرش موارد زیر امکان بهره‌برداری از آن را خواهید داشت:

- ۱- امتیاز این کتاب متعلق به سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور است. این سازمان در راستای اهداف خود اقدام به تهیه این کتاب نموده است و آن را به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار می‌دهد.
- ۲- این کتاب و نیز سایر کتب حوزه روستایی این سازمان قبلاً در قالب تفاهم نامه‌ای توسط این شبکه به صورت لوح فشرده منتشر گردیده است و این شبکه مجوز نشر غیرتجاری این کتب را از این سازمان دریافت نموده است.
- ۳- این کتاب صرفاً جهت مطالعه و انجام امور پژوهشی در اختیار شما قرار گرفته است و در راستای حفظ حقوق مالکیت مادی و معنوی، هرگونه فعالیت تجاری با این کتاب ممنوع است.

عناوین کتب موجود در کتابخانه الکترونیکی شبکه روستایی ایران:

- ❖ آشنایی با طراحی، برنامه ریزی و مدیریت تاسیسات خدمات روستایی
- ❖ آشنایی با نحوه تهیه برنامه پنج‌ساله دهیاری‌ها
- ❖ آشنایی با توسعه اقتصاد روستایی، ایجاد اشتغال و توسعه صنایع دستی
- ❖ آشنایی با اصول و مبانی محیط زیست
- ❖ آشنایی با اصول کامپیوتر
- ❖ مدیریت و سامان‌دهی بافت‌های فرسوده روستایی
- ❖ آشنایی با طراحی، برنامه ریزی و مدیریت فضای سبز و فضاهای چند منظوره روستایی
- ❖ محیط زیست روستا (مدیریت مواد زائد، فضای سبز روستا و...)
- ❖ اصول انبارداری

- ❖ آشنایی با طراحی، برنامه ریزی و مدیریت تاسیسات خدمات روستایی
- ❖ آشنایی با طرح‌های هادی و کنترل و نظارت بر ساخت و ساز روستایی
- ❖ آشنایی با حفظ و بهسازی میراث فرهنگی بافت‌های تاریخی
- ❖ آشنایی با وظایف، تشکیلات و جایگاه دهیاری‌ها
- ❖ آشنایی با سازمان‌های مرتبط با امور دهیاری‌ها
- ❖ آشنایی با طرح هادی روستایی
- ❖ آشنایی با برنامه ریزی روستایی
- ❖ راهنمای جامع مدیریت روستایی
- ❖ منابع درآمدی دهیاری‌ها
- ❖ دستورالعمل‌ها و قوانین دهیاری‌ها
- ❖ اصول و مبانی بهداشت روستایی
- ❖ آشنایی با برنامه‌ها، طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی روستا
- ❖ مفاهیم و مبانی ساماندهی صنایع در نواحی روستایی
- ❖ برنامه‌ریزی و کنترل پروژه‌های روستایی
- ❖ قوانین مالی و معاملاتی دهیاری‌ها
- ❖ جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی و فرهنگی روستا
- ❖ فضای سبز روستایی
- ❖ مدیریت توسعه زیرساخت‌های خدماتی روستایی
- ❖ منابع مالی و درآمدی دهیاری‌ها
- ❖ مفاهیم و مبانی صنایع روستایی
- ❖ مدیریت روستایی در ایران
- ❖ برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران
- ❖ بودجه نویسی و بودجه ریزی روستایی
- ❖ بهسازی طبیعت و حفاظت از محیط زیست روستایی
- ❖ منابع انسانی و قوانین استخدامی
- ❖ توسعه فرهنگی و اجتماعی روستا
- ❖ آشنایی با طرح هادی روستایی
- ❖ آشنایی دهیاران با هدفمندسازی یارانه‌ها
- ❖ آشنایی با اصلاح الگوی مصرف در روستا
- ❖ آنچه یک دهیار باید بداند

- ❖ آشنایی با قوانین و مقررات کار و تامین اجتماعی
- ❖ آشنایی با صدور پروانه ساختمان و هدایت ساخت و ساز در روستا
- ❖ مدیریت مواد زائد روستایی
- ❖ اصول و مفاهیم مذاکره و ارتباطات در مدیریت روستایی
- ❖ حسابداری، حسابرسی و امور مالی دهیاری‌ها
- ❖ کارآفرینی روستایی
- ❖ مدیریت اقتصادی روستا
- ❖ مدیریت بحران روستایی
- ❖ مشارکت و ارتباط متقابل دهیار، شورا و دولت
- ❖ مقدمه‌ای بر مجموعه قوانین و مقررات ده و دهیاری
- ❖ منابع مالی و اشتغال روستایی
- ❖ تجزیه و تحلیل مشاغل و استانداردهای آموزشی
- ❖ .....

برای استفاده از خدمات و سرویس‌های متعدد «شبکه روستایی ایران» می‌توانید روی عنوان هر یک کلیک کنید:

سایت افبار و اطلاعات روستاها ➦	آلبوم تصاویر روستایی ➦	آگهی محصولات روستایی ➦
سرویس پیامک روستایی ➦	بانک اطلاعات روستاها ➦	دانشنامه روستایی ➦
نامه رسان روستایی ➦	کتابخانه الکترونیکی روستایی ➦	اطلس و نقشه‌های روستایی ➦
اوقات شرعی روستاها ➦	اطلاعات استان‌ها ➦	مجلات روستایی ➦
هواشناسی روستایی ➦	مستجوگر کتاب روستایی ➦	فانهای قرآن روستایی ➦
گردشگری روستایی ➦	نرم‌افزار مسابرداری ➦	امور دهیاری‌ها ➦
وبلاگ‌های روستایی ➦	اطلاعات فرهیفتگان روستاها ➦	مقالات موزه روستایی ➦
فروشگاه اینترنتی ➦	صدای مشاور روستایی ➦	قیمت نهاده‌های روستایی ➦
بانک غذاهای مملی ➦	بانک رگوردهای روستایی ➦	قوانین و مقررات عمومی ➦

وزارت کشور

سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور

دستورالعمل ها و قوانین دهیاری ها

از سری منابع آموزشی دهیاری ها

تهیه و تنظیم :

مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری و روستایی
سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور

دستورالعمل ها و قوانین دهیارها

کارفرما: دفتر آموزش و مطالعات کاربردی سازمان
شهرداری ها و دهیارهای کشور

تهیه و تدوین: معاونت آموزشی جهاد دانشگاهی

عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور : دستورالعمل ها و قوانین دهیاریها/ معاونت آموزشی جهاد دانشگاهی.
مشخصات نشر : تهران : سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور: بنیاد خواجه نصیر طوسی، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری : ۲۰۳ص: جدول.
شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۷۰۱۲-۷۵-۱ : ۷۲۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۹۸.
موضوع : دهیاری -- قوانین و مقررات -- ایران
شناسه افزوده : بنیاد خواجه نصیر طوسی
شناسه افزوده : سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور
شناسه افزوده : جهاد دانشگاهی. معاونت آموزشی
رده بندی کنگره : الف ۱۳۹۱ / ۲۲۸ / KMHy۲۹۴۳
رده بندی دیویی : ۵۵/۳۴۲
شماره کتابشناسی ملی : ۳۰۳۶۰۹۶

عنوان کتاب: دستورالعمل ها و قوانین دهیاریها
کارفرما: سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور- مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهری و روستایی
مجری: معاونت آموزشی جهاد دانشگاهی
ناشر: انتشارات سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور - بنیاد خواجه نصیر طوسی
مدیر پروژه: حسین رجب صلاحی
ناظر پروژه: سید عارف موسوی - یوسف جاهدی
نوبت چاپ: اول تاریخ چاپ: پاییز ۱۳۹۱
قیمت: ۷۲۰۰۰ ریال
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۰۱۲-۷۵-۱

فهرست مطالب

عنوان.....	شماره صفحه
۱-دستورالعمل نحوه درجه بندی دهیاری ها	۱
۲-قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری (مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵ و اصلاحات بعدی)	۵
۳-آیین نامه نحوه پرداخت حق جلسه و مزایا به اعضای شوراهای اسلامی (مصوب ۱۳۸۴/۹/۲۸)	۱۰
۴-آیین نامه سفر اعضای شوراهای اسلامی محلی به خارج از کشور (۱۳۸۲/۶/۲۶)	۱۱
۵-قانون منع فروش و واگذاری اراضی فاقد کاربری مسکونی برای امر مسکن به شرکتهای تعاونی مسکن و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی (مصوب ۱۳۸۱/۵/۶)	۱۳
۶-آیین نامه اجرایی قانون منع فروش و واگذاری اراضی فاقد کاربری مسکونی برای امر مسکن به شرکتهای تعاونی مسکن و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی (۱۳۸۳/۳/۶)	۱۶
۷-آیین نامه مربوط به استفاده از اراضی احداث بنا و تأسیسات در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها (مصوب ۱۳۵۵/۲/۲۲)	۲۱
۸-قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک و نحوه تعیین آنها (مصوب ۱۳۸۴/۱۰/۱۴)	۲۹
۹-تصویب نامه تعیین حریم راههای روستایی (مصوب ۱۳۶۹/۲/۱۹)	۳۳
۱۰- آیین نامه نحوه تعیین بستر و حریم رودخانه ها و انهار و برکه های طبیعی (مصوب ۱۳۷۰/۴/۱۲)	۳۴
۱۱- قانون منع احداث بنا در طرفین لوله انتقال گاز (مصوب ۱۳۴۹/۱۲/۲۷)	۳۹
۱۲- آیین نامه منع احداث بنا در طرفین لوله انتقال گاز (مصوب ۱۳۵۰/۴/۳)	۴۰
۱۳- طرح نوسازی و بهسازی مسکن روستایی (مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۱۶)	۴۱
۱۴- آیین نامه اجرایی بند (۴) ماده (۱۳۳) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۸۴/۲/۷ و اصلاحات بعدی)	۴۳
۱۵- آیین بیمه اجتماعی و روستاییان و عشایر (مصوب ۱۳۷۳/۱۱/۴ و اصلاحات بعدی)	۴۹
۱۶- قانون مدیریت پسماندها (مصوب ۸۳/۲/۲۰)	۵۴
۱۷- آیین نامه اجرایی مدیریت اجرایی پسماندها (مصوب ۱۳۸۴/۵/۵)	۵۹
۱۸- طرح جامع امداد و نجات کشور (مصوب ۱۳۸۲/۱/۱۷)	۶۷
۱۹- دستورالعمل اجرایی موضوع ماده ۲۱ آیین نامه اجرایی قانون " اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری	

- و وصول عوارض و سایر وجوه از تولیدکنندگان کالا و ارایه خدمات و کالاهای وارداتی" ۸۶
- ۲۰- آیین نامه اجرایی نحوه وضع و وصول عوارض توسط شوراهای اسلامی شهر، بخش و شهرک موضوع قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مصوب ۱۳۷۵ (مصوب هیات وزیران_ ۱۳۷۸/۷/۷) ۸۸
- ۲۱- قانون تجمیع عوارض ۹۴
- ۲۲- قانون محاسبات عمومی کشور (مصوب ۱۳۶۶/۶/۱) با اصلاحات بعدی ۱۰۲
- ۲۳- دستورالعمل تدوین برنامه پنج ساله دهیاریها ۱۳۹
- ۲۴- آیین نامه اجرایی بازسازی و نوسازی مناطق مسکونی آسیب دیده در اثر جنگ، سیل، زلزله و سایر سوانح طبیعی موضوع ماده ۸ قانون اساسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و تبصره ذیل آن ۱۴۷
- ۲۵- آیین نامه اجرایی تهیه، تفکیک و واگذاری زمین در روستاها (اصلاحیه) ۱۵۵
- ۲۶- شرح خدمات تهیه طرح تفکیک اراضی روستایی ۱۵۷
- ۲۷- شرح خدمات تهیه طرح آماده سازی و تفکیک اراضی روستایی ۱۶۱
- ۲۸- ضوابط شناخت و انتخاب بافتهای با ارزش روستایی ۱۶۵
- ۲۹- دستورالعمل نحوه واگذاری اراضی روستایی ۱۶۹
- ۳۰- توافقنامه نحوه واگذاری زمین برای مسکن روستایی ۱۷۴
- ۳۱- قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغها ۱۷۵
- ۳۲- آیین نامه اجرایی قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغها (۱۳۷۴/۱۰/۲۴) ۱۷۷
- ۳۳- بخشی از آیین نامه ساماندهی، بهسازی و عمران مساجد کشور ۱۸۰
- ۳۴- بخشی از آیین نامه نحوه بررسی و تصویب طرحهای توسعه و عمران محلی، ناحیه‌ای، منطقه ای و ملی و مقررات شهرسازی و معماری کشور ۱۸۱
- ۳۵- مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در خصوص چارچوب ضوابط تهیه طرحهای ساماندهی فضا و سکونت گاههای روستایی ۱۸۴
- ۳۶- آیین نامه اجرایی تبصره ۱ ماده ۱۷ اصلاحی ایمنی راهها و راه آهن (۱۳۷۹) ۱۸۷
- ۳۷- «الگوی سطح بندی مناطق و مراکز روستایی» و «استانداردها و ضوابط ارائه خدمات روستایی کشور» ۱۹۲
- ۳۸- «اصول کلی ضوابط و مقررات هویت بخشی به سیما و کالبد شهرها و روستاهای کشور» (موضوع بند ب ماده ۱۳۷ قانون برنامه سوم) ۱۹۴
- منابع و مأخذ ۱۹۸

۱- دستورالعمل نحوه درجه بندی دهیاری ها

ماده ۱: به استناد ماده ۲ اساسنامه، تشکیلات و سازمان دهیاری ها مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۱ و براساس آخرین اطلاعات رسمی کشور، درجه بندی دهیاری ها براساس سه شاخص درآمد، جمعیت و وسعت روستا (محدوده قانونی) از ۱ تا ۶ تعیین می شود.

هر یک از شاخص های مندرج در ماده یک در ۵ طبقه دسته بندی و به ترتیب از کوچک به بزرگ امتیاز دریافت خواهند کرد و مجموع کل امتیازات هر دهیاری، تعیین کننده درجه آن دهیاری خواهد بود.

تبصره: همزمان با صدور مجوز تأسیس دهیاری، به صورت موقت درجه آن دهیاری یک تعیین می شود. دو سال پس از تأسیس و آغاز به کار سازمان دهیاری، درجه واقعی آن دهیاری تعیین خواهد شد.

ماده ۲: شاخص درآمد: میزان درآمد دهیاری مطابق تفریح بودجه مصوب سالانه دهیاری در ۵ رده به شرح جدول زیر طبقه بندی و امتیاز آن تعیین می گردد.

طبقه	درآمد	از مبلغ (ریال)	تا مبلغ (ریال)	امتیاز
۱		-	۳۰۰/۰۰۰/۰۰۰	۱
۲		۳۰۰/۰۰۰/۰۰۱	۶۰۰/۰۰۰/۰۰۰	۲
۳		۶۰۰/۰۰۰/۰۰۱	۹۰۰/۰۰۰/۰۰۰	۳
۴		۹۰۰/۰۰۰/۰۰۱	۱/۱۰۰/۰۰۰/۰۰۰	۴
۵		۱/۲۰۰/۰۰۰/۰۰۱ و بیشتر		۵

تبصره ۱: منظور از درآمد، جمع کل درآمدهای حاصله از وصول بهای خدمات، عوارض و درآمد حاصل از فعالیتهای اقتصادی سازمان دهیاری، کمک‌های دولتی، فروش اموال و... است.

تبصره ۲: براساس میانگین نرخ رشد بودجه دهیاریها، هر دو سال میزان شاخص درآمد از سوی وزارت کشور (سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور) مورد تجدید نظر قرار گرفته و ابلاغ می‌گردد.

ماده ۳: شاخص جمعیت: براساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور یا اعلام رسمی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان، امتیاز شاخص جمعیت دهیاری‌ها از ۱ تا ۵ به شرح جدول ذیل طبقه‌بندی می‌شوند:

طبقه	جمعیت (نفر)	از	تا	امتیاز
۱		۱۰۰	۴۹۹	۱
۲		۵۰۰	۹۹۹	۲
۳		۱۰۰۰	۲۴۹۹	۳
۴		۲۵۰۰	۴۹۹۹	۴
۵		۵۰۰۰ و بیشتر		۵

ماده ۴: شاخص وسعت روستا (محدوده قانونی): در روستاهای دارای طرح هادی مصوب، محدوده قانونی روستا براساس طرح مذکور خواهد بود. محدوده قانونی در روستاهای فاقد طرح هادی مصوب تا زمان تهیه و تصویب طرح مذکور، محدوده عرفی روستا خواهد بود که با پیشنهاد مشترک دهیار و

شورای اسلامی روستا پس از کسب نظر از دستگاههای ذی ربط به تأیید شورای اسلامی بخش و یا جانشین قانونی آن می‌رسد.

طبقة	وسعت (هکتار)	از	تا	امتیاز
۱	۱	-	۱۰	۱
۲	۲	۱۰/۱	۲۰	۲
۳	۳	۲۰/۱	۳۰	۳
۴	۴	۳۰/۱	۴۰	۴
۵	۵	۴۰/۱ و بیشتر		۵

ماده ۵: شرایط خاص: در روستاهایی که دارای شرایط خاص هستند به ترتیب زیر امتیاز دریافت خواهند نمود:

۱- روستاهای برخوردار از آثار و ابنیه باستانی، فرهنگی و یا مذهبی ثبت شده در فهرست آثار ملی و یا برخوردار از پتانسیل گردشگری و تفریحی خصوصاً در مناطق بلافصل شهری با ارائه تأییدیه سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان ۱ امتیاز دریافت می‌کنند.

۲- روستاهای واقع در نقاط مرزی کشور براساس فهرست دهستانهای مرزی دفتر تقسیمات کشوری وزارت کشور و تأییدیه استانداری ۱ امتیاز دریافت می‌کنند.

۳- روستاهای واقع در جزایر کشور با تأییدیه فرمانداری ۱ امتیاز دریافت می‌کنند.

ماده ۶: نحوه محاسبه درجه دهیاریها: اگر یک دهیاری بین ۳۰۰/۰۰۰/۰۰۱ تا ۶۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال درآمد داشته باشد از شاخص درآمد امتیاز ۲ و اگر بین ۲۵۰۰ تا ۴۹۹۹ نفر جمعیت داشته باشد، از شاخص جمعیت امتیاز ۴ و اگر بین ۳۰/۱ تا ۴۰ هکتار وسعت داشته باشد، از شاخص وسعت (محدوده قانونی)، امتیاز ۴ و چنانچه از شرایط خاص بدلیل داشتن پتانسیل گردشگری و تفریحی و واقع شدن در نقاط مرزی کشور امتیاز ۲ بگیرد، مجموعاً از شاخصهای فوق الذکر ۱۲ امتیاز خواهد شد و امتیاز دهیاری مربوطه بین طبقه ۱۱-۱۲ قرار می‌گیرد، لذا درجه آن دهیاری ۴ خواهد بود.

درجه	تا امتیاز	از امتیاز	امتیاز / طبقه
۱	۵	۳	۱
۲	۸	۶	۲
۳	۱۰	۹	۳
۴	۱۲	۱۱	۴
۵	۱۴	۱۳	۵
۶	۱۸	۱۵	۹

با توجه به تعداد زیاد دهیارها در کشور جهت تسریع در تعیین درجه دهیاری ها کمیسیونی در استانداریها با عنوان « کمیسیون تعیین درجه دهیاری» متشکل از معاون امور عمرانی استاندار (رییس کمیسیون)، رییس سازمان جهاد کشاورزی استان، فرماندار شهرستان مربوطه و مدیرکل دفتر امور شهری و روستایی استانداری که سمت دبیر و در نبود رییس کمیسیون به عنوان جانشین رییس کمیسیون ایفاء وظیفه می کند، جهت بررسی و تعیین درجه دهیاری ذی ربط تشکیل می گردد.

تبصره: دفتر امور شهری و روستایی استانداری به عنوان دبیرخانه کمیسیون تعیین می گردد.

ماده ۷: فاصله زمانی برای ارتقاء درجه دهیاری ها پس از تعیین درجه واقعی، ۴ سال تعیین می گردد. تبصره: دهیاری هایی که دو سال پس از ابلاغ این دستورالعمل، تفریح بودجه دو سال آنها بطور متوالی رقم افزایش درآمد به میزان ۱/۵ برابر درآمد قبلی را تأیید نماید، می توانند درخواست افزایش درجه نمایند.

ماده ۸: درجه دهیاری که وفق مفاد این دستورالعمل مشخص می گردد پس از تصویب توسط وزارت کشور (سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور) جهت اطلاع و اقدام لازم ابلاغ می گردد.

ماده ۹: مادامیکه تغییری در این دستورالعمل داده نشود، مفاد آن به قوت خود باقی است و در صورت لزوم با توافق طرفین دستورالعمل قابل اصلاح است.

این دستورالعمل بر ۹ ماده و ۵ تبصره به تصویب وزیر کشور و وزیر جهاد کشاورزی رسید.

۲- قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری (مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵ و اصلاحات بعدی)

فصل اول - تعریف

ماده ۱: عناصر تقسیمات کشوری عبارتند از: روستا، دهستان، شهر، بخش، شهرستان و استان.

ماده ۲: روستا واحد مبدا تقسیمات کشوری است که از لحاظ محیط زیستی (وضع طبیعی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) همگن بوده که با حوزه و قلمرو معین ثبتي یا عرفی مستقل که حداقل تعداد ۲۰ خانوار یا صد نفر اعم از متمرکز یا پراکنده در آنجا سکونت داشته باشند و اکثریت ساکنان دائمی آن به طور مستقیم یا غیر مستقیم از فعالیت های کشاورزی، دامداری، باغداری به طور اعم و صنایع روستایی و صید و یا ترکیبی از این فعالیتها اشتغال داشته باشند و در عرف به عنوان ده، آبادی، دهکده یا قریه نامیده می شده است.

تبصره ۱: مزرعه نقطه جغرافیایی و محلی است کشاورزی که بنا به تعریف روستا نبوده و به دو شکل مستقل و تابع شناخته می شود.

تبصره ۲: مکان به نقطه ای اطلاق می شود که بنا به تعریف روستا نبوده و بیشتر محل انجام فعالیتهای غیر کشاورزی (کارخانه، ایستگاه، کارگاه، قهوه خانه و نظایر آنها) است که به دو شکل مستقل و تابع شناخته می شود.

تبصره ۳: مزرعه و مکان تابع در محدوده ثبتي یا عرفی روستای متبوع خود بوده و به طور کلی از لحاظ نظام تقسیمات کشوری جزو آن محسوب می شود.

ماده ۳: دهستان کوچک ترین واحد تقسیمات کشوری است که دارای محدوده جغرافیایی معین بوده و از به هم پیوستن چند روستا، مکان، مزرعه همجوار تشکیل می شود که از لحاظ محیط طبیعی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی همگن بوده و امکان خدمات رسانی و برنامه ریزی در سیستم و شبکه واحدی را فراهم می نماید.

تبصره ۱: حداقل جمعیت دهستان با در نظر گرفتن وضع پرداختگی و اقلیمی کشور به سه درجه تراکمی به شرح زیر تقسیم می شود:

الف - تراکم زیاد ۸۰۰۰ نفر، ب - تراکم متوسط ۶۰۰۰ نفر، ج - تراکم کم ۴۰۰۰ نفر

تبصره ۲: دهستان های موجود که از نظر وسعت، جمعیت و دسترسی دارای تراکم مطلوب بوده در قالب موجود باقی و آن تعداد از دهستان هایی که از این لحاظ نامتناسب می باشند از طریق تقسیم و یا ادغام تعدیل و به دهستان های جدید تبدیل خواهند شد.

تبصره ۳: مرکز دهستان منحصراً روستایی از همان دهستان است که مناسب ترین مرکز خدمات روستایی آن محدوده شناخته می شود.

ماده ۴: شهر محلی است با حدود قانونی که در محدوده جغرافیایی بخش واقع شده و از نظر بافت ساختمانی، اشتغال و سایر عوامل، دارای سیمایی با ویژگی های خاص خود بوده و به طوری که اکثریت ساکنان دائمی آن در مشاغل کسب، تجارت، صنعت، کشاورزی، خدمات و فعالیت های اداری اشتغال داشته و در زمینه خدمات شهری از خودکفایی نسبی برخوردار و کانون مبادلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی حوزه جذب و نفوذ پیرامون خود بوده و حداقل دارای ده هزار نفر جمعیت باشد.

تبصره ۱: تعیین محدوده شهری به پیشنهاد شورای شهر و تصویب وزارتین کشور و مسکن و شهرسازی خواهد بود.

تبصره ۲: محله، مجموعه ساختمان های مسکونی و خدماتی است که از لحاظ بافت اجتماعی ساکنانش خود را اهل آن می دانند و دارای محدوده معین است. حدود محله های شهر تابع تقسیمات شهرداری خواهد بود.

تبصره ۳: منطقه، در شهرهای بزرگ از به هم پیوستن چند محله، منطقه شهری تشکیل می شود.
تبصره ۴: حوزه شهری، به کلیه نقاطی اطلاق می شود که در داخل و خارج محدوده قانونی شهر قرار داشته و از حدود ثبتی و عرفی واحدی تبعیت کنند.

ماده ۵: بخش عشایری؛ واحدی است از تقسیمات کشوری که با داشتن یک بخشدار سیار مسئول گرفتن خدمات و هماهنگی با ادارات مربوطه خواهد بود و عشایر در فصول مختلف در هر منطقه که اسکان می کنند تابع فرمانداری و استانداری همان منطقه هستند.

ماده ۶: بخش؛ واحدی است از تقسیمات کشوری که دارای محدوده جغرافیایی معین بوده و از به هم پیوستن چند دهستان همجوار مشتمل بر چندین مزرعه، مکان، روستا و احیاناً شهر که در آن عوامل طبیعی و اوضاع اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی واحد و همگنی را به وجود می آورد به نحوی که با در نظر گرفتن تناسب، وسعت، جمعیت، ارتباطات و دسترسی و سایر موقعیت ها، نیل به اهداف و برنامه ریزی های دولت در جهت احیاء امکانات طبیعی و استعداد های اجتماعی و توسعه امور رفاهی و اقتصادی آن تسهیل گردد.

تبصره ۱: حداقل جمعیت محدوده هر بخش بدون احتساب نقاط جمعیت شهری با در نظر گرفتن وضع پراکندگی و اقلیمی کشور به دو درجه تراکمی به شرح زیر تقسیم شده است:

الف - مناطق با تراکم زیاد سی هزار نفر، ب - مناطق با تراکم متوسط ۲۰ هزار نفر

تبصره ۲: در نقاط کم تراکم، دورافتاده، مرزی، جزایری و جنگلی و کویری با توجه به کلیه شرایط اقلیمی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی تا حداقل دوازده هزار نفر جمعیت با تصویب هیات وزیران و در موارد استثنایی با تصویب مجلس، جمعیت بخش می تواند کمتر از میزان تعیین شده در تبصره ۱ باشد.

تبصره ۳: مرکز بخش، روستا یا شهری، از همان بخش است که مناسب ترین کانون طبیعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی آن محدوده شناخته می شود.

ماده ۷: شهرستان؛ واحدی از تقسیمات کشوری است با محدوده جغرافیایی معین که از به هم پیوستن چند بخش همجوار که از نظر عوامل طبیعی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی واحد متناسب و همگنی را به وجود آورده اند.

تبصره ۱: حداقل جمعیت شهرستان با در نظر گرفتن وضع پراکندگی و اقلیمی کشور به دو درجه تراکمی به شرح زیر تقسیم می شود:

الف- تراکم زیاد ۱۲۰۰۰۰ نفر

ب- تراکم متوسط ۸۰۰۰۰ نفر

تبصره ۲: در نقاط کم تراکم، دور افتاده، مرزی، جزایری و کویری با توجه به کلیه شرایط اقلیمی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی تا حداقل ۵۰ هزار نفر با تصویب هیات وزیران و در موارد استثنایی با تصویب مجلس شورای اسلامی می تواند کمتر از ۵۰ هزار نفر باشد.

تبصره ۳: مرکز شهرستان یکی از شهرهای همان شهرستان است که مناسب ترین کانون طبیعی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی آن محدوده شناخته می شود.

ماده ۸: وزارت کشور موظف است طرف مدت ۳ ماه با همکاری سازمان برنامه و بودجه و مرکز آمار درجات تراکم را تعیین و به تصویب هیات وزیران برساند.

ماده ۹: استان، واحدی از تقسیمات کشوری است با محدوده جغرافیایی معین، که از به هم پیوستن چند شهرستان همجوار با توجه به موقعیت های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و طبیعی تشکیل می شود.

تبصره ۱: وزارت کشور بنا به ضرورت می تواند با تصویب هیات وزیران با انتزاع و الحاق روستاها، بخش ها یا شهرستان های مجاور، استان ها را تعدیل نماید. مگر آنکه به تصویب مجلس شورای اسلامی ایجاد استان جدید ضروری شناخته شود. استان جدید باید حداقل یک میلیون نفر جمعیت داشته باشد.

تبصره ۲: مرکز استان یکی از شهرهای همان استان است که مناسب ترین کانون سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، طبیعی و اجتماعی آن استان شناخته می شود.

ماده ۱۰: دولت موظف است با حفظ جهات سیاسی اجتماعی هر روستا را به نزدیک ترین مرکز دهستان و هر دهستان را به نزدیک ترین مرکز بخش و هر بخش را به نزدیک ترین مرکز شهرستان و هر شهرستان را به نزدیک ترین مرکز استان منضم نماید.

ماده ۱۱: بخش ها، شهر ها، شهرستان ها و استان هایی که فاقد شرایط مذکور در این قانون هستند با همان عنوان باقی می ماند، دولت موظف است حتی الامکان اینگونه واحدها را با شرایط مندرج در این قانون منطبق گرداند.

فصل دوم - نظام تقسیمات کشوری

ماده ۱۲: از لحاظ نظام اداری دهستان تابع بخش و بخش تابع شهرستان و شهرستان تابع استان و استان تابع تشکیلات مرکزی خواهد بود.

ماده ۱۳: هر گونه انتزاع، الحاق، تبدیل، ایجاد و ادغام و نیز تعیین و تغییر مرکزیت و تغییر نام و نامگذاری واحدهای تقسیمات کشوری، بجز استان بنا به پیشنهاد وزارت کشور و تصویب هیات وزیران خواهد بود.

ماده ۱۴: رعایت محدوده کلیه واحدهای تقسیماتی برای تمامی واحدها و سازمان های اداری (اجرایی و قضایی) و نهادهای انقلاب اسلامی کشور لازم است.

تبصره (اصلاحی ۱۳۷۲/۲/۱۹ و ۱۳۷۹/۸/۱۱): نیروهای نظامی در ارتباط با دستورالعمل های شورای عالی دفاع و اجرای وظایف سازمانی خود در هر محدوده با اطلاع نماینده سیاسی دولت و شرکت سهامی راه آهن جمهوری اسلامی ایران در ارتباط با تقسیم بندی حیطه نظامی نواحی راه آهن و گمرک جمهوری اسلامی ایران بنا به ماهیت وظایف در ارتباط با تقسیم بندی حیطه نظارتی مناطق گمرک و ایجاد یا استقرار گمرکات وسیع در سطوح مدیریت کل یا اداره در نقاط مرزی و بانک ها در خصوص تأسیس شعب در غیر مراکز دهستان ها از این ماده مستثنی خواهد بود.

تبصره ۲: حوزه های انتخابات مجلس شورای اسلامی حتی الامکان منطبق بر محدوده شهرستان ها و هر حوزه انتخاباتی متشکل از یک یا چند شهرستان خواهد بود. محدوده حوزه های انتخابات را قانون معین می کند.

تبصره ۳ (اصلاحی ۱۳۶۴/۱/۲۱): وزارت کشور موظف است حداکثر ظرف مدت یک سال از تاریخ تصویب این قانون لایحه قانونی محدوده حوزه های انتخاباتی را همراه با جداول و نقشه مربوطه تهیه و جهت تصویب به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید.

تبصره ۴ (الحاقی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱): سایر موارد مستثنی از شمول این ماده بنا به پیشنهاد مشترک دستگاه ذی ربط و وزارت کشور و تصویب هیات وزیران مجاز خواهد بود.

ماده ۱۵: وزارت کشور موظف است ظرف مدت ۳ ماه لایحه قانونی حدود وظایف و اختیارات مسئولین واحدهای تقسیمات کشوری را تهیه و جهت تصویب به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید.

ماده ۱۶: وزارت کشور موظف است ظرف ۶ ماه از تاریخ تصویب این قانون آیین نامه های اجرایی آن را تهیه و پس از تصویب هیات دولت به مورد اجرا گذارد.

ماده ۱۷: دولت موظف است همزمان با تهیه آیین نامه های اجرایی آخرین آمار جمعیت کشور را تهیه و براساس آن این قانون را اجراء نماید.

ماده ۱۸: وزارت کشور موظف است اجراء این قانون را از نقاط دور افتاده و محروم آغاز نماید.

قانون فوق مشتمل بر هیجده ماده و بیست و دو تبصره در جلسه روز چهارشنبه پانزدهم تیرماه یکهزار و سیصد و شصت و دو مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۶۲/۴/۲۰ به تایید شورای نگهبان رسیده است.

۳- آیین نامه نحوه پرداخت حق جلسه و مزایا به اعضای شوراهای اسلامی

(مصوب ۱۳۸۴/۹/۲۸)

ماده ۱ - در این آیین نامه اصلاحات زیر در معانی مشروح مربوط به کار می روند.

الف - قانون: قانون اصلاح قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران و اصلاحات بعدی آن.

ب - شورا: شوراهای اسلامی موضوع قانون

ماده ۲ - پرداخت هرگونه وجه تحت عنوان حق حضور در جلسه به کارکنان دولت یا کارکنان مؤسسات عمومی که با رعایت مقررات مربوط به شورا مأمور می شوند ممنوع است. این قبیل افراد در صورت انجام کار بعد از ساعت اداری، صرفاً مشمول دریافت اضافه کار با رعایت قوانین و مقررات مربوط خواهند بود.

ماده ۳ - شواری عالی استانها مؤظف است ظرف شش ماه آیین نامه نحوه استفاده از خدمات تمام وقت یا پاره وقت آن دسته از اعضای شورا را که جزء کارکنان دولت یا مؤسسات عمومی نیستند، تهیه و جهت تصویب به هیئت وزیران ارایه نماید و تا زمان تصویب آیین نامه یاد شده مطابق دستورالعمل ابلاغی وزارت کشور اقدام خواهد شد.

ماده ۴ - به آن دسته از اعضای شورا که فقط در جلسات رسمی شورا کمیسیونها یا سایر جلسات فرعی شرکت می نمایند صرفاً حق حضور در جلسه پرداخت خواهد شد.

ماده ۵ - پرداخت حق حضور در جلسات رسمی شورا با تایید رییس شورا و حق حضور در جلسات کمیسیونها و جلسات فرعی بنا به پیشنهاد رییس کمیسیون و تایید رییس شورا مجاز است.

ماده ۶ - پرداخت حق جلسه به اعضای شورا بر اساس جدول زیر انجام می شود:

تبصره ۱- تعدیل ارقام مندرج در جدول این ماده به استثنای ردیفهای (۳ و ۴) مطابق افزایش ضریب حقوق کارکنان مشمول قانون نظام هماهنگ کارکنان دولت خواهد بود.

تبصره ۲ - پرداخت حق جلسه با توجه به میزان حضور، بیشتر از سقفهای تعیین شده در جدول این ماده ممنوع است.

ماده ۷ - پرداخت حق مأموریت به اعضای شورا به موجب آیین نامه ای خواهد بود که بنا به پیشنهاد شواری عالی استانها به تصویب هیئت وزیران می رسد.

۴- آیین نامه سفر اعضای شوراهای اسلامی محلی به خارج از کشور (مصوب ۱۳۸۲/۶/۲۶)

ماده ۱: به منظور نظارت، هماهنگی و تصمیم گیری در خصوص مأموریت اعضای شورای اسلامی به خارج از کشور، کمیسیونی به ریاست معاون وزیر کشور در امور اجتماعی و شوراهای و با عضویت رییس شورای عالی اسلامی استانها و نمایندگان تام الاختیار معاونت اجتماعی سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، معاونت امور کنسولی و مجلس وزارت امور خارجه و معاونت فرهنگی و سیاسی وزارت اطلاعات تحت عنوان «کمیسیون مرکزی مأموریت اعضای شوراهای اسلامی محلی به خارج از کشور» که در این آیین نامه «کمیسیون مرکزی» خوانده می شود، تشکیل خواهد شد.

تبصره: دبیرخانه این کمیسیون در دفتر هماهنگی و پیگیری امور شوراهای وزارت کشور تشکیل می شود و دبیر آن مدیر کل دفتر یاد شده خواهد بود.

ماده ۲: کارگروه استانی به ریاست معاون سیاسی - امنیتی استانداری و با عضویت رییس شورای اسلامی استان، رییس سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان و مدیر کل اطلاعات استان تشکیل می شود که پیشنهاد دهنده نهایی مأموریت اعضای شوراهای اسلامی استان به کمیسیون مرکزی خواهد بود.

تبصره: دبیرخانه کارگروه استانی در دفتر اجتماعی و انتخابات استانداری و دبیر آن مدیر کل دفتر یاد شده می باشد.

ماده ۳: سفرهای شخصی اعضای شورا های اسلامی که جنبه مأموریت نداشته و از بودجه شورا برای انجام سفر استفاده نمی شود، به عنوان سفر غیر رسمی تلقی و با آنها همانند سایر شهروندان ایرانی رفتار خواهد شد.

ماده ۴: مأموریت اعضای شوراهای اسلامی پس از طی کردن تشریفات مندرج در این آیین نامه با گذرنامه عالی انجام خواهد شد.

ماده ۵: پیشنهاد مأموریت اعضای شوراهای اسلامی همراه با گزارش توجیهی، اهداف و مدت زمان مأموریت تنها با تایید شورای بالادست بلافاصله و تصویب کارگروه استان قابل طرح در «کمیسیون مرکزی» است.

تبصره: مأموریت اعضای شورای اسلامی استان و شورای عالی استانها پس از تصویب در شورای عالی استانها به کمیسیون مرکزی پیشنهاد می شود.

ماده ۶: تأمین اعتبار مأموریت اعضای شوراهای اسلامی در تمام سطوح به عهده شورای مربوط است.

ماده ۷: هیئتهای اعزامی موظفند پس از انجام مأموریت گزارش مأموریت، اقدامات و مذاکرات انجام شده را به دبیرخانه کمیسیون مرکزی ارسال نمایند.

ماده ۸: رعایت مقررات و شئونات جمهوری اسلامی ایران از سوی کلیه مأموران اعزامی مشمول این آیین نامه لازم الاجرا است.

۵- قانون منع فروش و واگذاری اراضی فاقد کاربری مسکونی برای امر مسکن به

شرکتهای تعاونی مسکن و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی (مصوب ۱۳۸۱/۵/۶)

ماده ۱: از تاریخ لازم الاجرا شدن این قانون هرگونه واگذاری و نقل و انتقال اراضی به اشخاص حقیقی و حقوقی و شرکتهای تعاونی مسکن اعم از شرکتهای تعاونی مسکن کارمندی و کارگری و تعاونی های مسکن کارکنان نیروهای نظامی و انتظامی برای امر مسکن در داخل محدوده (قانونی) شهرها، شهرکها و شهرهای جدید موکول به اخذ گواهی مبنی بر نداشتن کاربری معارض و ضوابط ساخت و ساز متناسب با نیاز و هدف متقاضیان در اراضی مورد نظر از مراجع مذکور در مواد (۳) و (۴) این قانون می باشد.

ماده ۲: دفاتر اسناد رسمی و کلیه مراجع قانونی واگذار کننده زمین اعم از سازمانها، نهادها و دستگاه های دولتی و غیر دولتی موظفند قبل از هرگونه نقل و انتقال و یا واگذاری زمین به شرکتهای تعاونی مسکن و اشخاص حقیقی و حقوقی موضوع بلامانع بودن احداث واحدهای مسکونی در اراضی مورد نظر را طبق مواد آتی از مراجع تعیین شده در این قانون استعلام و پیوست مدارک نمایند. اعتبار این گواهی حداکثر دو سال از تاریخ صدور می باشد.

ماده ۳: کاربری، ضوابط ساختمانی و بلامانع بودن نقل و انتقال یا واگذاری زمین برای امر مسکن به شرکت های تعاونی مسکن و اشخاص حقیقی و حقوقی در داخل محدود (قانونی) شهرها، باید از طریق شهرداری مربوط و براساس طرح های مصوب توسعه شهری به طور کتبی اعلام و گواهی شده باشد.

ماده ۴: هرگونه نقل و انتقال و واگذاری زمین به شرکت های تعاونی مسکن و اشخاص حقیقی و حقوقی برای امر مسکن در خارج محدوده (قانونی) شهرها اعم از داخل و یا خارج از حریم شهرها بجز در محدوده مصوب شهرهای جدید و شهرک هایی که طبق مقررات و بر اساس طرح های مصوب احداث شده یا می شوند، ممنوع می باشد.

احراز وقوع زمین مورد نظر در داخل شهرهای جدید و شهرک های مصوب و تناسب زمین مذکور از نظر کاربری و ضوابط ساختمانی با برنامه های متقاضیان به عهده سازمان مسکن و شهرسازی استان می باشد.

ماده ۵: ادارات ثبت اسناد و املاک موظفند تاییدیه های زیر را در مورد تهیه نقشه های تفکیک اراضی و املاک و انجام قانونی مراحل تفکیک، به شرح زیر اخذ نمایند.

الف - تفکیک اراضی و املاک در داخل محدوده (قانونی) شهر و حریم شهر از نظر رعایت مصوبات طرح های جامع و هادی شهری از شهرداری مربوط

ب - تفکیک اراضی و املاک واقع در خارج از حریم شهرها از نظر رعایت کاربری و ضوابط طرح های جامع ناحیه ای و در صورت عدم تهیه طرح برای ناحیه مورد نظر از نظر رعایت ضوابط آیین نامه مربوط به استفاده از اراضی و احداث بنا و تأسیسات در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها (مصوب ۱۳۵۵ هیئت وزیران) و اصلاحات بعدی آن از سازمان مسکن و شهرسازی استان.

تبصره: در داخل محدوده روستاها مرجع تهیه و تایید نقشه های مربوط بنیاد مسکن انقلاب اسلامی است.

ماده ۶: هر نوع نقل و انتقال اعم از رسمی و عادی، تفکیک، افراز، صدور سند و تغییر کاربری در مورد زمین های موضوع این قانون، بدون رعایت مفاد این قانون و مقررات مربوط ممنوع است. در صورت تخلف، متخلفان از جمله هیئت مدیره شرکت تعاونی ذی ربط، مسؤول جبران خسارات وارد شده به اشخاص حقیقی و حقوقی، شهرداریها، دولت و اعضای شرکتهای تعاونی مسکن می باشند.

ماده ۷: مراجعی که خارج از حدود وظایف خود در حریم یا خارج از حریم شهرها تصمیم گیری کنند و به هر نحو به ساخت و سازه های غیرقانونی و برخلاف مفاد این قانون اقدام نمایند و یا موثر در احداث این گونه بناها باشند و یا به نحوی در این گونه اقدامات خلاف مشارکت نمایند، طبق این قانون متخلف محسوب می شوند و با آنها برابر مقررات رفتار خواهد شد.

ماده ۸: کلیه سازمانها، مؤسسات و شرکتهای تأمین کننده خدمات آب، برق، گاز، تلفن و نظایر آن مکلفند خطوط و انشعابات به ساختمانها را برحسب مراحل مختلف عملیات ساختمانی فقط در قبال ارائه پروانه معتبر ساختمانی، گواهی عدم خلاف یا گواهی پایان عملیات ساختمان معتبر صادر شده توسط مراجع مسؤول صدور پروانه و ذکر شماره و تاریخ مدارک مذکور در قراردادهای واگذاری، تأمین و واگذار نمایند.

واگذاری خطوط و انشعابات این گونه خدمات به واحدهای مسکونی و صنفی و هرگونه بنائی که به طور غیر مجاز و برخلاف ضوابط و مقررات اجرایی طرح های مصوب احداث شود ممنوع می باشد.

ماده ۹: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است به کلیه جراید و سایر رسانه ها ابلاغ نماید قبل از درج هر نوع آگهی تبلیغات در ارتباط با تفکیک و فروش اراضی، مجوزهای صادر شده توسط مراجع موضوع ماده (۵) این قانون را حسب مورد از آگهی دهنده درخواست و در صورت عدم ارائه مدارک مذکور، نظر وزارت مسکن و شهرسازی (سازمان مسکن و شهرسازی استان مربوط) را در خصوص بلا مانع بودن تفکیک و عرضه زمین اخذ نمایند.

ماده ۱۰: کلیه قوانین و مقررات مغایر با این قانون لغو می شوند.

ماده ۱۱: آیین نامه اجرایی این قانون توسط وزارتخانه های مسکن و شهرسازی کشور، تعاون و کار و امور اجتماعی حداکثر ظرف مدت سه ماه تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

۶- آیین نامه اجرایی قانون منع فروش و واگذاری اراضی فاقد کاربری مسکونی برای امر

مسکن به شرکتهای تعاونی مسکن و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی (مصوب ۱۳۸۳/۳/۶)

ماده ۱: در اجرای این آیین نامه، محدود (قانونی) و حریم شهر، شهرک مسکونی و شهر جدید و محدوده روستا عبارت از محدوده ها و حریم هایی می باشند که در طرح های مصوب و جامع و تفصیلی و هادی شهرها، ایجاد شهرک و شهر جدید و طرح هادی روستایی به تصویب مراجع قانونی ذی ربط رسیده باشند.

ماده ۲: منظور از نداشتن کاربری معارض موضوع ماده (۱) قانون، برخورداری از کاربری مسکونی در محدوده (قانونی) طبق طرح های مصوب جامع، تفصیلی و هادی و طرح های شهرک ها و شهرهای جدید می باشد.

ماده ۳: کلیه مقررات این آیین نامه مانند لزوم استعلام و نظایر آن در استفاده مسکونی از زمین، برای کلیه اشخاص حقیقی اعم از خصوصی، عمومی و دولتی و وابسته به آنها و همچنین بنیادها و نهادهای انقلابی و اوقاف لازم الاجرا است.

ماده ۴: واگذاری، تفکیک و افراز اراضی فاقد کاربری مسکونی برای امر مسکن توسط تمام دستگاه های دولتی و عمومی و وابسته به آن ها اعم از وزارتخانه ها، سازمان ها، نیروهای نظامی و انتظامی، شهرداریها و شرکتهای دولتی، بنیادها و نهادهای انقلابی و مؤسسات عمومی غیر دولتی و هر نهاد وابسته به دولت که به واگذاری اراضی اقدام می کند، تحت هر عنوان و در هر نقطه از کشور اعم از داخل یا خارج شهرها مطلقاً ممنوع است.

ماده ۵: هر گونه واگذاری اراضی در داخل مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست ممنوع است.

ماده ۶: هر گونه نقل و انتقال اراضی فاقد کاربری مسکونی، مشروط به تسلیم اقرار نامه کتبی ضمن سند انتقال در دفاتر اسناد رسمی توسط منتقل الیه، دایر بر اطلاع از کاربری غیر مسکونی زمین و عدم امکان ساختن مسکن در آن خواهد بود.

ماده ۷: کاربری های اراضی غیر مسکونی که به ترتیب مقرر در ماده (۶) این آیین نامه مورد نقل و انتقال قرار می گیرند، در داخل شهرها قابل تغییر توسط کمیسیون موضوع ماده (۵) قانون تاسیس شورای عالی شهرسازی و معماری ایران - مصوب ۱۳۵۱ - و مراجع تصویب طرح هادی و تغییرات بعدی آنها در محدوده خارج از شهرهای قابل تغییر توسط کمیسیون موضوع ماده (۱۳) آیین نامه مربوط به اراضی و مستحذات از محدود قانونی و حریم شهرها نبوده و پذیرش درخواست تغییر

بعدي توسط ديبرخانه هاي مربوط، شهرداريها و ساير اعضا و طرح اين درخواست در جلسات گروهها و كار گروهها ممنوع است.

ماده ۸: كليه دستگاههاي كه قانوناً مجاز به واگذاري زمين براي امر مسكن به اشخاص حقيقي و حقيقي مي باشند، موظفند شماره، تاريخ و متن پاسخ استعمال دريافت شده از مراجع مقرر در قانون را دايبر بر برخورداري زمين مورد نظر واگذاري از کاربري مسكوني و ضوابط و مقررات متناسب با تعداد استفاده كنندگان، به طور كتبي و توافق نامه ها، صورتجلسات، ابلاغيه ها و ساير مدارك مربوط به واگذاري زمين قيد نمايند.

ماده ۹: استعمال كنندگان کاربري زمين و ضوابط و مقررات ساختماني آن مكلفند نقطه موقعيت زمين در مقياس مناسب طبق سند مالكيت، نشاني زمين و ساير مشخصاتي كه اظهار نظر توسط مرجع مورد استعمال را تسهيل مي نمايد، به مراجع مورد استعمال مربوط ارايه دهند.

ماده ۱۰: مراجع مورد استعمال مكلفند ظرف ده روز پس از وصول نامه دفترخانه اسناد رسمي يا مراجع واگذار كننده زمين، نسبت به صدور پاسخ استعمال اقدام نمايند.

تبصره: در صورت كامل نبودن مدارك، مراجع استعمال شونده مكلفند ظرف پنج روز از تاريخ وصول استعمال، كسري مدارك را به دستگاه استعمال كننده اعلاء نمايند.

ماده ۱۱: سازمان هاي مسكن و شهرسازي در مورد زمين ها و املاك واقع در محدوده شهرك ها و شهرهاي جديد و شهرداري ها در داخل محدوده شهر، استعمال هاي دريافت شده را بر اساس مصوبات و نقشه هاي اجرائي طرح هاي جامع، تفصيلي و هادي آن ها پاسخ خواهند داد. در مورد شهرهاي داراي طرح جامع، در صورت فقدان طرح هاي تفصيلي و وقوع تقريبي زمين در مجاورت زمين هايي كه موقعيت كلي آنها براي کاربري هاي عمومي و خدماتي شهرها پيش بيني گرديده اند، براساس مصوبات شوراي عالي شهرسازي و معماری ايران عمل خواهد شد.

تبصره: در صورت وجود يا دايبر شدن شهرداري در شهرك ها و يا در تمام يا بخشي از هر شهر جديد، پاسخگويي به استعمال موضوع اين ماده توسط شهرداري هاي مزبور به انجام خواهد رسيد.

ماده ۱۲: هر نوع نقل و انتقال اراضي براي امر مسكن اعم از رسمي و عادي در داخل محدوده روستاها منوط به استعمال از دهياي مربوط بر اساس طرح هادي مصوب، با همكاري بنياد مسكن انقلاب اسلامي و در صورت عدم تشكيل دهياي، از بنياد مسكن انقلاب اسلامي محل خواهد بود. دهيايها با همكاري بنياد ياد شده حسب مورد، در صورت وجود طرح هادي روستايي براساس طرح مصوب

مذکور و در صورت عدم وجود طرح هادی، طبق عرف محل، کاربری و ضوابط ساختمانی مربوط را اعلام خواهند نمود.

ماده ۱۳: سازمان های مسکن و شهرسازی استانها موظفند استعلام های دریافت شده از ادارات ثبت اسناد و املاک در مورد نقشه های تفکیک اراضی و املاک واقع در خارج از حریم شهرها (به جز روستاها) را از نظر رعایت کاربری و ضوابط طرح های جامع ناحیه ای و در صورت عدم تهیه طرح برای ناحیه مورد نظر از نظر رعایت ضوابط آیین نامه مربوط به استفاده از اراضی و احداث بنا و تأسیسات در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها و اصلاحات بعدی آن، پاسخ دهند.

ماده ۱۴: مراجع پاسخ دهنده به استعلام موظفند استعلام های به عمل آمده از ادارات ثبت اسناد و املاک در مورد نقشه های تفکیک اراضی را که می بایست منضم به نقشه تفکیک خوانا در مقیاس مناسب و سایر اطلاعات و مشخصات مورد نیاز برای تشخیص موقعیت زمین باشد، حداکثر ظرف دو ماه از تاریخ وصول استعلام پاسخ دهند.

تبصره ۱: در صورت موافقت مراجع فوق الذکر با نقشه های تفکیکی دریافت شده از نظر کاربری و ضوابط تفکیک، سایر مدارک لازم برای تفکیک طبق مقررات ذی ربط توسط متقاضی ارائه خواهد شد.

تبصره ۲: نقشه های تفکیکی پیشنهادی از سوی متقاضیان در مورد اراضی واقع در شهرکهای مسکونی و شهرهای جدید جهت تایید از حیث امکان تفکیک و رعایت کاربری و ضوابط تفکیک از طرف ادارات ثبت اسناد و املاک حسب مورد به ترتیب به سازمان مسکن و شهرسازی استان مربوط و شرکت عمران شهر جدید ذی ربط ارسال خواهد شد. مراجع مذکور بر اساس طرح ها و ضوابط و مقررات مصوب، حداکثر ظرف دو ماه از تاریخ وصول، اظهار نظر خواهند نمود.

تبصره ۳: در صورت وجود یا دایر شدن شهرداری در شهرک ها و یا در تمام یا بخشی از شهر جدید، اظهار نظر در خصوص موضوع این ماده به عهده شهرداری های مذکور خواهد بود.

ماده ۱۵: تأمین و واگذاری تأسیسات زیر بنایی موضوع ماده (۸) قانون (آب، برق، گاز و تلفن ثابت و نظایر آن) موکول به ارایه پروانه های معتبر ساختمانی یا عدم خلاف پایان کار (در مورد شهرها، شهرهای جدید و شهرک ها) یا تاییدیه مراجع صدور مجوز ساختمان در محدوده روستا، دایر بر رعایت کاربری مسکونی خواهد بود.

ماده ۱۶ (اصلاحی ۸۴/۵/۵): کمیسیونهای موضوع ماده (۳۲) آیین نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانون واگذاری و احیای اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران- مصوب ۱۳۵۹- و ماده

(۳۱) قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و منابع طبیعی ۱۳۴۶ - و سایر مراجعی که به موجب قوانین مجاز به واگذاری زمین شناخته شده اند نیز لازم الاجرا می باشد.

تبصره: نقشه تایید شده موضوع ماده (۴) آیین نامه اجرایی قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها که مبنای تغییر کاربری و تفکیک اراضی زراعی و باغ‌های خارج از محدوده شهرها و شهرک‌ها توسط ادارت ثبت اسناد و املاک قرار می گیرند، منحصرًا مربوط به استفاده کشاورزی و باغداری از اراضی زراعی و باغات موضوع نقشه‌های مذکور بعد از تفکیک می باشند و در هر حال تغییر کاربری این اراضی به مسکونی ممنوع است.

ماده ۱۷: کلیه مراجعی که در محدوده قانونی و حریم‌ها یا خارج از حریم شهرها، در داخل شهرک‌ها و شهرهای جدید و حریم آنها و همچنین روستاها، برخلاف مفاد این قانون تصمیم‌گیری کرده و یا به هر نحو به ساخت و سازهای غیر قانونی اقدام نموده یا موثر در احداث بناهای خلاف باشند، متخلف محسوب و طبق مقررات با آنها رفتار خواهد شد.

ماده ۱۸: درج شماره، تاریخ و نام صادرکننده مجوز در آگهی‌های تفکیک و فروش اراضی موضوع این قانون الزامی است و آگهی‌های فاقد مشخصات مذکور، غیر قابل چاپ و تبلیغ در مطبوعات، صدا و سیما و سایر رسانه‌های گروهی و نصب در اماکن عمومی می باشند و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اقدامات لازم را در جهت تحقق این موضوع به عمل خواهد آورد و وزارت مسکن و شهرسازی نیز موظف است هرگونه تخلف از این ماده را پیگیری نماید.

ماده ۱۹: سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، وزارت بازرگانی و وزارت تعاون مکلفند حسب مورد به روشهای مقتضی به تمامی بنگاه‌های معاملات املاک و مستغلات، دفاتر اسناد رسمی و شرکتهای تعاونی ابلاغ نمایند که در اجرای مفاد ماده (۶) قانون، از تنظیم مبیعه‌نامه و نظایر آنها برای زمین‌های موضوع این قانون که فاقد نقشه‌های تفکیک مصوب مرجع قانونی است، اکیداً خودداری نمایند.

تبصره: وزارت بازرگانی و وزارت تعاون موظفند حسب مورد در صورت مشاهده تخلف از قانون و این آیین‌نامه توسط بنگاه‌های معاملات ملکی و شرکت‌های تعاونی و یا دریافت گزارش از سوی وزارت مسکن و شهرسازی مبنی بر وقوع تخلف برخورد لازم را با متخلفان به ترتیب برای قانون نظام صنفی و قانون تعاون به عمل آورند.

ماده ۲۰: وزارت مسکن و شهرسازی در اجرای صحیح قانون به محض اطلاع از وقوع تخلف از قانون و این آیین‌نامه پس از احراز آن، متخلفان را همراه با ادله و مدارک مربوط جهت رسیدگی و صدور رای مقتضی به مراجع صالح قضایی معرفی و تا حصول نتیجه مراتب را پیگیری نموده و همچنین

وزارت مذکور و سایر مراجع ذیربط می توانند ابطال اقدامات خلاف، اعاده وضعیت به حالت سابق و نیز جبران خسارات وارد شده به دولت را مطابق مقررات مربوط از مقامات قضایی درخواست نمایند.

ماده ۲۱: دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران مسئولیت نظارت عالی بر حسن انجام این قانون و آیین نامه را برعهده خواهد داشت.

۷- آیین نامه مربوط به استفاده از اراضی احداث بنا و تأسیسات در خارج از محدوده

قانونی و حریم شهرها (مصوب ۱۳۵۵/۲/۲۲)

فصل اول - کلیات و تعاریف

ماده ۱: از لحاظ اجرای مقررات مندرج در این آیین نامه کلمات و عبارت محدوده قانونی حریم شهر (محدوده استحفاظی یا نفوذی) در مفاهیم زیر به کار رفته است:

۱- محدوده قانونی در شهرهایی که طرح جامع یا طرح هادی برای آنها تهیه و به تصویب مراجع ذی ربط رسیده باشد شامل محدوده خدماتی به اضافه محدوده توسعه آینده شهر که در طرح جامع یا هادی منظور گردیده است خواهد بود مگر اینکه حدود حوزه شهرداری تعیین شده طبق ماده ۲ قانون شهرداری وسیع تر از آن باشد که در این صورت محدوده اخیرالذکر محدوده قانونی شناخته می شود و در مورد سایر شهرها محدوده قانونی همان حدود حوزه شهرداری است که طبق ماده ۲ قانون شهرداری تعیین می گردد.

۲- در شهرهایی که طرح جامع یا هادی برای آنها تهیه و به تصویب مراجع ذی ربط رسیده و در طرح های مذکور محدود استحفاظی یا نفوذی مشخص گردیده است حریم شهر همان محدوده استحفاظی یا نفوذی است و در مورد شهرهایی که فاقد طرح جامع یا هادی بوده و یا محدود استحفاظی یا نفوذی در طرح های مذکور تعیین نشده باشد حریم شهر بر اساس ماده ۹۹ الحاقی به قانون شهرداری تعیین می گردد.

ماده ۲: ساختمان و تأسیساتی که در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها ایجاد می گردد به یکی از دو صورت زیر خواهد بود:

الف - شهرک به محلی اطلاع می شود که در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها با حداقل ۵۰۰ قطعه زمین برای احداث واحدهای مسکونی به صورت مستقل یا آپارتمانی قابل تملک شخصی به اضافه ساختمانها و تأسیسات مورد نیاز عمومی و اجتماعی و رفاهی شاغلین بخش های مختلف اقتصادی و اجتماعی یک منطقه یا به منظور رفع کمبود مسکن و جلوگیری از توسعه بی تناسب شهرهای مجاور و یا به صورت مراکز تفریحی جهت استفاده مردم یک منطقه یا مردم سراسر کشور به وجود آمده امور آن به وسیله هیئتی که توسط ساکنان و مالکان انتخاب می شوند و با خودیاری ساکنان و مالکان اداره می شود.

ب - غیر شهرک به ساختمانها و تأسیساتی اطلاق می شود که برای تأمین نیازمندیهای عمومی، اقتصادی، تجاری، اجتماعی، بهداشتی، تفریحی، آموزشی و نظایر آن در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها ایجاد گردد. در صورتی که ساختمان های دیگری نیز به اقتضای نوع فعالیت در

مجاورت تأسیسات مذکور ایجاد شود واحد علیحده محسوب نمی شود و از نظر ثبتی قابل تجزیه و تفکیک نیست.

ماده ۳: تفکیک و تقسیم اراضی واقع در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها به قطعات کمتر از بیست هکتار تابع ضوابط و ترتیبات زیر می باشد:

الف - در مورد اراضی شهرک ها تشریفات و ضوابط مقرر در فصل سوم این آیین نامه باید انجام گردد.

ب - در مورد اراضی غیر شهرک تفکیک تحت شرایط و ترتیبات زیر مجاز خواهد بود:

۱- هدف از تفکیک، اجرای طرح مشخصی باشد که طبق مقررات مربوط مورد موافقت مراجع ذی ربط قرار گرفته باشد.

۲- مساحت قطعات تفکیکی معادل و متناسب با اجرای طرح مورد نظر باشد.

۳- انجام عملیات ساختمانی یا تأسیساتی طرح در زمین مورد نظر امکان پذیر باشد و مغایرتی با ضوابط مقرر در ماده ۴ این آیین نامه نداشته باشد.

۴- اعلام نظر وزارت کشاورزی و منابع طبیعی یا واحدهای تابع آن وزارت که اختیارات لازم به آنها تفویض شده باشد مبنی بر عدم قابلیت تولید زراعی اراضی و اقتصاد نبودن بهره وری کشاورزی از زمین مورد نظر و مناسب بودن آن برای اجرای طرح نسبت به اراضی دیگر همان حوزه کشاورزی.

۵- تقاضا و نقشه تفکیکی ضمن رعایت کلیه شرایط بالا مورد تصویب مراجعی که در حوزه هر استان اختیار صدور پروانه های ساختمانی را در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها دارند قرار گرفته باشد.

تبصره ۱: ادارات ثبت مجاز نخواهند بود هیچ نوع تقاضای تفکیکی را به قطعات کوچک تر از بیست هکتار قبل از اینکه مورد تصویب مراجع فوق قرار گرفته و ابلاغ شود بپذیرند و نسبت به آن اقدام کنند.

تبصره ۲: در محدوده مسکونی روستاها صدور اجازه تفکیک با رعایت قوانین جاری کشور و در حدود نیازهای سکونتی و اجتماعی روستا به عهده وزارت تعاون و امور روستاها یا واحدهای تابعه آن وزارت که اختیارات لازم به آنها تفویض شده باشد خواهد بود.

فصل دوم - ایجاد ساختمانها و تأسیسات غیر شهرک

ماده ۴: ایجاد هر گونه ساختمان و تأسیسات در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها مستلزم رعایت ضوابط عمومی زیر است:

- ۱- رعایت حریم نسبت به راه ها، دریا، رودخانه، جنگل ها، دریاچه ها، تالاب ها، نهرهای عمومی، قنوات و چاه ها، مسیل ها، خطوط و پایه های انتقال نیروی برق، خطوط و پایه ها و تأسیسات مخابراتی، پل ها و تونل های واقع در مسیر راه ها یا تأسیسات عمرانی، لوله های انتقال نفت و گاز، سدها و کانال و شبکه های آبیاری، خطوط و لوله های آبرسانی، تأسیسات نظامی و انتظامی و امنیتی و مرزی، تصفیه خانه های آب و فاضلاب، سیل بندها و سیل گیرها و سایر تأسیسات عمومی و عمرانی و ابنیه و آثار تاریخی و همچنین رعایت ضوابط مقرر توسط مراجع ذی ربط در مورد بهداشت عمومی و بهسازی و حفاظت محیط زیست.
  - ۲- مدخل هر ساختمان باید در گذرگاهی باشد که لااقل ۸ متر عرض داشته و این گذرگاه در هر حال باید با شبکه معابر عمومی ارتباط داشته باشد.
  - ۳- رعایت قانون حفظ و گسترش فضای سبز و جلوگیری از قطع بی وریه درخت در مورد اراضی مشجر و باغات و ضوابط مربوط به قانون مذکور و آیین نامه های مربوط به آن.
  - ۴- منظور داشتن حداقل ۷۵ درصد از مساحت زمین به صورت فضای باز و در صورتی که ساختمان بیش از یک طبقه باشد عدم تجاوز مساحت کل زیر بنای ساختمان از ۵۰ درصد مساحت زمین.
  - ۵- ارائه طراحی که به تصویب مراجع ذی ربط دولتی رسیده باشد و در مواردی که مرجع مشخصی برای تصویب طرح وجود ندارد تایید مراجع مقرر در ماده ۶ این آیین نامه.
  - ۶- اخذ پروانه ساختمان با رعایت ماده ۶ این آیین نامه و رعایت مشخصات مندرج در پروانه مذکور.
- تبصره ۱:** ضوابط مذکور در بند ۱ این ماده در صورتی لازم الرعایه خواهد بود که آن ضوابط به موجب مقررات قانونی وضع و اعلام شده باشد و یا از طرف سازمان های ذی ربط در حدود قانون به مراجع صادر کننده پروانه ابلاغ گردیده باشد.
- تبصره ۲:** دستور العمل طرز اجرای بند ۶ این ماده توسط وزارت مسکن و شهرسازی و وزارت کشور تهیه و ابلاغ خواهد شد.
- تبصره ۳ (الحاقی ۱۳۷۳/۱۱/۲):** در محل هایی که طرح جامع منطقه ای ناحیه ای برای آنها تهیه گردیده و به تصویب مراجع مقرر در قوانین مربوط برسد و یا به عنوان قطب کشاورزی یا صنعتی تعیین شود هرگاه ضوابط مشخصی در طرح های فوق الذکر از لحاظ تفکیک اراضی و ساختمان و ایجاد

تأسیسات عمومی مقرر شده باشد ضوابط مذکور در صدور پروانه ساختمان و ایجاد شهرک و صدور اجازه تفکیک ملحوظ خواهد گردید.

وزارت مسکن و شهرسازی موظف است طرح های منطقه ای یا ناحیه ای را در محدوده یک ناحیه شامل یک یا چند شهرستان، تحت عنوان طرح های توسعه و عمران (جامع) ناحیه ای، به همراه طرح جامع شهرهای مراکز شهرستان ها مشمول ناحیه را برای یک دوره بیست ساله تهیه و کاربری های اراضی و ضوابط و مقررات تفکیک زمین و احداث بنا را در محدوده شهرستان یا شهرستان های مذکور تعیین و برای تصویب به شورای عالی شهرسازی و معماری ایران پیشنهاد نمایند.

رعایت کلیه ضوابط مقرر در طرح های توسعه و عمران (جامع) ناحیه ای مصوب و ضوابط زیست محیطی در تهیه و اجرای طرح های جامع و هادی کلیه شهرهای واقع در ناحیه مشمول طرح های توسعه و عمران مذکور یا احداث شهر و شهرکهای جدید همچنین استفاده از اراضی و احداث بنا و تأسیسات در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرهای واقع در ناحیه یاد شده ضروری است.

تغییرات طرح های منطقه ای پس از بررسی کارشناسی در وزارت مسکن و شهرسازی به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری رسیده و تغییرات طرح های ناحیه ای پس از بررسی کارشناسی توسط سازمان مسکن و شهرسازی استان در صورتی که مغایر با اساس طرح نباشد به تصویب کمیسیون ماده ۵ قانون تاسیس شورای عالی شهرسازی و معماری با حضور نماینده وزارت نیرو می رسد و در صورت وجود مغایرت اساسی باید به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری برسد. یک نسخه از مدارک فنی طرح ها شامل مطالعات و نقشه ها و تغییرات آنها در دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در وزارت مسکن و شهرسازی و یک نسخه دیگر از آنها در دبیرخانه کمیسیون ماده ۵ در سازمان مسکن و شهرسازی استانها نگهداری خواهد شد.

سازمان های مسکن و شهرسازی وظیفه دارند عملکردها را با طرح های مصوب تطبیق و موارد تخلف را به استانداری و وزارت مسکن و شهرسازی گزارش نمایند.

رعایت بند ۳ تبصره ۷۲ قانون برنامه دوم در طرح های فوق الذکر ضروری است همچنین احداث شهرها و شهرک های جدید در مناطق چهارگانه سازمان حفاظت محیط زیست ممنوع است.

تبصره ۴ (الحاقی ۱۳۶۹/۳/۲۸): حریم مذکور در بند (۱) این ماده نسبت به راه ها، به عنوان نوار حفاظتی که احداث هرگونه ساختمان و تأسیسات در آن ممنوع می باشد عبارت است: تا عمق (۱۵۰) متر از منتهی الیه حریم قانونی راه در طرفین ورودی کلیه راه های بین شهری به طول (۵) تا (۲۰) کیلومتر از انتهای محدوده استحفاظی هر شهر مناطق حساسی که در بقیه طول راه ممکن است در

معرض ساخت و ساز قرار گیرند به تشخیص کمیسیون موضوع ماده (۱۳) این آیین نامه و تا عمق (۱۵۰) متر در طرفین تمام طول جاده های کمربندی که خارج از محدوده استحفاظی شهرها واقع می گردند. رعایت مقررات مربوط به حریم قانونی راه ها در تمام موارد الزامی است.

تعیین طول مناسب نوار حفاظتی هر یک از راه های بین شهری بر حسب اهمیت و قابلیت توسعه شهر و همچنین تعیین حدود نوار حفاظتی در بقیه طول راه ها که مشمول ممنوعیت احداث هرگونه ساختمان و تأسیسات قرار می گیرند، برعهده کمیسیون موضوع ماده (۱۳) این آیین نامه می باشد. در مواردی که ساختمان ها و تأسیساتی طبق ضوابط مقرر در این آیین نامه و پس از اخذ پروانه در خارج از حدود نوار حفاظتی مزبور یا در منتهی الیه حریم قانونی در بقیه طول راه ساخته می شوند، لازم است نقشه چگونگی دسترسی آنها به خطوط مواصلاتی به تایید وزارت راه و ترابری برسد.

ایجاد خطوط و پایه های انتقال نیروی برق و شبکه های مخابراتی، پل ها و تونل های واقع در مسیر راه ها، لوله های انتقال نفت و گاز و کانال ها و شبکه های آبیاری، خطوط و لوله های آبرسانی، سیل بندها و سیل گیرها بعد از حریم راه ها از شمول این آیین نامه مستثنی و تابع قوانین و مقررات مربوط، می باشد.

ماده ۵: در اراضی خارج از محدوده قطب های کشاورزی که مساحت آن پنج هزار متر مربع یا بیشتر باشند ایجاد ساختمان در حدود احتیاجات کشاورزی و سکونت شخص مالک یا کشاورز یا کارگران تا میزان حداکثر ۴ درصد مساحت زمین مشروط بر اینکه مساحت زیر بنای ساختمان از ۶۰۰ متر مربع تجاوز نکند مجاز است و بدون نیاز به اجرای بند ۵ ماده ۴ این آیین نامه پروانه ساختمان صادر می گردد.

ماده ۶: صدور پروانه ساختمان و اعمال نظارت های لازم برای اینکه ساختمان طبق مشخصات و شرایط و ضوابط مندرج در پروانه بنا گردد و ضوابط مقرر در ماده (۴) این آیین نامه در مورد آنها رعایت شود، در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها به عهده مرجعی خواهد بود که در هر ناحیه توسط استانداری تعیین می گردد.

مناطق که صدور پروانه ساختمان و اعمال نظارت در آنها الزامی است به شرح زیر می باشند:

الف - مناطق مجاور شهرهای بزرگ یا حد فاصل شهرهای نزدیک به هم که امکان توسعه و اتصال آنها به یکدیگر وجود دارد و همچنین اراضی مجاور و نزدیک به راه های مواصلاتی کشور که حدود آنها توسط کمیسیون موضوع ماده (۱۳) این آیین نامه تعیین و قبلاً از طریق انتشار آگهی در روزنامه های کثیرالانتشار محلی و مرکز، اعلام می گردد.

ب - مناطق حساسی که در طول راه ها بعد از منتهی الیه نوار حفاظتی یا حریم قانونی راه ممکن است مورد ساخت و ساز قرار گیرند و به تشخیص کمیسیون موضوع ماده (۱۳) این آیین نامه احداث بعضی از ساختمانهای مجاز در آنها مشمول صدور پروانه و نظارت ساختمانی می گردد.

ج - مناطقی که بنا به مقتضیات محل به پیشنهاد استاندار و تصویب کمیسیون موضوع ماده (۱۳) این آیین نامه با اعلام قبلی و انتشار آگهی در روزنامه های کثیرالانتشار محلی و مرکز احداث تمام یا بعضی از انواع ساختمانها در آنها مشمول دریافت پروانه می گردد.

د - (اصلاحی ۱۳۶۹/۳/۲۸) رعایت ضوابط مقرر در بندهای (۱) تا (۳) ماده ۴ این آیین نامه در مورد کلیه مناطق الزامی است.

ماده ۷: مراقبت و اعمال نظارت در رعایت ضوابط مقرر در این آیین نامه و تأمین تسهیلات لازم برای انجام فعالیتهای سالم و هماهنگ ساختمانی در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها و راهنمائی و ارشاد کسانی که قصد ایجاد ساختمان و تأسیسات در این قبیل نقاط دارند و جلوگیری از تخلفات ساختمانی در حوزه هر استان یا فرمانداری کل به عهده استاندار یا فرماندار کل می باشد که با استفاده از سازمان های دولتی واقع در حوزه استان این وظیفه را انجام دهد.

ماده ۸: هرگاه در ایجاد ساختمانها و تأسیسات در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها و در خارج از قطب های کشاورزی رعایت ضوابط مقرر در این آیین نامه نشده باشد به طریق زیر عمل خواهد شد:
۱- بنا به تشخیص مهندسين و تکنسین های ساختمانی و تأسیساتی که از طرف استاندار مأمور نظارت شده اند یا تقاضای کتبی سازمان های ذی ربط دولتی و یا بنا به اعلام فرمانداران و بخشداران که مورد تایید مرجع صادر کننده پروانه باشد از طرف استاندار یا فرماندار کل قرار گیرد دستور توقف عملیات ساختمانی صادر و از ادامه کار آن جلوگیری خواهد شد تا تکلیف آن طبق مقررات بند ۲ این ماده تعیین شود.

۲- اعم از اینکه عملیات ساختمانی خاتمه یافته و مورد بهره برداری قرار گرفته یا نگرفته و یا ساختمان و یا تأسیسات قبل از رفتار با متخلف با توجه به قوانین و مقررات جاری کشور و تعیین نحوه بهره برداری یا ادامه کار ساختمان به عهده یک هیئت پنج نفری مرکب از نمایندگان استاندار، انجمن استان، اداره کل مسکن و شهر سازی، اداره کل کشاورزی و منابع طبیعی و اداره کل صنایع و معادن خواهد بود. در اتخاذ تصمیم هیئت مذکور اکثریت سه رای موافق مناط اعتبار است.

تبصره: کمیسیون مکلف است حداکثر ظرف مدت دو ماه از تاریخ توقف عملیات ساختمانی و یا اعلام تخلف به موضوع رسیدگی و تصمیم خود را اعلام نماید.

ماده ۹: هرگونه ساختمان اعم از ساختمانهای مسکونی و عمومی و اجتماعی در محدوده مسکونی روستاها که در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها قرار داشته باشد تا زمانی که از طرف وزارت تعاون و امور روستاها ضوابط و مقررات خاصی ایجاد و به موقع اجرا گذاشته نشده است تابع عرف محلی خواهد بود و تعیین محدوده مسکونی هر روستا به عهده وزارت تعاون و امور روستاها می باشد.

ماده ۱۰: ایجاد ساختمانها و تأسیسات نظامی، انتظامی، امنیتی، مرزی و همچنین ساختمانها و تأسیسات مربوط به طرح های آب و فاضلاب و برق، لوله کشی های نفت و گاز، تأسیسات فنی مربوط به اکتشاف و استخراج نفت و گاز خطوط ارتباطی و مخابراتی و واحدها و مجتمع مسکونی و سایر تأسیسات متعلق به سازمان های دولتی یا وابسته به دولت و شهرداریها در خارج از محدوده قانونی شهرها تابع پروژه ها و طرح های مصوب توسط مراجع و مقامات صلاحیت دار مربوط می باشد و مقامات تهیه کننده و تصویب کننده این قبیل پروژه ها و طرح ها باید رعایت ضوابط عمومی ایجاد ساختمان و تأسیسات در خارج از محدوده قانونی شهرها را به ترتیبی که در این آیین نامه مقرر شده است بر حسب مورد بنماید.

فصل سوم - احداث شهرک

ماده ۱۱: در مورد ایجاد شهرک رعایت ضوابط زیر الزامی است:

- ۱- دریافت گواهی از ادارات کشاورزی و منابع طبیعی، تعاون و امور روستاهای محل مبنی بر بلامانع بودن استفاده از زمین و نیز گواهی شرکت های آب و برق منطقه ای از نظر وجود و یا امکان ایجاد منابع آب و برق کافی برای تأمین احتیاجات شهرک.
  - ۲- ارائه سند مالکیت به نام متقاضی
  - ۳- تعیین و معرفی مهندس مشاور شهرسازی و معماری مجاز مسئول، تهیه طرح و نظارت ساختمان شهرک.
  - ۴- منظور داشتن حداقل سی درصد کل مساحت زمین موضوع طرح برای معابر عمومی و فضای سبز و میادین و تأسیسات عمومی و اجتماعی و تجهیزات شهری که غیر قابل تملک خصوصی باشد.
  - ۵- رعایت ضوابط مقرر در ماده ۴ این آیین نامه در هر مورد که به تشخیص وزارت مسکن و شهرسازی قابل انطباق با ضوابط شهرک سازی باشد.
- ماده ۱۲:** احداث شهرک مستلزم دریافت پروانه می باشد و دارنده پروانه شهرک سازی حق واگذاری انتقال پروانه را به دیگری ندارد مگر با موافقت وزارت مسکن و شهرسازی.

تبصره: ترتیب صدور پروانه تاسیس شهرک و پروانه بهره برداری از شرکت طبق دستور العملی خواهد بود که به پیشنهاد وزارت مسکن و شهرسازی به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران خواهد رسید.

ماده ۱۳: به منظور بررسی و اتخاذ تصمیم مقدماتی در مورد پیشنهاد های مربوط به احداث شهرک های جدید براساس مقتضیات و نیازها منطقه و اجرای وظائف مقرر در این آیین نامه و یا دستور العمل موضوع تبصره ماده ۱۲ در مرکز هر استان کمیسیونی به ریاست استاندار و شرکت مقامات زیر تشکیل می گردد و تصمیمات آن با رأی اکثریت مجموع اعضاء منوط اعتبار خواهد بود:

- ۱- معاون استاندار در امور عمرانی که ضمناً قائم مقام استاندار در غیبت او خواهد بود.
- ۲- مدیر کل مسکن و شهرسازی استان که ضمناً دبیری کمیسیون را نیز به عهده خواهد داشت.

۳- مدیر کل کشاورزی و منابع طبیعی استان

۴- رئیس دفتر مهندسی استان

۵- رئیس دفتر برنامه و بودجه استان

۶- (الحاقی ۱۳۶۹/۳/۲۸) مدیر کل راه و ترابری استان

۷- (الحاقی ۱۳۶۹/۳/۲۸) مسئول جهاد سازندگی استان

۸- قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک و نحوه تعیین آنها (مصوب

۱۳۸۴/۱۰/۱۴)

ماده ۱- محدوده شهر عبارت است از کالبدی موجود شهر و توسعه آتی در دوره طرح جامع و تا تهیه طرح مذکور در طرح هادی شهر که ضوابط و مقررات شهر سازی در آن لازم الاجرا می‌باشد. شهرداریها علاوه بر اجرای طرحهای عمرانی از جمله احداث و توسعه معابر و تأمین خدمات شهری و تأسیسات زیر بنایی در چارچوب وظایف قانونی خود کنترل و نظارت بر احداث هرگونه ساختمان و تأسیسات و سایر اقدامات مربوط به توسعه و عمران در داخل محدوده شهر را نیز به عهده دارند.

ماده ۲- حریم شهر عبارت است از قسمتی از اراضی بلافصل پیرامون محدوده شهر که نظارت و کنترل شهرداری در آن ضرورت دارد و از مرز تقسیمات کشوری شهرستان و بخش مربوط تجاوز ننماید.

به منظور حفظ اراضی لازم و مناسب برای توسعه موزون شهرها با رعایت اولویت حفظ اراضی کشاورزی، باغات و جنگلها، هرگونه استفاده برای احداث ساختمان و تأسیسات در داخل حریم شهر تنها در چارچوب ضوابط و مقررات مصوب طرح های جامع و هادی امکان پذیر خواهد بود. نظارت بر احداث هرگونه ساختمان و تأسیسات که به موجب طرحها و ضوابط مصوب در داخل حریم شهر مجاز شناخته شده و حفاظت از حریم به استثنای شهرکهای صنعتی (که در هر حال از محدوده قانونی و حریم شهرها و قانون شهرداریها مستثنی می‌باشند) به عهده شهرداری مربوط می‌باشد، هرگونه ساخت و ساز غیر مجاز در این حریم تخلف محسوب و با متخلفین طبق مقررات رفتار خواهد شد.

ماده ۳- محدوده روستا عبارت است از محدوده ای شامل بافت موجود روستا و گسترش آتی آن در دوره طرح هادی روستایی که با رعایت مصوبات طرح های بالادست تهیه و به تصویب مرجع قانونی مربوط می‌رسد. دهیاریها کنترل و نظارت بر احداث هرگونه ساخت و ساز در داخل محدوده را عهده دار خواهند بود.

تبصره ۱- روستاهایی که در حریم شهرها واقع می‌شوند مطابق طرح هادی روستایی دارای محدوده و حریم مستقل بوده و شهرداری شهر مجاور حق دخالت در ساخت و ساز سایر امور روستا را ندارد.

تبصره ۲- روستاهایی که به موجب طرح های مصوب جامع و هادی در داخل حریم شهرها واقع شوند در صورت رسیدن به شرایط شهر شدن، شهر مستقل شناخته نشده و به صورت منفصل به عنوان یک ناحیه یا منطقه از نواحی یا مناطق شهر اصلی تلقی و اداره خواهند شد و برای آنها در قالب

طرح‌های جامع و تفصیلی ضوابط و مقررات ویژه متضمن امکان استمرار فعالیتهای روستایی تهیه و ملاک عمل قرار خواهد گرفت.

تبصره ۳- محدوده روستاهای فاقد طرح هادی، با هماهنگی شورای اسلامی روستا توسط بنیاد مسکن انقلاب اسلامی در قالب بافت مسکونی روستا پیشنهاد گردیده و به تصویب مراجع قانونی مربوطه در استان می‌رسد.

تبصره ۴- درآمد ناشی از ساخت و سازها و عوارض روستاهایی که در حریم شهرها قرار می‌گیرند اعم از روستاهای دارای طرح هادی و فاقد طرح هادی، به حساب دهیارهای روستا جهت توسعه و عمران و آریز می‌گردد.

تبصره ۵- در هر محدوده و یا حریمی که شهرداری عوارض ساختمانی و غیره را دریافت می‌نماید موظف به ارائه کلیه خدمات شهری می‌باشد.

ماده ۴- محدوده شهرکها اعم از شهرکهای مسکونی و صنعتی یا سایر شهرکهای که طبق مقررات و با مجوزهای قانونی مربوط ایجاد و احداث می‌شود در طرح‌های مصوب آنها تعیین و تصویب می‌گردد.

تبصره ۱- محدوده شهرک‌های یاد شده و همچنین محدوده نقاط و مراکز جمعیتی که قبل از سال ۱۳۵۵ دارای طرح ایجاد شهرک و صوتجلسه تفکیکی بوده و تاکنون موفق به اخذ پروانه شهرک نشده و به صورت غیرمصوب باقی مانده اند در صورتی که بنا به ضرورت و با ارائه دلایل توجیهی کافی براساس مطالعات طرحهای جامع و هادی مصوب در داخل حریم شهره قرار گیرند، اعم از این که عملیات شهرک‌سازی در آنها خاتمه یافته و پروانه بهره‌برداری آنها صادر شده باشد و یا هنوز در دست احداث و تکمیل باشند تحت کنترل و نظارت شهرداری مربوط خواهند بود.

تبصره ۲- هرگونه ساخت و ساز در شهرکهای یاد شده تابع ضوابط و طرح مصوب قانونی خود خواهد بود.

ماده ۵- محدود شهر در طرحهای جامع شهری و تا تهیه طرحهای مذکور در طرحهای هادی شهر و تغییرات بعدی آنها به صورت قابل انطباق بر عوارض طبیعی یا ساخته شده ثابت، همراه با مختصات جغرافیائی نقاط اصلی تعیین و به تصویب مراجع قانونی تصویب کنند طرحهای مذکور می‌رسد. این محدوده حداکثر ظرف سه ماه از ابلاغ طرح‌های مذکور به صورتی که کلیه نقاط آن قابل شناسائی و پیاده کردن روی زمین باشد توسط شهرداری تدقیق شده و پس از کنترل و امضای دبیر مرجع

تصویب کننده و تایید شدن به مهر دبیرخانه مربوط به امضای استاندار جهت اجرا به شهرداری و دستگاه های اجرایی ذی ربط ابلاغ می گردد.

تبصره ۱ - چنانچه اقدامات لازم ظرف مهلت مقرر مذکور به انجام نرسد، استاندار دستور تدقیق محدوده را به سایر مراجع ذی صلاح خواهد کرد.

تبصره ۲ - پیگیری اجرای این ماده در قالب مهلت تعیین شده تا مرحله ابلاغ محدوده شهرها به عهده دبیرخانه مرجع تصویب کننده طرحها خواهد بود.

تبصره ۳ - در تهیه طرحهای جامع هادی شهری پیشنهادات شهرداری که به تصویب شورای اسلامی شهر رسیده باشد برای تایید نهایی به مراجع قانونی منعکس می شود.

ماده ۶ - حریم شهر در طرح جامع شهر و تا تهیه طرح مذکور در طرح هادی شهر تعیین و تصویب می گردد.

ماده ۷ - محدوده روستا براساس طرحهای هادی روستایی و تغییرات بعدی آنها توسط بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان مربوط به صورت قابل انطباق بر عوارض طبیعی یا ساخته شده ثابت، همراه با مختصات جغرافیائی نقاط اصلی تعیین و به تصویب مرجع تصویب کننده طرح هادی روستایی می رسد. این محدوده حداکثر ظرف مدت سه ماه پس از تصویب، تصویب بنیاد مسکن انقلاب اسلامی اسلام مربوط تدقیق شده و به امضای فرماندار شهرستان مربوط جهت اجراء به دهیاری و دستگاه های اجرایی ذی ربط ابلاغ می شود.

ماده ۸ - محدوده ها و حریم های تعیین شده برای شهرهای مجاور، محدوده روستاهای مجاور و محدوده شهرک های مجاور، نباید با هم تداخل داشته باشند در صورت تداخل، مرجع حل اختلاف و رفع تداخل، مراجع تصویب کننده طرحهای هادی و جامع حسب مورد خواهند بود.

ماده ۹ - محدوده مجموعه های شهری در طرح مصوب آنها تعیین و تصویب می شود.

ماده ۱۰ - هیچ یک از شهرها محدوده و حریم دیگری به جز محدوده و حریم موضوع مواد (۱) و (۲) این قانون و هیچ یک از روستاها و شهرکها، محدوده دیگری به جز محدوده موضوع مواد (۳) و (۴) این قانون نخواهند داشت و عناوین یاد شده جایگزین کلیه عناوین متناظر آنها از جمله «محدوده قانونی»، «حریم قانونی»، «حوزه شهرداری»، «حدود مصوب شهر» و نظایر آنها در مورد محدوده شهر، «محدوده استحفاظی»، «حوزه استحفاظی»، «حریم استحفاظی»، «محدوده نهایی»، «محدوده نفوذی» و نظایر آنها در مورد حریم شهر، «محدوده مسکونی روستا» یا «حدود روستا» در مورد «محدوده روستا» و «محدوده قانونی شهرک» می گردد و هر ترتیب دیگری که در مورد تعاریف محدود و

حریم شهر، محدوده شهرک و روستا و نحوه تعیین آنها با هر عنوان دیگری در قوانین و مقررات قبلی مقرر شده باشد، با تصویب این قانون ملغی خواهد بود.

تبصره - تعاریف و مراجع تصمیم گیر مربوط به محدوده ها و حریم های مورد اشاره در این قانون جایگزین تعارف و مراجع تصمیم گیر مربوط در تمام قوانین موضوعه از جمله قانون تعاریف ضوابط تقسیمات کشوری - مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵ می شود.

ماده ۱۱- محدوده و حریم تعریف شده که در این قانون برای مناطق مسکونی شهری و روستایی و شهرک های مسکونی شامل سایر محدوده ها و حریم های خاص که حسب قوانین خاص تعیین شده اند (مثل حریم راهها و راه آهن، محدوده مناطق چهارگانه حفاظت شده محیط زیست، حریم میراث فرهنگی و نظایر آن) نخواهد شد.

ماده ۱۲- هرگونه تخلف از احکام موضوع این قانون به عنوان تجاوز به حقوق عمومی، جرم محسوب شده و مرتکبین علاوه بر اعاده وضع و رفع اثر از تخلفات و به مجازات مربوط برابر قانون مجازات اسلامی محکوم خواهند شد.

قانون فوق مشتمل بر دوازده ماده و یازده تبصره در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ چهاردهم دی ماه یک هزار و سیصد و هشتاد و چهار مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۸۴/۱۰/۲۸ به تایید شورای نگهبان رسید.

۹- تصویب نامه تعیین حریم راههای روستایی (مصوب ۱۳۶۹/۲/۱۹)

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۶۹/۲/۱۹ بنا به پیشنهاد مشترک وزارتین راه و ترابری و جهاد سازندگی و سازمان برنامه و بودجه و به استناد بند (۹) ماده (۵۰) قانون برنامه و بودجه مصوب ۱۳۵۱ تصویب نمود:

۱- حریم کلیه راههای روستایی (درجه ۱ و ۲ و ۳) عبارتست از اراضی بین حد نهائی بدنه راه تا فاصله ۱۲/۵ متر راه در هر طرف، به قسمی که مجموع عرض بدنه راه و حریم طرفین آن ۲۵ متر شود.

۲- در مواردیکه راه روستایی اجباراً از داخل روستا عبور نماید، حریم آن عبارتست از اراضی واقع بین حد نهایی بدنه راه تا فاصله ۷/۵ متر از محور راه در هر طرف به قسمی که مجموع عرضی بدنه راه و حریم طرفین آن ۱۵ متر شود.

تبصره ۱- در مواردیکه لازم است حریمهای ذکر شده تقلیل یا افزایش یابد بنا به پیشنهاد کمیسیونی متشکل از نمایندگان وزارتین جهاد سازندگی و اه و ترابری و سازمان برنامه و بودجه به ریاست معاون عمرانی استانداری به تصویب اکثریت وزراء عضو کمیسیون زیر بنایی صنعت دولت خواهد رسید.

تبصره ۲- کشاورزی در حریم راههای روستایی در صورتیکه به تشخیص وزارت جهاد سازندگی بر جسم راه آسیب نزنند مجاز است.

۱۰- آیین نامه نحوه تعیین بستر و حریم رودخانه ها و انهار و برکه های طبیعی (مصوب

۱۳۷۰/۴/۱۲)

به استناد اصل یکصد و سی هشت قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و اختیار حاصل از تبصره ماده ۲ قانون توزیع عادلانه آب آیین نامه تعیین حد بستر و حریم رودخانه و انهار و مسیلهها و مردابها و برکه های طبیعی را بشرح زیر تصویب می نماید:

ماده ۱- اصطلاحات مندرج در این آیین نامه از نظر اجرای مقررات آن در معانی ذیل به کار برده شده است:

الف- رودخانه: مجرائی طبیعی که آب بطور دائم یا فصلی در آن جریان داشته باشد.

ب- نهر طبیعی: مجرائی است طبیعی که آب بطور دائم یا فصلی در آن جریان داشته باشد و دارای حوض آبریز مشخصی نباشد.

ج- نهر سنتی: مجرای آبی که بوسیله اشخاص به صورت غیر مدرن احداث شده باشد.

د- مرداب: زمین باتلاقی مسطح و پستی است که دارای یک یا تعدادی آبراهه باشد و معمولاً در مد بزرگ دریا زیر آب رود همچنین اراضی پستی که در مناطق غیر ساحلی در فصول بارندگی و سیلاب غرقاب شده و معمولاً در تمام سال حالت باتلاقی داشته باشد.

ه- برکه: اراضی پستی است که در اثر جریان سطحی و زیرزمینی، آب در آنها جمع شده و باقی می ماند.

و- مسیل: مسیل مجرائی طبیعی است که سیل حاصله از باران و برف و رگهها موقتاً در آن جریان پیدا می کند.

ز- مسیل متروکه: مجرائی است طبیعی که تحت عوامل طبیعی یا غیرطبیعی امکان حدوث سیلاب در آن وجود نداشته باشد.

ح- بستر: آن قسمت از رودخانه، نهر یا مسیل است که در هر محل با توجه به آمار هیدولوژیک و داغاب و حداکثر طغیان با دوره های برگشت مختلف وسیله وزارت نیرو و یا شرکتهای آب و برق خوزستان تعیین می شود.

دوره برگشت طغیان رودخانه ها در محدوده شهرها طبق مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری تعیین و جهت برآورد سیلاب با تناوب مورد نظر به وزرات نیروی و یا شرکتهای آب و برق خوزستان اعلام می گردد.

تعیین و بستر در خارج از محدوده شهرها براساس حداکثر طغیان یا دوره برگشت ۲۵ ساله به وسیله وزارت نیرو و شرکتهای آب منطقه ای و آب و برق خوزستان تعیین می شود و در مناطقی که

ضرورت ایجاد نماید سیلاب با دوره برگشت کمتر یا بیشتر از ۲۵ ساله ملاک محاسبه قرار گیرد شرکتهای فوق الذکر حسب مورد با ارائه نقشه های مربوط و توجیهات فنی از حوزه ستادی وزارت نیرو مجوز لازم را اخذ خواهند نمود.

تغییرات طبیعی بستر رودخانه ها، مسیلهها با انهار طبیعی در بستر سابق تاثیری نداشته و بستر سابق کماکان در اختیار حکومت اسلامی است لیکن حریم برای آن منظور نخواهد شد.

ط-حریم: آن قسمت از اراضی اطراف رودخانه، مسیل، نهر طبیعی یا سنتی، مرداب و برکه طبیعی است که بلافاصله پس از بستر قرار دارد و به عنوان حق ارتفاق برای کمال انتفاع و حفاظت آنها لازم است و طبق مقررات این آیین نامه توسط وزارت نیرو یا شرکت های آب منطقه ای و آب و برق خوزستان تعیین می گردد.

حریم انهار طبیعی یا رودخانه اعم از اینکه آب دائم یا فصلی داشته باشند از یک تا بیست متر بود که حسب مورد با توجه به وضع رودخانه یا نهر طبیعی یا مسیل از هر طرف بستر به وسیله وزارت نیرو و شرکتهای تابعه آن تعیین می گردد.

(در محدوده شهرها حریم انهار طبیعی و رودخانه ها بطور کلی طبق مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی تعیین و پس از موافقت آب منطقه ای ذی ربط با آب و برق خوزستان حسب مورد اعلام خواهد شد.)

ماده ۲-شرکتهای آب منطقه ای و آب برق خوزستان مکلفند با توجه به امکانات، حد بستر و حریم رودخانه، انهار، مسیلهها، مردابها و برکه های طبیعی موجود در حوزه فعالیت خود را با برنامه ریزی مشخصی و با اعزام کارشناس یا کارشناسان ذیصلاح طبق مقررات این آیین نامه تعیین نمایند.

ماده ۳-شرکتهای آب منطقه ای و آب و برق خوزستان در هر مورد که بستر و حریم رودخانه و نهر طبیعی و مسیل و مرداب و برکه طبیعی را به طور موضعی تعیین می نمایند. مراتب را به طریق مقتضی کتباً به متقاضی اعلام و در مورد تعیین بستر و حریم سرتاسری موضوع از طریق پخش اعلامیه های محلی (برای یک نوبت) به اطلاع اشخاص ذینفع می رسد که بستر و حریم رودخانه و نهر (طبیعی، سنتی) و مسیل و مرداب و برکه طبیعی مورد نظر تعیین گردیده و اشخاص می توانند برای کسب اطلاع از حدود بستر و حریم تعیین شده به شرکت آب مربوطه مراجعه و چنانچه اعتراضی داشته باشند ظرف مدت یکماه از تاریخ انتشار اطلاعیه اعتراض خود را به شرکت مربوطه تسلیم و رسید مذکور در فوق و اصل شود شرکت آب منطقه ای مربوط اعتراض نسبت به بستر و حریم تعیین شده در مهلت مذکور در فوق و اصل شود شرکت منطقه ای مربوط اعتراض را به کمیسیونی مرکب از دو نفر

کارشناس فنی ذیصلاح و یکنفر کارشناسان شرکت با ابلاغ مدیر عامل منصوب می شوند ارجاع می نماید.

ماده ۴- کمیسیون مذکور در ماده ۳ پس از وصول پرونده مورد اعتراض، گزارش کارشناس یا کارشناسان را مورد بررسی قرار داده و در صورتی که با بستر و حریم تعیین شده موافق باشد آن را مورد تأیید قرار می دهد و الا بعد از اخذ توضیحات از کارشناس یا کارشناسان ذیربط نظر خود را به شرکت اعلام خواهند نمود، چنانچه توضیحات مذکور برای کمیسیون قانع کننده نباشد کمیسیون می تواند راساً یا به وسیله کارشناسان دیگری محل را بازدید کنند و سپس نظر خویش را در مورد بستر و حریم به شرکت اعلام دارد. نظر این کمیسیون قطعی بوده و به منزله نظر وزارت نیرو است.

ماده ۵- پس از اعلام نظر کمیسیون موضوع ماده ۳ این آیین نامه شرکت آب منطقه ای نسبت به علامت گذاری نهایی حد بستر و حریم تعیین شده به نحو مقتضی اقدام خواهد نمود و نسخه ای از نقشه مربوط را به بستر و حریم برای اطلاع به اداره ثبت اسناد و املاک، بخشرداری و شهرداری حوزه عمل ارسال و نیز مراتب را به ژاندارمری و شهربانی اعلام خواهد داشت و از تجاوز به بستر و حریم با همکاری مأمورین انتظامی جلوگیری خواهد کرد.

ماده ۶- پس از تعیین و تشخیص میزان بستر و حریم رودخانه، نهر مسیل مرداب و برکه طبیعی در صورتیکه شرکت آب منطقه ای قلع و قمع اعیانی اعم از اشجار و غیر آن واقع در بستر حریم را برای استفاده از امور مربوط به آب و برق لازم بداند براساس مقررات مربوط اقدام خواهد نمود.

تبصره - هرگاه اعیانی موجود در بستر و حریم بصورت کشت موقت باشد پس از برداشت محصول مقررات ماده فوق اعمال خواهد شد.

ماده ۷- کشت موقت در آن قسمت از بستر رودخانه، نهر، مسیل که برای بهره برداری از آب مزاحمتی ایجاد ننماید با موافقت کتبی و قبلی شرکت آب منطقه ای ذیربط بصورت اجاره و رعایت اولویت برای مجاورین بلامانع است ولی مستأجر به هیچ وجه حق ایجاد اعیانی و غرس نهال و درخت (بجز زراعت سطحی) را ندارد در صورت تخلف اراضی مسترد و از فعالیت وی جلوگیری خواهد شد. شرکت آب منطقه ای ذیربط باید در اجاره نامه قید کند که در صورت بروز هرگونه خسارت ناشی از سیل و نظایر آن هیچگونه مسئولیتی نخواهد داشت.

تبصره - استفاده از مقررات این ماده در مورد اراضی بستر بالادست سدها شمول ندارد.

ماده ۸- چنانچه بستر رودخانه، نهر طبیعی، مسیل بصورت طبیعی تغییر نماید و باقیمانده بستر که بستر مرده نامیده می شود و کماکان در اختیار دولت است برای اجاره طرحهای آب و برق قابل استفاده

باشد با حدود مشخصی از طریق وزارت نیرو به دستگاه های متقاضی بصورت اجاره واگذار و نحوه آماده سازی و کناره بندی و سایر شرایط مربوط در سند واگذاری قید خواهد گردید.

ماده ۹- چنانچه افراد یا شهرداریها بصورت موردی تقاضای تعیین حد بستر و حریم رودخانه، انهار یا مسیل یا مرداب یا برکه طبیعی را که در مجاورت ملکی واقع است بنمایند شرکت آب منطقه ای مکلف است با اخذ هزینه کاشناسی طبق تعرفه مصوب وزارت نیرو نسبت به تعیین حد بستر و حریم هر یک از موارد یاد شده به ترتیب مقرر در این دستور العمل اقدام نماید، مشروط بر اینکه تصرفات قانونی اشخاص نسبت به املا مورد نظر احراز و توسط مراجع ذیصلاح تایید شده باشد.

ماده ۱۰- چنانچه امکان دیواره سازی و استفاده از اراضی مازاد بستر برای مجاورین وجود داشته باشد شرکت آب منطقه ای ضمن مشخص کردن مجاورین رودخانه یا نهر یا مسیل یا مرداب یا برکه طبیعی و با در نظر گرفتن نکات فنی مربوط به مهندسی رودخانه مشخصات دیواره و مقدار زمینهایی که در اثر دیواره سازی حاصل می شود را معلوم و به مجاورین اعلام خواهد نمود تا در صورت تمایل به شرکت مراجعه و با قبول شرایط و مشخصات دیواره سازی برای اخذ اجازه مربوط اقدام نماید. بستر واقع در پشت دیواره احداثی در اختیار دولت جمهوری اسلامی است. شرکت می تواند پس از تأمین میزان حریم که بلافاصله بعد از دیواره احداثی شروع میشود باقیمانده بستر را به سازنده دیوار یا در صورت عدم تمایل سازنده به سایرین اجازه دهد.

ماده ۱۱- شرکتهای آب منطقه ای با همکاری شهرداریها و ادارات ثبت اسناد و املاک مسیل های متروکه را شناسائی خواهند نمود تشخیص متروکه بودن مسیلهها در خارج از محدود قانونی شهرها با شرکت آب منطقه ای است ولی در داخل محدوده قانونی شهرها شرکت مزبور با همکاری شهرداریها تصمیم لازم را اتخاذ خواهد نمود، در صورت بروز اختلاف نظر، تشخیص وزارت نیرو معتبر می باشد.

ماده ۱۲- عبور لوله نفت و گاز و غیره از بستر و حریم رودخانه، انهار طبیعی، مسیلهها، مردابها و برکه های طبیعی با موافقت وزارت نیرو بلامانع است. ولی مسئولیت حفاظت آنها با دستگاه های ذیربط خواهد بود.

ماده ۱۳- ادارات ثبت اسناد و املاک مکلفند در موقع تحدید حدود املاک واقع در کنار رودخانه، نهر، مسیل، مرداب و برکه طبیعی و شبکه های آبیاری و آبرسانی و زهکشی وضعیت ملک مورد ثبت را نسبت به تأسیسات آبی فوق الذکر در روی نقشه ملک مشخص و یک نسخه از آن را همراه با توضیحات لازم برای تعیین حد بستر و حریم به شرکتهای آب منطقه ای ذیربط ارسال تا شرکتهای مذکور حد بستر و حریم تأسیسات آبی را مشخص و به ادارات ثبت اعلام کنند. ادارات ثبت در چنین

مواردی تنها پس از وصول پاسخ شرکتهای آب منطقه ای مبنی بر تعیین حد بستر و حریم تأسیسات فوق الذکر مجاز به صدور سند مالکیت خواهند بود.

ماده ۱۴ - وزارتخانه و مؤسسات و شرکتهای دولتی و شهرداریها و همچنین سازمانها و نهادهای وابسته به دولت مکلفند قبل از اجرای طرحهای مربوط به خود و صدور پروانه لازم بستر و حریم رودخانه و انهار و مسیلهها و مردابها و برکه های طبیعی را استعلام نمایند هر نوع تصرف در بستر و حریم منوط به موافقت کتبی و قبلی وزارت نیرو است.

ماده ۱۵ - هرگاه حریم رودخانه وانها و مسیلهها و مردابها و برکه های طبیعی و راههای اصلی و فرعی موجود تداخل نمایند قسمت مورد تداخل برای تأسیسات طرفین مشترکاً مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

۱۱- قانون منع احداث بنا در طرفین لوله انتقال گاز (مصوب ۱۳۴۹/۱۲/۲۷)

ماده واحده - از تاریخ تصویب این قانون احداث هرگونه بنا و ساختمان در فاصله ۲۵۰ متر از هر طرف محور خطوط لوله انتقال گاز در خارج از محدوده شهرها ممنوع است و در صورت احداث بنا و ساختمان شرکت ملی گاز ایران مجاز است با حضور نماینده ژاندارمری یا شهربانی یا بخشداری اقدام به انهدام آن نماید و هیچگونه خساراتی از این بابت به اشخاص پرداخت نخواهد شد.

تبصره ۱ - شرکت ملی گاز ایران مجاز است در مواردیکه انتخاب فاصله ۲۵۰ متر مذکور در این قانون را با توجه به مقتضیات فنی و محلی ضروری نداند فاصله کمتری را تعیین نماید.

تبصره ۲ - احداث بنا و ساختمان‌هایی که صرفاً به منظور استفاده از دریا باشد در صورتیکه طبق تشخیص شرکت ملی گاز ایران موجب خرابی و خساراتی نگردد مجاز خواهد بود. آیین نامه مربوط به نحوه اجرای این تبصره به پیشنهاد شرکت ملی گاز ایران به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

تبصره ۳ - چنانچه ابنیه و ساختمان‌هایی قبل از تصویب این قانون بین حریم مذکور در ماده ۱۱ اساسنامه شرکت ملی نفت ایران مصوب اردیبهشت ماه ۱۳۴۷ و حریم‌های مذکور در این قانون ایجاد شده باشد و شرکت ملی گاز ایران انهدام آنرا ضروری بداند براساس ماده ۱۱ قانون اساسنامه شرکت ملی نفت ایران اقدام و خسارات وارده به اشخاص پرداخت خواهد شد.

۱۲- آیین نامه منع احداث بنا در طرفین لوله انتقال گاز (مصوب ۱۳۵۰/۴/۳)

ماده ۱- احداث هر گونه بنا و ساختمان از قبیل بیمارستان، مدرسه، آپارتمان، میدان ورزشی، اردوگاه نظامی و پیش آهننگی و نظایر آن، ساختمان سد فرودگاه، ایستگاه، راه آهن، انبار مواد سریع الاشتعال کارخانه و تأسیسات صنعتی و حمل و نقل جز آنچه که برای بهره برداری از خطوط لوله گاز ضروری باشد در فاصله ۲۵۰ متری هر طرف محور خط لوله انتقال گاز ممنوع است.

ماده ۲- احداث بنا و تأسیسات غیر از انواع مذکور در ماده یک در صورتی که به تشخیص شرکت ملی گاز ایران متضمن ایجاد خطر نباشد در خارج از فواصل مذکور در زیر مجاز است:
الف- در موردی که قطر رسمی لوله گاز کمتر از ۶ اینچ باشد در خارج از فاصله ۲۵ متری هر طرف محور لوله.

ب- در موردی که قطر رسمی لوله انتقال گاز از ۶ اینچ تا ۱۸ اینچ باشد در خارج از فاصله ۵۰ متری هر طرف محور لوله.

ج- در موردی که قطر رسمی لوله انتقال گاز از ۱۸ اینچ یا بیشتر باشد در خارج از فاصله ۱۰۰ متری هر طرف محور لوله.

تبصره- در موردی که طبق این ماده احداث بناهای مسکونی مجاز باشد تعداد خانه‌ها در امتداد هر کیلومتر طول مسیر لوله انتقال گاز اگر استاندارد لوله گذاری از نوع A باشد حداکثر از پنج دستگاه در هر طرف محور لوله و اگر از نوع B باشد حداکثر از بیست دستگاه در هر طرف محور لوله نباید تجاوز نماید.

منظور از نوع A و B استاندارد لوله گذاری نوع استنادی است که در ضوابط ANSL-B-۳۱.۸ ایالات متحده آمریکا تعریف شده و در طراحی لوله‌های گاز در شرکت ملی گاز ایران به کار میرود.
ماده ۳- اعیانی‌ها و مستحدثاتی که بر خلاف مقررات این آیین نامه ایجاد شود طبق قانون منبع احداث بنا و ساختمان در طرفین خطوط لوله گاز با حضور نماینده ژاندارمری یا شهربانی یا بخش‌داری منهدم خواهد شد و از این بابت هیچگونه خسارتی به اشخاص پرداخت نخواهد شد.

ماده ۴- حریم‌های معین در این آیین نامه از طریق نشر آگهی در مطبوعات و یا رادیو و تلویزیون یا الصاق یا توزیع در مسیر خط لوله انتقال و یا به هر طریق و وسیله دیگری که مقتضی باشد به اطلاع عموم خواهد رسید.

۱۳- طرح نوسازی و بهسازی مسکن روستایی (مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۱۶)

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۱۶ بنا به پیشنهاد مشارکت وزارت مسکن و شهرسازی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، به منظور کاهش اثرات بلایای طبیعی و ارتقای کیفی مسکن روستایی و مقاوم سازی ساختمان‌های روستایی، طرح نوسازی و بهسازی مسکن روستایی را به شرح ذیل تصویب نمود:

الف- سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور مکلف است مطابق ماده ۳۰ قانون برنامه چهارم توسعه اعتبار لازم را جهت پرداخت کمک سود تسهیلات بانکی برای نوسازی و بهسازی سالانه دوپست هزار واحد مسکونی روستایی طی سال‌های برنامه چهارم توسعه پیش بینی و در بودجه‌های سالیانه تأمین نماید. یارانه فوق طوری محاسبه خواهد شد که دریافت کننده تسهیلات همواره پنج درصد از کارمزد را خود پرداخت نماید.

تبصره ۱- سقف فردی تسهیلات برای سال اول برنامه پنجاه میلیون ریال تعیین و در طول برنامه سالانه پانزده درصد به سقف فردی اضافه خواهد گردید.

تبصره ۲- به منظور تشویق انبوه‌سازی، کمک سود متعلقه به سازندگان انبوه (سه واحد به بالا) یک درصد افزایش خواهد یافت.

ب- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی مکلف است با عقد قرارداد با بانک‌ها و سایر منابع مالی نسبت به توزیع استانی با اولویت مناطق حادثه خیز، شناسایی متقاضیان واجد شرایط و معرفی آنان جهت دریافت تسهیلات و همچنین نظارت بر ساخت و ساز اقدام نماید.

پ- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی موظف است با همکاری سازمان فنی و حرفه‌ای در جهت ارتقای سطح دانش و مهارت فنی عوامل ساخت و ساز مسکن روستایی و همچنین اعمال ویژگی‌های معماری بومی با توجه به تنوع اقلیمی در کلیه مراحل طراحی و ساخت نسبت به آموزش‌های لازم برنامه ریزی و اقدام نماید.

ت- نظارت عالی بر کلیه مراحل طراحی و اجرای مسکن روستایی به عهده وزارت مسکن و شهرسازی خواهد بود.

ث- کلیه دستگاه‌ها و سازمان‌های ذی ربط موظفند همکاری‌های لازم را جهت افزایش تولید مصالح مناسب مورد نیاز در مناطق روستایی انجام دهند.

ج- دولت مکلف است اعتبارات مورد نیاز را جهت مقاوم سازی و نوسازی مدارس و ساختمان‌های دولتی در روستاهای مشمول طرح در بودجه سنوات سالانه در طی برنامه چهارم توسعه پیش بینی نماید.

۱۴- آیین نامه اجرایی بند (۴) ماده (۱۳۳) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی،

اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۸۴/۲/۷ و اصلاحات بعدی)

ماده ۱- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی موظف است در طول برنامه چهارم توسعه برای کلیه روستاهای دارای شورای اسلامی و مراکز دهستان‌ها و مراکز بخش روستایی، نقشه تفکیکی وضع موجود بافت مسکونی روستا را به ترتیب اولویت به شرح زیر تهیه و به اداره ثبت اسناد و املاکی که روستا در محدوده عمل آن قرار دارد، ارسال نماید:

الف- نقشه باید حاوی ابعاد (طول و عرض)، مساحت، نوع کاربری ملک و مشخصات متصرفان باشد.

ب- نقشه باید دو گونه تهیه شود:

۱- نقشه کلی بافت مسکونی روستا با مقیاس مناسب حاوی مراتب مذکور

۲- نقشه هر قطعی به صورت جداگانه با مقیاس مناسب حاوی اطلاعات یاد شده. نقشه‌های مزبور باید به امضای نماینده بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و عضو شورای روستا برسد.

ج- چنانچه روستا دارای طرح جامع یا هادی باشد، نقشه باید با تبعیت از آن تهیه گردد.

د- نقشه تهیه شده نیازی به تایید مراجع دولتی ندارد.

ماده ۲- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی حداقل بیست روز قبل از شروع عملیات نقشه‌برداری، تاریخ نقشه‌برداری را از طریق آگهی در نشریه محلی و الصاق آن در معابر روستا به اطلاع اهالی می‌رساند. شورای اسلامی روستا مکلف به همکاری و ارایه اطلاعات لازم و امضای ذیل نقشه می‌باشد.

تبصره ۱- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی باید قبل از تهیه آگهی، جریان ثبتی پلاک مورد اقدام را استعلام نموده و ادارات ثبت ظرف یک ماه موظف به ارسال پاسخ می‌باشند.

تبصره ۲- عدم همکاری و عدم امضای نقشه از سوی شورای اسلامی روستا مانع انجام کار نخواهد بود.

ماده ۳- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی نقشه تهیه شده را ضمن معرفی نماینده به طور کتبی به اداره ثبت اسناد و املاک محل ارسال می‌نماید. نماینده بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به نمایندگی از سوی روستاییان تا مرحله صدور و اخذ سند مالکیت موضوع را پیگیری نماید.

ماده ۴- اداره ثبت اسناد و املاک محل پس از وصول نقشه، موضوع را به نماینده و نقشه بردار ثبت ارجاع می‌دهد تا به اتفاق کارشناس بنیاد مسکن انقلاب اسلامی که سمت نمایندگی بنیاد را خواهد داشت، حداکثر ظرف دو ماه نسبت به تنظیم صورت مجلس تفکیکی حاوی حدود، مساحت قطعات، نوع کاربری ملک و مشخصات متصرفان و نحوه تصرفات اقدام نموده و به امضای نماینده و نقشه‌بردار ثبت و کارشناس (نماینده) بنیاد مسکن انقلاب اسلامی برسد.

تبصره ۵ - در صورتی که نقشه با محل دارای اختلاف باشد، اصلاحات لازم در نقشه قید و بعداً سوابق توسط بنیاد مسکن انقلاب اسلامی اصلاح می گردد و اگر نقشه با محل دارای اختلاف فاحش باشد، نقشه جهت اصلاح به بنیاد مسکن انقلاب اسلامی اعاده می گردد.

ماده ۵ - در صورتی که طبق نقشه ارایه شده تعدادی از قطعات در طرح تعریض معابر قرار گیرد، حدود و مساحت باقی مانده با قید مساحت مقداری که در تعریض قرار دارد، در صورت مجلس تفکیکی درج خواهد شد.

ماده ۶ - در صورتی که محدوده مورد عمل دارای تحدید حدود باشد، اداره ثبت اسناد و املاک براساس صورت جلسه تفکیکی تنظیمی نسبت به صدور سند مالکیت به نام متصرفاتی که طبق سوابق ثبتی دارای مدارک دال بر مالکیت اعم از مشاعی یا مفروزی باشند، اقدام می نماید و نسبت به سایر موارد مراتب را به هیئت موضوع بند (۲) ماده (۱۳۳) قانون برنامه چهارم توسعه ارجاع می دهد.

تبصره - اعتراضات نسبت به اصل و حدود موجود در پرونده های ثبتی، مانع صدور سند مالکیت نخواهد بود.

ماده ۷ - در هر واحد ثبتی هیئتی مرکب از رئیس اداره ثبت اسناد و املاک و مدیر بنیاد مسکن انقلاب اسلامی محل و یکی از قضات دادگستری به انتخاب رئیس قوه قضاییه تشکیل می شود و به ارجاعات ثبت در خارج از وقت اداری رسیدگی و رای مقتضی صادر می نماید.

تبصره ۱ - دبیرخانه این هیئت و همچنین محل تشکیل جلسات در اداره ثبت اسناد و املاک محل خواهد بود.

تبصره ۲ - دبیر هیئت از بین کارکنان ثبت اسناد و املاک محل توسط مدیر کل ثبت استان انتخاب و منصوب می گردد.

تبصره ۳ - دبیر هیئت مکلف است آرای صادر شده را در دفتر ثبت آرا به ترتیب تاریخ، ثبت و آمار آرا و اسناد مالکیت صادر شده را در پایان هر ماه به اداره کل امور املاک سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی مرکز ارسال نماید.

ماده ۸ - در صورتی که معلوم شود در آرای صادر شده هیئت ها به علت سهو قلم مطالبی ساقط شده یا اشتباه بینی رخ داده است یا در مبانی مستند رای اشتباهی پیش آمده باشد، چنانچه رای اجرا شده باشد، هیئت پس از بررسی، رای اصلاحی صادر می نماید، در این صورت دبیر هیئت مکلف است مفاد رأی اصلاحی را در دفتر آرا ثبت نموده و شماره و تاریخ آن را در ملاحظات رأی قبلی قید و به

امضای اعضای هیئت رسانده و به واحد ثبتی ابلاغ نماید. در صورتی که رأی اجرا شده باشد، مراتب اشتباه به هیئت نظارت ثبت استان گزارش می‌شود.

تبصره - مرجع تجدید نظر نسبت به آرای هیئت نظارت، شورای عالی ثبت می‌باشد.

ماده ۹- هیئت موضوع ماده (۷) این آیین‌نامه نسبت به ارجاعات ثبت به شرح زیر رسیدگی و اقدام می‌نماید:

الف- در صورتی که محدوده مورد عمل درخواست ثبت نشده و یا تحدید حدود به عمل نیامده باشد، حسب مورد رأی به تنظیم اظهارنامه یا تحدید حدود قطعات به نام متصرفان صادر می‌گردد تا با انتشار آگهی الصاقی در محل و تعیین شماره فرعی در صورت لزوم نسبت به تحدید حدود قطعات و صدور سند مالکیت اقدام گردد. تنظیم اظهارنامه نیازی به انتشار آگهی های ماده (۱۱) قانون ثبت (آگهی‌های نوبتی) ندارد.

ب- در صورتی که متصرف طبق سوابق ثبتی دارای مدرک دال بر مالکیت نباشد و یا در تصرف یا مالکیت و یا حدود اختلاف باشد، موضوع به دو نفر کارشناسان امور ثبتی و نقشه‌بردار اداره ثبت اسناد و املاک و یک نفر کارشناس بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و نماینده بنیاد مسکن انقلاب اسلامی ارجاع می‌گردد تا با تحقیقات محلی و ملاحظه مدارک نسبت به موضوع رسیدگی و نظریه مستدل خود را به هیئت اعلام نمایند. هیئت پس از وصول نظریه کارشناسی با توجه به جمیع جهات رأی مقتضی صادر می‌نماید. رأی صادر شده به ذی‌نفع یا طرفین حسب مورد ابلاغ می‌گردد تا در صورت عدم وصول اعتراض ظرف بیست روز از تاریخ ابلاغ نسبت به اجرای آن اقدام شود.

تبصره - نماینده بنیاد مسکن انقلاب اسلامی باید جهت ادای توضیحات در محل حضور داشته باشد.

ج- در صورت وصول اعتراض در مهلت مقرر، معترض به دادگاه محل وقوع ملک هدایت می‌گردد تا دادگاه خارج از نوبت به موضوع رسیدگی نماید. معترض باید ظرف بیست روز دادخواست خود را به دادگاه تقدیم نماید و گواهی طرح دعوی را به ثبت محل ارایه دهد، در غیر این صورت رأی اجرا خواهد شد.

د- در صورتی که عرصه متصرفی موقوفه باشد و متصرف دارای اجاره‌نامه از متولی یا اداره اوقاف باشد، سند مالکیت اعیان به نام او صادر و در غیر این صورت مراتب به متولی یا اداره اوقاف حسب مورد اعلام تا پس از تنظیم اجاره‌نامه، مجوز صدور سند مالکیت اعیان صادر گردد.

هـ- در صورتی که عرصه متصرفی متعلق به دولت یا سازمان‌ها و مؤسسات و نهادهای عمومی یا اشخاص حقیقی و حقوقی باشد، با دعوت نماینده دستگاه صاحب عرصه یا اشخاص مذکور به موضوع رسیدگی و رأی مقتضی صادر می‌گردد.

و- چنانچه نسبت به حدود ملک در پرونده ثبتی اعتراضی از قبل وجود داشته است و محدوده مورد عمل در محل، مورد اعتراض نباشد، این اعتراض در خصوص اجرای این آیین‌نامه موثر نیست، ولی اگر محدود مورد عمل در محل مورد اعتراض قرار گرفته باشد، مراتب به طور کتبی یا به وسیله یک نوبت درج در یکی از جراید محلی به معترض ابلاغ می‌شود تا ظرف بیست روز دادخواست خود را به دادگاه محل تقدیم نماید و گواهی طرح دعوی را به اداره ثبت محل ارایه دهد، در غیر این صورت اعتراض مذکور موثر نخواهد بود.

ز- در صورتی که نشانی معترض و یا مالک معلوم نباشد، وقت رسیدگی به وسیله درج در یکی از جراید کثیرالانتشار آگهی می‌شود و از مالک یا صاحبان حق جهت شرکت در جلسات دعوت می‌شود. در صورت عدم مراجعه رای بر صدور سند مالکیت به نام متصرف صادر و مراتب دوباره آگهی می‌شود تا در صورت عدم وصول اعتراض ظرف بیست روز از تاریخ انتشار آگهی سند مالکیت به نام متصرف صادر شود و در صورت وصول اعتراض مطابق بند (ج) عمل می‌گردد.

ح- در روستاهایی که مشمول مقررات اصلاحات اراضی شده و عرصه بافت مسکونی آن جزء محدوده اراضی زارعان می‌باشد در صورتی که درخواست ثبتی شده باشد، هیئت رای به صدور سند مالکیت مورد تصرف به استناد صورت جلسه تفکیکی به نام متصرف بدون انتشار آگهی نوبتی و تحدیدی می‌نماید.

ماده ۱۰- چنانچه در حین انجام عملیات، روستای مورد عمل به شهر تبدیل شود، اقدامات مطابق این آیین‌نامه ادامه خواهد یافت.

ماده ۱۱- سازمان ثبت اسناد و املاک کشور موظف است مقدمات معرفی اعضای قضایی و ثبتی و دبیر هیئت‌های موضوع این آیین‌نامه را فراهم آورد. دفتر مرکزی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی موظف است ترتیب معرفی اعضای بنیاد مسکن انقلاب اسلامی را فراهم آورد.

ماده ۱۲- دبیر هیئت هر واحد ثبتی موظف است پس از معرفی اعضای هیئت، در مدت بیست روز نسبت به دعوت و تشکیل اولین جلسه هیئت اقدام و مراتب را جهت اطلاع به سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و دفتر مرکزی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی اعلام نماید.

ماده ۱۳- جلسات هیئت‌ها در خارج از وقت اداری حسب مورد در هر ماه از چهار جلسه تا دوازده جلسه تشکیل می‌گردد.

ماده ۱۴- به منظور نظارت بر نحوه اجرای ماده (۱۳۳) قانون برنامه چهارم توسعه و آیین‌نامه اجرایی آن هیئتی مرکب از دو نفر از معاونان مربوط و دو نفر از مدیران کل ستادی و دو نفر از کارشناسان و انتخاب روسای سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی در تهران تشکیل می‌گردد. هیئت مذکور ضمن نظارت و پیگیری موضوعات مربوط حسب مورد می‌تواند نسبت به اعزام گروه یا گروه‌های بازرسی اقدام نماید.

ماده ۱۵- چنانچه در اجرای تبصره (۷۱) قانون برنامه دوم توسعه و ماده (۱۴۰) قانون برنامه سوم توسعه اقداماتی انجام شده باشد، ادامه عملیات مطابق این آیین‌نامه خواهد بود.

ماده ۱۶- هزینه تهیه نقشه تفکیکی مطابق تعرفه‌ای که بنا به پیشنهاد بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به تصویب سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور خواهد رسید، از متقاضی اخذ و به حساب مخصوصی که به همین منظور افتتاح می‌شود واریز خواهد شد و مطابق دستورالعملی که به تصویب رییس بنیاد مسکن انقلاب اسلامی مرکز می‌رسد، با امضای مدیر کل بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان و ذیحسابی قابل پرداخت می‌باشد.

تبصره - هزینه‌های مرتبط با تهیه نقشه برای متقاضیان موضوع ماده (۱۹) از همین محل قابل تأمین و پرداخت می‌باشد.

ماده ۱۷- هزینه‌های کارشناسی و مواد (۴) و (۹) هیئت حل اختلاف و هیئت منتخب مرکز و بازرسان اعزامی و سایر هزینه‌ها برای هر جلد سند مالکیت که هر سال با پیشنهاد مشترک سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و دفتر مرکزی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به تصویب هیئت وزیران می‌رسد، از مالک اخذ و به حساب مخصوصی که به همین منظور افتتاح می‌شود، واریز و در پایان هر ماه با امضای رییس ثبت و ذیحساب یا عامل ذیحساب پرداخت می‌شود.

تبصره ۱- مبلغ مذکور برای سال ۱۳۸۴ هشتاد هزار ریال تعیین می‌گردد.

تبصره ۲- نحوه و میزان وجوه پرداختی از محل مقرر در این ماده طبق دستورالعملی است که به تصویب رییس سازمان ثبت اسناد و املاک کشور خواهد رسید.

تبصره ۳- هر یک از ادارات ثبت مکلفند همه ماهه برای دستورالعمل تبصره (۲) باقیمانده وجوه پرداختی از محل تبصره (۱) را نسبت به پرونده‌هایی که منجر به صدور سند مالکیت است، به شماره حسابی که در مرکز به منظور تأمین هزینه‌های ماده (۱۴) آیین‌نامه جبران و کسری هزینه‌های احتمالی

برخی هیئت‌ها افتتاح می‌گردد، واریز و نسخه‌ای از فیش‌های مربوط را به اداره کل امور مالی و ذی‌حسابی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور ارسال نمایند.

تبصره ۴ - برداشت از حساب مرکز حسب تشخیص رییس سازمان ثبت اسناد و املاک کشور با امضای ذی‌حساب و یکی از اعضای هیئت مرکزی ماده (۱۴) که توسط رئیس سازمان ثبت اسناد و املاک کشور انتخاب می‌شود، مجاز خواهد بود.

تبصره ۵ - هزینه‌های مرتبط با ماده (۱۷) برای متقاضیان موضوع ماده (۱۹) از همین محل قابل تأمین و پرداخت می‌باشد.

ماده ۱۸ - مشمولان ماده (۱۳۳) قانون برنامه چهارم توسعه از ارزیابی ملک و پرداخت حقوق ثبتی و هزینه تفکیک معاف می‌باشند. ولی نقل و انتقالات بعدی شامل این معافیت نخواهد بود.

ماده ۱۹ - خانواده‌های تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی از پرداخت هر گونه هزینه و مالیات و عوارض ناشی از اجرای ماده (۱۳۳) قانون برنامه چهارم توسعه معاف می‌باشند.

ماده ۲۰ - چنانچه برای بعضی از قطعات واقع در محدوده عمل قبلاً سند مالکیت مفروزی صادر شده باشد، مالکان آن از شمول این قانون مستثنی هستند.

۱۵- آیین بیمه اجتماعی و روستاییان و عشایر (مصوب ۱۳۷۳/۱۱/۴ و اصلاحات بعدی)

بخش اول - تعاریف

ماده ۱- در این آیین نامه، اصلاحات زیر در معانی مشروح مربوط به کار می‌روند:

الف- روستایی: کسی که به طور ثابت در روستا ساکن است. تعریف روستا مطابق قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری - مصوب ۱۳۶۲- می‌باشد.

ب- عشایر: ساکنان بخش عشایر موضوع ماده (۵) قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری- مصوب ۱۳۶۲.

پ- منطقه: کل یا قسمتی از روستاها با بخش‌های عشایری یک یا چند استان.

ت- بیمه شده: سرپرست خانوار که با پرداخت مبالغی به عنوان حق بیمه، حق استفاده از مزایای مقرر را دارد.

ث- حق بیمه: درصدی از درآمد مقطوع روستاییان یا عشایر هر منطقه که به حکم این آیین نامه و از بابت هر بیمه شده به صندوق پرداخت می‌گردد.

ج- بیماری: وضع غیرعادی جسمی یا روحی که انجام خدمات درمانی را ایجاب می‌کند.

چ- حادثه: اتفاق پیش‌بینی نشده که تحت تاثیر عامل یا عوامل خارجی به صورت ناگهانی رخ می‌دهد و موجب صدمه بر جسم یا روان بیمه شده می‌گردد.

ح- (اصلاحی مصوب ۸۴/۴/۱۲) از کار افتادگی کلی: کاهش قدرت کار بیمه شده در نتیجه بیماری یا حادثه به نحوی که پس از انجام خدمات درمانی و توانبخشی طبق نظر کمیسیون‌های پزشکی توانایی کار خود را شصت و شش درصد (۶۶٪) یا بیشتر از دست داده باشد.

خ- پیری: حالت بیمه شده‌ای که بیش از ۶۵ سال تمام داشته باشد.

د- مستمری: وجهی که طبق شرایط مقرر به منظور جبران قطع تمام یا قسمتی از درآمد مقطوع به بیمه شده و در صورت فوت او برای تأمین معیشت بازماندگان وی به آنان پرداخت می‌شود.

ذ- صندوق: صندوق بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر وابسته به وزارت رفاه و تأمین اجتماعی.

بخش دوم - مشمولان

ماده ۲- کلیه افراد روستایی و عشایر سرپرست خانوار و نیز دریافت‌کنندگان مستمری‌های پیری، از کارافتادگی و فوت مشمول این آیین می‌باشند.

ماده ۳- (به استناد اصلاحی مورخ ۱۳۸۴/۴/۱۲ حذف گردید).

ماده ۴- روستاییان یا عشایری که در تاریخ لازم‌الاجرا شدن این آیین‌نامه مشمول مقررات سایر صندوق‌ها و یا نظام‌های بیمه‌ای دیگر می‌باشد از مشمول مقررات این آیین‌نامه مستثنی و همچنان تابع صندوق متبوع خود خواهند بود.

ماده ۵- نقل و انتقال سوابق پرداخت حق بیمه بیمه‌شدگان مشمول این آیین‌نامه به صندوق‌های بیمه‌ای دیگر و بالعکس تابع قوانین و مقررات مربوط به نقل و انتقال بین صندوق‌ها خواهد بود.

ماده ۶ (اصلاحی ۸۴/۴/۱۲) - گسترش و تعمیم بیمه به روستاییان و عشایر بر حسب مناطق یا مشاغل با پیشنهاد هیئت مدیره صندوق و تصویب وزیر رفاه و تأمین اجتماعی براساس قراردادی خواهد بود که بین صندوق و بیمه شده تنظیم می‌گردد. ضوابط مربوط و نمونه قرارداد همگانی روستاییان و عشایر با پیشنهاد هیئت مدیره و تایید وزارت رفاه اجتماعی به تصویب شورای عالی رفاه و تأمین اجتماعی می‌رسد.

بخش سوم - منابع مالی

ماده ۷- منابع مالی برنامه بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر به شرح زیر می‌باشد:

الف - ۵۰٪ درآمد مقطوع مبنای محاسبه حق بیمه به عنوان حق بیمه سهم بیمه شده و دو برابر آن به عنوان سهم و کمک دولت.

ب - سهم دولت بابت بیمه خدمات درمانی.

پ - سود حاصل از سرمایه‌گذاری وجوه و ذخایر متعلق به صندوق.

ت - کمک‌ها و هدایا و سایر منابع موضوع ماده (۷) قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی.

ماده ۸ (اصلاحی ۸۴/۴/۱۲) - در سال‌هایی که به تشخیص مراجع ذیصلاح خشکسالی در منطقه یا روستایی اعلام می‌گردد و یا در مواقع بروز حوادث غیر مترقبه و آفت‌زدگی و یا مرگ و میر دام و تا رفع عوارض ناشی از آن موجب بیکاری و ناتوانی بیمه شده در پرداخت حق بیمه گردد، پرداخت سهم مشارکت روستاییان و عشایر در آن منطقه یا روستا حسب اعلام وزارت رفاه و تأمین اجتماعی و تایید شورای عالی رفاه و تأمین اجتماعی به عهده دولت خواهد بود.

ماده ۹- نحوه تعیین منطقه، درآمد مقطوع روستاییان و عشایر هر منطقه، نحوه وصول حق بیمه و مشارکت دستگاه‌ها و نهادهای مستقر در روستا و نیز استفاده از خدمات مؤسسات کارگزاری براساس ضوابطی خواهد بود که توسط وزارت رفاه و تأمین اجتماعی با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط تهیه و به تصویب شورای عالی رفاه و تأمین اجتماعی می‌رسد.

بخش چهارم - تعهدات

ماده ۱۰ (اصلاحی ۸۴/۴/۱۲) - تعهدات موضوع این آیین‌نامه شامل موارد بیمه‌ای از جمله موارد زیر می‌باشد:

الف- خدمات درمانی (بیماری‌ها، حوادث و سوانح)

ب- پیری

پ- فوت

ت- از کار افتادگی

ث- بیکاری

تبصره (الحاقی ۸۴/۴/۱۲) - میزان حق بیمه، ضوابط و شرایط برخورداری از بیمه بیکاری براساس پیشنهاد وزارت رفاه و تأمین اجتماعی و تصویب هیئت وزیران خواهد بود.

ماده ۱۱ - بیمه شده با پرداخت ۱۰٪ حق بیمه سرانه خدمات درمانی مصوب هیئت وزیران دفترچه بیمه خدمات درمانی دریافت خواهد نمود و بقیه سرانه به عنوان کمک و سهم دولت توسط دولت پرداخت خواهد شد.

ماده ۱۲ - نحوه پرداخت فرانشیز در خدمات سرپایی و بستری و سایر موارد تابع مقررات موجود خواهد بود.

ماده ۱۳ - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است که همچنان نسبت به ارائه خدمات بهداشتی و درمانی مقرر به روستاییان و عشایر طبق مقررات اقدام نماید و تحت پوشش بودن افراد طبق این آیین‌نامه، مانع از برخورداری از خدمات مزبور نخواهد بود.

ماده ۱۴ (اصلاحی ۸۴/۴/۱۲) - بیمه‌شدگانی که طبق نظر پزشک معالج غیر قابل علاج تشخیص داده می‌شوند پس از انجام خدمات درمانی و خدمات توانبخشی، چنانچه طبق نظر کمیسیون‌های پزشکی توانایی کار خود را شصت و شش درصد و بیشتر از دست بدهند، از کار افتاده شناخته می‌شوند.

ماده ۱۵ (اصلاحی ۸۴/۴/۱۲) - نحوه تشکیل کمیسیون‌های پزشکی، تعیین میزان درصد از کار افتادگی در بدو ورود و نیز جهت پرداخت مستمری به موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که پیشنهاد هیئت مدیره صندوق، تأیید وزارت رفاه و تأمین اجتماعی و تصویب شورای عالی و تأمین اجتماعی خواهد رسید.

ماده ۱۶ - برخورداری از مستمری از کارافتادگی کلی ناشی از کار بدون در نظر گرفتن مدت پرداخت حق بیمه و از کارافتادگی ناشی از بیماری یا حادثه غیر ناشی از کار مستلزم داشتن حداقل یک سال سابقه پرداخت حق بیمه متضمن ۹۰ روز ظرف یک سال قبل از وقوع حادثه غیر ناشی از کار یا شروع بیماری خواهد بود.

ماده ۱۷- در صورتی که بیمه شده بیش از ۶۵ سال تمام سن داشته باشد، با داشتن حداقل ۱۵ سال سابقه پرداخت حق بیمه مشمول دریافت مستمری پیری و از کارافتادگی کلی، بازماندگان واجد شرایط وی از مستمری بازماندگان برخوردار خواهند شد.

ماده ۱۹: میزان مستمری به شرح زیر می باشد:

الف - (اصلاحی ۸۴/۴/۱۲) میزان مستمری از کارافتادگی، مستمری پیری و مستمری بازماندگان بیمه شده متوفی عبارت است از ۱/۳۰ میانگین درآمد مبنای محاسبه حق بیمه ظرف دو سال آخر پرداخت حق بیمه هر منطقه ضرب در سنوات پرداخت حق بیمه.

ب - در مورد مستمری بگیران از کارافتادگی کلی، پیری، میزان مستمری بازماندگان نباید از ۲/۳ درآمد مقطوع مبنای محاسبه حق بیمه هر منطقه در سال استحقاق دریافت مستمری کمتر باشد.

ت - میزان مستمری های موضوع این آیین نامه هر سال مطابق با نرخ تورم اعلام شده توسط بانک مرکزی ایران ترمیم می گردد.

ث - افراد بیمه شده برای استفاده از خدمات درمانی و مستمری بازماندگان و سهم مستمری هر یک از بازماندگان واجد شرایط و نیز تعیین بازماندگان واجد شرایط مطابق قانون تأمین اجتماعی و تغییرات و اصلاحات بعدی آن خواهد بود.

بخش پنجم - ساختار و ارکان

ماده ۲۰ (اصلاحی ۸۴/۴/۱۲): صندوق به عنوان یک مؤسسه دولتی مستقل دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری و استخدامی بوده و طبق ضوابط و مقررات مورد عمل خود وظایف زیر را به عهده دارد:

الف - تعمیم و گسترش بیمه روستاییان و عشایر به افراد مشمول.

ب - جمع آوری و تمرکز کلیه وجوه موضوع صندوق بیمه روستاییان و عشایر.

ج - سرمایه گذاری و بهره داری از وجوه جاری و ذخیره شده.

د - انجام تعهدات موضوع این آیین نامه.

ماده ۲۱: سازمان بیمه خدمات درمانی براساس ضوابطی که توسط وزارت رفاه و تأمین اجتماعی پیشنهاد و به تصویب شورای عالی رفاه و تأمین اجتماعی خواهد رسید به عنوان کارگزار، امور اجرایی مربوط به بیمه خدمات درمانی روستاییان را عهده دار خواهد بود.

ماده ۲۲: ارکان صندوق مطابق ماده (۱۷) قانون ساختار رفاه و تأمین اجتماعی خواهد بود.

ماده ۲۳: هیئت امنا مرکب از ۱۱ نفر عضو به ترتیب مذکور در ماده (۱۷) قانئن ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی با ریاست وزیر رفاه و تأمین اجتماعی خواهد بود.

وظایف و اختیارات هیئت امنا به شرح زیر خواهد بود:

- الف - پیشنهاد خط مشی ها و برنامه های صندوق به وزارت رفاه و تأمین اجتماعی.
- ب - پیشنهاد بودجه سالیانه صندوق به وزارت رفاه و تأمین اجتماعی.
- پ - بررسی و تصویب تشکیلات سازمانی صندوق به پیشنهاد هیئت مدیره و ارسال آن به سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور جهت تأیید نهایی.
- ت - تعیین حقوق و مزایای اعضای هیئت مدیره و هیئت نظارت در چارچوب قانون.
- ث - تصویب آیین نامه های معاملاتی، مالی و استخدامی صندوق در چارچوب قانون.
- ماده ۲۴:** ترکیب هیئت مدیره و هیئت نظارت و نحوه انتخاب مدیر عامل و اعضای هیئت مدیره و هیئت نظارت قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی و اصلاحات بعدی آن خواهد بود. احکام انتصاب رییس هیئت مدیره، مدیر عامل و رییس هیئت نظارت توسط وزیر رفاه و تأمین اجتماعی صادر خواهد شد.
- ماده ۲۵:** تراز نامه سالانه و گزارش مالی باید تا حداکثر شهریور ماه سال بعد به هیئت امنا و وزارت رفاه و تأمین اجتماعی ارسال گردد. هیئت مدیره موظف است ظرف حداکثر ۳۰ روز از تاریخ وصول نظرات هیئت نظارت را بررسی و توجیحات خود را به هیئت امنا و وزارت مذکور تقدیم نماید.
- ماده ۲۶:** جمع هزینه های اداری و مدیریت و حقوق و مزایای کارکنان نبایستی از ۵٪ کل درآمدهای صندوق تجاوز نماید.

۱۶- قانون مدیریت پسماندها (مصوب ۸۳/۲/۲۰)

ماده ۱ - جهت تحقق اصل پنجاهم (۵۰) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و به منظور حفظ محیط زیست کشور از آثار زیانبار پسماندها و مدیریت بهینه آن ها، کلیه وزارتخانه ها و سازمان ها و مؤسسات و نهادهای دولتی و نهادهای عمومی غیر دولتی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام می باشد و کلیه شرکت ها و مؤسسات و اشخاص حقیقی و حقوقی موظفند مقررات و سیاست های مقرر در این قانون را رعایت نمایند.

ماده ۲ - عبارات و اصلاحاتی که در این قانون به کار رفته است دارای معانی زیر می باشند:

الف - سازمان - سازمان حفاظت محیط زیست.

ب - پسماند - به مواد جامد، مایع و گاز (غیر از فاضلاب) گفته می شود که به طور مستقیم یا غیر مستقیم حاصل از فعالیت انسان بوده و از نظر تولید کننده زائد تلقی می شود. پسماندها به پنج گروه تقسیم می شوند:

۱- پسماندهای عادی: به کلیه پسماندهایی گفته می شود که به صورت معمول از فعالیت های روزمره انسان ها در شهرها، روستاها و خارج از آن ها تولید می شود، از قبیل زباله های خانگی و نخاله های ساختمانی.

۲- پسماندهای پزشکی (بیمارستانی): به کلیه پسماندهایی گفته می شود که به دلیل بالا بودن حداقل یکی از خواص خطرناک از قبیل سمیت، بیماری زا، قابلیت انفجار یا اشتعال، خوردگی و مشابه آن، به مراقبت ویژه نیاز داشته باشد و آن دسته از پسماندهای پزشکی و نیز بخشی از پسماندهای پزشکی و نیز بخشی از پسماندهای عادی، صنعتی، کشاورزی که نیاز به مدیریت خاص دارند جزء پسماندهای ویژه محسوب می شوند.

۳ - پسماندهای کشاورزی: به پسماندهای ناشی از فعالیت های تولیدی در بخش کشاورزی گفته می شود از قبیل فضولات، لاشه حیوانات (دام، طیور و آبزیان) محصولات کشاورزی فاسد یا غیر قابل مصرف.

۴ - پسماندهای صنعتی: به کلیه پسماندهای ناشی از فعالیت های صنعتی و معدنی و پسماندهای پالایشگاهی صنایع گاز، نفت و پتروشیمی و نیروگاهی و امثال آن گفته می شود. از قبیل براده ها، سربها و لجن های صنعتی.

ج - مدیریت اجرایی پسماند - شخصیت حقیقی یا حقوقی است که مسئول برنامه ریزی، سازمان دهی، مراقبت و عملیات اجرایی مربوط به تولید، جمع آوری، ذخیره سازی،

جداسازی، حمل و نقل، بازیافت، پردازش و دفع پسماندها و همچنین آموزش و اطلاع رسانی در این زمینه می باشد.

۱- دفع: کلیه روش های از بین بردن یا کاهش خطرات ناشی از پسماندها از قبیل بازیافت، دفن بهداشتی، زباله سوزی.

۲- پردازش: کلیه فرایندهای مکانیکی، شیمیایی، بیولوژیکی که منجر به تسهیل در عملیات دفع گردد. د - منظور از آلودگی ها همان تعریف مقرر در ماده (۹) قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست - مصوب ۱۳۵۳/۳/۲۸ - است.

تبصره ۱ - پسماندهای پزشکی و نیز بخشی از پسماند های عادی، صنعتی و کشاورزی که نیاز به مدیریت خاص دارند، جزو پسماندهای ویژه محسوب می شوند.

تبصره ۲ - فهرست پسماندهای ویژه از طرف سازمان با همکاری دستگاه های ذیربط تعیین و به تصویب شورای عالی حفاظت محیط زیست خواهد رسید.

تبصره ۳ - پسماندهای ویژه پرتوزا تابع قوانین و مقررات مربوط به خود می باشند.

تبصره ۴ - لجن های حاصل از تصفیه فاضلاب های شهری و تخلیه چاه های جذبی فاضلاب خانگی در صورتی که خشک یا کم رطوبت باشند، در دسته پسماندهای عادی قرار خواهند گرفت.

ماده ۳ - مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران موظف است با همکاری وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی و سایر دستگاه ها حسب مورد، استاندارد کیفیت و بهداشت محصولات و مواد بازیافتی و استفاده مجاز آن ها را تهیه نمایند.

ماده ۴ - دستگاه های اجرایی ذیربط موظفند جهت بازیافت و دفع پسماندها تدابیر لازم را به ترتیبی که در آیین نامه های اجرایی این قانون مشخص خواهد شد، اتخاذ نمایند. آیین نامه اجرایی مذکور می بایستی در برگیرنده موارد زیر نیز باشد:

۱ - مقررات تنظیم شده موجب گردد تا تولید و مصرف، پسماند کمتری ایجاد نماید.

۲ - تسهیلات لازم برای تولید و مصرف کالاهایی که بازیافت آن ها سهل تر است، فراهم شود و تولید و واردات محصولاتی که دفع و بازیافت پسماند آن ها مشکل تر است، محدود شود.

۳ - تدابیری اتخاذ شود که استفاده از مواد اولیه بازیافتی در تولید گسترش یابد.

۴ - مسئولیت تأمین و پرداخت بخشی از هزینه های بازیافت بر عهده تولیدکنندگان محصولات قرار گیرد.

ماده ۵- مدیریت های اجرایی پسماندها موظف است بر اساس معیارها و ضوابط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ترتیبی اتخاذ نمایند تا سلامت، بهداشت و ایمنی عوامل اجرایی تحت نظارت آن ها تأمین و تضمین شود.

ماده ۶- سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و سایر رسانه هایی که نقش اطلاع رسانی دارند و همچنین دستگاه های آموزشی و فرهنگی موظفند جهت اطلاع رسانی و آموزش، جداسازی صحیح، جمع آوری و بازیافت پسماندها اقدام و با سازمان ها و مسئولین مربوط همکاری نمایند.

تبصره - وزارتخانه های جهاد کشاورزی، صنایع و معادن کشور و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به منظور کاهش پسماندهای کشاورزی، موظفند نسبت به اطلاع رسانی و آموزش روستاییان و تولیدکنندگان اقدام لازم را به عمل آورند.

ماده ۷- مدیریت اجرایی کلیه پسماندها غیر از صنعتی ویژه در شهرها و روستاها و حریم آن ها به عهده شهرداری ها و دهیاری ها و در خارج از حوزه وظایف شهرداری ها و دهیاری ها به عهده بخشداری ها می باشد. مدیریت اجرایی پسماندهای صنعتی و ویژه به عهده تولید کننده خواهد بود.

در صورت تبدیل آن به پسماند عادی به عهده شهرداری ها، دهیاری ها و بخشداری ها خواهد بود.

تبصره - مدیریت های اجرایی می توانند تمام یا بخشی از عملیات مربوط به جمع آوری، جداسازی و دفع پسماند با تعرفه ای که طبق دستورالعمل وزارت کشور توسط شوراهای اسلامی بر حسب نوع پسماند تعیین می شود، دریافت نموده و فقط صرف هزینه های مدیریت پسماند نمایند.

ماده ۹- وزارت کشور با هماهنگی سازمان موظف است برنامه ریزی و تدابیر لازم برای جداسازی پسماندهای عادی را به عمل آورده و برنامه زمان بندی آن را تدوین نمایند. مدیریت های اجرایی مندرج در ماده (۷) این قانون موظفند در چارچوب برنامه فوق و در محلی که آیین نامه اجرایی این قانون پیش بینی می شود، کلیه پسماندهای عادی را به صورت تفکیک شده جمع آوری، بازیافت یا دفن نمایند.

ماده ۱۰- وزارت کشور موظف است در اجرای وظایف مندرج در این قانون ظرف مدت شش ماه پس از تصویب این قانون، نسبت به تهیه دستورالعمل تشکیلات و سازمان دهی مدیریت اجرایی پسماندها در شهرداری ها، دهیاری ها و بخشداری ها اقدام نماید.

ماده ۱۱- سازمان موظف است با همکاری وزارت خانه های بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (در مورد پسماندهای پزشکی)، صنایع و معادن، نیرو و نفت (در مورد پسماندهای صنعتی و معدنی)، جهاد کشاورزی (در مورد پسماندهای کشاورزی) ضوابط و روش های مربوط به مدیریت اجرایی پسماندها

را تدوین و در شورای عالی حفاظت محیط زیست به تصویب برساند. وزارت خانه‌های مذکور مسئول نظارت بر اجرای ضوابط و روش‌های مصوب هستند.

ماده ۱۲ - محل‌های دفن پسماندها بر اساس ضوابط زیست محیطی توسط وزارت کشور با هماهنگی سازمان و وزارت جهاد کشاورزی تعیین خواهد شد.

تبصره ۱ - شورای عالی شهرسازی و معماری موظف است در طرح‌های ناحیه ای جامع، منطق مناسبی را برای دفع پسماندها در نظر بگیرد.

تبصره ۲ - وزارت کشور موظف است اعتبارات، تسهیلات و امکانات لازم را جهت ایجاد و بهره برداری از محل‌های دفن پسماند راساً یا توسط بخش خصوصی فراهم نماید.

ماده ۱۳ - مخلوط کردن پسماندهای پزشکی با سایر پسماندها و تخلیه و پخش آن‌ها در محیط و یا فروش، استفاده و بازیافت این نوع پسماندها ممنوع است.

ماده ۱۴ - نقل و انتقال برون مرزی پسماندهای ویژه تابع مقررات کنوانسیون بازل و نظارت مرجع ملی کنوانسیون خواهد بود. نقل و انتقال درون مرزی پسماندهای ویژه تابع آیین نامه اجرایی مصوب هیئت وزیران خواهد بود.

ماده ۱۵ - تولیدکنندگان آن دسته از پسماندهایی که دارای یکی از ویژگی‌های پسماند ویژه نیز می‌باشند، با بهینه‌سازی فرآیند و بازیابی، پسماندهای خود را به حداقل برسانند و در مواردی که حدود مجاز در آیین نامه اجرایی این قانون پیش بینی شده است در حد مجاز نگهدارند.

ماده ۱۶ - نگهداری، مخلوط کردن، جمع آوری، حمل و نقل، خرید و فروش، دفع و صدور تخلیه پسماندها در محیط بر طبق مقررات این قانون و آیین نامه‌های اجرایی آن خواهد بود. در غیر این صورت اشخاص متخلف به حکم مراجع قضایی به جزای نقدی در بار اول برای پسماندهای عادی از پانصد هزار (۵۰۰۰۰۰) ریال تا یکصد میلیون (۱۰۰۰۰۰۰۰) ریال و برای سایر پسماندها از دو میلیون (۲۰۰۰۰۰۰) ریال تا یکصد میلیون (۱۰۰۰۰۰۰۰) ریال و در صورت تکرار، هر بار به دو برابر مجازات قبلی در این ماده محکوم می‌شوند.

متخلفین از حکم ماده (۱۳) به جزای نقدی از دو میلیون (۲۰۰۰۰۰۰) ریال تا یکصد میلیون (۱۰۰۰۰۰۰۰) ریال و در صورت تکرار به دو برابر حداکثر مجازات و در صورت تکرار مجدد هر بار به دو برابر حداکثر مجازات بار قبل محکوم می‌شوند.

ماده ۱۷ - متخلفین از حکم ماده (۱۴) این قانون موظفند پسماندهای مشمول کنوانسیون بازل را به کشور مبداء اعاده و یا در صورت امکان معدوم کردن در داخل تحت نظارت و طبق نظر سازمان

(مرجع ملی کنوانسیون مذکور در ایران) با هزینه خود به نحو مناسب دفع نمایند. در غیر این صورت به مجازات های مقرر در ماده (۱۶) محکوم خواهند شد.

ماده ۱۸- در شرایطی که آلودگی، خطر فوری برای محیط و انسان دارد با اخطار سازمان و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، متخلفین و عاملین آلودگی موظفند فوراً اقداماتی را که منجر به بروز آلودگی و تخریب محیط زیست می شود متوقف نموده و بلافاصله مبادرت به رفع آلودگی و پاکسازی محیط نمایند. در صورت استنکاف، مرجع قضایی خارج از نوبت به موضوع رسیدگی و متخلفین و عاملین را علاوه بر پرداخت جریمه تعیین شده ملزم به رفع آلودگی و پاکسازی خواهد نمود.

ماده ۱۹- در تمام جرایم ارتكابی مذکور، مرجع قضایی مرتکبین را علاوه بر پرداخت جریمه به نفع صندوق دولت، به پرداخت خسارت به اشخاص و یا جبران خسارت وارده بنا به درخواست دستگاه مسئول محکوم خواهد نمود.

ماده ۲۰- خودروهای تخلیه کننده پسماند در اماکن غیر مجاز، علاوه بر مجازات های مذکور، به یک تا ده هفته محکوم خواهند شد.

تبصره - در صورتی که محل تخلیه، معابر عمومی، شهری و بین شهری باشد، به حداکثر میزان توقیف محکوم می شوند.

ماده ۲۱- در آمد حاصل از جرایم این قانون به حساب خزانه داری کل کشور واریز و همه ساله معادل وجوه واریزی از محل اعتبارات ردیف خاصی که در قوانین بودجه سنواتی پیش بینی می شود، در اختیار دستگاه هایی که در آیین نامه اجرایی این قانون تعیین خواهند شد، قرار خواهند گرفت تا صرف آموزش، فرهنگ سازی، اطلاع رسانی و رفع آلودگی ناشی از پسماندها، حفاظت از محیط زیست و تأمین امکانات لازم در جهت اجرای این قانون گردد.

ماده ۲۲- آیین نامه اجرایی این قانون توسط سازمان با همکاری وزارت کشور و سایر دستگاه های اجرایی ذیربط حداکثر ظرف مدت شش ماه تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد.

ماده ۲۳- نظارت و مسئولیت حسن اجرای این قانون بر عهده سازمان می باشد.

قانون فوق مشتمل بر بیست و سه ماده و نه تبصره در جلسه علنی روز یکشنبه مورخ بیستم اردیبهشت ماه یکهزار و سیصد و هشتاد و سه مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۸۳/۳/۹ به تأیید شورای نگهبان رسید.

۱۷- آیین نامه اجرایی مدیریت اجرایی پسماندها (مصوب ۱۳۸۴/۵/۵)

ماده ۱- علاوه بر عبارات و اصطلاحات مندرج در ماده (۲) قانون مدیریت پسماندها - مصوب

۱۳۸۳- عبارات و اصطلاحات زیر در معانی مشروح به کار می رود:

۱- قانون: قانون مدیریت پسماندها - مصوب ۱۳۸۳-

۲- جداسازی: جدا کردن زباله ها از یکدیگر

۳- بازیافت: فرآیند تبدیل پسماند به مواد یا انرژی قابل استفاده مجدد

۴- کارگروه ملی: کارگروه ملی مدیریت پسماند

۵- صندوق: صندوق ملی محیط زیست (موضوع بند "ب" ماده (۶۸) قانون برنامه چهارم توسعه

اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مصوب ۱۳۸۳-)

۶- مؤسسه استاندارد: مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران.

۷- جزء ویژه: آن دسته از پسماندهای ویژه ایجاد شده توسط اشخاصی که عمدتاً تولید کننده

پسماند عادی هستند.

۸- سازمان: سازمان محیط زیست.

ماده ۲- برای دستیابی به هماهنگی بین دستگاه های مذکور در قانون، کارگروه ملی با ترکیب زیر

تشکیل می شود:

۱- رئیس سازمان حفاظت محیط زیست (رئیس کارگروه)

۲- معاون وزارت کشور (رئیس شهرداری ها و دهیاری ها)

۳- معاون وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

۴- معاون وزارت صنایع و معادن

۵- معاون وزارت نفت

۶- معاون وزارت نیرو

۷- معاون وزارت جهاد کشاورزی

۸- معاون مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران

۹- معاون سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

۱۰- معاون سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور

۱۱- معاون شهرداری تهران

۱۲- معاونان سایر دستگاه های حسب مورد.

تبصره - کارگروه استانی جهت هماهنگی در سطح استان با ترکیب مدیران دستگاه های مذکور در استان به مسئولیت معاون امور عمرانی استانداری و دبیری مدیر کل دفتر شهری و روستایی استانداری تشکیل می گردد. کارگروه مذکور می تواند در صورت لزوم کارگروه های شهرستانی را با ترکیب مشابه به مسئولیت معاون فرماندار در سطح شهرستان ها تشکیل دهد.

ماده ۳ - وظایف کارگروه ملی با رعایت قانون به شرح زیر می باشد:

۱- تدوین، تنظیم و بازنگری جداول فهرست پسماندهای موضوع تبصره (۲) ماده (۲) قانون

برای تصویب در شورای عالی حفاظت محیط زیست. دستگاه ها باید فهرست پسماندهای ویژه مورد نظر خود را به کارگروه ملی اعلام نمایند و دستگاه های پیشنهاد دهنده در هنگام بررسی موارد پیشنهادی خود با حق رای در کارگروه حضور می یابند.

۲- ایجاد هماهنگی بین دستگاه ها برای پیشنهاد استانداردهای مقرر در قانون به مؤسسه استاندارد.

۳- ایجاد هماهنگی بین دستگاه های مجری قانون در اجرای امور فرهنگی، آموزشی و اطلاع رسانی.

۴- پیشنهاد اصلاح فهرست موضوع ماده (۱۲) آیین نامه ناظر بر اخذ هزینه های بازیافت از تولیدکنندگان و واردکنندگان.

۵- پیشنهاد برای گسترش استفاده از مواد اولیه بازیافتی.

۶- پیشنهاد ضوابط و دستورالعمل های مربوطه به:

الف - دفع، پردازش و بازیافت پسماندها.

ب- حدود تشخیص پسماندهای ویژه.

پ - شیوه های تولید و مصرف به نحوی که پسماند کمتری ایجاد شود.

ت - چگونگی واگذاری مدیریت اجرایی پسماندها به اشخاص حقیقی و حقوقی متقاضی سرمایه گذاری در امور مدیریت پسماندها.

۷- ارائه سایر پیشنهادهای مرتبط با امور مدیریت پسماندها.

ماده ۴ - مدیریت اجرایی پسماندهای عادی باید طرح جامع و تفصیلی مدیریت پسماند را به گونه ای

تهیه کنند که در مراکز استان ها و همچنین شهرهای با جمعیت بیش از یک میلیون نفر تا پایان سال

۱۳۹۰ و در سایر شهرها و روستاها تا پایان سال ۱۳۹۲، همه پسماندهای عادی را به صورت تفکیک

شده جمع آوری نمایند.

تبصره ۱- طرح جامع یاد شده در کار گروه تبصره ماده (۲) این آیین نامه و طرح تفصیلی آن در شورای اسلامی مربوط تصویب می شود.

تبصره ۲- جزء ویژه پسماندهای عادی و کشاورزی، پسماند عادی محسوب نشده اما مدیریت اجرایی آن به عهده مدیریت اجرایی پسماند عادی می باشد که در برنامه راهبردی مدیریت پسماند عادی، اجزای آن پیش بینی خواهد شد.

تبصره ۳- اعتبارات مورد نیاز برای آموزش و اطلاع رسانی پسماندها توسط وزارت کشور (سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور) تأمین خواهد شد.

ماده ۵- وزارت کشور باید با هماهنگی سازمان شیوه نامه های اجرایی مدیریت پسماندهای عادی و پسماند ویژه تبدیل شده به پسماند عادی از قبیل تولید، ذخیره سازی، جمع آوری، جداسازی، حمل و نقل، بازیافت، پردازش و دفع را با رعایت ماده (۱۱) قانون، شش ماه پس از ابلاغ این آیین نامه تهیه و به مورد اجرا گذارد.

تبصره- شیوه نامه های موضوع این ماده پس از تهیه و انتشار در روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران به منزله اعلام بوده و لازم الاجرا است.

ماده ۶- وزارت کشور موظف است:

۱- ضوابط و مقررات و دستورالعمل های قانونی را به مدیریت های اجرایی پسماند عادی و شوراهای اسلامی ابلاغ نماید.

۲- بانک اطلاعاتی مدیریت پسماندهای عادی و کشاورزی را تهیه و برای تکمیل بانک اطلاعاتی جامع پسماندها به سازمان ارائه نمایند.

۳- محل دفع پسماندهای عادی را بر اساس ضوابط زیست محیطی و با هماهنگی سازمان و وزارت جهاد کشاورزی تعیین نمایند.

۴- شیوه نامه انعقاد قرارداد و ارجاع عملیات مدیریت پسماند به اشخاص حقیقی و حقوقی ذی صلاح را تهیه نمایند.

۵- شیوه نامه های اجرایی سازمان دهی اشخاص حقیقی و حقوقی که قبل از تصویب قانون و آیین نامه در عملیات مدیریت پسماند عادی فعالیت داشته اند را تهیه نمایند.

۶- با وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در تیه شیوه نامه موضوع ماده (۵) قانون همکاری نماید.

ماده ۷- محل های دفع تعیین شده پسماندها در صورت لزوم، با اجرای مفاد قانون نحوه خرید و تملک در اختیار مدیریت های اجرایی پسماندها قرار گرفته تا طبق ضوابط و مقررات مربوط بهره برداری گردد.

ماده ۸- تولیدکنندگان پسماند عادی و اشخاص حقیقی و حقوقی مسئول مراکز و مجتمع هایی که پسماند عادی تولید می کنند، از قبیل ساکنین منازل، مدیران و متصدیان مجتمع و شهرک ها، اردوگاه ها، سربازخانه ها، واحدها و مجتمع های تجاری، خدماتی، آموزشی تفریحی و تفرجگاهی در قبال مدیریت اجرایی پسماند عادی پاسخ گو بوده و ملزم به رعایت مقررات و شیوه نامه های آیین نامه می باشند.

ماده ۹- کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی که مبادرت به عملیات ساختمانی و عمرانی از هر قبیل در سطح شهر یا روستا و بخش می نمایند، باید مقررات و شیوه نامه های مربوط در خصوص جداسازی، ذخیره و انتقال نخاله های ساختمانی را رعایت نمایند.

ماده ۱۰- بخش داری ها باید بر اساس شیوه نامه های ارسالی از طرف وزارت کشور نسبت به جمع آوری، حمل و دفع پسماندهای عادی بین راهی از قبیل پسماندهای رستوران ها، پمپ بنزین ها و سایر تأسیسات اطراف راه ها و حریم راه ها اقدام نمایند.

تبصره - راهداری ها باید در مدیریت پسماندهای ویژه همچنین تولیدکنندگان جزء ویژه از پسماندهای عادی در محل تولید اقدام نمایند.

ماده ۱۲- تولیدکنندگان و وارد کنندگان اقلام مشروح زیر باید پسماند حاصل از کالای خود را بازیافت نمایند. در صورتی که نتواند به این امر اقدام نماید باید دو برابر نیم در هزار ارزش کالا را همزمان با فروش و یا ورود به صندوق پرداخت نماید. صندوق باید نسبت به بازیافت پسماند حاصل از هر یک از اقلام مذکور، مبالغ دریافتی را در اختیار واحدهای بازیافت کننده آن قلم از پسماند قرار دهد. متخلفین به مجازات های تعیین شده در ماده (۱۶) قانون محکوم خواهند شد.

۱- مواد پلیمری از قبیل پلاستیک ها PET، لاستیک.

۲- کالاهای شیشه ای و کریستال.

۳- اشیای ساخته شده از فلزات ساده و آلیاژی.

۴- اشیای ساخته شده از چوب و نئوپان.

۵- کالاهای ساخته شده از کاغذ و مقوا.

۶- انواع روغن های روانکار.

۷- کالاهایی که حداقل از دو جزء شیشه، فلز، پلیمر، سلولز تشکیل شوند.

۸- لوازم برقی و الکترونیکی.

۹- انواع مصالح ساختمانی از نوع کانی های غیر فلزی.

تبصره ۱- واحدهای تولیدی که از مواد اولیه بازیافتی استفاده می کنند به ازای استفاده از این گونه مواد از پرداخت مبلغ تعیین شده معاف خواهند بود.

تبصره ۲- واحدهای تولیدی که محصولات خود را صادر می کنند و یا وارد کنندگانی که کالای خود را مرجوع می کنند، به ازای میزان کالای صادر شده و یا مرجوعی از پرداخت مبلغ تعیین شده معاف خواهند بود.

تبصره ۳- تجدید نظر در ارقام و مبلغ مذکور حسب مورد پس از طرح در کارگروه ملی یا پیشنهاد سازمان و تصویب هیئت وزیران خواهد بود.

ماده ۱۳- تولیدکنندگان، واردکنندگان و کسانی که مسئولیت بسته بندی مواد و محصولات که منجر به ایجاد پسماندهای ویژه می گردند (از جمله سموم و کودهای شیمیایی) باید نحوه استفاده و نگهداری، حمل و نقل و دفع پسماندهای حاصل از مصرف و نیز اشیا و موارد آلوده شده به آن ها را پس از تأیید مراجع ذیربط بر روی بسته بندی درج نمایند.

ماده ۱۴- وزارت امور اقتصادی و دارایی باید از طریق گمرکات از ورود کالاهایی که بر اساس فهرست اعلام شده از سوی سازمان، دارای پسماند ویژه غیر مجاز می باشند جلوگیری نمایند.

ماده ۱۵- سازمان باید نسبت به تدوین فهرست کالاهایی که پس از مصرف پسماند بیشتر یا پسماندها با بازیافت مشکل تر و یا پسماند خطرناک ایجاد می کنند اقدام و شیوه نامه نحوه مدیریت آن ها را تهیه و حسب مورد به دستگاه ذیربط اعلام نمایند.

ماده ۱۶- مؤسسه استاندارد باید ظرف یک سال از ابلاغ این آیین نامه استانداردهای زیر را تدوین نماید:

۱- استاندارد کاغذ و پلاستیک بازیافتی و موارد مجاز استفاده آن ها از جنبه های فنی و بهداشتی.

۲- استاندارد کود آلی به خصوص کود کمپوست حاصل از پردازش پسماندهای عادی و کشاورزی.

۳- استاندارد تأسیسات و تجهیزات مرتبط با مدیریت پسماندها از جمله دستگاه های زباله سوز و نوع پسماندهای مورد پذیرش از جنبه فنی و بهداشتی.

۴- استاندارد علائم نشان دهنده نوع و جنس پلاستیک ها و نیز پلاستیک های قابل تجزیه در طبیعت.

۵- استاندارد سایر مواردی که حسب مورد از سوی کار گروه ملی پیشنهاد می شود.

ماده ۱۷: واحدهای بازیافت که با ضوابط زیست محیطی سازمان تطابق داشته باشند، از حداکثر تسهیلاتی که برای احداث و ادامه فعالیت واحدهای صنعتی در نظر گرفته می شود برخوردار خواهند بود.

تبصره ۱: در صورت پرداخت هر گونه یارانه یا تعلق نرخ ترجیحی برای حمایت از انواع کودشیمیایی، کودهای کمپوست نیز به همان میزان بهره مند خواهند شد.

تبصره ۲: وزارت نیرو باید برق حاصل از بازیافت را بر اساس تصویب نامه شماره ۱۶۸۲۵/ت ۳۳۱۸۸ مورخ ۱۳۸۴/۴/۸ خریداری نمایند.

ماده ۱۸- سازمان مدیریت و برنامه ریزی باید با همکاری دستگاه های اجرایی ذیربط در هر مورد، نسبت به تشخیص صلاحیت مشاوره ای و پیمانکاران ذی صلاح حقیقی و حقوقی اقدام نماید.

ماده ۱۹- تولیدکنندگان پسماندهای ویژه مندرج در جدول شماره (۱) ملزم به کاهش مقدار و یا شدت آلودگی پسماندها مطابق جدول مذکور بوده و باید پسماند تولیدی و ظرفیت فعالیت خود را در فرم های اظهار نامه ثبت و به سازمان گزارش نمایند. جدول مذکور حسب مورد با پیشنهاد سازمان (کارگروهی) و تصویب هیئت وزیران قابل تغییر می باشد. متخلفین از مفاد این ماده به حداکثر مجازات مقرر در ماده (۱۶) قانون محکوم خواهند شد. سازمان باید ظرف مدت شش ماه پس از ابلاغ این آیین نامه، نسبت به تهیه فرم های اظهار نامه مربوطه اقدام نماید.

جدول شماره ۱- موضوع ماده (۱۹)

تولیدکنندگان پسماند	نوع پسماند	میزان پسماند و یا مشخصات آن
واحدهای تصفیه دوم روغن	مجموع پسماندها	حداکثر تا ۲۰ درصد وزن روغن پایه تولیدی
واحدهای کلر الکالی با سل جیوه	پسماندهای جیوه ای خشک	حداکثر تا ۲/۵ درصد وزن کلر تولیدی
تولید روی به روش انحلال در اسید	مجموع پسماندها	حداکثر تا ۴ برابر وزن روی تولیدی

ماده ۲۰- کلیه تولیدکنندگان، وارد کنندگان، توزیع کنندگان کالا و مواد باید مشخصات، مقدار و نحوه مدیریت پسماند ویژه خود را به شرح مندرج در اظهار نامه به سازمان و دستگاه های ذیربط ارائه نمایند. متخلفین از مفاد این ماده به مجازات های مقرر در ماده (۱۶) قانون محکوم خواهند شد.

ماده ۲۱- پسماندهای دامپزشکی به عنوان پسماندهای ویژه کشاورزی، مشمول ماده (۱) قانون می باشند.

ماده ۲۲ - سازمان باید با رعایت ماده (۱۱) قانون، بر اساس کمیت و کیفیت پسماندهای ویژه صنعتی، محل های مناسب دفع آن ها را مطالعه و به وزارت خانه های کشور و صنایع و معادن پیشنهاد نماید

ماده ۲۳ - سازمان باید ضوابط زیست محیطی محل های دفع و فن پسماندها اعم از ویژه و عادی را تعیین و به دستگاه های ذیربط اعلام نمایند.

ماده ۲۴ - سازمان حسب مورد مرجع تشخیص حد تبدیل پسماند ویژه و عادی به یکدیگر بر اساس تعیین میزان و غلظت عامل خطرناک در پسماند می باشد.

ماده ۲۵ - دستگاه های ذیربط باید قبل از صدور مجوز محل دفن زباله ها و پسماندها نسبت به استعلام و اخذ تاییدیه وزارت نیرو در زمینه عدم تاثیر پذیری منابع آبی اقدام نمایند.

ماده ۲۶ - سازمان و برنامه ریزی کشور باید در شرح خدمات مشاوران تهیه کننده طرح های توسعه و عمران، اجرای تبصره (۱) ماده (۱۲) قانون را منظور نمایند.

ماده ۲۷ - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی باید تا شش ماه پس از ابلاغ این آیین نامه، معیار و ضوابط موضع ماده (۵) قانون را تهیه و ابلاغ نماید.

ماده ۲۸ - مدیریت اجرایی پسماندها باید از خدمات کارشناسان و متخصصین واجد شرایط (به طور ترجیحی بهداشت محیط و محیط زیست) استفاده نمایند.

ماده ۲۹ - مراجع مسئول موضوع ماده (۷) قانون مدیریت پسماندها، به منظور کنترل انتشار آلودگی ناشی از انتقال زباله ها و پسماندهای به منابع آبی به ویژه منابع تأمین کننده آب شرب از دفع پسماندهای موجود در آب راه ها، منابع آبی و مخازن پشت سدها جلوگیری نمایند.

ماده ۳۰ - سوزاندن پسماند در محیط آزاد و یا در پسماند سوزهای غیراستاندارد و مغایر با ضوابط و شیوه های مربوط ممنوع است.

ماده ۳۱ - تخلیه کنندگان پسماندهای ویژه در اماکن غیر مجاز و همچنین خودروهای تخلیه کننده پسماندهای ویژه حسب مورد، به حداکثر مجازات های تعیین شده در موارد (۱۶) و (۲۰) قانون محکوم خواهند شد.

ماده ۳۲ - سازمان باید تا یک سال پس از ابلاغ این آیین نامه، بانک اطلاعاتی جامع پسماندهای را به همکاری دستگاه ها و مدیریت های اجرایی ذیربط تهیه نماید.

ماده ۳۳ - نقل و انتقال درون مرزی پسماندهای ویژه، تابع آیین نامه اجرایی حمل و نقل مواد خطرناک (موضوع تصویب نامه شماره ۴۴۸۷۰/ت ۲۲۰۲۹ مورخ ۱۳۸۰/۱۲/۲۷ هیئت وزیران) و اصلاحیه های بعدی آن خواهد بود.

ماده ۳۴ - کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی که مبادرت به نقل و انتقال برون مرزی پسماندهای ویژه می‌نمایند باید پسماند های ویژه می‌نمایند باید مفاد کنوانسیون بازل را رعایت نموده و اطلاعات لازم را در اختیار سازمان (مرجع ملی کنوانسیون بازل) قرار دهند. اشخاص حقیقی و حقوقی که مفاد کنوانسیون را رعایت نکنند یا اطلاعات نادرست به سازمان ارایه نمایند به حداکثر مجازاتهای تعیین شده در ماده (۱۶) قانون محکوم خواهند شد

ماده ۳۵ - زباله های دریایی و مصالح لایروبی دریایی تابع ضمیمه پنجم کنوانسیون MARPOL و کنوانسیون دفع مواد زاید در دریا بوده و کار گروه ملی باید در تدوین ضوابط و شیوه نامه های مربوط، مفاد کنوانسیون مزبور را لحاظ نماید.

ماده ۳۶ - نیروهای انتظامی و مأمورین سازمان، همچنین مأمورین وزارت کشور، شهرداریها، دهیاریها و بخشدارها در صورتی که وظایف ضابطین قوه قضاییه را زیر نظر دادستان تعلیم گرفته باشند از لحاظ اجرای قانون و آیین نامه و شیوه نامه های ناشی از آن در ردیف ضابطین قوه قضاییه قرار می‌گیرند. وزارتخانه های کشور و دادگستری باید زمینه های آموزش، تنظیم و تدوین شیوه نامه نحوه اقدام مأموران مذکور را فراهم آورند. مأمورین وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت نیرو باید نسبت به شناسایی، گزارش و پیگیری از تخلف های مرتبط با این قانون اقدام نمایند.

ماده ۳۷ - دستگاههای مذکور در تبصره ماده (۶) قانون، باید در اجرای تکالیف این تبصره برنامه سالانه خود را تنظیم و اعتبارات را پیش بینی تا در قانون بودجه گنجانده شود.

ماده ۳۸ - سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور باید اعتبارات لازم جهت اجرایی شدن این آیین نامه را در لوایح بودجه پیش بینی نماید.

ماده ۳۹ - دستگاههای مشمول ماده (۲۱) عبارتند از: وزارت کشور (بخشداریها، سازمان شهرداریها، و دهیاریهای کشور، شهرداریها و دهیاریها)، سازمان حفاظت زیست، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت صنایع و معادن، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وزارت راه و ترابری.

۱۸- طرح جامع امداد و نجات کشور (مصوب ۱۳۸۲/۱/۱۷)

فصل اول - کلیات

ماده ۱- تعاریف و مفاهیم زیر در این طرح در معانی مشروح مربوط به کار می‌روند:

۱. بحران: حوادثی است که در اثر رخدادها و عملکردهای طبیعی و انسانی به طور ناگهانی به وجود می‌آید، مشقت و سختی را به یک مجموعه یا جامعه انسانی تحمیل می‌کند و برطرف کردن آن نیاز به اقدامات اضطراری، فوری و فوق العاده دارد.
۲. بحران ملی: بحرانی است که مقابله با آن خارج از توان مجموعه مدیریت بحران و امکانات یک استان باشد. سایر موارد به عنوان بحران استانی یا محلی محسوب می‌شود.
- تبصره - نوع بحران از حیث ملی، منطقه ای یا محلی بودن، بر اساس پیشنهاد استاندارد استان مربوط و تأیید رییس ستاد حوادث و سوانح غیر مترقبه کشور مشخص می‌شود.
۳. مدیریت بحران: فرایند عملکرد و برنامه ریزی مقامات دولتی و دستگاههای اجرایی دولتی و عمومی است که با مشاهده، تجزیه و تحلیل بحرانها، به صورت یکپارچه، جامع و هماهنگ با استفاده از ابزارهای موجود تلاش می‌کنند از بحرانها پیش گیری نمایند یا در صورت بروز آنها در جهت کاهش آثار، آمادگی لازم، امداد رسانی سریع و بهبود اوضاع تا سطح وضعیت عادی تلاش نمایند.
۴. مدیریت مخاطرات (ریسک): فرایندی است که سطح تحمل یک خطر مشخص را در جامعه شناسایی می‌کند و این اطلاعات را در جهت تصمیم گیری برای اقدامات مربوط به کاهش اثرات مخاطرات و مقابله با آنها به کار می‌برد. این فرایند با توجه به منافع و هزینه های کاهش مخاطرات انجام می‌گیرد.
۵. امداد و نجات: عملیات امداد و نجات به عنوان بخش عمده مرحله مقابله شامل جستجو، نجات، ارایه کمکهای اولیه، انتقال مجروحان تا نزدیکترین و اولین مرکز درمانی، تغذیه اضطراری، تأمین سرپناه اضطراری، تخلیه جمعیت ها، تأمین امکانات اولیه و دریافت و توزیع کمک‌های مردمی و اقلام اهدایی سازمانهای غیر دولتی داخلی، خارجی و بین المللی است.

ماده ۲- موضوع فعالیتها و مجموعه اقدامات مشمول این طرح عبارتند از:

- ۱- پیش گیری: مجموعه اقداماتی است که پیش، هنگام و پس از وقوع بحران با هدف جلوگیری از وقوع مخاطرات با کاهش آثار زیان بار آن انجام می‌شود.

۲- آمادگی: مجموعه اقداماتی است که توانایی جامعه - دولت و مردم - را در انجام مراحل مختلف مدیریت بحران افزایش می دهد. آمادگی شامل جمع آوری اطلاعات، پژوهش، برنامه ریزی، ایجاد ساختارهای مدیریتی، آموزش، تأمین منابع، تمرین و مانور است. آموزش شامل آموزشهای همگانی، تخصصی، نهادهای مدنی، صنایع و حرفه‌های رسانه‌های گروهی و صدا و سیما است.

۳- مقابله: ارایه خدمات اضطراری به دنبال وقوع بحران است با هدف نجات جان و مال انسانها، تأمین رفاه نسبی برای انسانها، تأمین رفاه نسبی برای آنها و جلوگیری از گسترش خسارات. مقابله شامل امداد و نجات، بهداشت، درمان، تأمین امنیت، ترابری، ارتباطات، تدفین، دفع مواد زاید جامد، دفع فاضلاب، مهار آتش، کنترل مواد خطرناک، سوخت رسانی، اطلاع رسانی و هشدار است.

۴- بازسازی: باز گرداندن شرایط یک منطقه آسیب دیده پس از بحران به شرایط عادی با در نظر گرفتن ویژگیهای توسعه پایدار و کلیه ضوابط ایمنی است.

ماده ۳- هدف از تصویب طرح جامع امداد و نجات عبارت است از: سازماندهی و هم پیوسته کردن کلیه عناصر و عوامل مدیریت بحران، استفاده از تمامی امکانات ملی، استانی و نیروهای مردمی، هدایت کلیه کمکهای دولتی و غیر دولتی داخلی و خارجی به منظور پیش گیری و کاهش آثار بلایای طبیعی، ارایه حداکثر خدمات امداد و نجات سازمان یافته، تقلیل تلفات انسانی و اقتصادی، جبران و بازسازی و بازگرداندن شرایط زندگی به وضعیت دستگاههای اجرایی برای مقابله با بحران.

ماده ۴- راهکارهای اساسی عبارتند از:

۱. انجام مطالعات و تحقیقات به منظور بهره برداری لازم از اصول و دستاوردهای علمی، تخصصی و تجربی داخل کشور و کشورهای مختلف جهان و انتقال روشهای پیشرفته مدیریت بحران به نظام قانونگذاری، برنامه ریزی و اجرایی کشور.
۲. اجرای برنامه های ملی و منطقه ای و سرمایه گذاری لازم در مراحل مختلف مدیریت بحران با اولویت پیش گیری و کاهش آثار بلایای طبیعی.
۳. سازماندهی، هماهنگی و به کارگیری کلیه دستگاههای اجرایی دولتی و غیر دولتی، تحت برنامه ریزی و مدیریت منسجم و تعیین شرح وظایف تفصیلی آنها در بحرانها.

۴. جلب مشارکت و همکاریهای مردمی از طریق آموزش عمومی، ایجاد آمادگی، هدایت کمکهای مردمی به نحو مطلوب و توزیع آنها بین آسیب دیدگان، سازماندهی و آموزش نیروهای داوطلب در شبکه مدیریت بحران.

۵. استفاده صحیح و بهینه از کلیه امکانات دولتی و غیر دولتی به منظر ارایه حداکثر خدمات در بحرانها.

۶. پشتیبانیهای لازم قوای سه گانه، وزارتخانه های، نهادها و نیروهای مسلح - به ویژه نیروی مقاومت بسیج - در بالاترین سطح ممکن.

فصل دوم - ستاد حوادث و سوانح غیر مترقبه کشور و ستاد های تابع آن

ماده ۵ - به منظور سیاستگذاری کلی، برنامه ریزی ملی و نظارت عالی بر امر مدیریت بحران کشور ستاد حوادث و سوانح غیر مترقبه کشور - که در اینجا ستاد نامیده می شود - تشکیل می گردد.

تبصره - از زمان تصویب این طرح کلیه مسئولیتها و اختیارات ستاد حوادث غیر مترقبه کشور و دیگر نهادها و مجامع موازی به ستاد منتقل می شود.

ماده ۶ - اعضای ستاد عبارتند از:

۱. وزیر کشور (رییس).
۲. وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.
۳. وزیر پست و تلگراف و تلفن.
۴. وزیر آموزش و پرورش.
۵. وزیر دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح.
۶. وزیر راه و ترابری.
۷. وزیر نیرو.
۸. وزیر مسکن و شهرسازی.
۹. وزیر جهاد کشاورزی.
۱۰. وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۱۱. وزیر امور اقتصادی و دارایی.
۱۲. وزیر امور خارجه.
۱۳. وزیر علوم، تحقیقات و فناوری.
۱۴. رییس سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.
۱۵. رییس جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران.

۱۶. فرمانده نیروهای مقاومت بسیج.
۱۷. رییس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
۱۸. رییس ستاد کل نیروهای مسلح.
۱۹. رییس سازمان شهرداریهای کشور.
۲۰. فرمانده نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.
۲۱. رییس بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
- تبصره: در صورت عدم امکان حضور هر یک از اعضا (به استثنای رییس ستاد) معاون ذی ربط می تواند با هماهنگی دبیرخانه ستاد در جلسات شرکت نماید.
- ماده ۷: وظایف و اختیارات ستاد عبارت است از:
- ۱- سیاستگذاری و تعیین راهبردهای جامع در زمینه مدیریت بحران.
  - ۲- برنامه ریزی ملی جهت اجرای نظام مدیریت بحران.
  - ۳- سازماندهی برای استفاده از منابع موجود.
  - ۴- هماهنگ نمودن وظایف، اختیارات و مسئولیتهای کلیه بخشها، واحدها و تشکیلات دولتی و غیر دولتی در امر مدیریت بحران.
  - ۵- سازماندهی و برنامه ریزی جهت استفاده از مشارکتهای مردمی در خصوص بحرانها.
  - ۶- تهیه و پیش نویس لوایح قانونی، مقررات و مصوبات دولتی در ارتباط با مدیریت بحران، جهت ارایه به هیأت وزیران از طریق وزیر کشور.
  - ۷- ایجاد هماهنگی و مشارکت در تهیه برنامه های توسعه پایدار بر اساس ملاحظات مدیریت بحران.
  - ۸- نظارت و ارزیابی برنامه های مدیریت بحران در تشکیلات دولتی، غیر دولتی و مشارکتهای مردمی و ارایه راهکارهای مناسب جهت رفع نواقص و کاستی ها.
  - ۹- بررسی و تصویب پیشنهادهای کارگروههای زیر مجموعه ستاد.
  - ۱۰- تصویب درخواست کمکهای خارجی.
  - ۱۱- اعلام وضعیت بحرانهای ملی و استانی.
  - ۱۲- پیگیری و پیش بینی تأمین اعتبارات و امکانات مالی مورد نیاز مدیریت بحران کشور.

تبصره - در هنگام بروز بحران، کلیه وزارت خانه ها، مؤسسات دولتی و نیروهای نظامی و انتظامی موظفند با رعایت سلسله مراتب فرماندهی بنا به اعلام رئیس یا جانشین رئیس ستاد با کلیه امکانات و نیروی انسانی در عملیات مقابله با بحران شرکت نمایند.

ماده ۸- ستاد سالی چهار جلسه عادی و در شرایط اضطراری بنا به پیشنهاد رئیس ستاد به تعداد مورد نیاز جلسه فوق العاده تشکیل می دهد.

ماده ۹- به منظور ایجاد هماهنگی پشتیبانی، تصمیم سازی، پیگیری عملیات اجرایی ستاد و ایجاد واحدهای تخصصی و اداری وابسته، دبیرخانه ستاد در وزارت کشور تشکیل می شود.

تبصره - تشکیلات دبیرخانه به پیشنهاد وزارت کشور و تایید سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور با رعایت قوانین و مقررات مربوط تدوین می شود.

ماده ۱۰- وظایف دبیرخانه ستاد عبارت است از:

- ۱- انجام فرآیند تصمیم سازی و پشتیبانی.
- ۲- انجام امور مطالعاتی، تحقیقاتی و پژوهشی کاربردی به منظور پشتیبانی کارشناسی ستاد از طریق مجامع و مراکز ذی ربط.
- ۳- برقراری ارتباط با مراکز علمی، تحقیقاتی و اجرایی در داخل و خارج از کشور.
- ۴- مدیریت شبکه اطلاعات مدیریت بحران (شامل سیستم اطلاع رسانی و هشدار).
- ۵- طراحی و راه اندازی شبکه اطلاع رسانی مناسب به منظور ایجاد ارتباط میان سازمانی و اطلاع رسانی به عموم مردم در خصوص بحرانها.
- ۶- مدیریت امور مالی ستاد در چهار چوب اعتبارات و برنامه های مصوب.
- ۷- نظارت بر طرحهای پژوهشی کارگروههای تابع.
- ۸- ایجاد هماهنگی بین ستاد حوادث و سوانح غیر مترقبه استانها و سازمانهای مسئول امور تخصصی مدیریت بحران و ارزیابی فعالیت آنها زیر نظر ستاد.
- ۹- پشتیبانی تشکیل جلسات ستاد و کارگروه ملی آمادگی.
- ۱۰- ابلاغ تصمیمات، دستور العملها و صورت جلسات و انجام کلیه امور اداری لازم.
- ۱۱- پیگیری اجرای مصوبات ستاد و کارگروه ملی آمادگی.
- ۱۲- برقراری ارتباط بین اعضای ستاد سازمانهای مسئول و همکار امور مدیریت بحران به منظور تبادل اطلاعات و هماهنگی.

۱۳- بررسی نیازهای اعتباری ستادهای حوادث و سوانح غیرمترقبه استانها در مراحل چهارگانه بحران و پی گیری تأمین توزیع آن براساس سیاستها و برنامه های مصوب ستاد.

۱۴- پی گیری برگزاری سمینارها و گشتارها و گشتهای علمی، آموزشی و پژوهشی مرتبط با مدیریت بحران.

۱۵- انتشار پوستر، بروشور، نشریه، جزوه و کتاب به منظور افزایش آگاهیهای عمومی و گسترش فرهنگ ایمنی و دانش مدیریت بحران پس از اخذ مجوزهای لازم.

۱۱- به منظور سیاستگذاری استانی مناسب، ستاد حوادث و سوانح غیر مترقبه استان - که در این طرح "ستاد استان" نامیده می شود - در مرکز هر یک از استانهای کشور زیر نظر ستاد تشکیل می شود.

ماده ۱۲- اعضای ستاد استان عبارتند از:

۱- استاندار (رییس)

۲- مدیر عامل جمعیت هلال احمر استان.

۳- رییس دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی استان.

۴- مدیر عامل شرکت مخابرات استان.

۵- مدیر عامل شرکت آب و فاضلاب استان.

۶- مدیر عامل شرکت برق منطقه ای استان

۷- رییس سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان.

۸- فرمانده ارشد سپاه در منطقه.

۹- فرمانده ارشد ارتش در منطقه.

۱۰- فرمانده نیروی مقاومت بسیج در استان.

۱۱- رییس سازمان بازرگانی استان.

۱۲- مدیر کل صدا و سیما مرکز استان.

۱۳- رییس سازمان مسکن و شهرسازی استان.

۱۴- مدیر کل راه و ترابری استان.

۱۵- رییس سازمان جهاد کشاورزی استان.

۱۶- رییس شورای اسلامی و در غیاب وی رییس شورای اسلامی شهر مرکز استان.

۱۷- مدیر کل سازمان بهزیستی استان.

۱۸- مدیر کل امور اقتصادی و دارایی استان.

۱۹- مدیر کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان.

۲۰- مدیر کل دادگستری استان.

۲۱- رییس سازمان آموزش و پرورش استان.

۲۲- شهردار شهر مرکز استان.

۲۳- رییس بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان.

۲۴- مدیر کل حفاظت محیط زیست استان.

۲۵- رییس سازمان شهرداری های استان.

۲۶- فرمانده ناحیه انتظامی استان.

تبصره- بنا به ضرورت، رییس ستاد می تواند از سایر افراد برای شرکت در جلسات دعوت نماید.

ماده ۱۳- وظایف و اختیارات ستاد استان عبارت است از:

۱- سیاست گذاری در زمینه مدیریت بحران استان با تبعیت از سیاستهای ملی.

۲- هماهنگی و نظارت بر فعالیت ستادهای حوادث و سوانح غیرمترقبه شهرستانها.

۳- مدیریت بحرانهای استانی در مراحل پیشگیری، مقابله و بازسازی با همکاری ستادهای شهرستانها و سازمانهای مسئول امور تخصصی مدیریت بحران.

۴- اعمال جنبه های پیش گیری (پیش، هنگام و پس از بروز بحران) در ابعاد استانی با همکاری ستادهای شهرستانها و سازمانهای مسئول امور تخصصی مدیریت بحران.

۵- مدیریت مرحله آمادگی مدیریت بحران ملی از طریق ارجاع جنبه های آمادگی به کارگروه آمادگی استان، موضوع ماده ۲۵ طرح پشتیبانی و هدایت فعالیت کارگروه آمادگی استان و ابلاغ مصوبات آن کارگروه به سازمانهای ذی ربط.

۶- توزیع اعتبارات و امکانات استانی مورد نیاز مدیریت بحران استان.

۷- درخواست اعلام وضعیت بحران ملی یا منطقه ای از ستاد.

۸- اعلام وضعیت بحرانی استان.

تبصره - در هنگام بروز بحران، کلیه ادارات، مؤسسات دولتی و نیروهای نظامی و انتظامی استان موظفند با رعایت سلسله مراتب فرماندهی بنا به اعلام رییس یا جانشین رییس ستاد استان با کلیه امکانات و نیروی انسانی در عملیات مقابله با بحران شرکت نمایند.

ماده ۱۴- ستاد استان در شرایط عادی حداقل هر سه ماه یک بار و در شرایط اضطراری بنا به پیشنهاد رییس ستاد استان به تعداد مورد نیاز جلسه فوق العاده تشکیل می دهد.

ماده ۱۵- دبیرخانه ستاد استان در استانداری مربوط تشکیل می شود.

ماده ۱۶- به منظور تحقق بخشیدن به سیاست های تعیین شده توسط ستاد و تصمیمات ستاد استان و اعمال مدیریت بحران در شهرستانها، ستاد حوادث و سوانح غیر مترقبه شهرستان - که در این طرح "ستاد شهرستان" نامیده می شود- در کلیه شهرستانهای کشور تشکیل می گردد.

ماده ۱۷- اعضای ستاد شهرستان عبارتند از:

۱- فرماندار (رییس)

۲- رییس شعبه جمعیت هلال احمر.

۳- شهردار مرکز شهرستان.

۴- رییس شورای شهر مرکز شهرستان.

۵- فرمانده منطقه انتظامی در شهرستان.

۶- فرمانده ناحیه مقاومت بسیج در شهرستان.

۷- رییس شبکه بهداشت و درمان شهرستان.

۸- رییس اداره مخابرات شهرستان.

۹- رییس اداره برق شهرستان.

۱۰- رییس اداره آب و فاضلاب شهرستان.

۱۱- رییس اداره مسکن و شهرسازی شهرستان.

۱۲- رییس اداره راه و ترابری شهرستان.

۱۳- رییس اداره بازرگانی شهرستان.

۱۴- رییس اداره ثبت اسناد و املاک شهرستان.

۱۵- نماینده شرکت گاز شهرستان.

۱۶- رییس سازمان تبلیغات اسلامی شهرستان.

۱۷- رییس سازمان تبلیغات اسلامی شهرستان.

ماده ۱۸- رییس ستاد شهرستان می تواند با دعوت از سایر سازمانها و دستگاهها حسب مورد، نسبت به تشکیل کارگاههای تخصصی مورد نیاز اقدام نماید.

ماده ۱۹- وظایف، اختیارات و تکالیف ستاد شهرستان عبارتند از:

- ۱- مدیریت بحران های شهرستانی در مراحل پیشگیری، مقابله و بازسازی با همکاری سازمانهای مسئول امور تخصصی مدیریت بحران.
- ۲- اعمال جنبه های پیش گیری (پیش، هنگام و پس از بروز بحران) در ابعاد شهرستانی با همکاری سازمانهای مسئول تخصصی مدیریت بحران.
- ۳- توزیع اعتبارات و امکانات شهرستانی مورد نیاز مدیریت بحران شهرستان.
- ۴- درخواست اعلام وضعیت بحرانی استانی از ستاد استان.
- ۵- اعلام وضعیت بحرانی شهرستان.
- تبصره ۱- کلیه فعالیتهای ستاد شهرستان زیر نظر ستاد استان صورت می گیرد.
- تبصره ۲- در هنگام بروز بحران کلیه ادارات و نهاد های دولتی و غیر دولتی و نیروهای نظامی و انتظامی موظفند با رعایت سلسله مراتب فرماندهی بنا به اعلام رییس ستاد شهرستان با کلیه امکانات و نیروی انسانی در عملیات مقابله با بحران شرکت نمایند.
- ماده ۲۰- ستاد شهرستان در شرایط عادی حداقل هر سه ماه یکبار و در شرایط اضطراری بنا به پیشنهاد رئیس ستاد شهرستان به تعداد مورد نیاز جلسه فوق العاده تشکیل می دهد.
- فصل سوم- کارگروه ملی آمادگی و کارگروههای آمادگی استان.**
- ماده ۲۱- به منظور پیگیری مجموعه اقدامات آمادگی موضوع بند ۲ ماده ۲ این طرح، کارگروه ملی آمادگی زیر نظر ستاد با ترکیب زیر تشکیل می شود:
  - ۱- معاون هماهنگی امور عمرانی وزیر کشور (رییس).
  - ۲- معاون وزیر نیرو.
  - ۳- معاون وزیر جهاد کشاورزی.
  - ۴- معاون وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.
  - ۵- معاون وزیر راه و ترابری.
  - ۶- معاون وزیر مسکن و شهرسازی.
  - ۷- معاون وزیر بازرگانی.
  - ۸- معاون وزیر علوم، تحقیقات و فناوری.
  - ۹- معاون رییس سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.
  - ۱۰- جانشین فرمانده نیروی مقاومت بسیج.
  - ۱۱- رییس دبیر کل جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران.
  - ۱۲- رییس سازمان هواشناسی کشور.

- ۱۳- معاون رییس سازمان حفاظت محیط زیست.
- ۱۴- رییس مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران.
- ۱۵- رییس پژوهش زلزله شناسی.
- ۲۲۵۵- رییس کارگروه ملی آمادگی می تواند برحسب مورد از افراد کارشناس ذی ربط جهت شرکت در جلسات کارگروه، دعوت به عمل آورد.**
- ماده ۲۳- وظایف و اختیارات کارگروه ملی آمادگی عبارتند از:**
- ۱- هماهنگی و نظارت بر عملکرد کارگروههای تخصصی.
  - ۲- بررسی طرح ها و پیشنهادات واصله از کارگروههای تخصصی و تلفیق و هماهنگی با طرحها و پیشنهادات سایر کارگروهها با رعایت سیاستهای ستاد.
  - ۳- پشتیبانی، هماهنگی، نظارت و سیاستگذاری فعالیتهای کارگروههای آمادگی استانها.
  - ۴- مشارکت در تهیه برنامه های توسعه پایدار براساس ملاحظات مدیریت بحران.
  - ۵- تهیه پیش نویس لوایح در زمینه مدیریت بحران در سطوح مختلف.
  - ۶- تهیه و پیش نویس لوایح در زمینه مدیریت بحران کشور و ارایه به ستاد.
  - ۷- برنامه ریزی، ارزیابی و تصویب طرحهای آموزشی و پژوهشی در رابطه با حوادث و بلایای طبیعی در سطوح مختلف کشور.
  - ۸- نظارت و برنامه ریزی برای برگزاری مانورها و بازنگری در برنامه ها و دستور العملهای مزبور.
  - ۹- برنامه ریزی جهت فراهم کردن زمینه انتقال دانش و فناوری مربوط به مدیریت بحران به مراجع ذی ربط.
  - ۱۰- بررسی و برآورد اعتبار مورد نیاز برای فعالیتهای کارگروه و پیشنهاد آن به ستاد.
- ۲۴- کارگروه ملی آمادگی سالی چهار بار جلسه خواهد داشت و در صورت نیاز بنا به تشخیص رییس کارگروه، جلسه فوق العاده تشکیل می شود.**
- ماده ۲۵- به منظور هماهنگی و پی گیری اقدامات آمادگی، "کارگروه آمادگی استان" زیر نظر ستاد استان تشکیل می شود.**
- ماده ۲۶- اعضای کارگروه آمادگی عبارتند از:**
- ۱- معاون امور عمرانی استاندار (رییس کارگروه).
  - ۲- رییس سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان.
  - ۳- رییس سازمان جهاد کشاورزی استان.

- ۴- مدیر کل راه و ترابری استان.
- ۵- رییس سازمان بازرگانی استان.
- ۶- مدیر عامل جمعیت هلال احمر استان.
- ۷- رییس دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی استان.
- ۸- رییس سازمان مسکن و شهرسازی استان.
- ۹- مدیر کل هواشناسی.
- ۱۰- مدیر کل حفاظت محیط زیست استان.
- ۱۱- رییس سازمان جنگلها و مراتع استان.
- ۱۲- مدیر عامل سازمان آب منطقه ای استان.
- ۱۳- مدیر عامل شرکت برق منطقه ای استان.
- ۱۴- بالاترین مقام مسئول شرکت پخش فرآورده های نفتی در استان.
- ۱۵- مدیر عامل شرکت گاز استان.
- ۱۶- فرمانده منطقه مقاومت بسیج استان.
- ۱۷- فرمانده ناحیه انتظامی استان.

ماده ۲۷- کارگروه ملی آمادگی با همکاری کارگروه های تخصصی آن موظف است حداکثر ظرف مدت شش ماه پس از ابلاغ این طرح، برنامه های مورد نیاز خود را با عنایت به شرح و تکالیف مربوط، تهیه و به تصویب ستاد برساند و متعاقب آن در چارچوب برنامه های توسعه کشور، برنامه جامع خود را تنظیم و در موقع مربوط به ستاد ارایه نماید.

ماده ۲۸- مدیریت فرماندهی مراحل دیگر مدیریت بحران (شامل پیش گیری، مقابله و بازسازی) مستقیماً توسط ستاد اعمال می شود و فرماندهی امور تخصصی آن بر عهده سازمانهای مسئول کارگروه های تخصصی است.

فصل چهارم کارگروه های تخصصی

ماده ۲۹- گروه آمادگی همکاری سه گروه به شرح زیر وظایف خود را انجام می دهد:

- ۱- کارگروه های انجام عملیات تخصصی: مرحله آمادگی امور تخصصی مدیریت بحران را انجام می دهند.
- ۲- کارگروه های تخصصی پیشگیری و مدیریت مخاطرات: برنامه ریزی ها و هماهنگی های لازم برای فعالیت های پیشگیری و مدیریت را انجام می دهد، به بررسی مخاطرات عمده تهدید کننده کشور و ویژگیهای آنها می پردازند.

- ۳- کارگروه‌های تخصصی و همگانی و مدیریت بحران در چهار مرحله آن و ارتقای سطح آمادگی جامعه در برابر بحرانها می‌پردازند.
- ۴- همکاری در جمع‌آوری اطلاعات در زمینه تخصصی مربوط.
- ۵- هدایت پژوهشهای تخصصی مورد نیاز مدیریت بحران.
- ۶- تهیه برنامه‌های مورد نیاز مراحل چهارگانه مدیریت بحران در چهار مرحله آن و ارتقای سطح آمادگی جامعه در برابر بحرانها.
- ماده ۳۰-** وظایف کلی کارگروه‌های تخصصی کارگروه ملی آمادگی عبارتند از:
- ۱- همکاری در جمع‌آوری اطلاعات در زمینه تخصصی مربوط.
  - ۲- هدایت پژوهشهای تخصصی مورد نیاز مدیریت بحران.
  - ۳- تهیه برنامه‌های مورد نیاز مراحل چهارگانه مدیریت بحران در زمینه تخصصی مربوط جهت ارایه به مراجع مربوط.
  - ۴- هماهنگی جهت ایجاد ساختارهای مدیریتی مورد نیاز در مراحل مختلف مدیریت بحران در زمینه‌های تخصصی مربوط.
  - ۵- تهیه برنامه‌های آموزشی و هدایت آنها در زمینه تخصصی مربوط.
  - ۶- برنامه‌ریزی تأمین منابع مدیریت بحران در زمینه تخصصی مربوط.
  - ۷- تهیه برنامه‌های تمرین و مانور و نظارت بر انجام آنها در زمینه تخصصی مربوط.
  - ۸- ارایه نظر کارشناسی به کارگروه ملی آمادگی و ستاد.
- ماده ۳۱-** وظایف کارگروه‌های تخصصی پیشگیری و مدیریت مخاطرات عبارت است از:
- ۱- ساماندهی فعالیتهای مرتبط با پیشگیری و کاهش اثرات بحرانها.
  - ۲- سازماندهی فعالیتهای مرتبط با پیشگیری و مدیریت مخاطرات.
  - ۳- شناسایی مخاطرات جامعه و اولویت بندی آنها.
  - ۴- تعیین معیارها و استاندارد های ایمنی در تمامی امور عمرانی کشور و برقراری ساز و کارهایی جهت الزام بکارگیری آنها.
- ماده ۳۲-** وظایف کارگروه‌های تخصصی آموزش عبارت است از:
- ۱- شناسایی و تعیین گروه‌های آموزش جو و اولویت بندی آنها.
  - ۲- تعیین ارایه مطالب آموزشی برای گروه‌های مختلف با توجه به شرایط علمی و کاری آنها.

۳- ارایه آموزشهای تخصصی با استفاده از تجربیات اساتید و صاحبان نظران امر مدیریت بحران در کشور.

۴- ساماندهی آموزش مراکز دولتی و غیردولتی در جهت ارایه آموزشهای مرتبط در زمینه مراحل چهار گانه مدیریت بحران.

۵- استفاده از شیوه های گوناگون آموزش در زمانها و مکانهای مناسب.

۶- ایجاد زمینه جلب مشارکت مردمی در چهار مرحله با آموزشهای ارایه شده.

۷- مشارکت دادن فعال تمامی سازمانهای دخیل در امر آموزش مدیریت بحران.

ماده ۳۳- علاوه بر سازمانهای مسئول امور مدیریت بحران کشور- مندرج در ماده ۶ این طرح، وزارتخانه ها و سازمانهای زیر نیز موظفند در زمینه مسایل آموزشی مدیریت بحران با ستاد همکاری نمایند:

۱- وزارت آموزش و پرورش از طریق:

الف- گنجاندن آموزشهای مستقیم و غیر مستقیم آشنایی با بلایای طبیعی شایع ایران، ایمنی و مدیریت بحران در کتب درسی و انتشارات کمک آموزشی دوره های مختلف تحصیلی.

ب- گنجاندن اصول و مفاهیم ایمنی و مدیریت بحران در فعالیتهای فوق برنامه.

پ- برگزاری مانورهای سالانه در مدارس کشور با هماهنگی ستاد.

ت- تشکیل شوراهای ایمنی در مدارس کشور با هماهنگی ستاد برای ساماندهی آموزش همگانی دانش آموزان.

ث- موظف نمودن واحد تالیفات کتب درسی برای اجباری نمودن مطالعه مطالب مربوط به حوادث غیر مترقبه و بلایای طبیعی در کتب درسی.

۲- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از طریق:

الف- موظف نمودن تمام دانشگاههای کشور برای آموزش همگانی مطالب مربوط به حوادث غیر مترقبه و بلایای طبیعی در زمینه مراحل چهارگانه بحران.
ب- گنجاندن اصول ایمنی، مدیریت بحران و آشنایی با بلایای طبیعی شایع ایران در برنامه درسی رشته های مختلف.

پ- ایجاد و تداوم دوره های دانشگاهی مربوط به شناخت مخاطرات، ایمنی و مدیریت بحران.

ت- گنجاندن اصول ومفاهیم ایمنی و مدیریت بحران در نشریات دانشگاهی.

ث- گنجاندن اصول و مفاهیم ایمنی و مدیریت بحران در فعالیتهای فوق برنامه.

ج- برگزاری مانورهای سالانه در دانشگاههای کشور با هماهنگی ستاد.

چ- ایجاد شرایط مناسب برای انتقال اطلاعات تخصصی تر درباره آمادگی در برابر بلایای طبیعی می باشد، به خصوص مقاوم سازی ساختمانها (به ویژه برای دانشجویان رشته های مهندسی عمران، راه و ساختمان، شهرسازی).

۳- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از طریق:

الف- صدور خارج از نوبت مجوز به کتب و نشریات مرتبط با امور ایمنی و مدیریت بحران.

ب- حمایت از فیلمها، نمایشها، کتب و نشریات مرتبط با امور ایمنی و مدیریت بحران.

پ- گنجاندن اصول و مفاهیم ایمنی و مدیریت بحران در آموزشهای فنی و حرفه ای.

ت- ارائه اخبار بحرانها و تحلیل آنها براساس اصول مدیریت بحران.

ث- ارائه تجربیات جهانی مدیریت بحران توسط گزارش و فیلم.

ه- وزارت کار و امور اجتماعی از طریق:

الف- گنجاندن اصول و مفاهیم ایمنی و مدیریت بحران در آموزش های فنی و حرفه ای.

ب- گنجاندن اصول ومفاهیم ایمنی و مدیریت بحران به ویژه در زمینه آمادگی ومقابله در برابر زلزله و مواد شیمیایی محیط کار در دوره های بازآموزی و آموزش ضمن خدمت کارگران.

۴- نیروهای نظامی و انتظامی و بسیج از طریق:

الف- گنجاندن اصول ومفاهیم ایمنی و مدیریت بحران در آموزش نظامی سربازان وظیفه.

ب- گنجاندن اصول ومفاهیم ایمنی و مدیریت بحران در آموزش نظامی درجه داران و افسران.

پ- گنجاندن اصول ومفاهیم ایمنی و مدیریت بحران در دوره های بازآموزی درجه داران و افسران.

۵- سازمان بهزیستی کشور از طریق:

الف- گسترش آموزش همگانی در خصوص بحرانها در سطح مهد کودکانها و سایر مؤسسات تحت پوشش خود، با توجه به سطح فراگیری آنها.

ب- گسترش آموزشهای ضمن خدمت تخصصی مدیریت بحران برای کارکنان.

ماده ۳۴- کارگروههای تخصصی عملیاتی عبارتند از:

۱- کارگروه تخصصی امداد و نجات، با مسئولیت جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران.

۲- کارگروه تخصصی بهداشت و درمان، با مسئولیت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.

۳- کارگروه تخصصی حمل و نقل، با مسئولیت وزارت راه و ترابری

۴- کارگروه تخصصی مخابرات و ارتباط، با مسئولیت وزارت پست و تلگراف و تلفن.

۵- کارگروه تخصصی آتش نشانی و مواد خطرناک، با مسئولیت وزارت کشور (ستاد هماهنگی امور ایمنی و آتش نشانی).

۷- کارگروه تخصصی سوخت رسانی و مواد نفتی، با مسئولیت وزارت نفت.

۸- کارگروه تخصصی امنیت و انتظامات، با مسئولیت وزارت کشور.

۹- کارگروه تخصصی مدیریت برق، آب و فاضلاب، با مسئولیت وزارت نیرو.

۱۰- کارگروه تخصصی تأمین مسکن، با مسئولیت وزارت مسکن و شهرسازی.

۱۱- کارگروه تخصصی کشاورزی و دامداری با مسئولیت وزارت جهاد کشاورزی.

۱۲- کارگروه تخصصی صنعت و معدن، با مسئولیت وزارت صنایع و معادن.

ماده ۳۵- کارگروههای تخصصی پیشگیری و مدیریت مخاطرات عبارتند از:

۱- کارگروه تخصصی زلزله و لغزش لایه های زمین، با مسئولیت وزارت مسکن و شهرسازی.

۲- کارگروه تخصصی آفات، امراض نباتی و سرمازدگی، با مسئولیت وزارت جهاد کشاورزی.

۳- کارگروه تخصصی احیای مراتع و مقابله با خشکسالی با مسئولیت وزارت جهاد کشاورزی.

۴- کارگروه تخصصی سیل و طغیان رودخانه، با مسئولیت وزارت نیرو.

۵- کارگروه تخصصی آلودگی هوا، با مسئولیت سازمان حفظ محیط زیست.

۶- کارگروه تخصصی بلایای جوی، با مسئولیت سازمان هواشناسی کشور.

ماده ۳۶- کارگروههای تخصصی آموزش عبارتند از:

۱- کارگروه آموزش همگانی با مسئولیت جمعیت هلال احمر.

۲- کارگروه آموزش تخصصی با مسئولیت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

۳- کارگروه آموزش مدارس با مسئولیت وزارت آموزش و پرورش.

- ۴- کارگروه آموزش رسانه های گروهی با مسئولیت وزات فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۵- کارگروه آموزش صدا و سیما با مسئولیت صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
- ماده ۳۷-** مسئولان هماهنگی کارگروههای تخصصی عملیاتی، کارگروههای پیشگیری و مدیریت مخاطرات و کارگروههای آموزش بنا به پیشنهاد رییس کارگروه ملی آمادگی و تصویب ستاد تعیین می شوند.
- ماده ۳۸-** مدیریت عملیات هر کارگروه تخصصی، بر عهده سازمان مسئول آن امور زیر نظر ستاد است.
- ماده ۳۹-** اعضاء آیین نامه داخلی و شرح وظایف کارگروههای تخصصی حداکثر تا دو ماه پس از ابلاغ این طرح به پیشنهاد مسئول هر کارگروه تخصصی و تایید کارگروه ملی آمادگی و تصویب ستاد تعیین و تدوین می شود.
- ماده ۴۰-** کارگروههای تخصصی کارگروه ملی آمادگی هر دو ماه یک بار جلسه عادی خواهند داشت و در صورت درخواست رییس کارگروه، جلسه فوق العاده تشکیل می شود.
- ماده ۴۱-** کارگروههای تخصصی عملیاتی استان همانند کارگروههای تخصصی زیر مجموعه کارگروه ملی آمادگی - مطابق ماده (۲۹) این طرح - با شرکت مسئولان استانی زیر نظر کارگروه ملی آمادگی تشکیل می شود.
- تبصره-** کارگروههای تخصصی مدیریت مخاطرات در هر استان، متناسب با انواع و فراوانی مخاطرات موجود در همان استان تشکیل می شود. ضرورت تشکیل هر یک از کارگروههای تخصصی مدیریت مخاطرات و اعضای آن توسط کارگروه آمادگی استان تعیین می گردد.
- ماده ۴۲-** رییس ستاد شهرستان می تواند با دعوت از سایر سازمانها و دستگاهها حسب مورد نسبت به تشکیل کارگروههای تخصصی مورد نیاز اقدام نماید.
- ماده ۴۳-** با توجه به تواناییهای جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران، کارگروه تخصصی امداد و نجات که به عنوان یکی از کارگروههای تخصصی عملیاتی با مسئولیت جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران زیر نظر کمیته ملی آمادگی، تشکیل شده است فرماندهی و هدایت عملیات امداد و نجات (به عنوان بخشی از عملیات مقابله) را بر عهده دارد.
- ماده ۴۴-** وظایف و اختیارات کارگروه تخصصی امداد و نجات عبارت است از:
- ۱- اجرای مصوبات ستاد.
  - ۲- تهیه شرح خدمات تمامی سازمانها و بخشهای ذی ربط در امر امداد و نجات.

۳- برنامه ریزی و ایجاد هماهنگی لازم به منظور جلوگیری از تداخل مسئولیتها و انجام کارهای موازی و تکراری در زمینه امداد و نجات.

۴- تهیه دستورالعملهای لازم برای آمادگی در زمینه امداد و نجات براساس سیاستهای مصوب ستاد.

۵- برنامه ریزی جهت تهیه و تأمین وسایل مورد نیاز اسکان موقت، تغذیه و بهداشت آسیب دیدگان.

۶- برنامه ریزی در مورد برآورد اولیه تلفات و خسارات

۷- برنامه ریزی جهت آموزشهای ویژه مورد نیاز سازمانهای ذی ربط در امر امداد و نجات.

۸- برنامه ریزی جهت تهیه و تأمین وسایل و تجهیزات امداد و نجات.

۹- برنامه ریزی جهت شناسایی منابع کمکهای غیر دولتی داخلی و خارجی و جلب و جذب این کمکها در بحرانها

۱۰- پشتیبانی، هماهنگی و نظارت بر عملکرد کارگروه های تخصصی امداد و نجات استان تبصره - کلیه سازمان و دستگاه ها در هنگام بروز بحران، به درخواست جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران موظف به همکاری کامل در ارتباط با امر امداد و نجات هستند و جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران موظف است گزارش همکاری یا عدم همکاری احتمالی را به رییس ستاد ارایه نماید.

فصل پنجم - سایر مقررات

ماده ۴۵ - سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران موظف است کلیه مواد آموزشی و دستورالعملهای لازم در خصوص مدیریت بحران و سایر مواردی را که باعث ارتقای فرهنگ ایمنی در جامعه می شود و به تصویب کارگروه ملی آمادگی و کارگروه های آمادگی استانی رسیده است، پخش نماید.

ماده ۴۶ - جذب، هدایت و توزیع اعانات و کمکهای غیر دولتی داخلی و خارجی اعم از اموال منقول و غیر منقول و وجوه نقدی بر عهد جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران است. جذب، هدایت و توزیع امکانات و کمکهای دولتی داخلی و خارجی اعم از منقول و غیر منقول و وجوه نقدی بر عهد دبیر خانه ستاد است. هر گونه دخل و تصرف، استفاده، توزیع و تصاحب کمکهای یاد شده توسط سایر اشخاص حقیقی و حقوقی، ممنوع است.

ماده ۴۷ - سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور موظف است در بودجه سنواتی کشور سالانه ردیف خاصی را متناسب با مراحل مختلف مدیریت بحران کشور پیش بینی نماید و آن را در اختیار ستاد قرار دهد دبیر خانه ستاد بر اساس سیاستها و دستورالعملهای ستاد، بودجه یاد شده را توزیع و هزینه می نماید.

ماده ۴۸- شوراهای برنامه ریزی و توسعه استانها موظفند هر سال قسمتی از اعتبارات استانی خود را طبق پیشنهاد ستاد استان، به منظور انجام وظایف و برنامه های پیش بینی شده در برنامه های مراحل مختلف مدیریت بحران (پیش گیری، آمادگی، مقابله و بازسازی) تخصیص داده و به دبیر خانه ستاد استان ابلاغ نمایند. ستاد استان، نحوه مصرف این بودجه را مشخص می نماید.

ماده ۴۹- مسئولان کلیه ادارات، سازمانها و دستگاه های اجرایی موظفند هنگام بروز بحران بلافاصله امکانات و تجهیزات و اماکن در اختیار خود را بنا به درخواست رییس ستاد استان جهت پیشگیری از گسترش خسارات جانی و مالی در اختیار ستاد استان گذاشته و گزارش کار خود را جهت انجام اقدامات بعدی به مسئولان بالاتر ارایه نمایند.

ماده ۵۰- کلیه واحدهای تولیدی اعم از بهداشتی، درمانی، غذایی، دارویی، سوختی و پوشاک موظفند در شرایط مقابله با بحران بنا به درخواست ستاد استان، تولیدات خود را با دریافت وجه آن در اختیار سازمانهای مربوط قرار دهند.

ماده ۵۱- هنگام وقوع بحران کلیه سازمانهای حمل و نقل عمومی و خصوصی، دارندگان وسایل نقلیه اعم از زمینی، هوایی، دریایی و ریلی موظفند خدمات مورد نیاز ستاد استان را به درخواست ستاد یاد شده تا اعلام رفع نیاز در اختیار مسئولان مربوط قرار دهند. بدیهی است حق الزحمه خسارات وارد شده و اجرت خدمات بخش خصوصی بر اساس عرف متداول پرداخت می شود.

ماده ۵۲- کلیه دارندگان مشاغل آزاد، صاحبان حرف، متولیان خدمات عمومی و متخصصان رشته های مختلف موظفند به هنگام بروز بحران، به درخواست مسئولان مربوط، خدمات خود را جهت انجام عملیات مقابله در اختیار سازمانهای مسئول امر مدیریت بحران قرار دهند. خدمات مربوط در صورت مطالبه توسط سازمانها بنا بر عرف روز پرداخت می شود.

ماده ۵۳- طرح مدیریت بحران شهر تهران مصوب هشتمین جلسه کارگروه کاهش آثار بلایای طبیعی مورخ ۱۳۸۰/۳/۸ تا زمان تصمیم گیری ستاد لازم الاجرا خواهد بود.

ماده ۵۴- صاحبان یا مسئولان کلیه مجتمع ها یا اماکنی که حداقل شرایط زیر را دارند، باید طبق استانداردهای تعیین شده توسط ستاد، گروه مدیریت بحران به منظور پیگیری کلیه مسایل مربوط به مراحل مدیریت بحران آن محل تشکیل دهند:

- ۱- دست کم بیست و پنج نفر ساکن یا کارمند داشته باشند.
- ۲- دست کم در ساعاتی از روز بیش از بیست و پنج نفر مراجعه کننده داشته باشند.
- ۳- دست کم شش طبقه داشته باشند.

۴- در صورتی که آسیب به سازه یا عملکرد آن محل برای ساکنان مناطق مجاور ایجاد خطر کند.

تبصره - در مناطق شهری، شهرداریها و در مناطق غیر شهری دبیرخانه های ستاد شهرستانهای مسئول پیگیری اجرای این ماده هستند.

ماده ۵۵- دبیرخانه ستاد موظف است با همکاری بیمه مرکزی ایران، گسترش بیمه حوادث در شورا را پیگیری نماید. بیمه حوادث ضامن تأمین مالی بخشی از مراحل مقابله و بازسازی مدیریت بحران است.

تبصره - کارگروه ملی آمادگی موظف است دستورالعمل مربوط به انواع بیمه های حوادث، تخفیف یا یارانه های مربوط و نیز اجباری کردن موارد لازم را تهیه و به روز کند.

ماده ۵۶- وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است شرایطی را فراهم کند که تا پایان سال ۱۳۸۳، امکان تحت پوشش بیمه حوادث قرار گرفتن حداقل پنجاه درصد صنایع دستی، آبپنجه عمومی، تأسیسات شهری و روستایی، ساختمانهای مسکونی، تجاری و صنعتی میسر شود.

تبصره ۱ - وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است شرایط لازم را به نحوی فراهم کند که تا پایان سال ۱۳۸۸، امکان اجباری کردن بیمه حوادث در سطح عمومی فراهم گردد.

تبصره ۲ - در مورد بیمه محصولات کشاورزی دامی با توجه به قانون تاسیس صندوق بیمه محصولات کشاورزی - مصوب ۱۳۶۲ - این مسئولیت متوجه وزیر جهاد کشاورزی خواهد بود.

ماده ۵۷ - سازمان شهرداریهای کشور در چهارچوب اهداف سازمانی در جهت پشتیبانیهای مالی، فنی، اجرایی و مدیریتی از شهرداریها و سازمانهای وابسته و برای ارتقای توان مالی شهرداری در امر مقابله و بازسازی حوادث، صندوق بیمه حوادث را طبق آیین نامه ای که به تصویب شورای آن سازمان خواهد رسید ایجاد می نماید.

۱۹- دستورالعمل اجرایی موضوع ماده ۲۱ آیین نامه اجرایی قانون " اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری و وصول عوارض و سایر وجوه از تولیدکنندگان کالا و ارایه خدمات و کالاهای وارداتی "

ماده ۱- وصول عوارض موضوع بندهای (ج)، (د)، (ه) و (و) ماده (۴) "قانون" که به شهرداری‌های محل محول گردیده است، به شرح زیر می‌باشد.

- عوارض برق و گاز مصرفی مشترکین (به استثناء مصارف صنعتی، معدنی و کشاورزی) و همچنین آب مصرفی مشترکین در حوزه استحفاظی شهرها.
- عوارض خدمات هتل، متل، مهمانسرا، هتل آپارتمان، مهمان‌پذیر، مسافرخانه، تالارها و باشگاه‌ها
- عوارض حمل و نقل برون شهری مسافر در داخل کشور با وسایل زمینی، ریلی، دریایی و هوایی.
- عوارض سالیانه انواع خودروهای سواری و وانت دو کابین اعم از تولید داخل یا وارداتی.

ماده ۲- تعیین محدوده حریم: تعیین حریم شهرها بر اساس ماده ۹۹ قانون شهرداریها و تبصره‌های ذیل آن تعیین می‌شود.

ماده ۳- شهرداریهای محل مکلفند محدوده حریم شهرها را که طبق ماده ۹۹ قانون شهرداریها و تبصره‌های ذیل آن تعیین شده به ادارات امور مالیاتی شهرستان مربوط و همچنین ادارات گاز، برق، آب، مخابرات طی ۱۵ روز از تاریخ ابلاغ این دستورالعمل اعلام نمایند.

ماده ۴- ادارات مخابرات، گاز، آب، برق و ارایه‌دهندگان خدمات حمل و نقل مسافر، هتل، مهمانسرا، هتل آپارتمان، مهمان‌پذیر، مسافرخانه، تالارها، باشگاه‌ها، مکلفند مستند به نقشه حریم شهر که توسط شهرداری محل و اعلام می‌گردد عوارض مربوط به واحدها و مشترکان واقع در داخل حریم را به حساب شهرداری محل خارج از حریم را به حساب تمرکز وجوه وزارت کشور (سازمان شهرداریهای کشور) واریز نمایند.

ماده ۵- مسئولیت نظارت و پیگیری بر وصول و واریز وجوه عوارض موضوع بندهای (ج)، (د)، (ه) و ماده ۴ "قانون" در داخل حریم شهرها بر عهده شهرداری محل و در خارج از حریم بر عهده نماینده سازمان شهرداریهای کشور می‌باشد.

ماده ۶- مرجع رفع هر گونه اختلاف بین مأموران تشخیص و وصول شهرداریها و مودیان در خصوص عوارض، موضوع بندهای (ج)، (د)، (ه) و ماده ۴ "قانون" که توسط شهرداریهای محل وصول می‌گردد، کمیسیون ماده ۷۷ قانون شهرداریها می‌باشد.

ماده ۷- اختیارات و مسئولیتهای مأمورین مالیاتی مطرح در مواد ۲۴ و ۲۵ و ۳۱ آیین‌نامه اجرایی قانون به مأمورین تشخیص و وصول شهرداری تفویض می‌گردد و مودیان مکلفند مطابق مفاد مواد مذکور در مقابل مأموران تشخیص و وصول شهرداری اقدام نمایند.

ماده ۸- شهرداریها موظفند حسب مقررات مربوط یک حساب برای عوارض بندهای (ج)، (د)، (ه) و ماده ۴ قانون و یک حساب برای سایر عوارض ماده ۳ و ۴ قانون افتتاح و شماره حساب سایر عوارض مواد ۳ و ۴ را به ادارات امور مالیاتی شهر مربوطه اعلام نمایند و صورت حساب گردش حساب مذکور را بصورت ماهانه برای کنترل صحت عملیات وصول، به اداره امور مالیاتی شهرستان و دفاتر استانی سازمان ارسال نمایند.

ماده ۹- ادارات کل امور مالیاتی هر استان موظفند شماره حساب تمرکز وجوه محلی را که برای واریز عوارض خارج از حریم شهر که توسط خزانه معین استان افتتاح گردیده است به سازمان شهرداریهای کشور اعلام نمایند.

تبصره - خزانه معین استان مکلف است میزان وجوه واریزی به حسابهای رابط عوارض را در هر ماه حداکثر تا پانزدهم ماه بعد به تفکیک هر شهرستان به وزارت کشور (سازمان شهرداریهای کشور) اعلام نماید.

ماده ۱۰- در اجرای تبصره ۳ ماده ۶ قانون و ماده ۲۰ آیین‌نامه اجرایی آن شهرداریها مکلفند یک درصد (۱٪) از عوارض موضوع بندهای الف و هـ ماده ۳ و بند الف ماده ۴ قانون که وصول آن به عهده سازمان امور مالیاتی کشور می‌باشد و به حساب شهرداری محل واریز می‌گردد را به حسابی که سازمان مزبور اعلام می‌دارد واریز نمایند.

این دستورالعمل به استناد ماده ۲۱ آیین‌نامه اجرایی "قانون" در ده ماده و یک تبصره به تصویب وزیران کشور و امور اقتصادی و دارایی رسید.

۲۰- آیین نامه اجرایی نحوه وضع و وصول عوارض توسط شوراهای اسلامی شهر، بخش و شهرک موضوع قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و

انتخاب شهرداران مصوب ۱۳۷۵ (مصوب هیات وزیران ۱۳۷۸/۷/۷)

هیات وزیران در جلسه مورخ ۱۳۷۸/۷/۷ بنا به پیشنهاد وزارت کشور و به استناد مواد (۹۴) و (۷۷) قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران - مصوب ۱۳۷۵ - و همچنین برای تعیین سیاستهای عمومی دولت موضوع بند (۱۶) ماده (۷۱) قانون فوق الذکر، آیین نامه اجرایی ماده (۷۷) بند (۱۶) ماده (۷۱) قانون آیین نامه اجرایی نحوه وضع و وصول عوارض توسط شوراهای اسلامی شهر، بخش و شهرک موضوع قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران - مصوب ۱۳۷۵ یاد شده را به شرح زیر تصویب نمود.

ماده ۱: شوراهای اسلامی شهر، بخش و شهرک می توانند برای تعیین بخشی از هزینه های شهر، بخش و یا شهرک مربوط اعم از هزینه های خدماتی، اداری و عمرانی با رعایت ضوابط، ترتیبات و سیاستهای موضوع این آیین نامه عوارض وضع نمایند.

ماده ۲: وضع عوارض توسط شوراهای اسلامی شهر، شهرک و بخش در حدود درآمدها، عرضه کالاها و خدمات و سایر موضوع هایی است که مربوط به شهر، شهرک یا بخش ذی ربط باشد. تبصره: وضع عوارض جدید بر تولیداتی که برای عرضه در سایر نقاط یا برای صادرات اختصاص می یابد و همچنین وضع عوارض بر درآمدهای ناشی از معادن منابع و طرح های ملی بر عهده سایر مراجع که در قوانین و مقررات مربوط تعیین شده یا می شوند، خواهد بود.

ماده ۳: عوارض موضوع این آیین نامه از اماکن، واحدهای صنفی، تولیدی، خدماتی، صنعتی و هر گونه منبع درآمدی دیگری قابل وصول است که محل استقرار آن در مورد شهرها، محدوده قانونی شهر، موضع تبصره (۱) ماده (۴) قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری - مصوب ۱۳۶۲ - و در مورد بخش روستا، محدوده موضع مواد (۶، ۱۳) قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری - مصوب ۱۳۶۲ - که به تصویب هیات وزیران رسیده یا برسد و در مورد شهرکها محدوده ای که به تصویب کمیسیون موضع ماده (۱۳) آیین نامه مربوط به استفاده از اراضی و احداث بنا و تاسیسات در خارج از محدوده قانونی حریم شهرها - مصوب ۱۳۵۵ - رسیده است، باشد.

تبصره ۱- در صورتی که محدوده شهر و روستا تعیین نشده باشد. در مورد شهرها محدوده ای که در طرح جامع موضع بند (۳) ماده (۲) قانون تاسیس شورای عالی شهرسازی و معماری ایران - مصوب ۱۳۵۱ - و در مورد روستاها محدوده ای که در طرح هادی موضع ماده (۷) اساسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی - مصوب ۱۳۶۶ - تعیین شده است، ملاک خواهند بود.

تبصره ۲- مراجع تصمیم‌گیر در مورد محدوده شهر، مجاز نمی‌باشند محدوده‌هایی را که توسط سایر مراجع قانونی برای ایجاد شهرک یا مراکز جمعیتی دیگر خارج از شهرها تعیین شده یا می‌شوند بدون جلب نظر مراجع قانونی یاد شده به حدود شهر ملحق نمایند.

ماده ۴: وصول عوارضی که طبق آئین‌نامه توسط شوراهای اسلامی شهر، بخش و یا شهرک وضع می‌شود، در مورد عوارض شهر بر عهده شهرداری، در مورد روستا بر عهده دهیار و دهیاری و در مورد شهرکها بر عهده مسئولان اجرایی شهرک مربوط خواهد بود که مطابق مقررات مربوط و ضمانتهای اجرایی آن اقدام می‌نمایند. مرجع وصول مکلف به دادن رسید رسمی به مودی است.

ماده ۵: نحوه وصول عوارضی که به موجب این آئین‌نامه توسط شوراهای اسلامی شهر، بخش و یا شهرک وضع می‌شوند توسط همان شورا تعیین می‌گردد.

تبصره: وزارت کشور به استناد ماده (۹۴) قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران - مصوب ۱۳۷۵ - و به منظور تأمین هماهنگی در شیوه محاسبه عوارض در شوراهای بخش و شهرک و همچنین ایجاد یکنواختی در نظام عوارض در سراسر کشور، آیین‌نامه‌های لازم را تهیه و جهت تصویب به هیأت وزیران ارایه می‌نماید. در خصوص شوراهای اسلامی شهر دستورالعمل‌های موضوع ماده (۳۰) آیین‌نامه مالی شهرداریها مراعات می‌گردد.

ماده ۶: عوارضی که به موجب این آیین‌نامه توسط شوراهای اسلامی شهر، بخش و یا شهرک وضع می‌شود، حسب مورد برای تأمین هزینه‌های همان شهر، روستا و یا شهرک در قالب بودجه مصوب شهرداری و شوراهای شهر، شهرک و بخش مربوط مصرف خواهد شد.

ماده ۷: شوراهای اسلامی شهر، بخش و شهرک می‌توانند برای تأمین تمام یا بخشی از هزینه‌های طرح‌های خاص خدماتی یا عمرانی، عوارض خاصی برای مدت و مورد معین وضع نمایند. عوارضی که از این طریق وصول می‌گردد، صرفاً در همان مدت و مورد تعیین شده در مصوبه وضع عوارض، قابل مصرف می‌باشد.

ماده ۸: مرجع رسیدگی به شکایت در مورد میزان، نحوه محاسبه و وصول و سایر موضوع‌های مربوط به عوارضی که توسط شوراها با رعایت این آیین‌نامه وضع می‌شوند و یا عوارض محلی که قبلاً توسط مراجع ذیصلاح وضع شده و موضوع تبصره ماده (۲) این آیین‌نامه نمی‌باشند، در مورد عوارض شهر به ترتیبی است که در ماده (۷۷) قانون شهرداریها مقرر شده است و در خصوص عوارض موضوع این آیین‌نامه که توسط شوراهای اسلامی بخش و شهرک وضع شده است، به عهده هیاتی مرکب از وزارت کشور، وزیر دادگستری و شوراهای اسلامی بخش یا شهرک می‌باشد.

تبصره: در مورد عوارض شهر، مرجع رسیدگی به اعتراض از تصمیمات کمیسیون موضوع ماده (۷۷) قانون شهرداریها، دیوان عدالت اداری است و در مورد نظر هیات مذکور در قسمت اخیر ماده (۸) معترض می تواند به مرجع قانونی ذی ربط مراجعه نماید.

ماده ۹۵۵: شوراها می توانند در هنگام وضع عوارض جدید یا در زمان مقتضی نسبت به موارد معافیت، کاهش، تخفیف و لغو عوارضی که تصویب نموده اند، با توجه به سیاستهای مقرر در این آیین نامه اتخاذ تصمیم نمایند.

ماده ۱۰۵۵: لغو، کاهش و افزایش، اعطای تخفیف از عوارض که قبل از تشکیل شوراهای اسلامی شهر، شهرک و بخش موضوع قانون مصوب ۱۳۷۵ توسط سایر مراجع ذی صلاح وضع شده و موضوع تبصره ماده (۲) این آیین نامه نمی باشند به عهده شورای اسلامی شهر، بخش و شهرک ذی ربط می باشد.

ماده ۱۱: عوارضی که تاکنون توسط مراجع ذی صلاح وضع شده و دارای شرایط مذکور در تبصره ماده (۲) آیین نامه است، به شرح مندرج در فهرست پیوست این آیین نامه کماکان توسط مراجعی که در مصوبات مربوط به وضع عوارض و اصلاحات آن تعیین شده است وصول می شود و به ترتیب مقرر در همان مصوبات به مصرف خواهند رسید. صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۷۸ مطابق تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۷۸ از پرداخت هر گونه عوارض از جمله عوارض شهرداری به استناد هر قانونی که وضع شده باشد معاف است.

تبصره: وزارت کشور مکلف است کمیته ای مرکب از نمایندگان وزارت کشور، وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان برنامه و بودجه، وزارت بازرگانی، وزارت صنایع، نماینده دستگاه ذی ربط و نماینده رییس جمهور به منظور بررسی عوارض موضوع تبصره ماده (۲) این آیین نامه و ارایه راه کارهای لازم در خصوص مرجع وضع، کاهش، افزایش و اعطای تخفیف و معافیت از این عوارض، نحوه و چگونگی وصول و مصرف آن، سهم دستگاه وصول کننده، مرجع حل اختلاف بین مودی و دستگاه وصول کننده و سایر موارد مربوط تشکیل دهد. کمیته مذکور کلیه جوانب موضوع را ظرف سه ماه بررسی و نتیجه را از طریق وزارت کشور به هیات وزیران منعکس خواهد نمود. همچنین این کمیته وظیفه دارد عوارضی را که قبلا توسط مراجع ذی صلاح وضع شده است و واجد اوصاف مذکور در تبصره ماده (۲) این آیین نامه می باشد، با این آیین نامه و سیاستهای عمومی دولت انطباق دهد و نتیجه را برای تصمیم گیری به مراجع مسئول ارائه نماید.

فهرست عوارض غیرمحلّی موضوع ماده (۱۱) آیین نامه پیوست می باشد.

۱۲۵۵: شوارهای اسلامی مکلفند نسخه‌ای از مصوبات مربوط به عوارض را ظرف یک هفته از تاریخ تصویب به همراه مستندات و گزارش توجیهی آن جهت ارسال به وزارت کشور به استانداری محل ارسال نمایند. استاندارها مکلفند حداکثر ظرف دو هفته پس از وصول چنین مصوباتی مصوبه شورا و ضمایم آن را به همراه نظرات کارشناسی خود و همچنین فهرستی از عوارض محلی وضع شده و قابل وصول در محدوده شهر، بخش و یا شهرک مربوط (موضوع ماده (۳) و تبصره (۱) همان ماده از این آیین‌نامه) به وزارت کشور ارسال نمایند. چنانچه مصوبات مزبور در مدت یک ماه از تاریخ وصول به وزارت کشور مورد ایراد یا لغو توسط وزیر کشور واقع نشد، شوراها مکلفند مصوبه را از طریق درج در روزنامه‌ها و جراید محلی یا روزنامه‌های کثیرالانتشار یا از طریق انتشار اعلامیه و یا هر طریق دیگری که جنبه اعلان عمومی دارد، به آگاهی عموم برسانند. عوارض مربوط از تاریخ اعلان قابل وصول است.

تبصره: مصوبات مربوط به عوارض توسط شورای اسلامی شهر تهران مستقیماً به وزارت کشور ارسال می‌شود.

ماده ۱۳: اجرای مصوبات ناظر به وضع عوارض جدید یا افزایش عوارض قبلی در مورد وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات و شرکتهای دولتی در صورتی که قبل از تنظیم نهایی لایحه بودجه کل کشور در دولت به تصویب شوراهای اسلامی ذی‌ربط رسیده باشد، از آغاز سال مالی بعد امکانپذیر می‌باشد و در صورتی که بعد از تنظیم لایحه بودجه و قبل از پایان همان سال تصویب شده باشد، مصوبه از ابتدای دومین سال مالی بعد از تصویب عوارض قابل اجرا خواهد بود.

ماده ۱۴: شوراها موظفند به هنگام تصمیم‌گیری راجع به عوارض علاوه بر توجه به سیاستهای کلی که در برنامه پنجساله و قوانین بودجه سالیانه اعلام می‌شود، سیاستهای عمومی دولت را به شرح ذیل مراعات نمایند:

الف) نیل به سمت خودکفایی شهرداری، دهیاری و شهرک مربوط از طریق وضع و وصول عوارض متناسب یا هزینه‌های مورد نیاز

ب) رعایت تناسب میزان عوارض با ارایه خدمات عمومی و عمرانی به اقشار و بخش‌های مختلف اعم از دولتی و غیر دولتی

پ) جهت‌گیری به سوی وضع عوارض‌هایی که به صورت غیر مستقیم وصول می‌شوند

ت) تناسب وضع عوارض در هر محل با تولیدات و درآمدهای اهالی

ث) توجه به اثرات تبعی وضع عوارض بر اقتصاد محل

ج) هماهنگی و وحدت رویه در نظام عوارض

چ) رعایت اولویت وضع عوارض به صورت درصدی از قیمت فروش کالا و خدمات بر سایر روش‌ها از جمله روش وضع عوارض مقطوع

ح) وضع عوارض متناسب با ارزش افزوده زمین ناشی از تصمیمات مراجع قانونی و یا اجرای طرح‌های عمرانی؛

خ) جلوگیری از وضع عوارض مضاعف بر کالاهای تولیدی

د) توجه داشتن به رشد تولید و گسترش واحدهای تولیدی در منطقه به هنگام وضع عوارض بر تولید

ذ) محاسبه وصول عوارض در مورد واحدهای تولیدی بر اساس فروش واقعی در دوره مورد نظر

ر) خودداری از وضع عوارض بر کالاهای صادراتی

ز) رعایت حال ایثارگران هنگام وضع عوارض با اعطای تخفیف، معافیت و نظایر آن

ژ) توجه به اقلتار کم درآمد هنگام وضع عوارض با اعطای تخفیف، معافیت و نظایر آن

س) اعمال رویه‌های تشویقی برای پرداخت به موقع عوارض

ش) وضع بدون تبعیض عوارض بر اساس اصل (۳) قانون اساسی

تبصره: افزایش میزان عوارض موضوع این آیین‌نامه زودتر از یک سال صورت نخواهد گرفت و وضع عوارض جدید و افزایش عوارض قبلی عطف به ماسبق نمی‌شود.

ماده ۱۵: نسبت عوارض شهر، روستا و شهرک با درآمدها، عرضه کالاها و خدمات و سایر موضوعات حداکثر بر اساس نرخ‌ی است که سالانه توسط وزارت کشور پیشنهاد شده است و به تصویب هیات وزیران می‌رسد. مادام که این نسبت در هر سال به تصویب نرسیده است، نسبت تعیین شده در سال قبل مجری خواهد بود. برای حداکثر (سقف) نسبت عوارض به درآمدها و عواید محلی باید استاندارد هزینه‌های عمرانی، اداری و خدماتی شهرداری‌ها توسط وزارت کشور با هماهنگی کمیته موضوع تبصره ماده (۱۱) این آیین‌نامه تنظیم و به هیات وزیران ارایه گردد. در تنظیم استانداردها باید سهم هزینه‌هایی که به موجب تصمیمات مراجع ملی یا فرامحلی در طرح‌های عمرانی و یا خدماتی و یا در اجرای طرح‌های جامع و هادی در شهرها، شهرکها و روستاها ایجاد می‌شود، به طور جداگانه مشخص گردد.

تبصره: در سالهای جاری و مادام که استانداردها و نسبت‌های موضع این ماده تعیین نشده‌اند، مجموع عوارض وصولی در هر محل با رعایت ماده (۳) این آیین‌نامه نباید در مورد درآمدها بیش از حداکثر دو درصد درآمد سالیانه، در مورد فروش کالاها یا خدمات بیش از حداکثر دو درصد قیمت عمده

فروشی و در مورد دارایی و ثروت بیش از حداکثر نیم درصد ارزش معاملاتی آن با احتساب میزان عوارض قابل وصول موجود باشد.

۱۶۵۵م: شوراها می‌توانند بر اساس اختیارات قانونی خود از طریق جلب مشارکت مردم با استفاده از روش انتشار اوراق مشارکت و سایر روشها با رعایت قوانین و مقررات مربوط نسبت به تأمین منابع مالی مورد نیاز اتخاذ تصمیم نمایند.

۱۷۵۵م: وزارت کشور مکلف است با همکاری سازمانها و مراکز ذی‌ربط آموزش‌های لازم را جهت توجیه این آیین‌نامه و سایر آیین‌نامه‌های مربوط به اعضای شوراها ارایه نماید. وزارت کشور مسئول نظارت بر حسن اجرا و رعایت این آیین‌نامه در مورد مصوبات مربوط به وضع عوارض توسط شوراها در سراسر کشور است.

۲۱- قانون تجميع عوارض

قانون اصلاح موادى از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادى، اجتماعى و فرهنگى جمهورى اسلامى ايران و چگونگى برقرارى و وصول عوارض و ساير وجوه از توليد كنندگان کالا، ارائه دهندگان خدمات و كالاهاى وارداتى.

ماده ۱- از ابتدائى سال ۱۳۸۲ برقرارى و دريافت هرگونه وجوه از جمله ماليات و عوارض اعم از ملى و محلى از توليد كنندگان كالاها، ارائه دهندگان خدمات و همچنين كالاهاى وارداتى صرفاً به موجب اين قانون صورت مى پذيرد و كلييه قوانين و مقررات مربوط به برقرارى، اختيار و يا اجازة برقرارى و دريافت وجوه كه توسط هيات وزيران، مجامع، شوراها و ساير مجامع، وزارتخانهها، سازمانها، مؤسسات و شركنهائى دولتى از جمله آن دسته از دستگاههاى اجرائى كه شمول قوانين بر آنها مستلزم ذكر نام يا تصريح نام است، همچنين مؤسسات و نهادهائى عمومى غير دولتى صورت مى پذيرد به استثناء قانون مالياتهاى مستقيم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۳ و اصلاحات بعدى آن، قانون چگونگى اداره مناطق آزاد تجارى- صنعتى جمهورى اسلامى ايران مصوب ۱۳۷۲/۶/۷، قانون مقررات تردد و سائل نقليه خارجى مصوب ۱۳۷۳/۴/۱۲، عوارض آزاد راهها، عوارض موضوع ماده (۱۲) قانون حمل و نقل و عبور كالاهاى خارجى از قلمرو جمهورى اسلامى ايران مصوب ۱۳۷۴/۱۲/۲۲ و عوارض بند(ب) ماده (۴۶)، بند(ب) ماده (۱۳۰) و بندهائى (الف) و (ب) ماده (۱۳۲) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادى، اجتماعى و فرهنگى جمهورى اسلامى ايران مصوب ۱۳۷۹/۱/۱۷ لغو مى گردد.

تبصره ۱- هزينه، كارمزد و ساير وجوهى كه از درخواست كننده در ازاء ارائه مستقيم خدمات خاص و يا فروش کالا كه طبق قوانين و مقررات مربوطه دريافت مى شود و همچنين خسارات و جرائمى كه به موجب قوانين و يا اختيارات قانونى لغو نشده دريافت مى گردد، از شمول اين ماده مستثنى نمى باشند.

تبصره ۲- از تاريخ لازم الاجراء شدن اين قانون، بند(ج) ماده (۱۹)، ماده (۱۴۵)، ماده (۱۶۸) و بند(ب) ماده (۱۷۵) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادى، اجتماعى و فرهنگى جمهورى اسلامى ايران مصوب ۱۳۷۹ لغو گرديده و در بند(ب) ماده (۱۹) آن قانون عبارت چهل و هشت درصد (۴۸٪) به پنجاه درصد (۵۰٪) اصلاح مى شود.

ماده ۲- حقوق گمركى، ماليات، حق ثبت سفارش کالا، انواع عوارض و ساير وجوه دريافتى از كالاهاى وارداتى تجميع گرديده و معادل چهاردرصد (۴٪) ارزش گمركى كالاها تعيين مى شود. به

مجموع این دریافتی و سود بازرگانی که طبق قوانین مربوطه توسط هیات وزیران تعیین می شود حقوق ورودی اطلاق می گردد.

تبصره ۱- نرخ حقوق ورودی علاوه بر رعایت سایر قوانین و مقررات می بایست به نحوی تعیین گردد که:

الف- در راستای حمایت موثر از اشتغال و کالاهای تولید یا ساخت داخل در برابر کالای وارداتی باشد.

ب- دربرگیرنده نرخ ترجیحی و تبعیض آمیز بین واردکنندگان دولتی با بخشهای خصوصی، تعاونی و غیر دولتی نباشد.

ج- نرخ حقوق ورودی قطعات، لوازم و موادی که برای مصرف در فرآوری یا ساخت یا مونتاژ یا بسته بندی اشیاء یا مواد یا دستگاهها وارد می گردند از نرخ حقوق ورودی محصول فرآوری شده یا شیء یا ماده یا دستگاه آماده پائین تر باشد.

تبصره ۲- حق ثبت سفارش پرداختی کالاهائی که تا پایان سال ۱۳۸۱ اظهار و ترخیص نشده اند به عنوان علی الحساب حقوق ورودی محسوب می شود.

تبصره ۳- معادل دوازده در هزار ارزش گمرکی کالاهای وارداتی که حقوق ورودی آنها وصول می شود از محل اعتباراتی که همه ساله در قوانین بودجه سنواتی کل کشور منظور می شود در اختیار وزارت کشور (سازمان شهرداریها) قرار می گیرد تا به نسبت هفتاد درصد (۷۰٪) میان شهرداریها و سی درصد (۳۰٪) میان دهیارهای سراسر کشور به عنوان کمک پرداخت و به هزینه قطعی منظور شود.

تبصره ۴- کلیه قوانین و مقررات مربوط به معافیت های گمرکی به استثنای معافیت های موضوع ماده (۶) و بندهای (۱)، (۲)، (۴)، (۹)، (۱۲) تا (۱۹) ماده (۳۷) قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۷ و معافیت گمرکی لوازم امدادی اهدایی به جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران و اقلام عمده صرفا دفاعی کشور لغو می گردد. این اقلام دفاعی به پیشنهاد مشترک وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و با تصویب هیات وزیران تعیین می گردد.

ماده ۳- مالیات و عوارض دریافتی از کالاها به شرح زیر تعیین می گردد:

الف- انواع نوشابه های گازدار ساخت داخل (به استثناء نوشابه های حاصل از فرآورده های لبنی و کنسانتره انواع میوه و آب معدنی) که با وسایل ماشینی تهیه می شود و همچنین شربت های غلیظ تولیدی مورد استفاده در دستگاههای نوشابه سازی کوچک (دستگاه پست میکس) که به منظور تهیه

نوشابه به بازار عرضه می‌گردد پانزده درصد (۱۵٪) بهای فروش کارخانه (دوازده درصد (۱۲٪) مالیات و سه درصد (۳٪) عوارض.

ب- سیگار تولید داخل پانزده درصد (۱۵٪) بهای فروش کارخانه (دوازده درصد (۱۲٪) مالیات و سه درصد (۳٪) عوارض).

ج- بنزین بیست درصد (۲۰٪) قیمت مصوب فروش (ده درصد (۱۰٪) مالیات و ده درصد (۱۰٪) عوارض).

د- نفت سفید و نفت گاز ده درصد (۱۰٪) و نفت کوره پنج درصد (۵٪) قیمت مصوب فروش (به عنوان عوارض)

ه- سایر کالاهای تولیدی (به استثنای محصولات بخش کشاورزی) که امکان استفاده از آنها به عنوان محصول نهایی وجود دارد مطابق فهرستی که به پیشنهاد کارگروهی مرکب از وزیر امور اقتصادی و دارایی (رئیس)، وزیرای بازرگانی، صنایع و معادن و کشور و رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تا پانزدهم بهمن ماه هر سال برای سال بعد به تصویب هیات وزیران می‌رسد سه درصد (۳٪) قیمت فروش (دو درصد (۲٪) مالیات و یک درصد (۱٪) عوارض). آن دسته از محصولات صنایع آلوده کننده محیط زیست به تشخیص و اعلام (تا پانزدهم اسفندماه هر سال برای اجرا در سال بعد) سازمان حفاظت محیط زیست که در فهرست فوق قرار نمی‌گیرند یک درصد (۱٪) قیمت فروش (به عنوان عوارض).

تبصره ۱- مالیات و عوارض بندهای (ج) و (د) علاوه بر قیمت مصوب فروش محصولات مربوطه که به موجب قوانین تعیین می‌شود در قیمت فروش نهایی محاسبه و منظور می‌شود.

تبصره ۲- مالیات و عوارض بندهای (الف) و (ه) این ماده در خصوص کالاهای صادراتی طبق قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران معاف و در خصوص آن دسته از کالاهایی که توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی غیر از تولید کننده نهایی کالا صادر می‌شوند مطابق رسیدهای معتبر واریزی مربوطه، حسب مورد از محل درآمد مالیاتی مربوط و عوارض وصولی قابل اختصاص به وزارت کشور (سازمان شهرداری‌ها) قابل استرداد می‌باشد. نحوه استرداد به موجب آیین نامه ای خواهد بود که به پیشنهاد سازمان امور مالیاتی کشور به تصویب وزیر امور اقتصادی و دارایی می‌رسد.

ماده ۴- مالیات و عوارض دریافتی از برخی خدمات به شرح زیر تعیین می‌گردد:

الف- خدمات مخابرات از قبیل آبونمان تلفن های ثابت و همراه، کارکرد مکالمات داخلی و خارجی، خدمات بین المللی، کارت های اعتباری معادل شش درصد (۰.۶٪) قیمت خدمات (پنج درصد (۰.۵٪) مالیات و یک درصد (۰.۱٪) عوارض).

ب- واگذاری خطوط تلفن همراه معادل بیست درصد (۰.۲۰٪) قیمت واگذاری (به عنوان مالیات).

ج- برق و گاز مصرفی مشترکین (به استثناء مصارف صنعتی، معدنی و کشاورزی) و همچنین آب مصرفی مشترکین درحوزه استحفاظی شهرها سه درصد (۰.۳٪) بهای مصرفی آنها (به عنوان عوارض).

د- خدمات هتل، متل، مهمانسرا، هتل آپارتمان، مهمان پذیر، مسافرخانه، تالارها و باشگاهها دو درصد (۰.۲٪) هزینه (به عنوان عوارض)

ه- حمل و نقل برون شهری مسافر در داخل کشور با وسایل زمینی، ریلی، دریایی، و هوایی پنج درصد (۰.۵٪) بهای بلیط (به عنوان عوارض).

و- عوارض سالیانه انواع خودروهای سواری و وانت دوکابین اعم از تولید داخل یا وارداتی حسب مورد معادل یک در هزار قیمت فروش کارخانه (داخلی) و یا یک در هزار مجموع ارزش گمرکی و حقوق ورودی آنها.

ز- شماره گذاری انواع خودروهای سواری و وانت دوکابین اعم از تولید داخل یا وارداتی به استثناء خودروهای سواری عمومی درون شهری یا برون شهری حسب مورد سه درصد (۰.۳٪) قیمت فروش کارخانه (داخلی) و یا سه درصد (۰.۳٪) مجموع ارزش گمرکی و حقوق ورودی آنها (دو درصد (۰.۲٪) مالیات و یک درصد (۰.۱٪) عوارض).

ح- مالیات نقل و انتقال انواع خودرو به استثناء ماشین آلات راهسازی معدنی، کشاورزی، شناورها، موتورسیکلت و سه چرخه موتوری اعم از تولید داخل یا وارداتی، حسب مورد معادل یک درصد (۰.۱٪) قیمت فروش کارخانه (داخلی) و یا یک درصد (۰.۱٪) مجموع ارزش گمرکی و حقوق ورودی آنها. مبنای محاسبه این مالیات، به ازای سپری شدن یک سال از عمر خودرو (و حداکثر تا پنج سال) به میزان ده درصد (۰.۱۰٪) (و حداکثر تا پنجاه درصد (۰.۵۰٪)) تقلیل می یابد.

ط- به پیشنهاد کارگروهی مشکل از وزیر امور اقتصادی و دارایی (رئیس)، وزیر بازرگانی، وزیر ریخت و ریزش و رئیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و تصویب هیات وزیران، جوهی بابت صدور، تمدید و یا اصلاح انواع کارت ها و مجوزهای مربوط به فعالیت موضوع مواد (۲۴)، (۲۶)، و (۴۷) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ و ماده (۸۰) قانون وصول برخی از

درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مورخ ۱۳۷۳/۱۲/۲۸ از متقاضیان دریافت و به حساب درآمدهای عمومی (نزد خزانه داری کل کشور) واریز می گردد.

ی- به دولت اجازه داده می شود بابت خروج مسافر از مرزهای هوایی برای نوبت اول در هر سال یکصد هزار (۱۰۰۰۰۰) ریال و برای نوبت های بعدی در همان سال مبلغ یکصد و پنجاه هزار (۱۵۰۰۰۰) ریال از مرزهای دریایی و زمینی مبلغ سی هزار (۳۰۰۰۰) ریال از مسافران دریافت و به حساب درآمد عمومی (نزد خزانه داری کل کشور) واریز نماید. تغییرات این مبالغ هر سه سال یک بار با توجه به نرخ تورم با تصویب هیات وزیران تعیین می گردد.

تبصره ۱- قیمت فروش کارخانه (داخلی) و یا مجموع ارزش گمرکی و حقوق ورودی انواع خودروها که مبنای محاسبه مالیات و عوارض بندهای (و)، (ز) و (ح) این ماده قرار می گیرند، همه ساله براساس آخرین مدل توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی تا پانزدهم بهمن ماه هر سال برای اجرا در سال بعد اعلام خواهد شد. این مهلت زمانی برای انواع جدید خودروهایی که بعد از تاریخ مزبور تولید آنها شروع می شود لازم الرعایه نمی باشد. همچنین قیمت فروش یا مجموع ارزش گمرکی و حقوق ورودی خودروهایی که تولید آنها متوقف می شود توسط وزارت یاد شده و متناسب با آخرین مدل ساخته شده تعیین می گردد.

تبصره ۲- تنظیم سند وثیقه، وکالت خرید و خروج موقت برای خودرو، مشمول مالیات نقل و انتقال موضوع بند (ح) این ماده نمی باشد. دفاتر اسناد رسمی مکلفند قبل از تنظیم سند مربوط به انواع خودرو رسید و یا گواهی پرداخت عوارض موضوع بند (و) این ماده و همچنین رسید پرداخت مالیات موضوع بند (ح) این ماده را از فروشنده اخذ نموده و ضمن درج شماره فیش بانکی و تاریخ و مبلغ و نام بانک دریافت کننده مالیات و نیز فیش بانکی و یا گواهی پرداخت عوارض موضوع بند (و) و همچنین نوع و مشخصات خودرو در سند تنظیمی، فهرست کامل نقل و انتقالات خودروها را هر پانزده روز یکبار به ادارت مالیاتی ذی ربط ارسال نمایند. در صورت تخلف از این حکم علاوه بر پرداخت مالیات و عوارض متعلقه و جریمه موضوع این قانون مشمول جریمه ای معادل پنجاه درصد (۵۰٪) مالیات و عوارض متعلقه خواهد بود. فسخ و اقاله معامله خودرو تا سه ماه بعد از معامله مشمول مالیات نقل و انتقال مجدد نخواهد شد و تنها در صورتی که پس از پرداخت مالیات، معامله انجام نشود، مالیات وصول شده طبق قوانین و مقررات مالیات مستقیم مسترد می گردد.

تبصره ۳- اولین انتقال خودرو از کارخانجات سازنده و یا مونتاژ کننده داخلی و یا واردکنندگان (نمایندگی های رسمی شرکتهای سازنده خودروهای خارجی) به خریداران، مشمول پرداخت مالیات نقل و انتقال موضوع بند(ح) این ماده نخواهد بود.

ه- برقراری هر گونه عوارض و سایر وجوه برای انواع کالاهای وارداتی و کالاهای تولیدی و همچنین آن دسته از خدمات که در ماده (۴) این قانون، تکلیف مالیات و عوارض آنها معین شده است، همچنین برقراری عوارض به درآمدهای مأخذ محاسبه مالیات، سود سهام شرکتها، سود اوراق مشارکت، سود سپرده گذاری و سایر عملیات مالی اشخاص نزد بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی مجاز توسط شوراهای اسلامی و سایر مراجع ممنوع می باشد.

تبصره ۱- وضع عوارض محلی جدید و یا افزایش نرخ هر یک از عوارض محلی، می بایستی حداکثر تا پانزدهم بهمن ماه هر سال برای اجرا در سال بعد تصویب و اعلام عمومی گردد.

تبصره ۲- عبارت «پنج در هزار» مندرج در ماده (۲) قانون نوسازی و عمران شهری مصوب ۱۳۴۷/۹/۷ به عبارت "یک درصد (۱٪)" اصلاح می شود.

تبصره ۳- قوانین و مقررات مربوط به اعطای تخفیف یا معافیت از پرداخت عوارض یا وجوه به شهرداری ها ملغی می گردد.

تبصره ۴- وزارت کشور موظف است برحسب اجرای این ماده در سراسر کشور نظارت نماید.

ماده ۶- الف- مالیات های موضوع مواد(۳) و(۴) این قانون به حساب یا حساب های درآمد عمومی مربوط که توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی (خزانه داری کل کشور) تعیین و از طریق سازمان امور مالیاتی کشور اعلام می شود، واریز می گردد.

ب- عوارض موضوع بندهای (الف) و (ه) ماده (۳) و عوارض موضوع بندهای (الف)، (ج)، (د)، (ه) و (و) ماده (۴) این قانون در مورد واحدهای تولیدی، خدماتی و مشترکین واقع در خارج حریم شهرها به حسابی که توسط شهرداری محل تولید یا فعالیت اعلام می شود واریز می گردد.

ج- عوارض مشروحه بند (ب) این ماده در مورد واحدهای تولیدی، خدماتی و مشترکین واقع در خارج حریم شهرها به حساب تمرکز وجوه به نام وزارت کشور (سازمان شهرداری ها) واریز می شود تا بین دهیاری های همان شهرستان توزیع شود.

د- عوارض موضوع بندهای (ب)، (ج) و (د) ماده (۳) و عوارض موضوع بند(ز) ماده (۴) این قانون به حساب تمرکز وجوه به نام وزارت کشور (سازمان شهرداری ها) واریز می شود تا به نسبت پانزده درصد (۱۵٪) کلان شهرها (شهرهای بالای یک میلیون نفر جمعیت) و شصت و پنج درصد (۶۵٪) سایر

شهرها و بیست درصد (۲۰٪) دهیاری ها تحت نظر کار گروهی متشکل از نمایندگان سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و وزارت امور اقتصادی و دارائی و سازمان شهرداریها توزیع گردد. تبصره ۱- حساب تمرکز وجوه قید شده در بندهای (ج) و (د) این ماده توسط خزانه داری کل کشور به نام وزارت کشور (سازمان شهرداری ها) افتتاح می شود. وجوه واریزی به این حساب مطابق آیین نامه اجرایی که به پیشنهاد مشترک وزارت کشور و شورای عالی استان ها به تصویب هیات وزیران می رسد بین شهرداری ها و دهیاری ها توزیع می شود. هرگونه برداشت از این حساب به جز پرداخت به شهرداری ها و دهیاری ها ممنوع می باشد. سازمان شهرداری ها موظف است گزارش عملکرد وجوه دریافتی را در هر سه ماه یکبار به شورای عالی استان ها ارائه نماید.

تبصره ۲- تولیدکنندگان کالاهای موضوع ماده (۳) و همچنین ارائه دهندگان خدمات موضوع ماده (۴) این قانون مکلفند مالیات و عوارض موضوعه را در مبادی تولید یا ارائه خدمات با درج در سند فروش از خریداران کالا یا خدمات اخذ و تا پایان دو ماه بعد به حسابهای بانکی تعیین شده واریز نمایند. اشخاص یاد شده موظفند مدارک و اطلاعات مورد نیاز را طبق فرم هایی که توسط سازمان امور مالیاتی کشور تعیین و اعلام می گردد به واحدهای اجرایی سازمان یاد شده و نسخه ای از واریزی عوارض مربوط به شهرداری محل را به همان شهرداری ارائه دهند. شرکت ملی پخش فرآورده های نفتی مالیات و عوارض مربوط به بندهای (ج) و (د) ماده (۳) را در محل های عرضه محصولات محاسبه و از خریداران دریافت و مطابق این تبصره عمل خواهد نمود.

تبصره ۳- وجوه دریافتی موضوع مواد (۳) و (۴) این قانون که توسط سازمان امور مالیاتی کشور وصول می گردد مشمول احکام ماده (۲۱۱) به بعد فصل نهم باب چهارم قانون مالیات های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۳ و اصلاحات بعدی است. پرداخت مالیات و عوارض پس از موعد مقرر موجب تعلق جریمه ای معادل دو و نیم درصد (۲/۵٪) به ازاء هر ماه تاخیر خواهد بود. این جریمه قابل بخشودگی نیست.

تبصره ۴- مطالبات سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولید کنندگان از اشخاص حقیقی یا حقوقی بابت مابه التفاوتهائی که تا پایان سال ۱۳۸۱ ایجاد شده باشد با همکاری سازمان امور مالیاتی کشور و طبق مقررات اجرائی قانون مالیات های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۳ و اصلاحات بعدی آن قابل وصول خواهد بود.

ماده ۷- سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور موظف است متناسب با درآمد پیش بینی شده دولت ناشی از اجرای این قانون، اعتبارات حذف شده در دستگاهها را در لوایح سنواتی بودجه و در اعتبارات مربوط به همان دستگاه منظور نماید.

ماده ۸- در مواردی از این قانون که محاسبه مالیات، عوارض و سایر وجوه تعیین شده به ارقامی دارای کسر یکصد ریال منجر شود، یکصد ریال قابل احتساب خواهد بود.

ماده ۹- آیین نامه اجرایی این قانون ظرف سه ماه از تاریخ تصویب به پیشنهاد مشترک وزارتخانه های امور اقتصادی و دارایی، بازرگانی، کشور و صنایع و معادن و اتاق بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران تهیه و به تصویب هیات وزیران می رسد.

ماده ۱۰- کلیه قوانین و مقررات خاص و عام مغایر با این قانون لغو می گردد.

قانون فوق مشتمل بر ده ماده و نوزده تبصره در جلسه علنی روز دوشنبه مورخ بیست و دوم دی ماه یکهزار و سیصد و هشتاد و یک مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۸۱/۱۰/۲۵ به تایید شورای نگهبان رسیده است.

۲۲- قانون محاسبات عمومی کشور (مصوب ۱۳۶۶/۶/۱) با اصلاحات بعدی

فصل اول - تعاریف

ماده ۱: بودجه کل کشور برنامه مالی دولت است برای یکسال مالی تهیه و حاوی پیش بینی درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار و برآورد هزینه ها برای انجام عملیاتی منجر به نیل سیاستها و هدفهای قانونی می شود، بوده و از سه قسمت به شرح زیر تشکیل می شود.

۱- بودجه عمومی دولت که شامل اجزاء زیر است:

الف - پیش بینی دریافتها و منابع تأمین اعتبار که بطور مستقیم و یا غیر مستقیم در سال مالی قانون بودجه بوسیله دستگاه ها از طریق حسابهای خزانه داری کل اخذ می گردد.

ب - پیش بینی پرداختهایی که از محل درآمد عمومی و یا اختصاصی برای اعتبارات جاری و عمرانی و اختصاصی دستگاه های اجرایی می تواند در سال مالی مربوط انجام دهد.

۲- بودجه شرکتهای دولتی و بانکها شامل پیش بینی درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار.

۳- بودجه مؤسساتی که تحت عنوانی غیر از عناوین فوق در بودجه کل کشور منظور می شود.

ماده ۲: وزارتخانه واحد سازمانی مشخصی است که به موجب قانون به این عنوان شناخته شده و یا بشود.

ماده ۳: موسسه دولتی واحد سازمانی مشخصی است که به موجب قانون ایجاد و زیر نظر یکی از قوای سه گانه اداره می شود و عنوان وزارتخانه ندارد.

تبصره: نهاد ریاست جمهوری که زیر نظر ریاست جمهوری اداره می گردد، از نظر این قانون موسسه دولتی شناخته می شود.

ماده ۴: شرکت دولتی واحد سازمانی مشخصی است که با اجازه قانون به صورت شرکت ایجاد و یا بحکم قانون و یا دادگاه صالح، ملی شده و یا مصادره شده و به عنوان شرکت دولتی شناخته شده باشد و بیش از ۵۰ درصد سرمایه آن متعلق به دولت باشد. هر شرکت تجاری که از طریق سرمایه گذاری شرکتهای دولتی ایجاد شود، مادام که بیش از پنجاه درصد سهام آن متعلق به شرکتهای دولتی است، شرکت دولتی تلقی می شود.

تبصره: شرکتهایی که از طریق مضاربه و مزارعه و امثال اینها به منظور به کار انداختن سپرده های اشخاص نزد بانکها و مؤسسات اعتباری و شرکتهای بیمه ایجاد شده و یا می شوند از نظر این قانون شرکت دولتی شناخته نمی شود.

ماده ۵: مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی از نظر این قانون واحدهای سازمانی مشخصی هستند که با اجازه قانون به منظور انجام وظایف و خدماتی جنبه عمومی دارد تشکیل شده و یا می شود.

تبصره: فهرست این قبیل مؤسسات و نهادها با توجه به قوانین و مقررات مربوط از طرف دولت پیشنهاد و به تصویب مجلس شورای اسلامی خواهد رسید.

ماده ۶: سال مالی یکسال هجری شمسی است که از اول فروردین ماه آغاز و به پایان اسفند ماه ختم می شود.

ماده ۷: اعتبار عبارت از مبلغی است که برای مصرف و یا مصارف معین به منظور نیل به اهداف و اجرای برنامه های دولت به تصویب مجلس شورای اسلامی می رسد.

ماده ۸: دیون بلامحل عبارت است از بدهی های قابل پرداخت سنوات گذشته که در بودجه مربوط اعتباری برای آنها منظور نشده و یا زائد بر اعتبار مصوب و در هر دو صورت به یکی از طریق زیر بدون اختیار دستگاه ایجاد شده باشد.

الف - احکام قطعی صادره از طرف مراجع صالحه.

ب - انواع بدهی به وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی ناشی از خدمات انجام شده مانند حق اشتراک برق، آب، هزینه های مخابراتی، پست و هزینه های مشابه که خارج از اختیار دستگاه اجرایی ایجاد شده باشد.

ج - سایر بدهی هایی که خارج از اختیار دستگاه ایجاد شده باشد. انواع دیون بلامحل موضوع این بند از طرف وزارت امور اقتصادی و دارائی تعیین و اعلام خواهد شد.

ماده ۹: مواد هزینه، نوع هزینه را در داخل بودجه و یا قسمتی از فعالیت یک وزارتخانه یا موسسه دولتی مشخص می کند.

ماده ۱۰: درآمد عمومی عبارت است از درآمدهای وزارتخانه ای و مؤسسات دولتی و مالیات و سود سهام شرکتهای دولتی و درآمد حاصل از انحصارات و مالکیت و سایر درآمدهایی که در قانون بودجه کل کشور تحت عنوان درآمد عمومی منظور می شود.

ماده ۱۱: دریافتهای دولت عبارت است از کلیه وجوهی که تحت عنوان درآمد عمومی و درآمد اختصاصی و درآمد شرکتهای دولتی و سایر منابع تأمین اعتبار و سپرده ها و هدایا به استثناء هدایایی که برای مصارف خاصی اهدا می گردد و مانند اینها و سایر وجوهی که به موجب قانون باید در حسابهای خزانه داری کل متمرکز شود.

ماده ۱۲: سایر منابع تأمین اعتبار عبارتند از منابعی که تحت عنوان وام، انتشار اوراق قرضه، برگشتی از پرداختهای سالهای قبل و عناوین مشابه در قانون بودجه کل کشور پیش بینی می شود و ماهیت درآمد ندارند.

ماده ۱۳: وجوه عمومی عبارت است از نقدینه های مربوط به وزارتخانه ها مؤسسات وابسته به سازمان های مذکور که متعلق حق افراد و مؤسسات خصوصی نیست و صرف نظر از نحوه و منشأ تحصیل آن منحصراً برای مصارف عمومی به موجب قانون قابل دخل و تصرف می باشد.

تبصره ۱: وجوهی نظیر سپرده، وجه الضمان و مانند آنها که به طور موقت در اختیار دستگاه های مذکور در این ماده قرار می گیرد و پس از انقضاء مدت معین و یا حضور شرایط خاص قابل استرداد است مادام که در اختیار دستگاه های مزبور می باشد تصرف در آنها بدون رضایت صاحب وجه یا احراز اعراض صاحب آن در حکم تصرف غیر قانونی در وجوه عمومی تلقی می گردد.

تبصره ۲: اسناد و اوراق بهادار متعلق به سازمان های مذکور در این ماده نیز در حکم وجوه عمومی است

ماده ۱۴ (اصلاحی ۱۳۷۳/۱۲/۲۸): درآمد اختصاصی عبارت از درآمدهایی که به موجب قانون برای مصرف و یا مصارف خاص در بودجه کل کشور تحت عنوان درآمد اختصاصی منظور می گردد.

ماده ۱۵: درآمد شرکتهای دولتی عبارت است از درآمدهایی که در قبال ارائه خدمات و یا فروش کالا و سایر فعالیت هایی که در شرکتهای مذکور به موجب قوانین و مقررات مجاز به انجام آنها هستند عاید آن شرکتهای می گردد.

ماده ۱۶: سایر منابع تأمین اعتبار شرکتهای دولتی عبارت است از منابعی که شرکتهای مزبور تحت عنوان کمک دولت، وام، استفاده از ذخائر، کاهش سرمایه در گردش و یا عناوین مشابه بموجب قانون مجاز به منظور کردن آن در بودجه های مربوطه هستند.

تبصره: منظور از سرمایه در گردش مذکور در این ماده مازاد دارائیهای جاری بر بدهیهای جاری است.

ماده ۱۷: تشخیص، عبارت است از تعیین و انتخاب کالا و خدمات و سایر پرداختیهایی که تحصیل یا انجام آنها برای نیل به اجرای برنامه های دستگاه های اجرایی ضروری است.

ماده ۱۸: تأمین اعتبار است از اختصاص دادن تمام یا قسمتی از اعتبار مصوب برای هزینه معین.

ماده ۱۹: تعهد از نظر این قانون عبارت است از ایجاد دین بر ذمه دولت ناشی از:

الف: تحویل کالا یا انجام دادن خدمت

ب - اجرای قراردادهایی با رعایت مقررات منعقد شده باشد.

ج - احکام صادر شده از مراجع قانونی و ذیصلاح

د - پیوستن به قرار دادهای بین المللی و عضویت در سازمانها یا مجامع بین المللی با اجازه قانون.

ماده ۲۰: تسجیل عبارت است از تعیین میزان بدهی قابل پرداخت به موجب اسناد و مدارک اثبات کننده بدهی.

ماده ۲۱: حواله اجازه ای است که کتباً به وسیله مقامات مجاز وزارتخانه یا موسسه و یا شرکت دولتی و یا دستگاه اجرایی محلی و یا نهادهای عمومی غیر دولتی و یا سایر دستگاه های اجرایی برای تأدیه تعهدات و بدهیهای قابل پرداخت از محل اعتبارات مربوط عهده ذیحساب در وجه ذینفع صادر می شود.

ماده ۲۲: درخواست وجه سندی است که ذیحساب برای دریافت وجه به منظور پرداخت حواله های صادر شده موضوع ماده ۲۱ این قانون و سایر پرداختهایی که به موجب قانون از محل وجوه متمرکز شده در خزانه مجاز می باشد حسب مورد از محل اعتبارات و یا وجوه مربوط عهده خزانه در مرکز و یا عهده نمایندگی خزانه در استان در وجه حساب بانکی پرداخت دستگاه اجرایی ذی ربط صادر می کند.

ماده ۲۳: هزینه عبارت از پرداختهایی است که به طور قطعی به ذینفع در قبال تعهد با تحت عنوان کمک یا عنوان مشابه با رعایت قوانین و مقررات مربوط صورت می گیرد.

ماده ۲۴: تنخواه گردان خزانه عبارت است از اعتبار بانکی در حساب درآمد عمومی نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران که به موجب قانون اجازه استفاده از آن به میزان معین در هر سال مالی برای رفع احتیاجات نقدی خزانه در همان سال به وزارت اموراتصادی و دارائی داده می شود و منتها تا پایان سال واریز می گردد.

تبصره (الحاقی ۱۳۸۰/۱۱/۲۷): میزان تنخواه گردان خزانه حداکثر تا سه درصد بودجه عمومی دولت تعیین می گردد.

ماده ۲۵: تنخواه گردان استان عبارت است از وجهی که خزانه از محل اعتبارات مصوب به منظور ایجاد تسهیلات لازم در پرداخت هزینه های جاری و عمرانی دستگاه های اجرایی محلی تابع نظام بودجه استانی در اختیار نمایندگیهای خزانه در مرکز هر استان قرار می دهد.

تبصره (الحاقی ۱۳۸۰/۱۱/۲۷): میزان تنخواه گردان خزانه حداکثر تا سه درصد بوجه عمومی دولت تعیین می گردد.

ماده ۲۶: تنخواه گردان حسابداری عبارت است از وجهی که خزانه و یا نمایندگی خزانه در استان از محل اعتبارات مصوب برای انجام بعضی از هزینه های سال جاری و تعهدات قابل پرداخت سالهای

قبل در اختیار ذیحساب قرار می دهد تا در قبال حواله های صادر شده واریز و با صدور درخواست وجه مجدداً دریافت گردد.

ماده ۲۷: تنخواه گردان پرداخت عبارت است از وجهی که از محل تنخواه گردان حسابداری از طرف ذیحساب با تائید وزیر و یا رییس موسسه و یا مقامات مجاز از طرف آنها برای انجام برخی از هزینه ها در اختیار واحدها و یا مأمورینی که به موجب این قانون و آیین نامه های اجرایی آن مجاز به دریافت تنخواه گردان هستند قرار می گیرند تا به تدریج که هزینه های مربوط انجام می شود اسناد هزینه تحویل و مجدداً وجه دریافت دارند.

ماده ۲۸: پیش پرداخت عبارت است از پرداختی که از محل اعتبارات مربوط بر اساس احکام و قراردادهای طبق مقررات پیش از انجام تعهد انجام می گیرد.

ماده ۲۹: علی الحساب عبارت است از پرداختی که به منظور ادای قسمتی از تعهد با رعایت مقررات صورت می گیرد.

ماده ۳۰: سپرده از نظر این قانون عبارت است از:

الف - وجوهی که طبق قوانین و مقررات به منظور تأمین و یا جلوگیری از تضییع حقوق دولت دریافت می گردد و استرداد و یا ضبط آن تابع مقررات در قوانین و مقررات و قراردادهای مربوط است.

ب - وجوهی که به موجب قرارهای و یا احکام صادره از طرف مراجع قضائی از اشخاص حقیقی و یا حقوقی دریافت می گردد و به موجب قرارها و احکام راجع مذکور کلاً یا بعضاً قابل استرداد می باشد.

ج - وجوهی که بر اساس مقررات قانونی توسط اشخاص نزد دستگاه های دولتی به نفع اشخاص ثالث تودیع می گردد تا با رعایت مقررات مربوط به ذینفع پرداخت شود.

تبصره: وجوهی که توسط دستگاه های دولتی به موجب مقررات تحت عنوان ودیعه و یا حق اشتراک آب و برق، تلفن، تلکس، گاز و نظائر آنها از اشخاص دریافت میشود و از نظر این قانون سپرده تلقی نمی گردد و از هر نظر مشمول مقررات مربوط به خود می باشد.

ماده ۳۱: ذیحساب مأموری است که به موجب حکم وزارت امور اقتصادی و دارائی از بین مستخدمین رسمی واجد صلاحیت به منظور اعمال نظارت و تأمین هماهنگی لازم در اجرای مقررات مالی و محاسباتی در وزارتخانه ها و مؤسسات و شرکتهای دولتی و دستگاه های اجرایی محلی و مؤسسات و

نهادهای عمومی غیردولتی به این سمت منصوب می شود و انجام سایر وظایف مشروحه زیر را به عهده خواهدداشت:

۱- نظارت بر امور مالی و محاسباتی و نگاهداری و تنظیم حسابها بر طبق قانون و ضوابط و مقررات مربوط و صحت و سلامت آنها.

۲- نظارت بر حفظ اسناد و دفاتر ملی

۳- نگاهداری و تحویل وجوه و نقدینه ها و سپرده ها و اوراق بهادار.

۴- نگاهداری حساب اموال دولتی و نظارت بر اموال مذکور

تبصره ۱: ذیحساب زیر نظر رییس دستگاه اجرایی وظایف خود را انجام می دهد.

تبصره ۲: ذیحساب مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی موضوع ماده ۵ این قانون در مورد وجوهی که از محل درآمد عمومی دریافت می دارند، با حکم وزارت امور اقتصادی و دارایی و با موافقت آن دستگاه منصوب خواهند شد.

ماده ۳۲: معاون ذیحساب مأموری است که با حکم وزارت امور اقتصادی و دارایی از بین کارکنان رسمی واجد صلاحیت به این سمت منصوب می شود.

ماده ۳۳: نمایندگی خزانه در استان واحد سازمانی مشخصی است که در مرکز هر استان امور مربوط به دریافت تنخواه گردان استان و اداره تنخواه گردان حسابداری به ذیحسابان دستگاه های اجرایی تابع نظام بودجه استانی و ابلاغ اعتبار بودجه های استانی و افتتاح حسابهای جاری دولتی در سطح استان و سایر وظایفی را که به موجب این قانون و آیین نامه های اجرایی آن بر عهده واحد مزبور محول می شود به نمایندگی خزانه در استان مربوط زیر نظر مدیر کل امور اقتصادی و دارایی محل انجام خواهد داد.

ماده ۳۴: این اموال مأموری است که از بین مستخدمین رسمی واجد صلاحیت و امانتدار با موافقت ذیحساب و به موجب حکم وزارتخانه یا موسسه ذی ربط به این سمت منصوب و مسئولیت حراست و تحویل و تحول و تنظیم حسابهای اموال و اوراقی که در حکم وجه نقد است و کالاهای تحت ابواب جمعی، بعد او واگذار می شود آیین نامه مربوط به شرایط و طرز انتخاب و حدود وظایف و مسئولیت های امین اموال در مورد اموال منقول و غیر منقول با رعایت مقررات این قانون از طرف وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه و به تصویب هیأت وزیران می رسد.

ماده ۳۵: کاربرد از مأموری است که از بین مستخدمین رسمی واجد صلاحیت دستگاه ذی ربط به این سمت منصوب می شود و نسبت به خرید و تدارک کالاها و خدمات مورد نیاز طبق دستور مقامات مجاز با رعایت مقررات اقدام مینماید.

ماده ۳۶: عامل ذیحساب مأموری است که با موافقت ذیحساب و به موجب حکم دستگاه اجرایی مربوط از بین مستخدمین رسمی واجد صلاحیت در مواردی که به موجب آئین نامه اجرایی این ماده معین خواهد شد به این سمت منصوب و انجام قسمتی از وظایف و مسئولیتهای موضوع ماده ۳۱ این قانون توسط ذیحساب به او محول می شود.

کارپردازان و واحدهای تدارکاتی و سایر مأموران واحدهای دولتی مادام که به افضای طبع و ماهیت وظایف قانونی خود و یا مأموریتهای محول مجاز به دریافت تنخواه گردان پرداخت از ذیحساب می باشند از لحاظ مقررات مربوط به واریز تنخواه گردان دریافتی در حکم عامل ذیحساب محسوب می شوند.

فصل دوم - اجرای بودجه

بخش ۱ - درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار

ماده ۳۷: پیش بینی درآمد و یا سایر منابع تأمین اعتبار در بودجه کل کشور مجوزی برای وصول از اشخاص تلقی نمی گردد و در هر مورد احتیاج به مجوز قانونی دارد مسئولیت حصول صحیح و به موقع درآمدها به عهده رؤسای دستگاه های اجرایی مربوط می باشد.

ماده ۳۸: وصول درآمدهائی که در بودجه کشور منظور نشده باشد طبق قوانین و مقررات مربوط به خود مجاز است.

ماده ۳۹: وجوهی که از محل درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار منظور در بودجه کل کشور وصول می شود و همچنین درآمدهای شرکتهای دولتی به استثنای بانکها و مؤسسات اعتباری و شرکتهای بیمه باید به حسابهای خزانه که در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران افتتاح می گردد تحویل شود. خزانه مکلف است ترتیب لازم را بدهد که شرکتهای دولتی بتوانند در حدود بودجه مصوب از وجود خود استفاده نمایند.

تبصره: در مورد شرکتهای دولت که قسمتی از سهام آنها به بخش غیر دولتی (خصوصی و تعاونی) متعلق باشد در صورتی که اساسنامه آنها با هر یک از مواد این قانون مغایر باشد با موافقت صاحبان سهام مذکور قابل اجراء می باشد و در غیر این صورت مواد این قانون نسبت به سهام مربوط به بخش دولتی لازم الاجراء است.

ماده ۴۰: نحوه عمل و روشهای اجرایی در مورد وصول درآمدهای وزارتخانه و مؤسسات دولتی و نمونه فرمهای مورد استفاده برای این منظور بر اساس دستور العمل هایی خواهد بود که از طرف وزارت امور اقتصادی و دارائی تهیه و ابلاغ خواهد شد.

تبصره: شرکتهای دولتی به استثناء بانکها و مؤسسات اعتباری و شرکتهای بیمه مکلفند روشهای اجرایی وصول درآمدهای خود را با تأیید وزارت امور اقتصادی و دارائی برسانند.

ماده ۴۱: وجوهی که به وسیله وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی (به استثناء بانکها بیمه و مؤسسات اعتباری) به عنوان سپرده یا وجه الضمان یا وثیقه و یا نظائر آنها دریافت می گردد باید به حسابهای مخصوصی که از طرف خزانه در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نمایندگی داشته باشد افتتاح می گردد و اریز شود، وجوه و اریز شده به حسابهای مزبور که بدون حق برداشت خواهد بود باید در آخر هر ماه به حساب مخصوص تمرکز وجود سپرده در خزانه منتقل شود.

تبصره: رد وجوه سپرده طبق مقررات خود بعمل می آید و وزارت امور اقتصادی و دارائی مکلف است از طریق واگذاری تنخواه گردان رد سپرده از حساب تمرکز وجوه سپرده و یا بطریق مقتضی دیگر موجبات تسریع و تسهیل در رد کلیه سپرده های موضوع این ماده را فراهم نماید.

ماده ۴۲: کلیه وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی مکلفند حداکثر ظرف مدت سه ماه از تاریخ اجرای این قانون کلیه وجوه سپرده هایی را که تا تاریخ مذکور دریافت گردیده و نسبت به رد آن به ذینفع اقدام نشده است به حساب تمرکز وجوه سپرده خزانه نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران منتقل و فهرست مشخصات کامل سپرده های مذکور را به خزانه اعلام نمایند.

ماده ۴۳: آئین نامه نحوه اجرای مواد ۳۹، ۴۱ و ۴۲ توسط وزیر امور اقتصادی و دارائی تصویب و ابلاغ خواهد شد و متخلف از اجرای این مواد به موجب رأی هیأتهای مستشاری دیوان محاسبات کشور به مجازاتهای مقرر در قانون دیوان محاسبات کشور محکوم خواهند شد.

ماده ۴۴: شرکتهای دولتی مکلفند پس از تصویب ترازنامه و حساب سود و زیان شرکت توسط مجامع عمومی مربوط حداکثر ظرف یکماه ترتیب پرداخت مبالغ مالیات و همچنین سود سهام دولت را در وجه وزارت امور اقتصادی و دارائی بدهند.

تبصره: شرکتهای دولتی مکلفند در صورتی که تا پایان شهریور ماه هر سال ترازنامه و حساب سود و زیان سال قبل آنها به تصویب مجامع عمومی مربوط نرسیده باشد، بر مبنای ارقام ترازنامه و حساب سود و زیانی که بر حسابرس منتخب وزارت امور اقتصادی و دارائی ارائه داده اند مالیات متعلقه را طبق قوانین مالیاتی مربوط و یا معادل ۸۰ درصد مبلغی را که بعنوان مالیات دوره مالی مورد نظر در

لایحه بودجه کل کشور برای آنها پیش بینی شده است به ترتیب مقرر در این ماده در وجه وزارت امور اقتصادی و دارائی به طور علی الحساب پرداخت نمایند.

ماده ۴۵: مجامع عمومی شرکتهای دولتی مجاز نیستند در موقع تصویب پیشنهاد تقسیم سود، اندوخته‌ای سرمایه‌ای و جاری شرکت را که در مفاد اساسنامه آنها پیش بینی شده است طوری تعیین کنند که موجب کاهش سود سهام دولت در بودجه کل کشور گردد.

ماده ۴۶: انواع تمبر و اوراقی که برای وصول درآمدهای عمومی منظور در بودجه کل کشور مورد استفاده قرار می‌گیرند و انواع گذرنامه، شناسنامه، سند مالکیت و همچنین سایر اوراق و اسناد رسمی دولتی در شرکتهای سهامی چاپخانه دولتی ایران تحت نظارت هیاتی مرکب از دو نفر نماینده دیوان محاسباتی کشور و یک نفر به انتخاب مجلس شورای اسلامی چاپ و تحویل وزارتخانه یا مؤسسه دولتی ذی ربط می‌گردد.

تبصره ۱: تشخیص اوراق و اسناد مشمول این ماده با وزارت امور اقتصادی و دارائی است
تبصره ۲: هیأت وزیران مجاز است در صورت اقتضاء، چاپ و تحویل تمام یا قسمتی از تمبر و اوراق و اسناد موضوع این ماده را به چاپخانه اسکناس بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و یا چاپخانه یکی دیگر از بانکهای دولتی محول نماید تا تحت نظارت هیأت مذکور انجام شود و در این صورت یک نفر از مقامات بانک مربوط نیز به انتخاب رییس بانک به جای یک نفر از نمایندگان وزیر امور اقتصادی و دارائی در هیأت مزبور عضویت خواهد داشت.

تبصره ۳: ترتیب اجرای این ماده و همچنین نحوه نظارت بر هیأت مذکور تابع آئین نامه‌ای است که بنا به پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارائی به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

ماده ۴۷: در مواردی که برای تقسیم بدهی اشخاص به وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و یا دادن مهلت به بدهکاران مزبور و نیز جریمه‌های نقدی ناشی از استنکاف و یا عدم پرداخت به موقع بدهی به موجب مقررات خاص و یا مقررات عمومی تعیین تکلیف نشده باشد نحوه عمل بر طبق آئین‌نامه‌ای است که توسط وزارت امور اقتصادی و دارائی تهیه و پس از تصویب هیأت وزیران به موقع اجراء گذارده می‌شود.

تبصره: چنانچه بدهی‌های موضوع این ماده از ارتکاب جرائم و یا تخلفاتی ناشی شده باشد استیفای طلب دولت از طریق تقسیم بدهی و یا دادن مهلت مانع از تعقیب قانونی متخلفین و یا مجرمین ذی‌ربط توسط دستگاه‌های اجرایی مربوط یا سایر مراجع ذیصلاح نخواهد بود.

ماده ۴۸: مطالبات وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی از اشخاصی که به موجب احکام و اسناد لازم الاجراء به مرحله قطعیت رسیده است بر طبق مقررات اجرایی مالیاتهای مستقیم قابل وصول خواهد بود.

ماده ۴۹: وجوهی که بدون مجوز و یا زائد بر میزان مقرر وصول شود اعم از اینکه منشاء این دریافت اضافی، اشتباه پرداخت کننده یا مأمور وصول و یا عدم انطباق مبلغ وصولی با مورد باشد و یا اینکه تحقق اضافه دریافتی بر اثر رسیدگی دستگاه ذی‌ربط و یا مقامات قضائی حاصل شود باید از محل درآمد عمومی به نحوی که در اداء حق ذینفع تأخیری صورت نگیرد رد شود.

تبصره ۱: در مورد اضافه دریافتی از صاحبان کالا بعنوان حقوق و عوارض گمرکی مقررات مربوط اجراء می‌شود.

تبصره ۲: به مطالبات اشخاص بابت اضافه پرداختی آنان خسارت تأخیر تأدیه تعلق نمی‌گیرد.

بخش ۲- هزینه‌ها و سایر پرداختها

ماده ۵۰: وجود اعتبار در بودجه کل کشور به خودی خود برای اشخاص اعم از حقیقی یا حقوقی ایجاد حق نمی‌کند و استفاده از اعتبارات باید با رعایت مقررات مربوط به خود به عمل آید.

ماده ۵۱: در مورد آن قسمت از هزینه‌های جاری مستمر که نوعاً انجام آن از یکسال مالی تجاوز می‌کند وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی می‌توانند برای مدت متناسب قراردادهایی که مدت اجرای آن از سال مالی تجاوز می‌کند، منعقد نمایند. وزارتخانه‌ها و مؤسسات مذکور مکلفند در بودجه سالانه خود اعتبارات لازم برای پرداخت تعهدات مربوط را مقدم بر سایر اعتبارات منظور نمایند.

تبصره: انواع هزینه‌های موضوع این ماده و شرایط آن از طرف وزارت امور اقتصادی و دارائی و وزارت برنامه و بودجه تعیین و ابلاغ خواهد شد.

ماده ۵۲: پرداخت هزینه‌ها به ترتیب پس از طی مراحل تشخیص و تأمین اعتبار و تعهد و تسجیل و حواله و با اعمال نظارت مالی به عمل خواهد آمد.

ماده ۵۳: اختیار و مسئولیت تشخیص و انجام تعهد و تسجیل و حواله به عهده وزیر یا رئیس موسسه و مسئولیت تأمین اعتبار و تطبیق پرداخت با قوانین و مقررات به عهده ذیحساب می‌باشد.

تبصره ۱: اختیارات و مسئولیت‌های موضوع این ماده حسب مورد مستقیماً و بدون واسطه از طرف مقامات فوق به سایر مقامات دستگاه مربوطه کلاً یا بعضاً قابل تفویض خواهد بود لکن در هیچ مورد تفویض اختیار و مسئولیت سلب اختیار و مسئولیت از تفویض کننده نخواهد کرد.

تبصره ۲: در اجرای این ماده تفویض اختیارات و مسئولیت‌های مربوط به وزیر و یا رئیس مؤسسه و ذیحساب به شخص واحد و نیز تفویض اختیار و مسئولیت‌های وزیر و رئیس مؤسسه به ذیحساب و کارکنان تحت نظر او مجاز نخواهد بود.

ماده ۵۴: به منظور ایجاد تسهیل در پرداخت هزینه‌های وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و واحدهای تابعه آنها در مرکز و شهرستانها و خارج از کشور وزارت امور اقتصادی و دارائی وجوه لازم به عنوان تنخواه گردان در اختیار ذیحسابان مربوط و نمایندگان گه‌های خزانه در استانها قرار خواهد داد.

آیین‌نامه نحوه واگذاری و میزان و موارد استفاده از انواع تنخواه گردانهائی که واگذاری آنها بر حسب این ماده و سایر مواد این قانون ضرورت پیدا می‌کند و همچنین ترتیب واریز آنها از طرف وزیر امور اقتصادی و دارائی تصویب و ابلاغ خواهد گردید.

ماده ۵۵: اعتباری که تحت عنوان هزینه‌های پیش‌بینی نشده در قانون بودجه کل کشور منظور می‌شود، بنا به پیشنهاد وزرای ذی‌ربط و تایید وزارت برنامه و بودجه و تصویب هیأت وزیران با رعایت مقررات این قانون و سایر مقررات عمومی دولت قابل مصرف می‌باشد و هیأت وزیران مجاز است در مورد دستگاه‌های اجرایی که دارای مقررات قانونی خاص می‌باشند اجازه می‌دهد که اعتبار واگذاری از محل اعتبارات موضوع این ماده طبق مقررات خاص دستگاه مربوط مصرف شود.

تبصره: حواله و درخواست وجه اعتبار موضوع این ماده با رعایت مفاد این قانون توسط مقامات مجاز دستگاه اجرایی مربوط و در سایر دستگاه‌ها که فاقد ذیحساب می‌باشند، توسط مقامات مجاز نخست وزیری صادر خواهد شد.

ماده ۵۶: مرجع صدور حواله و درخواست وجه از محل اعتباراتی که بطور جداگانه در بودجه کل کشور منظور می‌شود و مستقیماً مربوط به هزینه‌های دستگاه اجرایی خاصی نمی‌باشد جز در مواردی که این قانون برای آنها تعیین تکلیف شده است توسط وزارت امور اقتصادی و دارائی تعیین می‌شود.

ماده ۵۷: منظور کردن اعتبار تحت عنوان (سری) در بودجه کل کشور جز در مورد وزارت اطلاعات و دستگاه‌های نظامی و انتظامی ممنوع است. مصرف اعتباراتی که تحت این عنوان به تصویب می‌رسد تابع مقررات این قانون و سایر قوانین نیست و در مورد وزارت اطلاعات با موافقت نخست وزیر و صدور حواله از طرف وزیر اطلاعات و در مورد دستگاه‌های نظامی و انتظامی با تأیید شورای عالی دفاع و صدور حواله از طرف وزیر مربوط پرداخت و به ترتیب با گواهی مصرف نخست وزیر و شورای عالی دفاع به هزینه قطعی منظور می‌گردد. گزارش این قبیل هزینه‌ها باید حداکثر ظرف شش ماه از طریق نخست وزیر به مجلس شورای اسلامی تقدیم شود.

ماده ۵۸: اعتبارات مندرج در بودجه وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی تحت عنوان "دیون بلامحل" در مورد اعتبارات جاری با موافقت وزارت امور اقتصادی و دارائی و در مورد اعتبارات عمرانی

وزارتخانه و مؤسسات دولتی و سایر دستگاه‌های اجرایی با تائید وزارت برنامه و بودجه قابل مصرف است.

ماده ۵۹: در مواردی که لازم است قبل از انجام تعهد براساس شرایط مندرج در احکام یا قراردادهای طبق مقررات وجهی پرداخت شود می‌توان به تشخیص مقامات مجاز مبالغی به عنوان پیش پرداخت تادیه نمود.

ماده ۶۰: در مواردی که بنا به عللی تسجیل و یا تهیه اسناد و مدارک لازم برای تادیه تمام دین مقدور نبوده و یا پرداخت تام وجه مورد تعهد میسر نباشد می‌توان قسمتی از وجه تعهد انجام شده را تحت عنوان علی‌الحساب به تشخیص مقامات مجاز پرداخت نمود.

ماده ۶۱: میزان و موارد تادیه پیش پرداخت و علی‌الحساب و همچنین نحوه واریز و احتساب آنها به هزینه قطعی طبق آیین‌نامه‌ای است که از طرف وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

ماده ۶۲: وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی در صورتی می‌توانند برای خدمات و کالاهای وارداتی مورد نیاز خود اقدام به افتتاح اعتبار اسنادی نمایند که معادل کل مبلغ آن و حقوق و عوارض گمرکی و سود بازرگانی و سایر هزینه‌های ذی ربط، اعتبار تأمین کرده باشند.

۱. در مورد آن قسمت از کالاها و خدمات موضوع این ماده که به موجب قراردادهای منعقد شده بهای آنها باید تدریجاً و یا به طور یکجا در سالهای بعد به فروشنده پرداخت شود افتتاح اعتبار اسنادی توسط بانک مرکزی ایران بدون پیش دریافت بهای کالاها و خدمات مزبور با تعهد وزارت برنامه و بودجه بر پیش‌بینی اعتبار لازم در بودجه سالهای مربوط مجاز خواهد بود.

۲. آیین‌نامه اجرایی این ماده شامل مبالغی که بابت افتتاح اعتبار اسنادی قبل از حصول تعهد به عنوان پیش پرداخت قابل تادیه می‌باشد از طرف وزارت امور اقتصادی و دارایی و وزارت برنامه و بودجه و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

ماده ۶۳: کلیه اعتبارات جاری و عمرانی (سرمایه‌گذاری ثابت) منظور در قانون بودجه کل کشور تا آخر سال مالی قابل تعهد و پرداخت است و مانده وجوه اعتبارات مصرف نشده هر سال باید حداکثر تا پایان فروردین ماه سال بعد به خزانه برگشت داده شود تعهداتی که تا آخر سال مالی مربوط با رعایت مقررات در حدود اعتبار مصوب ایجاد شده و پرداخت نشده باشد در سالهای بعد به شرح زیر قابل پرداخت خواهد بود.

- ۱- تعهدات مربوط به اعتبارات جاری از محل اعتبار خاصی که تحت عنوان (تعهدات پرداخت نشده بودجه مصوب سالهای قبل) در بودجه سالهای بعد منظور می‌شود.
- ۲- تعهدات مربوط به سالهای ۱۳۵۲ به بعد طرحهای عمرانی پس از رسیدگی و تأیید مقامات مجاز دستگاه‌های اجرایی در زمان تأدیه تعهد از محل اعتباری که در سالهای بعد ضمن موافقت نامه طرح‌های مربوط منظور می‌شود.
- ۳- تعهدات سنوات مذکور در بند (۲) در مورد طرح‌هایی که عملیات آنها خاتمه یافته و یا کلاً متوقف گردیده است پس از رسیدگی و تأیید مقامات مجاز دستگاه‌های اجرایی در زمان تأدیه تعهد و با موافقت وزارت برنامه و بودجه در قالب طرحی که اعتبار آن از محل برنامه مربوط و یا از محل ردیف خاصی که به همین منظور در بودجه هر سال پیش‌بینی می‌شود.

تبصره ۱: بهای کالا یا خدمات موضوع قراردادهایی که در هر سال مالی برای تأمین احتیاجات همان سال طبق مقررات منعقد و از محل اعتبارات جاری و یا عمرانی مصوب تأمین شده است مشروط بر آنکه پایان مدت قرارداد حداکثر آخر همان سال مالی بوده ولی به عللی که خارج از اختیار طرفین قرار داد و یا یکی از آنها است کلاً و یا بعضاً در سال مالی بعد به مرحله تعهد می‌رسد با تأیید وزارت امور اقتصادی و دارایی حسب مورد از محل اعتبارات مذکور در بندهای (۱) و (۲) این ماده قابل پرداخت است.

تبصره ۲: وزارت امور اقتصادی و دارایی مجاز است ترتیبی اتخاذ نماید که در صورت لزوم مانده وجوه مصرف نشده مربوط به اعتبارات واحدهای خارج از کشور وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی در پایان هر سال مالی با رعایت مفاد آئین‌نامه موضوع ماده ۵۴ این قانون به پای تنخواه گردان سال بعد واحدهای مذکور محسوب گردد.

تبصره ۳: چک‌هایی که تا پایان هر سال عهده حسابهای خزانه صادر می‌شود پرداخت آن سال محسوب می‌شود.

ماده ۶۴: اعتبارات مصوب از محل درآمدهای اختصاصی تا آخر سال مالی در حدود وصولی درآمدهای مربوط قابل تعهد و پرداخت می‌باشد و مانده وجوه اعتبارات از محل درآمد اختصاصی مصرف نشده هر سال باید تا پایان فروردین ماه سال بعد به خزانه برگشت داده شود تا به حساب درآمد عمومی کشور منظور گردد. تعهداتی که تا آخر سال مالی با رعایت مقررات در حدود اعتبار

مصوب و درآمدهای وصولی ایجاد شده و پرداخت نشده باشد در سالهای بعد از محل اعتبار موضوع بند یک ماده ۶۳ این قانون قابل پرداخت خواهد بود.

تبصره ۱: هر مبلغ از درآمدهای اختصاصی موضوع این ماده که زائد بر میزان پیش‌بینی شده در بودجه‌های مصوب مربوط وصول شود، قابل مصرف نبوده و باید به حساب درآمد عمومی کشور واریز گردد.

تبصره ۲: سازمان تأمین اجتماعی از شمول مقررات این ماده مستثنی است و مشمول مقررات مربوط خود می‌باشد.

ماده ۶۵: کلیه دستگاه‌های اجرایی مکلفند جز در مواردی که به موجب این قانون و یا سایر قوانین و مقررات ترتیب دیگری مقرر شده باشد پرداختهای خود را منحصراً از طریق حسابهای بانکی مجاز انجام دهند و گواهی بانک دائر بر:

۱- انتقال وجه به حساب ذینفع.

۲- پرداخت وجه به ذینفع یا قائم مقام قانونی او.

۳- حواله در وجه ذینفع یا قائم مقام قانونی او پرداخت محسوب می‌گردد.

ماده ۶۶ (اصلاحی ۱۳۷۶/۱۲/۵): در مورد بودجه شورای نگهبان و مجلس شورای اسلامی و مجمع تشخیص مصلحت نظام رعایت مقررات این قانون الزامی نیست و مصرف اعتبارات هر یک از آنها تابع آیین‌نامه داخلی خاص هر کدام خواهد بود و اعتبارات مزبور براساس درخواست وجه از طرف دبیر شورای نگهبان و رئیس مجلس شورای اسلامی و رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام و یا مقاماتی که از طرف ایشان مجاز هستند توسط خزانه قابل پرداخت می‌باشد.

ماده ۶۷: عناوین کمک مندرج در بودجه کل کشور منحصراً ناظر بر اعتبارات جاری است.

ماده ۶۸: بودجه هر یک از وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی واحدهای وابسته به آنها باید به طور کامل و جداگانه در بودجه کل کشور درج شود و منظور کردن اعتبار تحت عنوان کمک ضمن بودجه وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی برای پرداخت به واحدهای تابعه و وابسته همان وزارتخانه یا مؤسسه دولتی و یا به وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی دیگر و همچنین پرداخت هر نوع وجه از این بابت ممنوع است.

ماده ۶۹: اعتباراتی که در قانون بودجه کل کشور به عنوان کمک برای عملیات جاری شرکت‌های دولتی منظور می‌شود به موجب حواله و درخواست وجه مقامات مجاز شرکت‌های مذکور با رعایت مقررات مربوط توسط خزانه قابل پرداخت خواهد بود.

هرگاه پس از پایان سال مالی زیان شرکت براساس ترازنامه و حساب سود و زیان مصوب مجمع عمومی از مبلغ پیش بینی شده در بودجه مصوب مربوط کمتر باشد شرکت مکلف است ابتدا زیان حاصله را از محل منابع داخلی پیش بینی شده در بودجه مصوب خود تأمین و از کمک دولت فقط برای جبران باقیمانده زیان استفاده نماید و مازاد کمک دریافتی از دولت ناشی از تقلیل زیان پیش بینی شده را به حساب خزانه واریز نماید.

تبصره: شرکتهای دولتی مکلفند حداکثر ظرف مدت یکماه پس از تصویب ترازنامه و حساب سود و زیان توسط مجمع عمومی وجوه قابل برگشت موضوع این ماده را به خزانه مسترد نمایند.

ماده ۷۰: کسب و جوهی که خارج از منابع داخلی شرکتهای دولتی و اعتبارات دستگاههای اجرایی بابت خرید و تدارک مواد غذایی و کالاهای اساسی مورد نیاز معامله اختصاص داده می شود باید منحصراً به مصرف تدارک همان مواد و کالاها برسد. وجوه حاصل از فروش مواد و کالاهای مزبور باید مستقیماً به منظور واریز وجوه دریافتی از این بابت به حسابهای بانکی مربوط تودیع شود. زیان احتمالی حاصل از خرید و فروش این قبیل مواد و کالاها بر اساس قوانین و مقررات مربوط و در حدود اعتبارات مصوب پس از رسیدگی و تأیید حسابرس منتخب وزارت امور اقتصادی و دارایی قابل پرداخت و احتساب هزینه قطعی می باشد.

تبصره ۱: حساب خرید و فروش مواد و کالاهای مزبور باید به طور مجزا از عملیات مالی دستگاه اجرایی مربوط نگهداری شود به ترتیبی که رسیدگی حسابهای مذکور بطور مستقل امکانپذیر باشد.

تبصره ۲: در موارد لزوم بنا به پیشنهاد دستگاه اجرایی مربوط و موافقت وزارت برنامه و بودجه قبل از رسیدگی حسابرس منتخب وزارت امور اقتصادی و دارایی حداکثر تا معادل ۷۰ درصد مبلغ زیان پیش بینی شده مربوط به خرید و فروش کالاهای موضوع این ماده بطور علی الحساب قابل پرداخت می باشد.

تبصره ۳: هر نوع تخلف از مقررات این ماده در حکم تصرف غیر قانونی در وجوه و اموال دولتی محسوب خواهد شد.

ماده ۷۱: پرداخت کمک و یا اعانه افراد و مؤسسات غیر دولتی از محل بودجه وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی جز در مواردی که به اقتضای وظایف قانونی مربوط ناگزیر از تأدیه چنین وجوهی می باشند ممنوع است.

ضوابط پرداخت این قبیل کمک‌ها و اعانات به تصویب مجلس شورای اسلامی خواهد رسید و وجوه پرداختی از این بابت توسط ذیحسابان دستگاه‌های پرداخت‌کننده با اخذ رسید از دریافت‌کننده به حساب هزینه قطعی منظور خواهد شد مگر آنکه در ضوابط مذکور ترتیب دیگری مقرر شده باشد. تبصره: دولت مکلف است بر مصرف اعتباراتی که بعنوان کمک از محل بودجه وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی و یا از محل اعتبارات منظور در سایر ردیفهای بودجه کل کشور به مؤسسات غیر دولتی پرداخت می‌شود نظارت مالی اعمال کند، نحوه نظارت مذکور تابع آئین‌نامه‌ای است که بنا به پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی و وزارت برنامه و بودجه به تصویب هیات وزیران خواهد رسید.

ماده ۷۱ مکرر (الحاقی ۱۳۸۰/۱۱/۲۷): پرداخت هرگونه وجهی توسط وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی، شرکتهای دولتی موضوع ماده (۲) این قانون به دستگاه‌های اجرایی به عنوان کمک یا هدیه به صورت نقدی و غیر نقدی به جز در مواردی که در مقررات قانونی مربوط تعیین شده یا می‌شود و مبالغی که به دانشگاه‌های دولتی و احداث خوابگاه‌های دانشجویی دولتی، مؤسسات آموزش عالی، فرهنگستانها و بنیاد ایران‌شناسی، طرحهای تحقیقاتی جهاد دانشگاهی و حوزه‌های علمیه و آموزش و پرورش و سازمان تربیت بدنی ایران و سازمان بهزیستی کشور و کمیته امداد امام خمینی (ره) و شهرکهای علمی و صنعتی فناوری و تحقیقاتی و اورژانس و پروژه‌های بهداشتی و ورزشی روستایی پرداخت می‌گردد، ممنوع است.

هدایای نقدی که برای مصرف خاص به وزارتخانه‌ها، مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی با رعایت ماده (۴) این قانون اهداء می‌شود باید تنها به حساب بانکی مجاز که توسط خزانه‌داری کل کشور برای دستگاه‌های مذکور افتتاح شده یا می‌شود واریز گردد. مصرف وجوه مذکور با رعایت هدفهای اهداء کننده، برابر آیین‌نامه‌ای خواهد بود که توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه و به تصویب هیات وزیران می‌رسد هدایایی که به طور غیر نقدی به وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی اهداء می‌گردد مشمول مقررات اموال دولتی خواهد بود و شرکتهای دولتی این گونه موارد را باید طبق اصول حسابداری در دفاتر خود ثبت نمایند. هدایای اهدا شده به سازمان بهزیستی کشور و کمیته امداد امام خمینی (ره) هدایای خاص تلقی می‌شود و چنانچه اهداء کننده هدف خود را اعلام نکند با نظر شورای مشارکت مردمی با بهزیستی و کمیته امداد امام خمینی (ره) به مصرف خواهد رسید.

ماده ۷۲: مصرف اعتبارات جاری و عمرانی منظور در بودجه کل کشور تابع مقررات این قانون و سایر قوانین و مقررات عمومی دولت می‌باشد.

تبصره ۱: مصرف اعتبارات از محل درآمدهای اختصاصی براساس بودجه‌های مصوب جز در مواردی که در این قانون برای آنها تعیین تکلیف شده است تابع مقررات قانونی مربوط می‌باشد و در صورتیکه دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط دارای مقررات قانونی خاص برای این موضوع نباشند اعتبارات مذکور بر اساس قوانین و مقررات عمومی دولتی قابل مصرف خواهد بود.

تبصره ۲: مصرف درآمدهای و سایر منابع تامین اعتبار شرکتهای دولتی بر اساس بودجه‌های مصوب جز در مواردی که در این قانون برای آنها تعیین تکلیف شده است تابع مقررات قانونی مربوط می‌باشد لکن اجرای طرحهای عمرانی شرکتهای مذکور که از نظر مقررات مالی و معاملاتی تابع مفاد این قانون و سایر قوانین و مقررات عمومی دولت خواهد بود.

شرکتها و سازمانهای دولتی که شمول مقررات عمومی به آنها مستلزم ذکر نام است نیز مشمول مفاد این ماده خواهند بود.

تبصره ۳: در صورتیکه مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی دارای مقررات قانونی خاصی برای مصرف اعتبارات خود باشند می‌توانند اعتبارات جاری را که از محل اعتبارات منظور در قانون بودجه کل کشور در اختیار آنها گذارده می‌شود جز در مواردی که در این قانون صراحتاً برای آن تعیین تکلیف شده است طبق مقررات مربوط به خود به مصرف برسانند، در مواردی که اعتبارات موضوع این تبصره از محل اعتبارات منظور در بودجه وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی به عنوان کمک در اختیار مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی گذارده می‌شود ذیحساب دستگاه پرداخت کننده کمک وجوه پرداختی از این بابت را با اخذ رسید مؤسسه دریافت کننده به هزینه قطعی منظور خواهد نمود.

تبصره ۴: اعتبارات طرحهای عمرانی مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی تابع این قانون و سایر قوانین و مقررات عمومی دولت می‌باشد.

تبصره ۵: حساب و اسناد هزینه مربوط به اعتبارات جاری و طرحهای عمرانی (سرمایه‌گذاری ثابت) مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی باید قبل از تصویب مراجع قانونی ذی‌ربط به وسیله حسابرسان منتخب وزارت امور اقتصادی و دارائی رسیدگی شود و حساب سالانه آنها برای حسابرسی به دیوان محاسبات کشور تحویل گردد.

تبصره ۶: آیین‌نامه‌های مالی و معاملاتی مربوط به اعتبارات جاری آن دسته از مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی که به موجب قانون از شمول مقررات عمومی مستثنی شده و یا بشوند با رعایت

قانون دیوان محاسبات کشور توسط وزارت امور اقتصادی و دارائی تنظیم و به تصویب هیات وزیران خواهد رسید.

ماده ۷۳: نقصان و تفریط حاصل در ابواب جمعی مأمورین وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی که بموجب مقررات مجاز به اخذ و نگهداری وجه نقد و یا اوراقی که در حکم وجه نقد است می‌باشند نسبت به وجوه و یا اوراق مذکور با اعلام دستگاه اجرایی مربوط با رأی دیوان محاسبات کشور از محل اعتبار هزینه‌های پیش‌بینی نشده منظور در بودجه کل کشور تامین می‌شود. این اقدام مانع تعقیب قانونی مسئولان امر نخواهد بود.

تبصره: وجوهی که بر اثر تعقیب مسئولان امر از این بابت وصول خواهد شد به حساب درآمد عمومی منظور می‌گردد.

ماده ۷۴: نحوه انجام و حدود وظایف و مسئولیت‌های نمایندگی‌های خزانه در استانها و چگونگی ارتباط آنها با خزانه‌داری کل و دستگاه‌های اجرایی مستقر در شهرستان‌های تابعه هر استان به موجب آیین‌نامه‌ای که با رعایت مفاد این قانون به تصویب وزیر امور اقتصادی و دارائی می‌رسد معین خواهد شد.

ماده ۷۵: مقررات مربوط به نحوه درخواست وجه برای هزینه‌های دستگاه‌های اجرایی در مرکز و شهرستانها و نیز مقررات مربوط به ابلاغ اعتبار و حواله‌های نقدی به موجب دستورالعملی خواهد بود که از طرف وزارت امور اقتصادی و دارائی تهیه و به موقع اجراء گذارده خواهد شد.

تبصره: حداکثر تا اول اریبهشت ماه هر سال باید بودجه عمرانی مصوب آن سال و اعتبارات کلیه دستگاه‌ها موافقت‌نامه‌ها به آنها ابلاغ و مقداری از اعتبارات طبق قانون به دستگاه‌های مجری تخصیص داده شود.

ماده ۷۶: برای وزارتخانه و مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی (به استثناء بانکها و شرکتهای بیمه و مؤسسات اعتباری) و واحدهای تابعه آنها در مرکز و شهرستانها حسب مورد از طرف خزانه و یا نمایندگی خزانه در استانها در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و یا سایر بانکهای دولتی که از طرف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نمایندگی داشته باشند، به تعداد مورد نیاز حسابهای بانکی برای پرداختهای مربوط افتتاح خواهد شد. استفاده از حسابهای مزبور در مورد وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی با امضاء مشترک ذی حساب و یا مقام مجاز از طرف او و لااقل یک نفر دیگر از مقامات مسئول و مجاز دستگاه مربوط به معرفی خزانه و یا نمایندگی خزانه در استان به محل خواهد آمد و کلیه پرداخت‌های دستگاه‌های نامبرده منحصرأ از طریق حساب بانک مذکور مجاز خواهد بود.

استفاده از حساب‌های بانکی شرکت‌های دولتی با امضاء مشترک مقامات مذکور در اساسنامه آنها و ذیحساب شرکت یا مقام مجاز از طرف او ممکن خواهد بود.

تبصره: مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی موضوع ماده ۵ این قانون مادامی که از محل درآمد عمومی وجهی دریافت می‌دارند در مورد وجوه مذکور مشمول مقررات این ماده خواهند بود و وجوه اعتباراتی که در قانون بودجه کل کشور برای این قبیل دستگاه‌ها به تصویب می‌رسد توسط خزانه و یا نمایندگی خزانه در استان منحصراً از طریق حسابهای بانکی مذکور قابل پرداخت می‌باشد.

ماده ۷۷: وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی می‌توانند برای رفع احتیاجات سال بعد در مواردی که موضوعی جنبه فوری و فوتی داشته و تأخیر در انجام آن منجر به زیان و خسارت دولت گردد به پیشنهاد بالاترین مقام اجرایی دستگاه مربوط و تأیید وزارت برنامه و بودجه با موافقت وزارت امور اقتصادی و دارایی قراردادهای لازم برای خرید کالا یا خدمات مورد نیاز با رعایت مقررات منعقد نمایند مشروط بر اینکه مبلغ اینگونه قراردادهای به تشخیص وزارت برنامه و بودجه در هر مورد حداکثر بیش از اعتبار مصوب و مشابه آن در آن سال و یا در صورت جدید بودن موضوع مجموعاً در مورد هر دستگاه اجرایی حداکثر بیش از ده درصد مجموع اعتبارات غیر پرسنلی مصوب واحد مربوط نباشد. چنانچه در اجرای قرارداد منعقد و بر اساس مقررات مربوط پرداخت وجوهی بعنوان پیش پرداخت ضرورت پیدا کند و یا قراردادهای مزبور قبل از پایان سال مالی به مرحله تعهد برسد، وزارت امور اقتصادی و دارایی می‌تواند وجوه لازم را بعنوان پیش پرداخت (از محل اعتبار خاصی که در اجرای این ماده در بودجه هر سال پیش بینی می‌شود) تأدیه نماید و در سال بعد پس از تصویب بودجه رأساً از اعتبارات دستگاه مربوط واریز نماید.

ماده ۷۸: در مورد مخارج مربوط به حوادث مهم و ناگهانی مملکتی از قبیل جنگ، آتش سوزی، زلزله، سیل، بیماریهای همه گیر و بیماریهای مربوط به حوادث فوق، حصر اقتصادی و همچنین موارد مشابه که به فرمان رهبر یا شورای رهبری به عنوان ضرورت‌های اسلامی و یا مملکتی اعلام گردد، رعایت مقررات این قانون الزامی نیست و تابع (قانون نحوه هزینه کردن اعتباراتی که به موجب قانون از شمول قانون محاسبات عمومی و سایر مقررات عمومی دولت مستثنی هستند)، می‌باشد. گزارش امر باید در اولین جلسه مجلس شورای اسلامی توسط نخست وزیر تقدیم گردد.

بخش ۳- معاملات دولتی

ماده ۷۹- معاملات وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی اعم از خرید و فروش و اجاره و استیجاره و پیمانکاری و اجرت کار و غیره (به استثناء مواردی که مشمول مقررات استخدامی می‌شود) باید حسب مورد از طریق مناقصه یا مزایده انجام شود مگر در موارد زیر:

- ۱- در مورد معاملاتی که طرف معامله وزارتخانه یا موسسه دولتی یا شرکت دولتی باشد.
- ۲- در مورد معاملاتی که انجام آنها به تشخیص و مسئولیت بالاترین مقام دستگاه اجرایی در مرکز و یا استان و یا مقامات مجاز از طرف آنها با نهادها و مؤسسات و شرکتهای مشروحه زیر:
الف - مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی و مؤسسات تابعه که بیش از پنجاه درصد سهام و یا سرمایه و یا مالکیت آنها متعلق به مؤسسات و نهادهای مذکور باشد.
ب - شرکتهای تعاونی مصرف و توزیع کارکنان وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی که براساس قوانین و مقررات ناظر بر شرکتهای تعاونی تشکیل و اداره می شوند.
ج - شرکتهای مؤسسات تعاونی تولید و توزیع که تحت نظارت مستقیم دولت تشکیل و اداره می گردند. که مقرون به صرفه و صلاح دولت باشد.
- ۳- در مورد خرید اموال و خدمات حقوقی که به تشخیص و مسئولیت وزیر و یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی در مرکز و یا استان و یا مقامات مجاز از طرف آنها با کسب نظر کارشناس رسمی دادگستری و یا کارشناس خبره و متعهد رشته مربوطه انجام خواهد شد.
- ۴- در مورد خرید خدمات هنری با رعایت موازین اسلامی و صنایع مستظرفه و خدمات کارشناسی.
- ۵- در مورد خرید کالاهای انحصاری دولتی و یا سایر کالاهایی که دارای فروشنده انحصاری بوده و برای آنها از طرف دستگاههای ذی ربط دولتی نرخهای معینی تعیین و اعلام شده باشد.
- ۶- در مورد خرید کالاهای مورد مصرف روزانه که در محل از طرف دستگاههای ذی ربط دولتی و یا شهرداریها برای آنها نرخ ثابتی تعیین شده باشد.
- ۷- در مورد کالاهای ساخت کارخانههای داخلی و کرایه حمل و نقل بار از طریق زمینی که از طرف دستگاههای دولتی ذی ربط برای آنها نرخ تعیین شده باشد.
- ۸- در مورد کرایه حمل و نقل هوایی - دریایی - هزینه مسافرت و نظائر آن در صورت وجود نرخ ثابت و مقطوع.
- ۹- در مورد تعمیر ماشین آلات ثابت و متحرک به تشخیص و مسئولیت وزیر و یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی در مرکز و یا استان و یا مقامات مجاز از طرف آنها.
- ۱۰- در مورد خرید قطعات یدکی برای تعویض یا تکمیل لوازم و تجهیزات ماشین آلات ثابت و متحرک موجود و همچنین ادوات و ابزار و وسایل اندازه گیری دقیق و لوازم آزمایشگاههای علمی و فنی و نظائر آن با تعیین بهای مورد معامله حداقل به وسیله یک نفر کارشناس خبره و متعهد رشته

مربوط که حسب مورد توسط وزیر یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی در مرکز و یا استان و یا مقامات مجاز از طرف آنها انتخاب خواهد شد، پس تأیید مقامات مذکور در این ردیف.

۱۱- در مورد معاملاتی که به تشخیص هیأت وزیران به ملاحظه صرفه و صلاح دولت باید مستور بماند.

۱۲- در مورد چاپ و صحافی که به موجب آیین‌نامه خاصی که بنا به پیشنهاد وزارت ارشاد اسلامی و تأیید وزارت امور اقتصادی و دارائی به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، انجام خواهد شد.

۱۳- در مورد فروش کالاها و خدماتی که مستقیماً توسط وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی تولید و ارائه می‌شود و نرخ فروش آنها توسط مراجع قانونی مربوط تعیین می‌گردد.

تبصره: آنجا معاملات ردیفهای ۱ و ۲ این ماده بدون رعایت تشریفات مناقصه و یا مزایده مشروط بر آن است که دستگاه فروشنده، مورد معامله را در اختیار داشته و یا تولید کننده یا انجام دهنده آن باشد یا اینکه وظیفه تهیه و توزیع و فروش مورد معامله را بعهده داشته باشد.

ماده ۸۰ (اصلاحی ۱۳۸۲/۲/۲۴): معاملات دولتی به سه دسته جزئی، متوسط و عمده به شرح زیر تقسیم می‌شود:

الف - معاملات جزئی: معاملاتی است که مبلغ آن از یک میلیون و هشتصد هزار (۱/۸۰۰/۰۰۰) ریال تجاوز نکند.

ب - معاملات متوسط: معاملاتی است که مبلغ آن از یک میلیون و هشتصد هزار (۱/۸۰۰/۰۰۰) ریال بیشتر باشد و از بیست و شش میلیون (۲۶/۰۰۰/۰۰۰) ریال تجاوز ننماید.

ج - معاملات عمده: معاملاتی است که مبلغ آن از بیست و شش میلیون (۲۶/۰۰۰/۰۰۰) ریال بیشتر باشد.

تبصره ۱: مبنای نصاب در خرید برای معاملات جزئی و متوسط مبلغ مورد معامله و در مورد معاملات عمده مبلغ برآورد است.

تبصره ۲: مبنای نصاب در فروش مبلغ ارزیابی کاردان خبره و متعهد رشته مربوط که توسط دستگاه اجرایی ذی‌ربط انتخاب می‌شود خواهد بود.

ماده ۸۱: مناقصه در معاملات به طریق زیر انجام می‌پذیرد:

الف - در مورد معاملات جزئی به کمترین بهای ممکن به تشخیص و مسئولیت کارپرداز.

ب- در مورد معاملات متوسط به کمترین بهای ممکن به تشخیص مسئولیت کار پرداز و مسئول واحد تدارکاتی مربوط و تائید وزیر و یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی در مرکز و یا استان و یا مقامات مجاز از اطراف آنها

ج - در مورد معاملات عمده با انتشار آگهی مناقصه عمومی و یا ارسال دعوتنامه (مناقصه محدود) به تشخیص وزیر و یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی و یا مقامات مجاز از طرف آنها

ماده ۸۲: مزایده در معاملات به طرق زیر انجام می‌پذیرد:

الف - در مورد معاملات جزئی به بیشترین بهای ممکن به تشخیص و مسئولیت مأمور فروش

ب - در مورد معاملات متوسط با حراج

ج - در مورد معاملات عمده با انتشار آگهی مزایده عمومی

ماده ۸۳: در مواردی که انجام مناقصه یا مزایده براساس گزارش توجیهی دستگاه اجرایی مربوط به تشخیص یک هیأت سه نفره مرکب از مقامات مذکور در ماده ۸۴ این قانون میسر یا به مصلحت نباشد، می‌تواند معامله را بطریق دیگری انجام داد و در این صورت هیأت مزبور با رعایت صرفه و صلاح دولت ترتیب انجام اینگونه معاملات را با رعایت سایر مقررات مربوط در هر مورد یا بطور کلی برای یک نوع کالا یا خدمت تعیین و اعلام خواهد نمود.

ماده ۸۴: ترکیب هیأت ترک مناقصه و مزایده موضوع ماده ۸۳ این قانون در مورد دستگاه‌های اجرایی در مرکز و استانها بشرح زیر خواهد بود:

الف - در مورد اعتبارات جاری و عمرانی واحدهای مرکزی وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و همچنین در مورد مؤسسات دولتی مستقر در خارج از مرکز معاون مالی و اداری و یا مقام مشابه وزارتخانه یا مؤسسه دولتی حسب مورد و ذیحساب مربوط و یک نفر دیگر از کارکنان خیره و متعهد دولت به انتخاب وزیر یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی ذی‌ربط.

ب - در مورد اعتبارات جاری و عمرانی غیر استانی واحدهای خارج از مرکز وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی، استاندار یا نماینده او و بالاترین مقام دستگاه اجرایی در محل و عامل ذیحساب مربوطه در مرکز استان.

ج - در مورد اعتبارات جاری و عمرانی دادگستری جمهوری اسلامی ایران و صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و دیوان محاسبات کشور و سایر مؤسسات دولتی که بصورت مستقل اداره می‌شوند و تابع هیچ یک از وزارتخانه‌های نمی‌باشند بجای نماینده وزیر به ترتیب نماینده شورای عالی قضایی و

نماینده شورای سرپرستی صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران و نماینده رییس دیوان محاسبات کشور و نماینده بالاترین مقام دستگاه اجرایی ذی ربط در هیات موضوع این ماده شرکت خواهد نمود. د - در مورد اعتبارات جاری و عمرانی استانی، استاندارد یا نمایند او و بالاترین مقام دستگاه اجرایی محلی ذی ربط و ذی حساب مربوط.

ه - در مورد عملیات جاری و طرح‌های عمرانی شرکتهای دولتی، مدیر عامل و یا بالاترین مقام اجرایی و ذی حساب مربوط و یک نفر به انتخاب مجمع عمومی.

و - در مورد مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی مادام که از محل درآمد عمومی وجهی دریافت می‌دارند در صورتی که به موجب مقررات مربوط زیر نظر شورا و یا ارکان مشابه اداره می‌شوند، ذی حساب و دو نفر به انتخاب شورا یا ارکان مربوط و در صورتی که فاقد شورا یا ارکان مشابه باشند ذی حساب دو نفر به انتخاب بالاترین مقام اجرایی موسسه یا نهاد مربوطه.

ز - (اصلاحی ۱۳۷۵/۲/۱۲) در مورد معاملات مربوط به نیروهای سه گانه ارتش جمهوری اسلامی ایران و نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران در مرکز، فرمانده نیروی مربوط و یک نفر به انتخاب رییس ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران با رییس ستاد مشترک سپاه پاسداران انقلاب اسلامی حسب مورد و در خارج از مرکز به ترتیب نماینده فرمانده نیروی مربوط ذی حساب مربوط و عامل ذی حساب در محل و نماینده رییس ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران.

ح - (اصلاحی ۱۳۷۵/۲/۱۲) در مورد معاملات وزارت دفاع به ترتیب مقرر در بند (الف) این ماده و در مورد معاملات مربوط به ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران و ستاد مشترک سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران، ذی حساب مربوط و دو نفر به انتخاب رییس ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران و یا رییس ستاد مشترک سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران حسب مورد.

ماده ۸۵: هیات موضوع مواد ۸۳ و ۸۴ این قانون که در هر مورد بنا به دعوت وزیر و یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی و یا مقامات مجاز از طرف آنها تشکیل می‌شود با حضور هر سه نفر اعضاء مربوط رسمیت دارد و کلیه اعضاء مکلف به حضور در جلسات هیات و ابراز نظر خود نسبت به گزارش توجیهی دستگاه اجرایی مربوط در مورد تقاضای ترک مناقصه یا مزایده و همچنین نحوه انجام معامله مورد نظر هستند لکن تصمیمات هیأت با رأی اکثریت اعضاء معتبر خواهد بود.

ماده ۸۶ (اصلاحی ۱۳۸۲/۲/۲۴): در اجرای ماده ۸۳ این قانون در صورتی که مبلغ معامله بیش از ۲۶ میلیون ریال باشد انجام معامله پس از تصویب هیأت سه نفری موضوع ماده ۸۴ این قانون حسب مورد با تائید مقامات زیر مجاز خواهد بود.

الف - در مورد واحدهای مرکزی وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و شرکت‌های دولتی، وزیر مربوطه.
ب - در مورد دستگاه‌های اجرایی محلی تابع نظام بودجه استانی و سایر واحدهای تابعه وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی در خارج از مرکز و همچنین در مورد مؤسسات دولتی مستقر در خارج از مرکز، استاندار استان مربوطه.

ج - (اصلاحی ۱۳۸۰/۳/۲۹) در مورد معاملات مربوط به نیروهای سه گانه ارتش جمهوری اسلامی ایران و ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران، رییس ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران و در مورد معاملات نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران و در مورد معاملات مربوطه به وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح وزیر دفاع و در مورد معاملات مربوط به نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، فرمانده نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.

د - در مورد معاملات مربوط به دادگستری جمهوری اسلامی ایران، صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و دیوان محاسبات کشور و سایر مؤسسات دولتی که بصورت مستقل اداره می‌شوند و تابع هیچیک از وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی نیستند به ترتیب شورای عالی قضائی، شورای سرپرستی، رییس دیوان محاسبات کشور و بالاترین مقام دستگاه اجرایی ذی‌ربط.

ه - در مورد معاملات مربوط به مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی در صورتیکه به موجب مقررات مربوط زیر نظر شورا و یا ارکان مشابه اداره می‌شوند، شورا و با رکن مربوط و در صورتی که فاقد شورا و یا ارکان مشابه می‌باشند، بالاترین مقام اجرایی موسسه یا نهاد مربوط.

ماده ۸۷ (اصلاحی ۱۳۸۲/۲/۲۴): در اجرای ماده ۸۳ در صورتیکه مبلغ معامله بیش از یک میلیارد و هشتصد میلیون ریال باشد انجام معامله پس از تصویب هیأت سه نفری موضوع ماده ۸۴ موکول به پیشنهاد مقامات و مراجع مذکور در بندهای ذیل ماده ۸۶ و تأیید شورای اقتصاد خواهد بود.

ماده ۸۸: در مواردی که رعایت برخی از مقررات این قانون و آئین نامه معاملات دولتی در مورد معاملات مربوط به کالاها و خدماتی که در محل مورد نیاز واحدهای خارج از کشور وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی واقع می‌شود به تشخیص و مسئولیت سفیر دولت جمهوری اسلامی ایران در کشور مربوط و یا بالاترین مقام سیاسی که در غیاب سفیر عهده‌دار انجام وظایف او می‌باشد، مقدور نباشد، معامله به ترتیبی که توسط سفیر و یا مقام مذکور با رعایت صرفه و صلاح دولت در هر مورد یا بطور کلی برای یک نوع کالا یا خدمت تعیین می‌شود انجام خواهد شد.

ماده ۸۹: نحوه انجام معاملات و تشریفات مناقصه و مزایده و سایر مقررات اجرایی مواد ۷۹ الی ۸۸ قانون به موجب قانون خواهد بود که به تصویب مجلس شورای اسلامی خواهد رسید.

فصل چهارم - نظارت مالی

ماده ۹۰- اعمال نظارت مالی بر مخارج وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی از نظر انطباق پرداختها با مقررات این قانون و سایر قوانین و مقررات راجع به هر نوع خرج، بعهده وزارت امور اقتصادی و دارائی است.

تبصره: نظارت عملیاتی دولت بر اجرای فعالیتهای و طرحهای عمرانی که هزینه آنها از محل اعتبارات جاری و عمرانی منظور در قانون بودجه کل کشور تأمین می شود، به منظور ارزشیابی و از نظر مطابقت عملیات و نتایج حاصله با هدفها و سیاستهای تعیین شده در قوانین برنامه عمرانی و قوانین بودجه کل کشور و مقایسه پیشرفت کار با جدولهای زمانبندی به ترتیبی که در قانون برنامه و بودجه کشور مقرر شده و یا خواهد شد کماکان بعهده وزارت برنامه و بودجه می باشد.

ماده ۹۱: در صورتی که ذیحساب انجام خروجی را بر خلاف قانون و مقررات تشخیص دهد، مراتب را با ذکر مستند قانونی مربوط کتباً به مقام صادر کننده دستور خرج اعلام می کند. مقام صادر کننده دستور پس از وصول گزارش ذیحساب چنانچه مکلف است وجه سند هزینه مربوط را پس از ضمیمه نمودن دستور کتبی متضمن قبول مسئولیت مذکور پرداخت و مراتب را با ذکر مستندات قانونی مربوط به وزارت امور اقتصادی و دارائی و رونوشت آن را جهت اطلاع به دیوان محاسبات کشور گزارش نماید. وزارت امور اقتصادی و دارائی در صورتیکه مورد را خلاف تشخیص داد مراتب را برای اقدامات قانونی لازم به دیوان محاسبات کشور اعلام خواهد داشت.

ماده ۹۲: در مواردی که بر اثر تعهد زائد بر اعتبار یا عدم رعایت مقررات این قانون خدمتی انجام شود یا مالی به تصرف دولت درآید، دستگاه اجرایی ذی ربط مکلف به رد معامله مربوط می باشد و در صورتیکه رد عین آن میسر نبوده و یا فروشنده از قبول امتناع داشته باشد و همچنین در مورد خدمات انجام شده مکلف به قبول وجه مورد معامله در حدود اعتبارات موجود یا اعتبارات سال بعد دستگاه اجرایی مربوط قابل پرداخت است و اقدامات فوق مانع تعقیب قانونی متخلف نخواهد بود.

ماده ۹۳: در صورتیکه براساس گواهی خلاف واقع ذیحساب نسبت به تأمین اعتبار و یا اقدام یا دستور وزیر یا رییس موسسه دولتی یا مقامات مجاز از طرف آنها زائد بر اعتبار مصوب و یا برخلاف قانون وجهی پرداخت یا تعهدی علیه دولت امضاء شود هر یک از این تخلفات در حکم تصرف غیر قانونی در وجوه و اموال دولتی محسوب خواهد شد.

ماده ۹۴: وزارت امور اقتصادی و دارائی مکلف است با رعایت قوانین و مقررات نسبت به ایجاد وحدت رویه در مورد اعمال نظارت قبل از خرج اقدام نماید.

فصل پنجم - تنظیم حساب و تفریح بودجه

ماده ۹۵: کلیه ذیحسابان وزارتخانه و مؤسسات دولتی مکلفند نسخه اول صورت حساب دریافت و پرداخت هر ماه را همراه با اصل اسناد و مدارک مربوطه منتهی تا آخر ماه بعد و حساب نهایی هر سال را حداکثر تا پایان خرداد ماه سال بعد به تربیتی که در اجرای ماده ۳۹ قانون دیوان محاسبات کشور مقرر می شود به دیوان مذکور تحویل و نسخ دوم صورت های مذکور را بدون ضمیمه کردن اسناد و مدارک به نحوی که وزارت امور اقتصادی و دارائی معین می کند به وزارت نامبرد ارسال نمایند.

تبصره ۱: صورتحسابهای فوق باید به امضاء بالاترین مقام دستگاه اجرایی مربوط و یا مقام مجاز از طریق ذیحساب و گواهی نماینده دیوان محاسبات کشور رسیده باشد.

تبصره ۲: مواعد تنظیم و ارسال صورتحسابهای موضوع این ماده توسط دیوان محاسبات کشور با هماهنگی وزارت امور اقتصادی و دارائی قابل تغییر می باشد.

تبصره ۳: نحوه حسابرسی با رسیدگی دیوان محاسبات کشور نسبت به صورت حسابها و اسناد و مدارک موضوع این ماده در آئین نامه ای اجرایی قانون دیوان محاسبات معین خواهد شد.

تبصره ۴: بمنظور از میان برداشتن موانع موجود در اداره تنظیم حسابها و صورتحساب عملکرد سالانه بودجه کل کشور یک هیات سه نفره مرکب از نمایندگان مجلس شورای اسلامی دیوان محاسبات کشور و وزارت امور اقتصادی و دارائی تشکیل و در موارد زیر تصمیمات لازم اتخاذ می نماید:

الف - در مورد اسناد و مدارک ناقص سنواتی (از سال ۱۳۶۴ به بعد) وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و اعتبارات عمرانی شرکتهای دولتی که از بودجه عمومی دولت استفاده می کنند.

ب - در خصوص اسناد و مدارک دستگاههای مذکور در بند الف که بر اثر حوادث غیر مترقبه و جنگ تحمیلی به تشخیص هیأت مذکور به نحوی از انحاء از بین رفته است.

ج - نقصان و تفریط حاصل در موجودیهای وزارتخانه ها، مؤسسات و شرکتهای دولتی مشمول ماده ۷۳ قانون محاسبات عمومی کشور خواهند بود.

تصمیمات این هیات با اکثریت آراء لازم الاجراء خواهد بود لکن این تصمیمات که صرفاً ناظر بر ایجاد تسهیلات لازم در امر تنظیم حسابها می باشد مانع از تعقیب قانونی متخلفین امر نخواهد بود.

دستور العمل اجرایی این تبصره مشترکاً توسط وزارت امور اقتصادی و دارائی و دیوان محاسبات کشور حداکثر ظرف مدت دو ماه پس از تصویب این قانون تهیه و به مورد اجراء گذاشته خواهد شد.

ماده ۹۶: دستگاههای اجرایی مکلفند به ترتیبی که هیأت وزیران معین خواهد نمود حداکثر ظرف مدت شش ماه پس از پایان هر سال مالی گزارش عملیات انجام شده طی آن سال بر اساس اهداف

پیش بینی شده در بودجه مصوب به دیوان محاسبات کشور و وزارت برنامه و بودجه و وزارت امور اقتصادی و دارائی ارسال دارند.

ماده ۹۷: در مواقعی که سمت ذیحساب تغییر کند و یا به هر عنوان سمت ذیحسابی از وی سلب شود ذیحسابان قبلی و بعدی مکلفند حداکثر ظرف یک ماه از تاریخ اشتغال ذیحساب جدید براساس دستورالعملی که توسط وزارت امور اقتصادی و دارائی تهیه می شود سوابق ذیحسابی را با تنظیم صورت مجلس، تحویل و تحول نمایند. این صورتمجلس باید به امضاء تحویل دهنده و تحویل گیرنده رسیده و نسخه اول آن به وزارت امور اقتصادی و دارائی ارسال گردد.

تبصره: در مواردیکه ذیحساب از تحویل ابوب جمعی خود استکاف نماید یا به هر علتی شرکت او در امر تحویل و تحول میسر نباشد، ابوجمعی وی با حضور نماینده دیوان محاسبات کشور و نماینده امور اقتصادی و دارائی با تنظیم صورت مجلس به ذیحساب جدید تحویل خواهد شد.

ماده ۹۸: شرکتهای دولتی مکلفند تراز نامه و حساب سود و زیان خود را بلافاصله پس از تصویب مجمع عمومی مربوط برای درج در صورت حساب عملکرد سالانه بودجه کل کشور به وزارت امور اقتصادی و دارائی ارسال نمایند.

ماده ۹۹: شرکتهای دولتی مکلفند صورتحساب دریافت و پرداخت طرحهای عمرانی (اعتبارات سرمایه گذاری ثابت) خود را مطابق دستورالعملی که از طرف وزارت اور اقتصادی و دارائی تنظیم شد و تهیه و پس از تصویب مجمع عمومی مربوط بلافاصله درج در صورتحساب و دارائی ارسال نمایند.

مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت موضوع ماده ۱۳۰ این قانون نیز مشمول حکم این ماده می باشند.
ماده ۱۰۰: کلیه مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی موضوع ماده ۵ این قانون مکلفند صورت حساب دریافت و پرداخت سالانه خود اعم از اعتبارات جاری و یا طرحهای عمرانی (اعتبارات سرمایه گذاری ثابت) را مطابق دستورالعملی که از طرف وزارت امور اقتصادی و دارائی تهیه و ابلاغ خواهد شد تنظیم پس از تصویب مراجع قانونی ذی ربط حد اکثر تا پایان شهریور ماه سال بعد جهت درج در صورتحسابهای فوق در موعد به ترتیب مقرر در آئین نامه مذکور عمل خواهند کرد.

ماده ۱۰۱: خزانه مکلف است صورتحساب دریافتی های ماهانه حسابهای درآمد متمرکز در خزانه را به تفکیک انواع حسابها حداکثر مدت دو ماه تهیه و به دیوان محاسبات کشور تحویل کشور نمایند.
طبقه بندی انواع حسابهای مذکور در این ماده با در نظر گرفتن طبقه بندی درآمدها و اعتبارات در قانون بودجه کل کشور توسط وزارت امور اقتصادی و دارائی تعیین و اعلام خواهد شد.

ماده ۱۰۲: پیش پرداختها در سالی که به مرحله تعهد می‌رسد و علی‌الحسابها در مالی که تصفیه می‌شود و به حساب قطعی همان سال محسوب و در صورت حساب عملکرد سالانه بودجه کل کشور جمعاً و خرجاً منظور می‌شود.

ماده ۱۰۳: وزارت امور اقتصادی و دارائی مکلف است صورتحساب عملکرد هر سال مالی را تا پایان آذر ماه سال بعد طبق تقسیمات و عناوین درآمد و سایر منابع تأمین اعتبار و اعتبارات مندرج در قانون بودجه سال مربوط تهیه و همراه با صورت گردش نقدی خزانه حاوی اطلاعات زیر:

الف- صورت حساب دریافتیهای خزانه شامل:

۱- موجودی اول سال خزانه.

۲- درآمدهای وصولی سال مالی مربوط.

۳- سایر منابع تأمین اعتبار.

۴- واریز پیش پرداختیهای سال قبل.

ب- صورتحساب پرداختیها خزانه شامل:

۱- پرداختی از محل اعتبارات و سایر منابع تأمین اعتبار منظور در قانون بودجه مربوط.

۲- پیش پرداختها.

۳- پیش پرداختها سالهای قبل که به پای اعتبارات مصوب سال مالی منظور شده است.

۴- موجودی آخر سال.

به منظور همزمان یک نسخه به دیوان محاسبات کشور و یک نسخه به هیأت وزیران تسلیم نماید.

ماده ۱۰۴: دیوان محاسبات کشور مکلف است (مطابق اصل ۵۵ قانون اساسی) با بررسی حسابها و اسناد و مدارک و تطبیق با صورتحساب عملکرد سالانه بودجه کل کشور نسبت به تهیه تفریغ بودجه سالانه اقدام و هر سال گزارش تفریغ بودجه سال قبل را به انضمام نظرات خود به مجلس شورای اسلامی تسلیم و هر نوع تخلف از مقررات این قانون را رسیدگی و به هیأت‌های مستشاری ارجاع نماید.

ماده ۱۰۵: ذیحسابان و مأموران مالی در اجرای تکالیف و مسئولیتهایی که توسط وزارت امور اقتصادی و دارائی به آنها محول می‌شود موظفند به تکالیف و مسئولیتهای محوله به همکاری به تشریک مساعی در این مورد خواهند بود.

متخلفین با اعلام وزارت امور اقتصادی و دارائی و با دادستان دیوان محاسبات کشور به موجب رأی هیأت‌های مستشاری دیوان مزبور حسب مورد به مجازاتهای زیر محکوم خواهند شد.

۱- اخطار کتبی بدون درج در پرونده استخدامی.

۲-توییح کتبی بادرچ در پرونده استخدا می.

۳-کسر حقوق و مزایا تا حداکثر یک سوم از یکماه تا سه ماه.

۴-انفصال موقت از سه ماه یا یکسال.

فصل ششم - اموال دولتی

ماده ۱۰۶: مسئولیت حفظ و حراست و نگهداری حساب اموال منقول دولتی در اختیار وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی با وزارتخانه یا موسسه دولتی استفاده کننده و نظارت و تمرکز حساب اموال مزبور با وزارت امور اقتصادی و دارائی می باشد.

در اجرای این ماده وزارت امور اقتصادی و دارائی مجاز است در مواردی که لازم و تشخیص دهد به حساب و موجودی اموال وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی به طرق مقتضی رسیدگی نماید و دستگاههای مزبور مکلف به همکاری و ایجاد تسهیلات لازم در این زمینه خواهند بود و در هر حال رسیدگی و نظارت وزارت امور اقتصادی و دارائی رافع مسئولیت دستگاههای دولتی مربوط نخواهد بود.

تبصره: اسلحه و مهمات و سایر تجهیزات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران اعم از نظامی و انتظامی از لحاظ رسیدگی و نظارت امور اقتصادی و دارائی از شمول حکم این ماده مستثنی است و تابع مقررات مزبور به خود می باشد. فهرست سایر تجهیزات موضوع این تبصره به پیشنهاد وزارتین دفاع و سپاه و تصویب شورای عالی دفاع تعیین خواهد شد.

ماده ۱۰۷: انتقال بلاعوض اموال منقول دولت از یک وزارتخانه یا موسسه دولتی به وزارتخانه یا موسسه دولتی دیگر در صورتی امکان پذیر خواهد بود که علاوه بر موافقت با موسسه ای که مال را در اختیار دارد موافقت وزارت امور اقتصادی و دارائی قبلاً تحصیل شده باشد.

ماده ۱۰۸: انتقال بلاعوض اموال منقول وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی به شرکتهای دولتی که صددرصد آنها متعلق به دولت باشد بنا به تقاضای شرکت دولتی ذی ربط و موافقت وزیر با بالاترین مقام اجرایی وزارتخانه یا موسسه دولتی انتقال دهند مال با تأیید قبلی وزارت امور اقتصادی و دارائی مجاز می باشد.

در صورتیکه ارزش اموال منقولی که در اجرای این ماده در هر سال به شرکت دولتی منتقل می شود براساس ارزیابی کارشناس منتخب شریک جمعاً بیش از یک میلیون ریال باشد در پایان هر سال باید سرمایه شرکت معادل مبلغ ارزیابی شده افزایش یابد و در هر حال شرکت انتقال گیرنده مکلف است ارزش مال منتقل شده را به حسابهای مربوط منظور نماید.

ماده ۱۰۹: انتقال بلاعوض اموال منقول شرکتهای دولتی که صددرصد سهام آنها متعلق به دولت می باشد به وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی بنا به تقاضای وزیر یا با رییس موسسه دولتی مربوط موافقت مجمع عمومی شرکت و اطلاع قبلی وزارت امور اقتصادی و دارایی مشروط بر آنکه ارزش دفتری (قیمت تمام شده منهای تجمع ذخیره استهلاک) اموالی که در اجرای این ماده انتقال داده می شود از ۵۰٪ سرمایه پرداخت شده شرکت تجاوز نکند، مجاز می باشد.

شرکت انتقال دهنده مال مکلف است در صورتی که ارزش دفتری اموال منقول شرکت که در اجرای این ماده به وزارتخانه و مؤسسات دولتی منتقل می شود تا یک میلیون ریال باشد معادل مبلغ مزبور به حساب هزینه همان سال منظور و در صورت تجاوز این مبلغ از یک میلیون ریال معادل ارزش دفتری اموال منتقل شده سرمایه شرکت را کاهش دهد.

ماده ۱۱۰: وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی می توانند اموال منقول خود را به طور امانی در اختیار سایر وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی و موسسه و نهادهای غیر دولتی قرار دهند. در این صورت وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و شرکتهای دولتی و موسسه و نهادهای غیر دولتی تحویل گیرند بدون اینکه حق تصرف مالکانه نسبت به اموال امانی مذکور داشته باشند مسئول حفظ و حراست و نگهداری حساب این اموال خواهند بود و باید فهرست اموال مزبور را به وزارت امور اقتصادی و دارایی ارسال و عین اموال را پس از رفع نیاز به وزارتخانه با موسسه دولتی و یا شرکت دولتی ذی ربط اعاده و مراتب را به وزارت امور اقتصادی و دارایی اطلاع دهند.

ماده ۱۱۱: منظور از اموال منقول مذکور در فصل پنجم این قانون اموال منقول غیر مصرفی است و ترتیب نگهداری حساب نقل و انتقال اموال منقول مصرفی و در حکم مصرفی آیین نامه موضوع ماده ۱۲۲ این قانون تعیین خواهد گردید.

ماده ۱۱۲: فروش اموال منقول وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی که اسقاط شده و یا مازاد بر نیاز تشخیص داده شود و مورد نیاز سایر وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی نباشد، با اطلاع قبلی وزارت امور اقتصادی و دارایی و اجاره بالاترین مقام دستگاه اجرایی ذی ربط با رعایت مقررات مربوط به معاملات دولتی مجاز می باشد و وجه حاصل از فروش این قبیل اموال باید به حساب در آمد عمومی واریز شود. **تبصره:** اموال منقولی که فروش آنها به موجب قانون ممنوع می باشد، از شمول این ماده مستثنی نیست. **ماده ۱۱۳:** کلیه اموال و دارائیهای منقول و غیر منقولی که از محل اعتبارات طرحهای عمرانی (سرمایه گذاری ثابت) برای اجرای طرحهای مزبور خریداری و یا بر اثر اجرای این طرحها و یا تملک می شود اعم از اینکه دستگاه اجرایی طرح وزارتخانه اجرایی طرح، وزارتخانه با موسسه دولتی یا شرکت

دولتی با موسسه و نهاد عمومی غیردولتی باشد تا زمانی که اجرای طرحهای مربوط خاتمه نیافته است متعلق به دولت است و حفظ و حراست آنها با دستگاههای اجرایی ذی ربط می باشد و در صورتیکه از اموال مذکور را برای ادامه عملیات طرح و رفع نیازها شود واگذاری عین و یا حق استفاده از آنها به سایر دستگاههای دولتی و همچنین فروش آنها تابع مقررات فصل پنجم این قانون خواهد بود و وجوه حاصل از فروش باید به حساب درآمد عمومی کشور وازیر گردد.

تبصره ۱: اموال منقول و غیرمنقول موضوع این ماده پس از خاتمه اجرای طرح های مربوط در مورد طرحهایی که توسط وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی اجرا می شود کماکان متعلق به دولت خواهد بود و در مورد طرحهایی که مجری آنها شرکتهای دولتی با نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی هستند به حساب اموال و داراییهای دستگاه مسؤل بهره برداری طرح منظور خواهد شد.

تبصره ۲: در آمدهای ناشی از بهره برداری از این نوع اموال و دارائیهادر مورد طرحهای عمرانی که توسط مؤسسات دولتی اجرا می شود قبل و بعد از خاتمه اجرای طرح به حساب درآمد عمومی کشور و در مورد طرح های مورد اجرای شرکتهای دولتی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی در صورتیکه هزینه بهره برداری از محل منابع شرکت یا منابع داخلی موسسه و نهادهای عمومی غیر دولتی مربوط تأمین شود به حساب درآمد دستگاه مسؤل بهره برداری طرح و در غیر اینصورت به حساب درآمد عمومی کشور منظور خواهد گردید.

ماده ۱۱۴: کلیه اموال غیرمنطقی وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی متعلق به دولت است و حفظ و حراست آنها با وزارتخانه یا مؤسسات دولتی است که مال را در اختیار دارد. وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی می توانند با تصویب هیأت وزیران حق استفاده از اموال مزبور را در اختیار دارند به یکدیگر واگذار کنند.

ماده ۱۱۵: فروش اموال غیر منقول وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی که مازاد بر نیاز تشخیص داده شود به استثناء اموال غیر منقول مشروحه زیر:

۱. اموال غیر منقول که نقایس ملی باشد.

۲. تاسیسات و استحکامات نظامی و کارخانجات اسلحه و مهمات سازی.

۳. آثار و بناهای تاریخی.

۴. اموال غیر منقول که در رابطه با مصالح و منافع ملی در تصرف دولت باشد که فروش آنها ممنوع می باشد بنا به پیشنهاد وزیر مربوط با تصویب هیأت وزیران و با رعایت سایر مقررات

مربوط مجاز می باشد. وجوه حاصل از فروش این قبیل اموال باید به حساب درآمد عمومی کشور وازیر شود.

تبصره ۱: در مورد مؤسسات دولتی که زیر نظر هیچ یک از وزارتخانه‌ها نیستند و به طور مستقل اداره می‌شوند پیشنهاد فروش اموال غیر منقول مربوط را در اجرای این ماده از طرف بالاترین مقام اجرائی مؤسسات مذکور به عمل خواهد آمد.

تبصره ۲: فروش اموال غیر منقول شرکتهای دولتی بجز اموال غیر منقول مستثنی شده در این ماده با تصویب مجمع عمومی آنها مجاز می باشد.

ماده ۱۱۶: وزارت امور اقتصادی و دارای مکلف است اموال غیر منقول را که قبال مطالبات دولت و یا در اجرای قوانین و مقررات خاص و یا احکام دادگاه‌ها به تملک دولت درآمده و یا درآید چنانچه از مستثنیات موضوع ماده ۱۱۵ این قانون نباشد با رعایت مقررات مربوط به فروش را به درآمد عمومی کشور واریز نماید.

تبصره: مادام که اموال موضوع این ماده به فروش نرسیده نگهداری و اداره و بهره برداری از آن به عهده وزارت دارائی می باشد.

ماده ۱۱۷: اموال غیر منقول وزارتخانه و مؤسسات دولتی با پیشنهاد وزیر یا رییس موسسه مربوط با تصویب هیأت وزیران قابل انتقال به شرکتهایی که درصد سهام آنها متعلق به دولت است می باشد اموال مزبور توسط کارشناس یا کارشناسان منتخب مجمع عمومی شرکت به قیمت روز ارزیابی و پس از تأیید مجمع عمومی سرمایه شرکت معادل قیمت مذکور افزایش می یابد.

ماده ۱۱۸: اموال غیر منقول متعلق به شرکتهای دولتی که صددرصد سرمایه و سهام آنها متعلق به دولت است با تصویب هیأت وزیران قابل انتقال به وزارتخانه و مؤسسات دولتی می باشد، مشروط براینکه قیمت دفتری این گونه اموال انتقالی، مجموعاً از پنجاه درصد سرمایه شرکت کسر می شود.

ماده ۱۱۹: اموال غیر منقول متعلق به شرکتهایی که صددرصد سهام آنها متعلق به دولت است با تصویب مجامع آنها قابل انتقال به یکدیگر می باشد. بهای این گونه اموال با توافق مجامع عمومی مربوط تعیین و معادل آن از سرمایه شرکت انتقال دهنده کسر و به سرمایه شرکت انتقال گیرنده افزوده می گردد.

ماده ۱۲۰: وزارتخانه و مؤسسات دولتی می توانند پس از تصویب هیأت وزیران حق استفاده از اموال غیر منقول دولتی واگذار نماید. در این صورت مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی انتقال گیرنده بدون اینکه حق تصرف مالکانه داشته باشند مسئول حفظ و حراست اموال مذکور بوده و باید پس از

رفع نیازهای مالی را به وازتخانه یا موسسه دولتی ذی ربط اعاده و مراقبت را به وزارت امور اقتصادی و دارائی اطلاع دهند.

ماده ۱۲۱: نقل و انتقال اموال منقول غیر منقول شورای نگهبان و مجلس شورای اسلامی تابع مقررات این دو فصل نبوده و تابع آیین نامه خاص خود خواهد بود.

ماده ۱۲۲: آیین نامه مربوط به نحوه اجرای فصل پنجم این قانون و چگونگی رسیدگی و نظارت و تمرکز حساب اموال منقول و غیر منقول دولت از طرف وزارت امور اقتصادی و دارائی تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

فصل هفتم - مقررات متفرقه

ماده ۱۲۳: سهام و مالکیت اموال غیر منقول و تضمین نامه ها و سایر اوراق بهادار متعلق به وازتخانه ها و مؤسسات دولتی و همچنین سهام متعلق به دولت در شرکتها باید به ترتیب و در محل یا محلتهائی که از طرف وزارت امور اقتصادی و دارائی تعیین می شود نگهداری شود.

خزانه داری کل کشور مکلف است بر نگهداری صحیح سهام و اسناد اوراق مذکور نظارت نماید. سهام و اسناد و تضمین نامه ها و سایر اوراق بهادار مشمول این ماده بموجب دستورالعمل اجرای مربوط که توسط وزارت امور اقتصادی و دارائی تهیه و ابلاغ خواهد گردید معین می شود.

ماده ۱۲۴: حسابهای خزانه در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و یا شعب سایر بانکهای دولتی از طرف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نمایندگی داشته باشند به درخواست خزانه دار کل کشور و یا مقام مجاز از طرف او افتتاح و یا مسدود می گردد و استفاده از حسابهای مزبور با حداقل امضای مشترک دو نفر از مقامات خزانه داری کل که کارمند رسمی دولت باشند به معرفی خزانه دار کل کشور و در غیاب او مقامی که طبق حکم وزیر امور اقتصادی و دارائی موقتاً عهده دار وظایف او می باشد خواهد بود کلیه مکاتباتی که موجب نقل و انتقال موجودی حسابهای خزانه گردد باید حداقل با دو اعضاء مقامات مجاز مذکور در این ماده صادر شود.

ماده ۱۲۵: خزانه مجاز است برای رفع احتیاجات خود از موجودی حسابهای اختصاصی از جمله حساب تمرکز درآمد شرکتهای دولتی و سپرده موقتاً استفاده نماید مشروط بر اینکه بلافاصله پس از درخواست سازمان ذی ربط وجوه استفاده شده را مسترد دارد.

ماده ۱۲۷: کلیه لوائج که جنبه مالی دارد باید علاوه بر امضای نخست وزیر و وزیر مسئول امضای وزیر امور اقتصادی و دارائی را نیز داشته باشد.

کلیه تصویب نامه های پیشنهادی دستگاههای اجرایی که جنبه مالی دارد در صورتی که قابل طرح در هیأت وزیران است که قبلاً به وزارت امور اقتصادی و دارائی ارسال و نظر وزارت مزبور کسب شده است.

ماده ۱۲۸: نمونه اسنادی که برای پرداخت هزینه ها مورد قبول واقع می شود و همچنین مدارک و دفاتر دیوان محاسبات کشور تعیین می شود و دستوالعمل های اجرایی این قانون از طرف وزارت مزبور ابلاغ خواهد شد.

ماده ۱۲۹: در مورد دریافت درآمد و پرداخت هزینه کسور ریال دریافت و پرداخت نمی شود.

ماده ۱۳۰: از تاریخ تصویب این قانون ایجاد یا تشکیل سازمانهای دولتی با توجه به مواد ۲ و ۳ و ۴ این قانون منحصراً بصورت وزارتخانه یا موسسه دولتی یا شرکت دولتی مجاز خواهد بود. کلیه مؤسسات

انتفاعی و بازرگانی وابسته به دولت سایر دستگاه‌های دولتی که به صورتی غیر از وزارتخانه یا موسسه دولتی یا شرکت دولتی ایجاد شده و اداره می‌شوند مکلفند حداکثر ظرف مدت یک سال از تاریخ اجرای این قانون یا رعایت مقررات مربوط وضع خود را با یکی از سه وضع حقوقی فوق تطبیق دهند و الا با انقضای این فرصت موسسه دولتی محسوب و تابع مقررات این قانون در مورد مؤسسات دولتی خواهند بود.

تبصره: نهادها و مؤسساتی که در جریان تحقق انقلاب اسلامی و یا پس از آن بنا به ضرورت‌های انقلاب اسلامی بوجود آمده‌اند و تمام یا قسمتی از اعتبارات مورد نیاز خود را از محل اعتبارات منظور در قانون بودجه کل کشور مستقیماً از خزانه دریافت نمایند، در صورتیکه وضعیت حقوقی آنها به موجب قانون معین نشده باشد، مکلفند ظرف مدت مذکور در این ماده وضع حقوقی خود را با یکی از مواد ۲ و ۳ و ۴ و ۵ این قانون تطبیق دهند.

ماده ۱۳۱: در مواردی که باید و جوهی طبق مقررات به عنوان حق تمبر و یا از طریق الصاق و ابطال تمبر وصول شده وزارت امور اقتصادی و دارایی می‌تواند روشهای مناسب دیگری را وصول اینگونه درآمدها تعیین نماید. موارد و نحوه عمل و روشهای جایگزینی بموجب آیین نامه ای خواهد بود که از طرف وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه خواهد شد.

ماده ۱۳۲: مجامع عمومی شرکتهای دولتی مکلفند ظرف مدت ششماه پس از پایان سال مالی ترازنامه و حساب سود و زیان (شامل عملیات جاری و طرحهای عمرانی)، شرکت را رسیدگی و تصویب نمایند.

تبصره ۱: ترازنامه و حساب سود و زیان (شامل عملیات جاری و طرحهای عمرانی) در صورتی قابل طرح و تصویب در مجمع عمومی خواهد بود که از طرف حسابرس منتخب وزارت امور اقتصادی و دارایی مورد رسیدگی قرار گرفته و گزارش حسابرس را همراه داشته باشد.

تبصره ۲: هیأت مدیره و یا هیأت عامل حسب مورد در شرکتهای دولتی مکلف است پس از پایان سال مالی حداکثر تا پایان خردادماه ترازنامه و حساب سود و زیان و ضمامم مربوط را جهت رسیدگی به حسابرسی منتخب وزارت امور اقتصاد و دارایی تسلیم نماید. حسابرس منتخب وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است پس از وصول ترازنامه و حساب سود و زیان و ضمامم مربوط حداکثر ظرف مدت دو ماه رسیدگی های لازم را انجام داده و گزارش حسابرسی را به مقامات و مراجع ذی ربط تسلیم نماید.

تبصره ۳: موعده مقرر برای تسلیم ترازنامه و حساب سود و زیان و ضوابط مربوط از طرف هیأت مدیره و یا هیأت عامل به حسابرسی منتخب وزارت امور اقتصادی و دارائی حداکثر تا دو ماه و مهلت رسیدگی حسابرس منتخب وزارت دارائی حداکثر تا سه ماه با ارائه دلایل قابل توجهی که به تأیید وزارت امور اقتصادی و دارائی برسد قابل تمدید است.

ماده ۱۳۳: در صورتیکه پس از تشکیل مجامع عمومی ترازنامه و حساب سود و زیان شرکتهای دولتی بنا به دلایل موجهی قابل تصویب نباشد، مجامع عمومی مکلفند هیأت مدیره با هیأت عامل شرکت را حسب مورد موظف نماید در مهلتی که تعیین می شود نسبت به رفع ایرادات و اشکالات اقدام نمایند و مجدداً ترتیب تشکیل مجمع عمومی را برای تصویب ترازنامه حساب سود و زیان هر سال مالی شرکتهای دولتی باید حداکثر تا پایان آذر ماه بعد بتصویب مجامع عمومی آنها رسیده باشد.

تبصره: تصویب ترازنامه و حساب سود و زیان شرکتهای دولتی از طرف مجامع عمومی مانع از تعقیب قانونی تخلفات احتمالی مسئولان امر در رابطه با عملکرد شرکت نخواهد بود.

ماده ۱۳۴: انحلال شرکتهای دولتی منحصرأ با اجازه قانون مجاز می باشد مگر آنکه در اساسنامه های مربوط ترتیبات دیگری مقرر شده باشد.

ماده ۱۳۵: شرکتهای دولتی مکلفند هر سال معادل ده درصد سود ویژه شرکت را که به منظور افزایش بنیه مالی شرکت دولتی بعنوان اندوخته قانونی منظور نمایند تا وقتی که اندوخته مزبور معادل سرمایه ثبت شده شرکت بشود.

تبصره: افزایش سرمایه شرکت از محل اندوخته قانونی مجاز نمی باشد.

ماده ۱۳۶: سود و زیان حاصل از تسعیر دارائیهها و بدهی های ارزی شرکتهای دولتی در آمد یا هزینه تلقی نمی گردد. مابه التفاوت حاصل از تسعیر دارایی ها و بدهی های مذکور باید در حساب "ذخیره تسعیر دارایی ها و بدهی های ارزی" منظور شود.

در صورتیکه در پایان سال مالی مانده حساب ذخیره مزبور بدهکار باشد این مبلغ به حساب سود و زیان همان سال منظور خواهد شد.

تبصره: در صورتیکه مانده حساب ذخیره تسعیر دارائیهها و بدهی های ارزی در پایان سال مالی از مبلغ سرمایه ثبت شده شرکت تجاوز نماید مبلغ مازاد پس از طی مراحل قانونی قابل انتقال به حساب سرمایه شرکت می باشد.

ماده ۱۳۷: وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و شرکت‌های دولتی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی مکلفند اطلاعات مالی مورد درخواست وزارت امور اقتصادی و دارایی را که در اجرای این قانون برای انجام وظایف خود لازم بدانند مستقیماً در اختیار وزارتخانه مذکور قرار دهند.

ماده ۱۳۸: صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران با رعایت قانون اداره صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۱۰/۸ مجلس شورای اسلامی از نظر شمول این قانون در حکم شرکت دولتی محسوب می‌گردد.

ماده ۱۳۹: وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است به منظور فراهم آوردن موجبات نظارت مالی فراگیر بر هزینه‌های دستگاه‌های دولتی و نیز تجهیز کادر مالیاتی و حسابرسی طبق اساسنامه ای که به پیشنهاد وزارت مذکور به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید، نسبت به تأسیس آموزشگاه عالی اختصاصی برای این امر اقدام نماید و هزینه آن بر اساس تبصره ۶۵ قانون بودجه سال ۱۳۶۰ تأمین می‌شود.

ماده ۱۴۰: این قانون از تاریخ تصویب به مورد اجراء گذارده می‌شود و از تاریخ مذکور قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵ و اصلاحات بعدی آن و کلیه قوانین و مقررات عمومی در مواردی که با این قانون مغایرت دارد ملغی است.

تبصره: آیین‌نامه‌های اجرایی قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵ تا زمانیکه آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون تصویب و ابلاغ نشده است جز در مواردی که با متن این قانون مغایرت دارد به قوت خود باقی است.

قانون فوق مشتمل بر ۱۴۰ ماده و ۶۷ تبصره در جلسه روز یکشنبه اول شهریور ماه یکهزار و سیصد و شصت و شش مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۶۶/۶/۱۰ به تأیید شورای نگهبان رسیده است.

۲۳- دستورالعمل تدوین برنامه پنج ساله دهیاری‌ها

۱- مقدمه: توسعه روستایی راهبردی است جهت بهبود زندگی اجتماعی و اقتصادی روستاییان که هدف آن افزایش توانایی‌های جامعه روستایی به منظور رفع نیازهای مادی و معنوی در جهت رشد و تعالی می‌باشد. لازمه چنین توسعه‌ای ایجاد تغییرات کمی و کیفی در درون خود روستا است در این میان مردم روستا که اساس توسعه را تشکیل می‌دهند توانایی خود را به منظور فائق آمدن بر مشکلاتشان افزایش داده و مهارت‌های لازم برای سازماندهی نیروهای خود را گسترش خواهند داد تا بتوانند امور فردی و جمعی را به منظور بهبود شرایط زندگی‌شان اداره نمایند همچنین توسعه روستایی عبارتند از: بهبود وضع تولید، افزایش اشتغال، و ... تأمین حداقل قابل قبول غذا، مسکن، آموزش و بهداشت در محیط‌های روستایی. در دیدگاه‌های جدید علاوه بر عوامل فوق‌الذکر عوامل پشتیبانی و نهادی را نیز در شمار عوامل توسعه روستا مورد توجه قرار می‌دهند. بر این اساس می‌توان عوامل موثر بر توسعه روستایی را در سه دسته اساسی و به شرح زیر طبقه‌بندی نمود:

عوامل اقتصادی

- سرمایه
- نیروی کار
- زمین
- مدیریت و برنامه ریزی

عوامل پشتیبانی و حمایتی

- حمل و نقل
- ارتباطات
- زیرساختها
- آموزش
- بهداشت
- خدمات تفریحی

عوامل نهادی

- قوانین و مقررات
- سازمانها و ادارات
- روابط و شبکه‌های تولید و بازار
- مشارکت

در میان عوامل فوق الذکر طی سالهای اخیر توجهات عمدتاً به سوی عوامل دسته اول و دوم بوده و به دسته آخر که عوامل نهادی هستند کمتر توجه شده است. این در حالی است که نهادسازی و توجه به آنها در فرآیند توسعه اکنون به عنوان یکی از مهمترین عوامل تاثیر گذار تبدیل شده است در این چارچوب ایجاد سازمانی نیرومند متکی به مردم جهت هدایت و پیشبرد اهداف و تأمین نیازهای جامعه روستایی در چارچوب منافع ملی از ضروریات جامعه روستایی می باشد چرا که این امر باعث افزایش قدرت چانه زنی روستاییان از طریق رقابت های سیاسی در جامعه و همچنین کسب منافع اقتصادی و اجتماعی در جهت عمران روستا را به همراه خواهد داشت. لذا جهت دستیابی به اهداف فوق، نیاز به سازماندهی موثر و نیرومندی در درون روستا احساس گردید که با اتکاء همه جانبه به مردم پیشبرد اهداف جامعه روستایی را در زمینه های یاد شده محقق سازد به همین منظور تشکیل شوراهای روستایی پاسخی به این نیاز اساسی بود که از دل آن دهیار به عنوان نماینده شورا و مردم روستا، جهت ساماندهی امور عمرانی و توسعه اجتماعی و اقتصادی و سازمانی روستا بوجود آمد.

با توجه به قانون دهیارها و وظایف و مسئولیت دهیار، و همچنین نیاز به تدوین چارچوبی مناسب که در آن دهیار بتواند برنامه های توسعه خود را با همیاری مردم محقق نماید از یک طرف و محدودیت های فراوان اقتصادی، اجتماعی و... در محیط روستاها از سوی دیگر، جهت تدوین چارچوب مورد نظر از روش مسئله گرا (problem oriented) در محیط روستا استفاده گردد. در این روش مشکلاتی که مردم روستا با آن مواجه هستند مورد توجه قرار می گیرد و تلاش می گردد این مشکلات به شیوه مناسب به منظور ارتقاء و بهبود شرایط زندگی مردم روستا حل گردد. در مقابل این الگو، روش منبع گرا (resource oriented) قرار دارد. در این روش تلاش می شود منابع موجود روستا بررسی شود تا به بهترین نحو از آنها در جهت بهبود شرایط و کیفیت زندگی مردم روستا استفاده شود. این روش در صورتی می تواند مهم و تاثیر گذار باشد که ما زمان، کار و پول زیادی داشته باشیم و همچنین این روش مستلزم کار زیاد و منابع مالی فراوانی می باشد که به نظر می رسد کاربرد آن در روستاهای کشورمان مشکل و به واقعیت کمتر نزدیک باشد. بنابراین در تدوین چارچوب برنامه توسعه روستا همانطور که ذکر شد از روش مسئله گرا که روشی مستقیم و سریع برای اخذ نتیجه در کوتاه مدت است استفاده گردیده است این روش برای برنامه ریزی توسعه روستایی واقع بینانه تر است چون منابع موجود برای امر توسعه در مناطق روستایی بسیار محدودند. بنابراین بهتر خواهد داد که بفهمیم مهمترین مشکلات موجود روستا چه هستند و برای حل آن چه کار باید انجام داد که در ادامه به آن پرداخته شده است.

۲- اهداف و ضرورت تدوین برنامه توسعه روستا: اهداف زیر از جمله هدفهای اساسی در تدوین برنامه روستا (Rural Development Plan) می باشد:

برنامه توسعه روستایی، طرحی است که برای کمک به جوامع روستایی و فعالیتهای روستایی تهیه می شود. این برنامه کلیه عناصر موجود در مناطق روستایی را دور هم جمع نموده و طرح های استراتژیک توسعه در سطح روستا را اجراء می نماید.

برنامه روستایی زمینه ساز تشویق و ترغیب روستاهایی خودکفا، متنوع و پویا و با فعالیتهای اقتصادی پایدار و سودآور است.

برنامه توسعه روستا یک فرآیند منظم است که به ساکنان مناطق روستایی امکان می دهد به شناسایی و حل مشکلات روستای خود پردازند. این برنامه توسط مردم و نمایندگان مناطق روستایی تهیه شده و حاکی از تمایل آنها به اجرای آن خواهد بود.

برنامه توسعه روستا زمینه ساز ساماندهی امور روستاها از طریق همیاری مردم روستا است بطوری که گروهها و فعالیتهای مختلف در مناطق روستایی را هماهنگ و مرتبط خواهد ساخت.

افزایش اعتماد به نفس و احترام به خویشان در بین روستاییان و ایجاد همبستگی متقابل بین مردم روستا با سطوح بالاتر تصمیم گیری از پیامدهای برنامه توسعه روستا است.

مشارکت موثر مردم در فرآیند تهیه برنامه، تصمیم گیری و اجراء از دیگر نتایج از برنامه توسعه روستایی است. منظور از مردم اکثریت مردم است و هدف از مشارکت مردم در فرآیند تصمیم گیری، مشارکت از روی رغبت و داوطلبانه است چرا که مشارکت با اجبار، مشارکت پایدار و مثبت نیست. در ضمن جوهر و ماهیت مشارکت در تصمیم گیری متجلی است، یعنی مردم روستا از این طریق در تصمیم گیری های اقتصادی و اجتماعی و عمرانی روستا شرکت نموده و نظر جمعی آنان در این امور بوسیله خودشان اجراء خواهد شد.

در نهایت رسیدن جامعه روستایی به توسعه در تمامی ابعاد سازمانی، اقتصادی و اجتماعی و عمرانی و... از نتایج برنامه توسعه روستایی می باشد که بهترین و آسان ترین روش از طریق بسیج تمامی مردم روستا در رسیدن به این اهداف می باشد که شوراهای روستایی و دهیاران می توانند محرکین اصلی این امر باشند.

۳- بررسی وضع موجود روستا: یکی از مهمترین موارد که دهیاران در برنامه ریزی روستا می بایست به آن توجه داشته باشند شناخت وضعیت موجود روستا می باشد که این شناخت به طور ساده می تواند از طرق زیر حاصل شود:

- اولین موضوع داشتن یک دید کلی نسبت به محیط روستا می باشد، به عبارت دیگر یک دهیار باید بداند جاده‌ها، کانالهای آبیاری، مدرسه، درمانگاه، بازار، زمین‌های کشاورزی و سایر فعالیتها در کجای روستا واقع گردیده است و مشخصه‌ها و ویژگی‌های آنها را از لحاظ عمران و سالم بودن مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد.
- دومین مورد شناخت ویژگی‌های اجتماعی روستا می باشد که شامل تعداد جمعیت روستا، تفکیک سنی و جنسی، مهاجرت افراد روستایی و موضوعاتی از این قبیل را شامل می گردد. دهیار می تواند با کمک اطلاعات طرح هادی روستایی و طرح‌های مشابه اطلاعات مورد نظر را جمع آوری و طبقه بندی نماید.
- شناخت منابع درآمدی روستا (کشاورزی، دامداری، صنایع دستی، صنایع کارخانه ای و غیره) و تعیین نوع فعالیت عمده روستایی.

بطوری که ذکر شد در این قسمت ابعاد مختلف محیطی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و کالبدی مناطق روستایی تشریح می شود و شناختی جامع نسبت به وضع موجود روستا بدست آورده می شود.

۴- شناسایی مسائل و مشکلات مختلف در سطح روستا: با توجه به تصویب نامه هیئت وزیران و قانون شوراها دهیاران جهت پیشبرد امر توسعه روستا از طریق برنامه ریزی صحیح اقدام به تهیه فهرستی از مشکلات و نیازمندیهای روستای مورد نظر می نمایند این فهرست می بایستی جامع و در برگیرنده تمام مشکلات و نیازهای روستای مربوطه باشد، در این خصوص دهیار از نظرات مردم (افراد ذی نفوذ و ذی نفع) و شورای اسلامی روستا استفاده می نماید. بعبارت دیگر فهرست مربوطه با کمک اهالی روستا و نظرات مشورتی شورا تهیه می شود. چرا که ساکنین روستا بهتر از هر کسی در این مورد آگاهی دارند و نسبت به مشکلات و منابع موجود روستا و توانایی‌های کاری و فنی مردم روستا اطلاع دارند. در این راه تشکیل کمیته ای مرکب از کسانی آگاهی و اطلاعات کافی دارند جهت شناسایی مسائل و مشکلات پیشنهاد می گردد تنوع افراد و شرکت کنندگان در کمیته امکان ارائه نظرات و دیدگاههای متنوع و جامع را فراهم می نماید. دهیار مشکلات و نیازهای روستایی را پس از شناسایی و بهره گیری از نقطه نظرات مشورتی کمیته و افراد آگاه و مطلع و مسئولین در جدول (شماره ۱) تنظیم نماید.

بنابراین در تهیه برنامه روستایی شناسایی مسائل و مشکلات بر مبنای موارد زیر صورت می گیرد:

- نظرات و دیدگاههای مردم روستا
- نظرات اعضای شورای اسلامی روستاها و سطوح مافوق این شورا
- نظرات کارشناسان و مسئولین محلی
- داده ها و اطلاعات جمع آوری شده در مرحله شناخت وضع موجود

۵- اولویت بندی مسائل و مشکلات به ترتیب ضرورت و اهمیت: از آنجا که دهیار دارای منابع محدود (مالی، انسانی، فنی، زمانی) می باشد و از طرفی اطلاعات جمع آوری شده درخصوص مشکلات و نیازهای روستا از نظر اهمیت و ضروری بودن در یک سطح نمی باشد، لذا دهیاران با همکاری و نظر اعضای شورای روستا و مردم، اقدام به اولویت بندی مشکلات و نیازهای روستای مورد نظر نموده و آن را به ترتیب در جدول (شماره ۲) وارد نمایند. این امر بهتر است از طریق همان کمیته مشورتی صورت پذیرد. در این اعضای شوراهای اسلامی روستا و دهیار و مردم روستا و گروههای ذینفع حتی کارشناسان محلی در قالب یک کمیته جمع شده و به فهرست نهایی مسایل و مشکلات موجود روستا را که قبلاً تهیه شده اولویت بندی نمایند. بدین ترتیب فهرست اولویت بندی شده از مسایل و مشکلاتی که مردم روستا با آن مواجه هستند استخراج می شود. بنابراین فهرست نهایی نشان می دهد که در روستا چه مسایل و مشکلاتی وجود دارد و اولویت آنها چگونه است. در این مورد با توجه به نیاز جامعه روستایی اهداف کلی تعیین می شود و بعد این اهداف به هدفهای جزئی تبدیل می شوند و پس از انتخاب راه حل مناسب در قالب پروژه هایی اجراء خواهند شد.

ملاک و معیار اولویت بندی مسایل و مشکلات توافق و اجماع کمیته می باشند. طبیعی است هر چه انجام کاری و رفع مشکلی در روستا بیشتر احساس شود آن مشکل در اولویت است. در مجموع میزان احساس فوری جهت رفع مشکل، میزان منابع مالی در اختیار، میزان زمان، تعداد نیروی انسانی مورد نیاز برای حل مشکل همه در اولویت بندی مسائل و مشکلات موثرند.

۶- ارائه راه حل‌های مختلف برای هر کدام از مشکلات: در این مورد دهیار به اتفاق شورای اسلامی روستا و مردم و یا کمیته مورد نظر اقدام به تهیه راه حل های پیشنهادی جهت حل مشکلات و تأمین نیازهای روستا می نمایند. بدین منظور مسائل و مشکلات یا نیازهای اولویت بندی شده روستا را در جدول (شماره ۳) وارد کرده و در مقابل آن راه حل‌های پیشنهادی ذکر شود. در اینجا دهیار باید توجه داشته باشد که ممکن است برای حل یک مشکل در روستا چندین راه حل ارائه شود که در ابتدا تمام راه حلها برای حل یک مشکل در جدول مربوطه آورده می شود. بنابراین در اینجا نیز با استفاده از

اطلاعات و داده های موجود و طبقه بندی های صورت گرفته راه حلها، مورد بررسی و ارزیابی و تلفیق قرار می گیرند. هدف از این کار آن است که در یک ارزیابی کلی راه حلهایی که غیر قابل اجراء و یا از تطابق لازم با مسائل و مشکلات مطرح شده برخوردار نیستند وارد فهرست نهایی نشوند.

۷- **انتخاب راه حل مناسب:** در این مرحله همچنان که ذکر گردید از طریق کمیته مشورتی که در آن اعضای شورای اسلامی روستا و مردم و گروههای ذی نفوذ و همچنین کارشناسان محلی نیز حضور دارند از بین راه حلهای طبقه بندی شده راه حل نهایی را انتخاب و در جدول (شماره ۴) وارد می شود. این مرحله مقدمه ای برای اجرای عملی پروژه می باشد. در اینجا لازم است دهیار منابع کسب درآمد دهیاری را مشخص نماید در این خصوص جدول شماره (۵) تنظیم گردیده که از طریق آن دهیار نوع و منبع کسب درآمد دهیاری را تعیین می نماید (با توجه به تصویبنامه هیئت وزیران و قانون شوراها که در آن منابع تأمین درآمد مشخص شده اقدام گردد) باید توجه داشت که انتخاب راه حل مناسب باید با توجه به منابع درآمدی روستا و همچنین نیروی کار لازم و زمان مورد نظر و سایر عواملی که از طریق کمیته مشورتی هر روستا بدان دست خواهند یافت، تعیین شود.

در زیر دورنمای کلی آن آورده شده است:

- از نظر میزان اعتبار و منبع تأمین آن
- از نظر نیروی کار مورد نیاز
- از نظر تجهیزات و وسایل مورد نیاز و محل تأمین آن
- مدت زمانی که برای حل مشکل لازم است

جمع موارد فوق در تعیین راه حل نهایی پیشنهادی می تواند موثر باشد.

۸- **مرحله تعیین و اجرای پروژه ها:** تدوین یک برنامه یا گرفتن یک تصمیم و یا تعیین مشکلات روستا به خودی خود نمی تواند کاری را انجام دهد مگر آنکه آن را به مرحله اجراء در آوریم برنامه های اجرایی عنصر مهم هر برنامه را تشکیل می دهد. در این مرحله مشخص می شود که چه اقدامی در چه مقطع زمانی و توسط چه کسانی برای دستیابی به اهداف تعیین شده می بایست صورت پذیرد. بنابراین توسعه در روستا و حل مشکلات آنان و در نهایت تأمین نیازمندی های مردم روستا زمانی می تواند محقق شود که نیازها در قالب پروژه های کوچک به مرحله اجراء در آید.

با توجه به اینکه در مرحله قبل مشکلات به ترتیب اولویت مشخص گردید و راه حل نهایی آنها تعیین شد و منابع مالی روستا نیز مشخص گردید، در اینجا برای حل این مشکلات در قالب پروژه هایی اقدام

می شود. مواردی که باید در قالب پروژه اجراء گردد در جدول شماره (۶) وارد شده و میزان و منبع تأمین اعتبار آن مشخص شود.

از آنجا که اجرای یک پروژه بصورت گام به گام و مرحله به مرحله صورت می گیرد لذا در اینجا یک پروژه به چند مرحله تقسیم می شود و در جدولهایی که بدین منظور تهیه شده وارد می گردد و در مقابل زمان شروع و پایان هر مرحله و نیز میزان و منبع اعتبار آن مشخص می گردد. (جدول شماره ۷)

جدول شماره ۱: نیازها و مشکلات روستا

ردیف	مسائل و مشکلات و نیازهای روستا

جدول شماره ۲: اولویت بندی مشکلات و نیازهای روستا

ردیف	مسائل و مشکلات به ترتیب اولویت

جدول شماره ۳: انتخاب مسئله و راه حلهای پیشنهادی

ردیف	مسائل و مشکلات اولویت بندی شده	راه حلهای پیشنهادی

جدول شماره ۴: انتخاب مناسبترین راه حل

ردیف	مسائل و مشکلات اولویت بندی شده	راه حل نهایی

جدول شماره ۵: پیش بینی درآمدها و منابع تأمین آن در روستا (ارقام به هزار ریال)

شماره یا کد	شرح درآمد	برآورد				جمع
		۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
	کمک های اهدایی مردم و سازمانها و مؤسسات غیردولتی					
	عوارض صدور پروانه ساختمان					
	دریافت وام از بانکها و مؤسسات اعتباری					
	وصول بهای خدماتی که دهیاری ارائه می کند					
	کمک های دولتی برای اجرای طرح های خدماتی و عمرانی در قالب بودجه سالانه کل کشور					

جدول شماره ۶: تعیین منابع اعتباری برای پروژه ها و برآورد در سالهای بعد

ردیف	سال			پروژه
	۱۳۸۱			
	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱
	ری	ری	ری	ری

جدول شماره ۷: چارچوب زمانی به همراه میزان اعتبار جهت اجرای پروژه

عنوان پروژه:

ردیف	عنوان مراحل پروژه	میزان اعتبار	شروع پروژه	تاریخ اتمام پروژه

۲۴- آیین نامه اجرایی بازسازی و نوسازی مناطق مسکونی آسیب دیده در اثر جنگ، سیل، زلزله و سایر سوانح طبیعی موضوع ماده ۸ قانون اساسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و تبصره ذیل آن

فصل اول:

ماده ۱- در پی وقوع هرگونه سوانح موضوع این آیین نامه و اعلام وضعیت عادی در مناطق آسیب دیده توسط استانداری، مسئولیت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی در بازسازی و نوسازی واحدهای مسکونی آن استان آغاز می گردد.

تبصره ۱- مسئولیت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی در بازسازی مسکن روستایی بطور مستقیم است و در بازسازی مسکن شهری براساس وظایف محول از سوی دولت جمهوری اسلامی است.

ماده ۲- مراجع استصوابی و اجرایی طرح های بازسازی و نوسازی مناطق آسیب دیده عبارتند از:

۱- دفتر مرکزی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی

۲- شورای تصویب طرح های هادی در استانها، موضوع ماده ۵ آیین نامه اجرایی تهیه و اجرای طرح های هادی روستایی

۳- بنیاد مسکن استان

۴- ستاد بازسازی

۵- شعبه بنیاد مسکن

ماده ۳- بنیاد مسکن مرکز وظایف زیر را برعهده دارد (در حیطه وظایف عمران روستایی)

۱- بررسی آمار و اطلاعات رسیده درباره میزان تخریب و ویرانیهای ناشی از سوانح

۲- تدوین و تصویب ضوابط، دستورالعملهای اجرایی مورد نیاز در زمینه های تخمین خسارات، میزان وام، حداکثر زیربنا و قراردادهای منعقد با گروههای کاری

۳- تهیه ضوابط و توصیه های اجرایی در زمینه های بهسازی و اصلاح معابر، طراحی، انتخاب تکنولوژی مناسب، فرم قراردادها، فرم پیشرفت کارهای اجرایی و ارائه آن به بنیادهای استان

۴- بررسی و برآورد بودجه مورد نیاز بازسازی و نوسازی مناطق آسیب دیده

۵- ابلاغ گردش عملیات بازسازی و نوسازی مناطق آسیب دیده

۶- سازماندهی نیروهای بنیاد مسکن در سراسر کشور جهت به کارگیری نیروهای آنها در قالب برنامه های مشخص و تحت نظارت بنیادهای استان

۷- جلب کمکهای بلاعوض اقشار مختلف مردم و هدایت آنها به بنیادهای استان با توجه به نیاز هر یک

- ۸- نظارت مستمر بر حسن اجرای فعالیتهای بمنظور تحقق اهداف و سیاستهای مصوب بازسازی و نوسازی و همچنین ایجاد هماهنگی در روشهای اتخاذ شده توسط استانها
- ۹- تهیه و ارسال اقلام ساختمانی که در سطح استانها قابل تهیه نیست از مرکز و استانهای دیگر
- ۱۰- تعیین عناوین مطالعه و تحقیق درباره چگونگی بازسازی و نوسازی مناطق آسیب دیده، نحوه پیشگیری، مقابله و کاهش اثرات تخریبی سوانح و جلب همکاری نهادها و مؤسسات تحقیقاتی، پژوهشی و آموزشی در این ارتباط
- ۱۱- آموزش کادرهای اجرایی در چارچوب دورههای فشرده به منظور تسریع و هماهنگی فعالیتهای اجرایی در استانهای مختلف. این آموزشها می تواند در رشته های معماری، ساختمان، حسابداری، آمار، انبارداری و غیره انجام شود
- ۱۲- تأمین ماشین آلات مورد نیاز استانها و تخصیص آنها براساس میزان پیشرفت کار
- ۱۳- تهیه آمار و گزارشهای پیشرفت کار بازسازی و ارائه آن بصورت مستمر به مسئولین کشور
- ماده ۴-** شورای تصویب طرحهای هادی استان:
- این شورا علاوه بر وظایف خود که در آیین نامه اجرایی ماده ۷ قانون اساسنامه بنیاد مسکن پیش بینی شده است یا تشکیل جلسات فوق العاده نسبت به موارد زیر اتخاذ تصمیم می نماید.
- ۱- طبقه بندی روستاها از حیث وسعت، جمعیت، میزان تخریب و تعیین روش بازسازی آنها براساس گزارشهای تهیه شده در ارتباط با وضعیت روستاهای آسیب دیده.
- ۲- اتخاذ تصمیم درباره نحوه تهیه طرح هادی و اصلاح معابر و ابلاغ ضوابط مربوط.
- ۳- تصویب طرحهای جابجایی، ادغام و تجمیع روستاها.
- تبصره ۲-** در ارتباط با تعیین محل روستاها، اصل بر درجاسازی و عدم جابجایی است مگر به دلایل فنی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و نظامی تغییر محل ضرورت داشته باشد که پس از تصویب در شورای تصویب طرح های هادی اقدام می شود.
- تبصره ۳-** در تهیه طرحهای بازسازی و نوسازی اصل بر احترام به مالکیتهای مشروع قبلی و اصلاح بافت می باشد.
- تبصره ۴-** شورای تصویب طرحهای هادی جهت تسریع در امور می تواند تمام یا برخی از اختیارات خود را به کمیته فنی شورا یا کمیته ای در شهرستان تفویض نماید.
- ماده ۵-** بنیاد مسکن استان وظایف زیر را به عهده دارد:
- ۱- ایجاد هماهنگی در کلیه امور بازسازی و نوسازی در سطح استان.

- ۲- تهیه ضوابط و دستورالعملهای اجرایی مورد نیاز در زمینه های بهسازی و اصلاح معابر، طراحی، اجرا، انتخاب مصالح، تخمین خسارات، میزان وام، حداکثر زیربنا، پرداخت دستمزد، قراردادهای با اصناف محلی، هزینه های اداری و غیره با هماهنگی مرکز بنیاد.
  - ۳- تهیه آمار و گزارش از وضعیت روستاهای آسیب دیده و برآورد اولیه میزان تخریب و خسارات وارد شده به مناطق مسکونی و ارائه به مسئولین ذی ربط.
  - ۴- تهیه طرح بازسازی و نوسای مناطق مسکونی روستایی و ارائه آن به کمیته برنامه ریزی استان.
  - ۵- تأمین نیروهای فنی مورد درخواست شعب بنیاد شهرستانها.
  - ۶- تهیه اقلام ساختمانی مورد نیاز بنیادهای مناطق و شهرستان از طریق مرکز بنیاد و کارگاه ها و کارخانه های تولید مصالح موجود در سطح منطقه.
  - ۷- کمک به افزایش تولید کارگاههای تولید مصالح موجود در سطح استان و همکاری در احداث واحدهای جدید در قالب ضوابط و قوانین موجود و هماهنگی با مرکز بنیاد.
  - ۸- سازماندهی نیروهای معین بنیاد مسکن های سایر استانها و تقسیم کار و ایجاد همکاهنگی بین آنان.
  - ۹- سازماندهی و بکارگیری گروههای کاری متخصص اعم از داوطلب، شرکتهای، کارمندان ادارات، دانش آموزان هنرستانهای فنی، مراکز تحقیقاتی، دانشگاهها و غیره در قالب دستورالعمل های مصوب.
  - ۱۰- جلب کمک های بلاعوض اقشار مختلف مردم اعم از نقدی و جنسی.
- ماده ۶-** جهت ایجاد هماهنگی بین مجریان محلی در مناطق آسیب دیده ستادی تحت عنوان ستاد بازسازی با مسئولیت فرماندار یا بخشدار و با شرکت نمایندگان بنیاد مسکن و جهاد سازندگی و سایر دستگاههای ذی ربط به تشخیص فرماندار یا بخشدار تشکیل می شود. این ستاد وظایف زیر را بر عهده دارد.
- ۱- بررسی و تعیین اولویت مناطق و روستاهایی که باید کار بازسازی در آنها آغاز شود.
  - ۲- بررسی و پیشنهاد چگونگی بازسازی روستا با مشاوره شورای اسلامی آنها از حیث درجاسازی- جابجایی و تجمیع روستاها به شورای تصویب طرحهای هادی استان.
  - ۳- بررسی و اعلام نظر در مورد تسهیلات عمومی مورد نیاز در هر روستا.
  - ۴- رسیدگی و رفع موانع و مشکلات اجرایی احتمالی در انجام امر بازسازی.

- ۵- جلب همکاری اصناف، کارگاهها و کارخانه های تولید مصالح ساختمانی در سطح منطقه و نظارت بر توزیع، به منظور کنترل بازار و تثبیت قیمت ها.
- ۶- بررسی و اعلام نظر در مورد شکایات و تخلفات احتمالی.
- تبصره ۵- اعضای شورای اسلامی و معتمدین محلی روستاها عنداللزوم براساس دعوت دبیرجلسات شرکت خواهند نمود.
- تبصره ۶- دبیرخانه این ستاد در محل بنیاد مسکن منطقه تشکیل می گردد.
- ماده ۷- شعبه بنیاد مسکن وظایف زیر را بعهده دارد:
- ۱- تهیه آمار دقیق از وضعیت منطقه خود شامل (تعداد روستاهای آسیب دیده و میزان تخریب هر یک، وضعیت روستا، مشخصات طبیعی، اقتصادی، فرهنگی، نوع مصالح مصرفی بکار رفته در روستا، کروکی موقعیت روستا و راههای ارتباطی و غیره).
  - ۲- تشکیل پرونده برای خانوارهای خسارت دیده با همکاری شورای اسلامی روستا، شامل (مشخصات خانواده، کروکی واحد مسکونی، نوع تخریب، میزان تخریب...).
  - ۳- انجام هماهنگیهای لازم با بانک وام دهنده جهت معرفی آسیب دیدگان برای اخذ وام و تعیین مقدار آن (اعم از وام تعمیر و یا احداث).
  - ۴- تهیه، تدارک و توزیع مصالح مورد نیاز برای واگذاری به آسیب دیدگان.
  - ۵- مشاوره در تهیه نقشه هر یک از واحدهای مسکونی با فرد آسیب دیده (در صورت لزوم).
  - ۶- نظارت فنی در امر بازسازی و نوسازی واحدهای مسکونی در طول بازسازی.
  - ۷- شناسایی نیروهای فنی ماهر در سطح منطقه و معرفی به آسیب دیدگان.
  - ۸- انعقاد قراردادهایی با اصناف محلی (در و پنجره ساز، لوله کش و غیره) برای ارائه خدمات با قیمت‌های تثبیت شده به مردم.
  - ۹- تأمین امکانات استقرار نیروهای معین و گروههای کاری و جلب همکاری و کمک به آنان در اجرای مسئولیتهای محول.
  - ۱۰- کمک در امر اسکان موقت و کنترل در مورد اینکه محلهای انتخابی برای اسکان موقت توسط مردم، اسکان دائم را دچار اشکال ننماید و همچنین بتوان در آینده از این فضاها بعنوان فضاهای دامی و انبار استفاده نمود.

فصل دوم: ضوابط فنی

ماده ۸- رعایت ضوابط و توصیه های فنی زیر در زمینه طراحی بافت روستاها الزامی است:

- ۱- روستاهایی که آسیب جزئی دیده اند و یا جزء روستاهای کوچک محسوب می شوند، نیاز به طراحی ندارند و این روستاها با رعایت یک سری ضوابط مربوط به نحوه بهسازی بافت و مسکن سنتی که توسط کارشناسان فنی استان تهیه می گردد و به تصویب شورای تصویب طرحهای هادی استان می رسد بازسازی خواهند شد.
- ۲- روستاهایی که بدون نیاز به جابجایی، قسمتی یا تمام واحدهای مسکونی روستا باید نوسازی گردند (درجاسازی) در این روستاها اساس، بر احترام به مالکیتهای قبلی است و اصلاحات بافت شامل تغییراتی در معابر، تأمین شرایط بهتر برای کسانی که از لحاظ مسکن در وضع نامناسبی بسر می برند می باشند.
- ۳- در مواردی که بدلیل متعدد اجتماعی- اقتصادی و کالبدی قرار است محل روستا تغییر کند بافت موجود روستا مدنظر قرار گرفته و حتی الامکان سعی می شود که گروه بندی محله‌ها، همسایگی‌ها، درصد سطوح اختصاص یافته به زیربنای واحدهای مسکونی، فضاهای باز درون بافت، مسیرهای اصلی و فرعی الگو قرار گیرد.
- ماده ۹-** رعایت ضوابط و توصیه های فنی در زمینه طرحهای معماری واحدهای مسکونی الزامی است.
- ۱- مناسب ترین عرض گزارهای اصلی و فرعی و موقعیت قرارگیری واحدهای مسکونی در کنار آن.
- ۲- مناسب ترین جهت گیری اطاقها در مقابل خورشید و بادهای غالب در منطقه.
- ۳- مناسبترین ارتفاع برای اطاقها.
- ۴- مناسبترین درصد نورگیری در نماها.
- ۵- مناسبترین راه حل‌های دستیابی به وضعیت مطلوب بهداشتی در واحد مسکونی از نقطه نظر تفکیک فضاهای دامی و انسانی.
- ۶- شناخت و آگاهی نسبت به درجه اهمیت وجود بعضی عناصر معماری مانند ایوان، بادگیر و سایه بان در هر منطقه.
- ماده ۱۰-** رعایت ضوابط و توصیه های فنی زیر در زمینه تکنولوژی ساخت الزامی است:
- ۱- ارتقاء کیفی واحدهای مسکونی نسبت به شرایط پیش از سانحه در قالب امکانات مادی دولت و آگاهیهای مردم.

- ۲- اتخاذ شیوه‌هایی از تکنیک ساخت که در درجه اول هماهنگ با اصل خودکفایی در سطح منطقه و در درجه دوم، در سطح ملی باشد. وابستگی تکنولوژی ساخت به سطح ملی و فرمانطقه ای باید به پایین‌ترین حد خود برسد.
- ۳- تهیه ضوابط و توصیه‌های طراحی و اجرایی و همچنین الگوسازی و کنترل و ارشاد مردم در جهت ارتقاء کیفی ساخت مسکن.
- ۴- شناخت تواناییهای اجرایی مردم بومی نقاط آسیب دیده و ارائه روشهای اجرایی منطبق با توان آنها بگونه ای که صاحبخانه بتواند با استفاده از کارگران و بناهای محلی بخش اعظمی از کاربازسازی را خود بعهده گرفته و مدیریت نماید.
- ۵- پیش بینی و ارائه روشهای آموزشی مناسب در جهت ارتقاء سطح تکنولوژی ساخت در منطقه در حین اجراء توسط مجریان بازسازی.
- ماده ۱۱-** رعایت نکات و توصیه‌های زیر در زمینه انتخاب مصالح ساختمانی و تولید آنها الزامی است:

- ۱- مواد اولیه لازم برای تولید مصالح، قابل تهیه در محل باشد.
- ۲- تکنولوژی تبدیل مواد اولیه به مصالح نهایی دارای پیچیدگی خاصی نباشد و توسط افراد بومی انجام پذیر باشد.
- ۳- از نقطه نظر اقتصادی با صرفه باشد.
- ۴- کاربری آن برای افراد محلی میسر باشد.
- ۵- تأمین آن هماهنگ با محیط زیست بوده و باعث وارد آمدن خسارات قابل توجه به طبیعت نگردد.
- ۶- تأمین آن اثرات نامطلوب در تولید سایر مواد نداشته باشد (مانند مصرف زیاد چوب که تولید کاغذ را در سطح کشور دچار اختلال می نماید).

فصل سوم: تأمین مصالح ساختمانی و ماشین آلات

- ماده ۱۲-** بنیاد مسکن در جهت افزایش تولید مصالح ساختمانی و تأمین بخشی از نیاز مصالح و دخالت در امر مدیریت توزیع به منظور کنترل بازار و تثبیت قیمتها از طرق زیر اقدام می نماید.
- ۱- کمک به راه اندازی صنایع تولید مصالح آسیب دیده.
  - ۲- کمک به ایجاد واحدهای جدید تولید مصالح توسط بخش مردمی.
  - ۳- ایجاد صنایع تولید مصالح جدید توسط ارگانهای دست اندرکار بازسازی.

۴- تقویت واحدهای تولید و توزیع مصالح موجود در مناطق آسیب دیده و بالا بردن ظرفیت تولیدی آنها.

ماده ۱۳- مصالح ساختمانی سهمیه بندی شده و ماشین آلات مورد نیاز بازسازی، توسط بنیاد مرکز برآورد و از طریق وزارت بازرگانی درخواست می گردد.

ماده ۱۴- وزارت بازرگانی موظف است مصالح مورد نیاز بازسازی را خارج از نوبت و براساس آمار تخریب و طرحهای بازسازی و نوسازی مناطق آسیب دیده در اختیار بنیاد مسکن قرار دهد.

ماده ۱۵- وزارت صنایع سنگین موظف است سهمیه لازم جهت تأمین ماشین آلات مورد نیاز بازسازی، متناسب با طرحهای بازسازی و نوسازی مناطق آسیب دیده را در اختیار بنیاد مسکن قرار دهد.

فصل چهارم: منابع مالی

ماده ۱۶- مرکز بنیاد موظف است همه ساله برنامه و بودجه لازم جهت انجام مطالعه و تحقیق درباره عناوین مذکور در بند ۱۰ ماده ۳ آیین نامه و همچنین فراهم آوردن تجهیزات لازم جهت اسکان موقت آسیب دیدگان را تهیه و جهت تأمین از طریق وزارت برنامه و بودجه اقدام نماید.

ماده ۱۷- اعتبارات مورد نیاز برای بازسازی و نوسازی مناطق مسکونی آسیب دیده از سوانح طبیعی و جنگ از سه بخش تشکیل می گردد:

۱- اعتبارات لازم جهت ارائه خدمات بلاعوض دولت به مردم آسیب دیده.

۲- اعتبارات لازم جهت اعطای قرض الحسنه به مردم آسیب دیده.

۳- توان مالی آسیب دیدگان.

تبصره ۷- خدمات بلاعوض دولت عبارتند از:

۱- آواربرداری از داخل گذرها و واحدهای مسکونی آسیب دیده.

۲- نقشه برداری از وضعیت موجود و محل پیش بینی شده برای بازسازی روستا.

۳- تهیه طرح هادی و اصلاح معابر روستاها.

۴- اجرای طرح هادی و اصلاح معابر روستاها.

۵- مشاوره فنی و کمک در طراحی واحدهای مسکونی.

۶- نظارت فنی و مستمر بر حسن اجرای کیفیت ساخت واحدهای مسکونی.

۷- تجهیز کارگاه و تأمین ماشین آلات مورد نیاز بازسازی روستاها و عرضه خدمات در این زمینه به مردم آسیب دیده.

۸- تأمین و توزیع مصالح ساختمانی و پرداخت سوبسید در هزینه های حمل و نقل.

تبصره ۸- در مورد افراد بی بضاعت و مستضعف کل اعتبار لازم جهت احداث واحد مسکونی آنها از سوی دولت تأمین می شود. شناسایی این افراد طبق لیستی است که از سوی کمیته امداد امام خمینی یا دوائر بهزیستی تهیه می شود.

ماده ۱۸- اعتبارات لازم جهت ارائه خدمات بلاعوض دولت به مردم آسیب دیده از محل تبصره های قانون بودجه تأمین و به موجب توافقنامه ای که بین وزارت برنامه و بودجه و بنیاد مسکن مبادله می شود پرداخت می گردد.

تبصره ۹- بنیاد مسکن مؤظف است طرح بازسازی مناطق آسیب دیده را براساس این آیین نامه به همراه برآورد اعتبارات لازم تهیه و براساس قانون بودجه همان سال طرح را در مرکز به وزارت برنامه و بودجه و در استان به کمیته برنامه ریزی استان ارسال نماید.

تبصره ۱۰- در هنگام تهیه و ارائه طرح بازسازی میزان استفاده از کمکهای مردمی برآورد خواهد گردید.

ماده ۱۹- نحوه هزینه کرد اعتبارات فوق براساس آیین نامه های مالی بنیاد مسکن و در چارچوب مواد پیش بینی شده در هر یک از تبصره ها خواهد بود.

ماده ۲۰- مرکز بنیاد هر ساله براساس آمار ویرانیهای ناشی از سوانح در سالهای گذشته، اعتبار قرض الحسنه مورد نیاز را برآورد و جهت تصویب به شورای پول و اعتبار پیشنهاد می نماید.

تبصره ۱۱- تخصیص اعتبارات قرض الحسنه جهت بازسازی مناطق آسیب دیده از سوی مرکز بنیاد انجام می گیرد.

تبصره ۱۲- وام قرض الحسنه بصورت اقساط و با معرفی شعبه بنیاد مسکن و متناسب با پیشرفت کار پرداخت خواهد گردید.

ماده ۲۱- از تاریخ تصویب این آیین نامه کلیه مقررات مغایر با آن ملغی می گردد.

این آیین نامه در ۲۱ ماده و ۱۲ تبصره تهیه و از تاریخ تصویب به مورد اجراء گذارده خواهد شد.

۲۵- آیین نامه اجرایی تهیه، تفکیک و واگذاری زمین در روستاها (اصلاحیه)

فصل اول - تهیه زمین

ماده ۱- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی موظف است در راستای وظایف قانونی مقرر در ماده ۴ اساسنامه و تبصره های ذیل آن در جهت تشویق و تسهیل ساخت و ساز مسکن روستایی، بهسازی و عمران بافت مسکونی و هدایت توسعه فیزیکی موزون در روستاها و یا برای جابجایی روستاهای در معرض خطر تخریب و بازسازی مناطق سانحه دیده نسبت به مطالعه و شناسایی و تهیه زمین مورد نیاز در روستاها با اولویت زمینهای دولتی با در نظر گرفتن موارد ذیل اقدام نماید.

الف- در صورتی که روستاهایی دارای طرح هادی مصوب باشند تملک اراضی در چارچوب طرح مذکور و در قسمت توسعه و گسترش فیزیکی طرح صورت می گیرد.

ب- در اجرای تبصره ۱ ماده ۴ اساسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی واگذاری زمینهای دولت و بنیاد مستضعفان به بنیاد مسکن انقلاب اسلامی بطور قطعی و رایگان به استثنای هزینه های خرید و آماده سازی (قیمت تمام شده) صورت می گیرد.

ج- چنانچه امکان تهیه زمین مناسب جهت کاربری مسکونی از منابع ملی، موات، دولتی و بنیاد مستضعفان وجود نداشته باشد بنیاد مسکن انقلاب اسلامی می تواند بنابر ضرورت نسبت به خرید زمین از اشخاص حقیقی و یا حقوقی بصورت توافقی و با رعایت مقررات مالی و معاملاتی بنیاد اقدام نماید.

د- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی همزمان با تهیه زمین پیگیری و اقدامات لازم را جهت صدور و اخذ سند رسمی مالکیت بنام خود معمول می دارد.

فصل دوم - تفکیک

ماده ۲- طراحی و قطعه بندی اراضی موضوع این آیین نامه حسب مورد باید مطابق با ضوابط و معیارهای طرح های هادی روستایی انجام گیرد.

تبصره- در صورت عدم تهیه طرح هادی برای روستاهای مورد نظر تفکیک اراضی مطابق دستورالعملی خواهد بود که بوسیله بنیاد مسکن انقلاب اسلامی تهیه و ابلاغ می گردد.

ماده) بنیاد مسکن می تواند نسبت به آماده سازی اراضی موضوع این آیین نامه در حد ضرورت فنی و عرف منطقه و رساندن شرایط زمین به وضعیت مناسب ساخت و ساز اقدام نماید.

فصل سوم- واگذاری

ماده ۴- واگذاری قطعات به متقاضیان واجد شرایط ابتدا با انعقاد موقت است که پس از اتمام عملیات ساختمانی و ارائه گواهی پایان کار و تسویه حساب نهایی و انجام کلیه تعهدات مطروحه در قرارداد، سند رسمی مالکیت بنام طرف قرارداد واگذاری و یا قائم مقام قانونی وی صادر خواهد شد.

ماده ۵- شرایط متقاضیان، نحوه واگذاری و چگونگی تعیین قیمت قطعات تفکیک شده مطابق دستورالعملی خواهد بود که توسط ریاست بنیاد مسکن انقلاب اسلامی ابلاغ می گردد.

ماده ۶- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی مؤظف است در اجرای این آیین نامه ترتیبی اتخاذ نماید تا حتی الامکان با استفاده از ابزارهای قانونی از تخریب زمینهای کشاورزی و باغات روستایی فاقد کاربری مسکونی جلوگیری نماید.

اصلاحیه آیین نامه فوق مشمل بر ۶ ماده و ۲ تبصره در جلسه مورخ ۱۳۸۳/۶/۳۰ شورای مرکزی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی تصویب و به تایید وزیر مسکن و شهرسازی رسید.

۲۶- شرح خدمات تهیه طرح تفکیک اراضی روستایی

تعریف: تفکیک اراضی روستایی به قطعه بندی زمین های روستایی در مقیاس یک محله و یا پهنه ای وسیع تر از محله در درون و یا مجاورت بافت روستا اطلاق می گردد که به شکلی اصولی تفکیک و به قطعات کوچکتر به منظور احداث ساختمان تقسیم می شوند. از مهمترین نکات قابل توجه در تفکیک اراضی روستایی، حفظ تناسب قطعه بندی و ایجاد هماهنگی میان بافت جدید تفکیک شده و بافت موجود در روستا و ارتقاء محیط کالبدی آن می باشد.

تهیه طرحهای مذکور بصورت امانی توسط دفتر فنی بنیاد استانها و یا توسط مشاورین حقیقی و حقوقی رتبه دار رشته شهرسازی مطابق با مفاد دستورالعمل شماره ۰۲/۱/۱۰۲۲۰ مورخ ۸۴/۴/۱ صورت خواهد گرفت.

اهداف کلان و خرد

- **هدف کلان:** هدف اصلی از تفکیک اراضی روستایی، بهره برداری مطلوب از زمین در جهت عمران روستایی به منظور تأمین کمبود فضاهای مسکونی، اداری و خدماتی روستا و با رعایت دسترسی مطلوب بین قطعات روستایی است.

- اهداف خرد:

- ۱- پیروی فرم (شکل) تفکیک اراضی از شکل مطلوب زمین (با حداقل دخل و تصرف در شکل زمین از نظر خاکریزی و خاکبرداری).
- ۲- پیروی کلی از بافت کالبدی و قطعه بندی و اماکن موجود در روستا ضمن توجه ویژه به شرایط اقلیمی محل و ضوابط مربوط به رعایت حداقل تفکیک طرحهای بالادست مصوب.
- ۳- تأمین دسترسی سالم و ایمن به قطعات زمین بر حسب نوع کاربری و فعالیت و حفظ ایمنی روستاییان و سلامت محیط.
- ۴- ایجاد دسترسی مناسب بین مجموعه قطعات تفکیک شده با شبکه ارتباطی سطوح بالاتر.
- ۵- تناسب و هماهنگی شیوه تفکیک با زیرساختها و تجهیزات موجود و پیشنهادی روستا.
- ۶- تناسب و هماهنگی شیوه تفکیک با نحوه کاربری، فعالیت، تراکم ساختمانی و جمعیت پیش بینی شده برای روستا با عنایت به شرایط زیستی، فرهنگ و معماری بومی منطقه.

شرح خدمات تفکیک اراضی روستایی

۱- بررسیهای اولیه

- بررسی مدارک ثبتی و مالکیتی (اعم از دولتی، ملی، خصوصی، وقفی و مشاع) و نوع زمین (اعم از موات، بایر یا دایر) و کاربردی موجود آن.
- انجام بررسیهای کلی در مقیاس روستا (بررسی نتایج و ضوابط طرحهای فرادست مصوب مؤثر بر محدوده مورد نظر مشتمل بر طرحهای ساماندهی روستایی، طرح هادی روستا، طرح جابجایی و مکانیابی روستا و...)
- بررسی طرحها و برنامه های دستگاههای اجرایی در اراضی مورد نظر.
- بررسی گرایشات مردم نسبت به اسکان در اراضی مورد نظر و در قطعات مختلف تفکیکی مورد نظر.

۲- جمع آوری اطلاعات

- استخراج اطلاعات مربوط به ضوابط تفکیک از طرحهای بالادست طرح هادی روستا و طرح آماده سازی زمین در صورت تهیه طرحهای مورد نظر.
- کنترل و بررسی وضع موجود زمین مورد نظر برای تفکیک شامل:
  - ۱- برداشت ابعاد و عوارض زمین اعم از عوارض طبیعی و یا انسان ساخت به منظور انطباق با نقشه پایه.
  - ۲- کنترل ابعاد ساختمانها و تأسیسات و تجهیزات روستایی، قدمت ساختمانهای موجود در زمین مورد نظر (در صورتی که زمین دارای ساختمان و یا تأسیسات و تجهیزات روستایی باشد).
  - ۳- کنترل پوشش گیاهی و تعیین موقعیت درختان و باغات موجود در زمین.
  - ۴- برداشت کلیه تأسیسات و تجهیزات زیربنایی موجود در زمین از قبیل پست، برق، مسیر شبکه، گاز، آب و فاضلاب، مخابرات، کانال آبهای سطحی، قنات، مسیل ها و...).
  - ۵- بررسی مناظر و چشم اندازهای طبیعی و مصنوعی مؤثر بر زمین.
  - ۶- بررسی کلی سوانح طبیعی در زمین مورد نظر با استفاده از مطالعات طرح ساماندهی و طرح هادی روستا.

۳- ضوابط و مقررات طرح تفکیک اراضی

- تعیین ضوابط و مقررات در حوزه مسکونی: در تدوین ضوابط و مقررات مذکور، رعایت مساحت و الگوی غالب قطعات مسکونی و توجه به سرانه های معمول محلی با استفاده از طرحهای تهیه شده نظیر طرح هادی الزامی است.

- تعیین ضوابط و مقررات در حوزه کاربری آموزشی: مساحت قطعات تفکیکی براساس استانداردهای وزارت آموزش و پرورش محاسبه شود و موقعیت استقرار این اراضی به گونه ای انتخاب می شود تا مرکزیت محدوده تفکیک را در نظر داشته و در عین حال از نظر ایمنی دانش آموزان و همجواری ها مناسب باشد.

- تعیین ضوابط و مقررات تفکیک اراضی در حوزه کاربری بهداشتی- درمانی: کلیه فضاها و سطوح بهداشتی و درمانی با استفاده از استانداردهای وزارت بهداشت و درمان تفکیک و اجراء گردد و مکان خانه بهداشت و یا مرکز بهداشت و درمان باید در نزدیکی معابر اصلی قرار گیرد و از مراکز آلوده کننده فاصله داشته باشد.

- تعیین ضوابط و مقررات تفکیک اراضی در حوزه کاربری اداری: احداث هر گونه واحدهای اداری و دولتی که طرحهای آنها توسط مسئولین ذی ربط ادارات مربوطه تهیه می شود باید طبق مقررات تفکیک در فضاهای تعیین شده و در جوار محورهای اصلی روستا مستقر شوند و از طریق معابر اصلی مستقیماً قابل دسترسی باشند.

- ضوابط و مقررات تفکیک اراضی در حوزه کاربری تجاری: واحدهای تجاری در کلیه سطوح سلسله مراتبی بایستی از دسترسی به وسایل نقلیه و معبر عابر پیاده برخوردار باشند.

- ضوابط و مقررات تفکیک اراضی در حوزه کاربری کارگاهی: ایجاد هر گونه کارگاه و تأسیسات کارگاهی که موجب آلودگی محیط زیست و سلب آسایش عمومی می شود در محدوده اراضی مورد تفکیک مجاز نبوده و تنها فضاهای خارج از بافت مسکونی با رعایت ضوابط زیست محیطی مورد عمل برای این کاربری قابل استفاده می باشند.

- سایر ضوابط و مقررات تفکیک اراضی روستایی:

- ۱- حداقل سهم قطعات مربوط به کاربریهای خدماتی ۲۵ تا ۳۰ درصد کل قطعات را شامل می گردد.
- ۲- سهم شبکه معابر ۲۵ درصد از سطح کل زمین مورد نظر را (با توجه به توپوگرافی و شرایط اقلیمی محل) در بر می گیرد.

۴- تهیه طرح تفکیک:

- ۱- تعیین معیارها و ضوابط ملاک عمل تفکیک.
- ۲- تعیین متوسط (طول، عرض، مساحت) قطعات.
- ۳- تفکیک و استقرار قطعات با توجه به زاویه تابش آفتاب، سایه اندازی، جهت گیری قطعات در اراضی مجاور، وزش باد و... تعیین گردد.

۴- تهیه طرح تفکیکی و مشخص کردن قطعات مربوط به کاربریهای عمومی مورد نیاز و تنظیم جدول مختصات کلیه نقاط مربوط به قطعات تفکیکی.

۵- تعیین تاثیرات تراکمی ناشی از تفکیک زمین (بررسی و مقایسه تراکم جمعیت و تراکم و ناخالص مسکونی با نقاط روستایی و شهری مجاور).

- نقشه های مورد نیاز تفکیک اراضی روستایی:

۱- نقشه عمومی منطقه (راههای روستایی، نقاط روستایی و تقسیمات سیاسی، توپوگرافی و...).

۲- نقشه پایه سایت و کاربری موجود (موقعیت مورد نظر در داخل یا مجاور بافت روستا).

۳- نقشه کاربری پیشنهادی (در صورت وجود طرح هادی مصوب و استقرار زمین در داخل بافت روستا، کاربریهای طرح مذکور ملاک عمل خواهد بود)

۴- نقشه شبکه معابر پیشنهادی و تفکیک و قطعه بندی اراضی.

۲۷- شرح خدمات تهیه طرح آماده سازی و تفکیک اراضی روستایی

تعریف: آماده سازی و تفکیک اراضی روستایی به مجموعه فعالیتهای هماهنگ و ضروری اطلاق می گردد که به منظور ایجاد امکان بهره بردای از اراضی روستایی جهت احداث واحدهای مسکونی و تأسیسات جنبی آنها و رفع نیازمندیهای عمومی در محیط روستایی صورت می گیرد و عمدتاً بر حسب ضرورت شامل تسطیح و تفکیک زمین، ایجاد شبکه های دسترسی، تأسیسات زیر بنایی و سایر خدمات عمومی می باشد.

تهیه طرحهای مذکور بصورت امانی توسط دفتر فنی بنیاد استانها و یا توسط مشاورین حقیقی و حقوقی رتبه دار رشته شهرسازی مطابق با مفاد دستورالعمل شماره ۰۲/۱/۱۰۲۲۰ مورخ ۸۴/۴/۱ صورت خواهد گرفت.

اهداف:

اهداف کلان: رفع کمبودهای موجود و پاسخگویی به نیازهای آتی مرتبط با اسکان و استقرار جمعیت در محیط های روستایی از طریق برنامه ریزی و طراحی مطلوب.

اهداف خود:

- ۱- طراحی مطلوب الگوی سازمان فضایی اراضی مورد نظر.
- ۲- تأمین زمین مناسب به منظور پاسخگویی به نیازهای مسکونی.
- ۳- تأمین شبکه زیربنایی، تأسیسات و تجهیزات و خدمات عمومی مورد نیاز در اراضی مذکور.

شرح خدمات طرح

مرحله اول

۱- انجام مطالعات پیشینه و زمینه:

- بررسی مدارک ثبتی و مالکیتی (اعم از دولتی، ملی، خصوصی، وقفی و مشاع) و نوع زمین (اعم از موات، بایر یا دایر) و کاربری موجود آن.
- انجام بررسیهای کلی در مقیاس روستا (بررسی نتایج و ضوابط طرحهای فرادست مصوب مؤثر بر محدوده مورد نظر مشتمل بر طرحهای ساماندهی سکونت گاههای روستایی، طرح هادی روستا، طرح جابجایی و مکانیابی روستا و...).
- بررسی طرحها و برنامه های دستگاههای اجرایی در اراضی مورد نظر.
- بررسی گرایشات مردم نسبت به اسکان در اراضی مذکور و در گونه های مختلف مسکونی مورد نظر.

۲- انجام مطالعات پایه:

- بررسی موقعیت اراضی مورد نظر و تعیین حدود آن و شناخت نوع و میزان اراضی همجوار به منظور رعایت و تعیین جایگاه اراضی مورد نظر در نظام تقسیمات کالبدی محل.
- بررسی ارتباط اراضی مورد نظر با محدوده روستا و جهات توسعه آن براساس پیشنهادات طرح هادی مصوب.
- بررسیهای محیطی:
  - بررسی ویژگیهای توپوگرافی (شامل ارتفاع، میزان شیب، جهات شیب و...)
  - بررسی تأمین منابع آب شرب در اراضی مذکور.
  - بررسی وضعیت زمین از نظر سوانح طبیعی، بویژه رانش، زلزله و سیل گیر بودن و غیره و راههای مقابله و کاهش اثرات سوانح طبیعی در آن.
  - بررسی عوامل اقلیمی مؤثر در طراحی:
  - زاویه تابش خورشید.
  - دما (حداکثر و حداقل مطلق و میانگین دما، تعداد روزهای یخبندان و ساعات آفتابی و...)
  - بررسی بادهای مناسب و نامناسب محلی و تعیین جهت باد غالب.
  - بارش (شدت و مدت بارش تأثیر آن در طراحی تأسیسات فاضلاب و دفع آبهای سطحی و...)
- جمع بندی بررسیهای محیطی
- بررسی اجتماعی - فرهنگی:
  - تعداد خانوار و جمعیت مورد نظر برای اسکان
  - بررسی قشرها و گروههای اجتماعی مورد نظر برای اسکان در اراضی مورد نظر
  - بررسی نیازها و تمایلات گروههای اجتماعی مذکور در زمینه طراحی واحدهای مسکونی، فضاهای عمومی و خدماتی و...
- جمع بندی بررسی های اجتماعی
- بررسی اقتصادی:
  - بررسی طبقات درآمدی خانواده های مورد نظر برای اسکان در اراضی مورد نظر.

- بررسی ارتباط فعالیتهای اقتصادی محل و نسبت آنها با طراحی فضاها و قطعات زمین در اراضی مذکور.
- بررسی منابع تأمین اعتبار احداث واحدهای مسکونی و غیرمسکونی (خدمات عمومی) در اراضی مورد نظر.
- جمع بندی بررسیهای اقتصادی.

مرحله دوم

۱- تهیه طرح آماده سازی:

- تهیه الگوی سازمان فضایی محدوده مورد نظر
  - کاربری اراضی پیشنهادی و ارائه سطح و سرانه کاربریها
  - طراحی شبکه معابر و میادین
  - طراحی هدایت و دفع شبکه آبهای سطحی
  - طراحی شبکه های تأسیسات زیرساختی (آبرسانی، برق رسانی، تلفن و گاز)
  - مطالعه و طراحی سیستم دفع فاضلاب
  - مطالعه و طراحی سازه های حفاظتی در برابر سوانح طبیعی احتمالی
- ۲- تهیه طرح تفکیک و قطعه بندی اراضی محدوده:
- تعیین معیارها و چارچوب کلی ملاک عمل تفکیک براساس مطالعات آماده سازی محدوده
  - تعیین متوسط (طول، عرض مساحت) قطعات
  - تعیین جهت مناسب استقرار با توجه به زاویه تابش آفتاب، سایه اندازی، جهت گیری قطعات در اراضی مجاور، وزش باد و...
  - تهیه طرح تفکیک و قطعه بندی اراضی با توجه به مطالعات آماده سازی و کاربریهای پیشنهادی آن و تنظیم جدول مختصات کلیه نقاط مربوط به قطعات تفکیکی
  - تعیین تأثیرات تراکمی ناشی از تفکیک زمین (بررسی و مقایسه تراکم جمعیت و تراکم خالص و ناخالص مسکونی با نقاط روستایی و شهری مجاور)
- ۳- اولویت بندی طرحها و پروژه های پیشنهادی:
- بررسی و برآورد میزان اعتبار لازم جهت اجرای پروژه های مطالعاتی و اجرایی طرح

- تدوین ضوابط و مقررات تفکیک اراضی (ساخت و سازها، حرایم راهها و شبکه ها، ابعاد قطعات تفکیکی و...)

نقشه های مورد نیاز آماده سازی اراضی روستایی

- ۱- نقشه عمومی (توپوگرافی، راه، نقاط روستایی، تقسیمات سیاسی و...) مقیاس مناسب
- ۲- نقشه منطقه بندی اراضی منطقه مقیاس مناسب
- ۳- نقشه سازمان فضایی طرح و الگوی واحد همسایگی ۱:۵۰۰
- ۴- نقشه استقرار عوامل و عناصر طبیعی و مصنوعی در اراضی مورد نظر ۱:۵۰۰
- ۵- نقشه نحوه دفع آبهای سطحی و جهات شیب عمومی روستا ۱:۵۰۰
- ۶- نقشه تأسیسات و تجهیزات زیربنایی ۱:۵۰۰
- ۷- نقشه مرحله بندی و اولویت بندی اجرای طرح ۱:۵۰۰
- ۸- نقشه کاربری اراضی پیشنهادی و حرایم مختلف ۱:۵۰۰
- ۹- نقشه شبکه معابر پیشنهادی و میادین و تفکیک و قطعه بندی اراضی ۱:۵۰۰
- ۱۰- نقشه الگوی واحدهای مسکونی مقیاس مناسب

۲۸- ضوابط شناخت و انتخاب بافتهای با ارزش روستایی

ملاکهای ارزشی:

۱- کالبدی

۲- تاریخی

۳- فرهنگی- اجتماعی

۴- زیست محیطی

۵- اقتصادی

۱- کالبدی:

فنی

- سازگاری با اقلیم: بافت کالبدی روستا عموماً در تطابق با اقلیم منطقه شکل می گیرد. در بعضی موارد این سازگاری، بدلائل مختلف دارای فرمی متفاوت با دیگر مناطق مشابه از نظر اقلیمی بوده و در نتیجه واجد ارزش خاصی است.

- تکنیک ویژه در ساخت بنا: شامل روشهایی از ساخت و ساز می گردد که در نوع خود کم نظیر بوده یا موارد مشابه آن در حال حاضر و در سایر مکانها بر جای نمانده و منسوخ شده باشد.

- ایمنی و بقای سازه: سکونت گاههای روستایی بدلیل نحوه ساخت و ساز و نوع مصالح مصرفی اکثراً دارای دوام و بقا در زمانهای طولانی نیستند. چنانچه در مکانهایی ساختمانها در مقابل عوامل و پدیدههای فیزیکی و جوی محیط اطراف دارای ایمنی و بقای لازم باشند، این مهم به جهت تأمین امنیت جانی ساکنین و صرفه اقتصادی ارزش محسوب می گردد.

- استفاده از مصالح بومی به صورت خاص: در ساخت بناها از مصالحی استفاده شده باشد که به دلیل تفاوت با مصالح رایج، بافت کالبدی روستا را تحت الشعاع قرار داده و ویژه نموده باشد مانند رنگ متفاوت، نوع مصالح و...

- معماری:

- دارابودن سبک معماری همگن با محیط و بوم آورد

- جزئیات و اجزاء معماری

۲- تاریخی:

- قدمت بافت کالبدی: بافت کالبدی در صورتی دارای قدمت است که بیش از ۵۰٪ آن دارای ارزش تاریخی بوده و برجای مانده باشد.

- وجود ابنیه تاریخی: شامل تک بناهای ارزشمند تاریخی می گردد که هنوز پابرجاست.

- وقوع اتفاق تاریخی مهم: شامل روستاهایی می گردد که رویدادهای مهم در سطح ملی و مطرح در طول تاریخ در آن اتفاق افتاده باشد.

۳- فرهنگی - اجتماعی:

- عمر روستا: شامل روستاهایی می گردد که دارای عمر طولانی باشند لیکن ممکن است بدلائل مختلف بافت کالبدی آن تخریب و یا جابجا گردیده و در عین حال با همان شکل و تکنیک اولیه مجدداً، ساخته شده باشد.

- شیوه های خاص زیست و تولید:

▪ زیست: شامل سنن و شکلهایی از زندگی اهالی است که به نحو بارزی متفاوت با دیگر مناطق باشد.

▪ تولید: شامل روشهایی خاص در تولید برخی از محصولات یا تولید محصولات خاص می گردد که منسوخ نشده و رواج دارند.

- آیین ها، آداب و رسوم ویژه: آداب و رسوم اجتماعی - فرهنگی و مراسمی که خاص یک روستا یا یک منطقه است به عنوان یک ملاک ارزشی محسوب می گردد.

- زادگاه، محل زندگی یا آرامگاه شخصیت های نام آور: این دسته از روستاها محل تولد، زندگی یا مدفن افرادی هستند که در سطح ملی دارای شهرتند.

- محل وقوع اتفاق تاریخی، اجتماعی، فرهنگی مهم: شامل روستاهایی می گردد که اتفاقات تاریخی، اجتماعی و فرهنگی مطرح در سطح ملی در آنها روی داده و یا هر ساله تکرار می گردد.

- مدیریت روستا شامل مدیریت مردمی ویژه، سازمان اجتماعی و نهادهای محلی: شامل مدیریتهای روستایی خوب به شکل گروهی یا فردی مانند شوراهای روستایی موفق، دهیار موفق و یا فردی هدایت کننده با هدف مشخص و مثبت در روستا می گردد.

▪ سازمان اجتماعی خاص: شامل سازمانهایی می گردد که مربوط به روابط اجتماعی در شکل های مختلف و متفاوت می باشد مانند فصل عربها، خون بست، گلریزان و...

▪ وجود سازمان یا نهاد عرفی - رسمی: شامل نهادهای عرفی تصمیم گیرنده همچون شورای ریش سفیدان، بنه، شش دانگی، شیوه های کدخدایی و... می گردد.

۴- زیست محیطی:

- عناصر، مکانها یا مناظر طبیعی ویژه: این عناصر، مکانها یا مناظر ویژه به علت مراجعه از مراکز سکونت گاهی اطراف روستا (در سطح شهرستان و یا حتی منطقه) برای اهداف علمی، ورزشی، گردشگری و گذران اوقات فراغت، به دلیل کمیاب، بکر و خاص بودن، ملاک ارزش محسوب می گردند.

۵- اقتصادی:

- تولید صنایع دستی خاص در روستا: شامل روستاهایی می گردد که محل تولید محصولاتی منحصر به فرد و معروف هستند. به عبارتی بازار فروش این محصول خارج از روستاست و به تناسب سطح فروش (از طرح منطقه تا سطح ملی) دارای بار ارزشی متفاوت می باشد.

- پرورش نوع خاصی از دام، گیاه یا آبزیان: شامل پرورش انواع کمیاب و خاص از دام، گیاه یا آبزیان می گردد.

- نوع خاص بهره برداری از آب، خاک و باد: شامل موارد بهره برداری از آب، باد، خاک می گردد که متفاوت با انواع مشابه خود بوده و یا بدلیل تکنیک مناسب و بازدهی خوب قابل توجه باشد.

- دارا بودن قابلیت گردشگری: شامل روستاهایی می گردد که بدلائل مختلف در بعضی فصول یا همه سال جاذب جمعیت گردشگر باشند.

موارد اولویت دهنده:

الف- واقع شدن در حوزه نفوذ شهرهای مهم: شامل روستاهایی می گردد که در حوزه نفوذ شهرها یا شهرکهای صنعتی واقع شده باشند.

ب- نزدیک بودن به شهرهای توریستی: این دسته از روستاها به شهرهایی با جمعیت توریستی بالا نزدیک بوده در حدی که از خدمات این شهرها می توانند استفاده نمایند.

ج- جذب گردشگر داخلی و خارجی: این روستاها به دلایل دارا بودن جاذبه های معماری، فرهنگی، تاریخی و... قابلیت جذب گردشگر داخلی و خارجی را دارند و یا در آینده خواهند داشت.

د- خطر تغییرات سریع در بافت کالبدی با ارزش روستا: شامل روستاهایی می گردد که بدلائل مختلف نظیر نزدیک بودن به شهرها، مشکلات خاص اقلیمی، جغرافیایی و... دارای تغییرات فرهنگی- اجتماعی می باشند که با سنتهای زیستی- تولید اولیه فاصله گرفته است. این مسائل خود را در شکل هایی چون تخریب بافت قدیم، ساخت و ساز غلط و نامناسب، مشاغل کاذب، قاچاق کالا و... نشان می دهد.

هـ- دارا بودن نرخ رشد بالاتر از نرخ رشد طبیعی: شامل روستاهایی می گردد که دارای نرخ رشد بالا به نسبت نرخ رشد متوسط روستاهای استان باشند.

و- وجود طرح هادی روستا: در این قسمت باید مشخص گردد که اگر روستا دارای طرح هادی است طرح در چه سالی تهیه شده و اجرای طرح در چه مراحل می باشد که بتوان در اسرع وقت نسبت به بازنگری طرح در چارچوب شرایط و شرح خدمات بهسازی بافتهای با ارزش تجدید نظر نمود.

۲۹- دستورالعمل نحوه واگذاری اراضی روستایی

در اجرای ماده ۵ اصلاحیه آیین نامه اجرایی تهیه، تفکیک و واگذاری زمین در روستاها مصوب جلسه مورخ ۸۳/۶/۳۰ شورای مرکزی بنیاد موضوع ماده ۴ اساسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، دستورالعمل نحوه قیمت گذاری و واگذاری اراضی روستایی به شرح زیر در ۲ فصل و ۱۰ ماده و ۱۱ تبصره در تاریخ ۸۳/۹/۴ به تایید ریاست بنیاد مسکن رسید.

فصل اول: نحوه واگذاری اراضی روستایی:

ماده ۱- شرایط عمومی متقاضیان دریافت زمین مسکونی از بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به قرار زیر است:

الف- متقاضی نباید دارای زمین با کاربری مسکونی یا ساختمان مناسب سکونت در محدوده روستا بوده و یا سابقه اخذ زمین یا مسکن از دولت و یا نهادهای انقلابی را داشته باشد. بدیهی است در صورت کشف تخلف از بند مذکور، زمین مورد نظر مجدداً توسط کمیته موضوع ماده ۷ این دستورالعمل قیمت گذاری شده و مابه التفاوت نسبت به قیمت روز اخذ خواهد شد. مدت اعتبار قیمت گذاری فوق سه ماه خواهد بود.

تبصره ۱- مبنای احراز عدم دریافت زمین گواهی کتبی شورای اسلامی روستا و در صورت نیاز حسب تشخیص مدیر کل بنیاد مسکن استان، با استعلام شعبه بنیاد از سازمان مسکن و شهرسازی در استان و شهرهای مهم و تعهدنامه متقاضی می باشد.

تبصره ۲- مناسب سکونت نبودن املاک و ساختمانهای مسکونی توسط کمیته قیمت گذاری در استان تعیین می شود.

ب- متقاضی باید کتباً و رسماً متعهد سکونت در محل مورد نظر پس از دریافت زمین گردد.

ج- سپردن تعهد برای اخذ پروانه ساختمانی ظرف حداکثر ۶ ماده پس از تحویل زمین و شروع احداث بنا حداکثر ظرف مدتی که در قرارداد موقت واگذاری زمین تعیین می گردد، ضروری است.

تبصره ۵- کلیه تعهدات متقاضی در قرارداد واگذاری درج و همچنین تعهدنامه دیگری شامل رعایت کلیه ضوابط و خصوصی واگذاری و با تاکید بر اینکه در صورت عدم رعایت تعهدات، بنیاد نسبت به فسخ قرارداد واگذاری بدون مراجعه به محاکم قضایی و استرداد زمین و یا اخذ بهاء روز اراضی برابر بند الف اقدام خواهد نمود، از متقاضی اخذ می گردد.

د- چنانچه متقاضیان حقیقی و یا حقوقی زمین تحویلی را بیش از زمان قید شده در قرارداد واگذاری معطل و یا برای منظور دیگری بهره برداری نمایند، مطابق تبصره ذیل بند ج عمل خواهد شد.

عمومی

تبصره ۱- فروش زمین به ثالث قبل از احداث بنا بطور کلی ممنوع بوده و در صورت احراز، مطابق تبصره ذیل بند ج عمل خواهد شد.

تبصره ۲- واگذاری اراضی روستایی که به شهر تبدیل شده پس از تایید معاونت عمران روستایی مرکز مجاز می باشد.

ماده ۲- شرایط اختصاصی اشخاص حقیقی متقاضی دریافت زمین از بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به شرح زیر است:

- دارا بودن تابعیت ایرانی

- دارا بودن تاهل یا سرپرستی خانوار یا حداقل ۲۶ سال سن

- دارا بودن برگه پایان خدمت ضرورت و یا معافیت دائم

ماده ۳- شرایط اختصاصی اشخاص حقوقی متقاضی دریافت زمین از بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به شرح زیر است:

- واگذاری زمین به سازمانهای دولتی، نهادها، نیروهای نظامی و انتظامی براساس طرحهای مصوب آنان و رعایت ضوابط و کاربریهای تعیین شده در طرحهای هادی و تفکیکی مصوب و به منظور اجرای پروژه های غیر مسکونی بلامانع است.

تبصره ۱- در موارد پیش بینی نشده یا برای اجرای طرحهای ویژه اخذ موافقت معاونت عمران روستایی مرکز الزامی است.

تبصره ۲- سازمانهای مذکور موظفند طرح مصوب خود را که به تایید بالاترین مقام اجرایی آن سازمان در استان رسیده است. کتباً به بنیاد مسکن ارائه داده و پس از پرداخت کامل بهاء اراضی، انعقاد قرارداد و تحویل اراضی بلامانع است.

- واگذاری زمین به تعاونی های مسکن کارگری و کارمندی با اخذ تعهد محضری حداکثر ۶ ماهه برای شروع عملیات ساختمانی و رعایت ضوابط طرحهای هادی و تفکیکی بلامانع است.

تبصره- تعاونیهای مذکور باید شرایط عمومی متقاضیان و شرایط اختصاصی اشخاص حقیقی متقاضی دریافت زمین را برای اعضاء خود را رعایت و در صورت تخلف و عدم انجام تعهد مطابق تبصره ذیل بند (ج) ماده یک عمل خواهد شد.

- رعایت بندهای الف و جیم ماده ۲ برای متقاضیان اراضی تجاری الزامی است.

- واگذاری اراضی دارای کاربری اداری- خدماتی پس از معرفی متقاضی توسط ارگان مسئول و با اخذ بهاء روز می باشد.

ماده ۴- در شرایط یکسان، متقاضیانی که دارای شرایط مندرج در ذیل می باشند از اولویت دریافت زمین برخوردار هستند

- ایثارگران و خانواده معزز شهداء
- خانواده های تحت پوشش کمیته امداد- بهزیستی
- اشخاصی که تمام یا بخشی از منزل مسکونی آنان در اجرای طرحهای هادی و یا طرحهای عمرانی روستا تخریب و یا تملک شده است
- افراد بومی و ساکنینی که با تایید شورای اسلامی روستا سابقه سکونت بیشتری نسبت به دیگران دارند
- متقاضیانی که محل اشتغال آنها در روستاهای مورد نظر می باشد با اولویت کارمندان دولت و ارگانهای خدماتی

ماده ۵- واگذاری زمین به انبوه سازان مسکن براساس نقشه و مشخصات فنی و گزارش توجیهی بنیاد استان که به تأیید حوزه معاونت امور اقتصادی و برنامه ریزی رسیده باشد و تصویب معاونت عمران روستایی مرکز بلامانع است.

ماده ۶- تنظیم سند مالکیت به نام متقاضی پس از اتمام عملیات ساختمانی و تسویه حساب کامل با متقاضی با رعایت شرایط مندرج در قرارداد واگذاری و ارایه پایان کار و اخذ اصل سند مالکیت از متولی یا واگذار کننده زمین و انجام کلیه تعهدات موضوعه صورت می گیرد.

فصل دوم: نحوه قیمت گذاری اراضی روستایی

ماده ۷- بهاء پایه قطعات قابل واگذاری پس از انجام کار کارشناسی توسط کارشناس مسئول امور زمین استان و مدیر شعبه مربوطه به کمیته قیمت گذاری که مرکب از افراد ذیل می باشد مشترکاً پیشنهاد و پس از بررسی، قیمت واگذاری برای حداکثر یک دوره شش ماهه تصویب می گردد:

- مدیر کل بنیاد مسکن استان
- معاون عمران روستایی استان
- معاون پشتیبانی استان
- معاون اقتصادی و برنامه ریزی استان

ماده ۸- قیمت واگذاری قطعات پس از اعمال ضریب ارزش موعوبیت (طبق جدول ذیل) در بهاء پایه واگذاری محاسبه و ملاک عمل قرار می گیرد.

جدول ارزش مرغوبیت قطعات

ردیف	نوع قطعات	ضریب قطعات تجاری	ضریب قطعات مسکونی
۱	بر معبر ۱۶ متری به بالا	۱/۸۰	۱/۴۰
۲	بر معبر ۱۶ الی ۱۲ متری مرغوب	۱/۷۰	۱/۳۰
۳	بر معبر ۱۶ الی ۱۲ متری معمولی	۱/۶۰	۱/۲۰
۴	بر معبر کمتر از ۱۲ متر مرغوب	۱/۵۰	۱/۱۵
۵	بر معبر کمتر از ۱۲ متر معمولی	۱/۴۰	۱/۱۰

ماده ۹- کمیته مؤلف است در خصوص تعیین قیمت واگذاری اراضی به ترتیب ذیل عمل نماید:

الف- قیمت به دست آمده هر قطعه مسکونی را با قیمت روز مقایسه نموده و چنانچه قیمت تمام شده بنیاد مسکن از قیمت روز حداکثر تا بیست و پنج درصد کمتر باشد واگذاری بلامانع است.

ب- برای ایثارگران و خانواده درجه یک شهدا واگذاری با حداکثر بیست درصد تخفیف با نظر مدیر کل استان برای یکبار بلامانع است.

ج- به منظور حمایت از اقشار آسیب پذیر جامعه اعمال حداکثر بیست درصد تخفیف نسبت به قیمت های واگذاری برای متقاضیان تحت پوشش کمیته امداد امام (ره) و بهزیستی با نظر مدیر کل استان بلامانع است.

د- در روستاهایی که از طریق منابع دولتی زمین تملک گردیده است، واگذاری زمین معوض به افرادی که ملک آنها در مسیر اجرای طرحهای هادی و یا پروژه های عمرانی قرار می گیرد با تشخیص بنیاد استان و پس از تملک ملک مذکور با رعایت معادل قیمت زمین فوق بلامانع است.

ه- قیمت اراضی واگذاری برای امور اداری، تجاری و خدماتی به قیمت روز محاسبه و اخذ می گردد.

و- واگذاری زمین برای ساخت مساجد و اماکن مذهبی براساس طرح تفکیکی و بصورت رایگان انجام می شود.

تبصره ۱- واگذاری زمین در قالب طرحهای اضطرار، جابجایی روستاها و اسکان عشایر در هر منطقه تابع شرایط خاص محل بوده و براساس پیشنهاد مدیر کل استان و تصویب معاون عمران روستایی مرکز قابل اقدام خواهد بود.

تبصره ۲- در موارد پیش بینی نشده با کسب مجوز کتبی از معاونت عمران روستایی مرکز واگذاری بلامانع است.

ماده ۱۰- بنیاد مسکن استان موظف است برای زمینهای قابل تملک در قبال خدمات و اقدامات انجام شده بنیاد در هر روستا سرفصل جداگانه ای در حسابداری ایجاد نموده و نسبت به ثبت اطلاعات قیمت تمام شده (خرید و تملک زمین، آماده سازی، تفکیک، خدمات فنی و...) به همراه مبالغ دریافتی حاصل از فروش زمینها اقدام نموده و در پایان هر سال پس از کسر هزینه تمام شده از منابع ناشی از فروش زمینها، درآمد حاصله را به شرح ذیل هزینه نماید.

الف- ۳۵ درصد درآمد بابت هزینه های خدمات مدیریت بنیاد استان

ب- ۵۰ درصد درآمد بابت به تهیه یا اجرای طرح هادی و عمران روستایی، مسکن محرومین روستایی، خرید تجهیزات و امکانات زیربنایی یا سرمایه گذاری در امر تملک زمین در همان روستا قابل هزینه می باشد.

تبصره- مبلغ فوق در قالب پروژه هایی که توسط بنیاد استان در قالب برنامه و بودجه سالانه پیشنهاد و به تصویب معاون روستایی مرکز خواهد رسید هزینه می گردد.

ج- ۱۵ درصد درآمد بابت برنامه ریزی عمران روستایی در سطح ملی و هزینه های ستادی به حساب دفتر مرکزی بنیاد واریز می گردد.

۳۰- توافقنامه نحوه واگذاری زمین برای مسکن روستایی

مقدمه: با توجه به وظایف قانونی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی مندرج در اساسنامه مورخ ۶۶/۹/۱۷ موارد زیر در رابطه با زمین مورد نیاز جهت تأمین مسکن روستاییان مورد توافق وزارتین جهاد سازندگی و مسکن و شهرسازی قرار گرفت:

- ۱- تقاضاهای بنیاد مسکن انقلاب اسلامی در کمیسیون ویژه ای با ترکیب رییس سازمان جهاد سازندگی، مدیر کل منابع طبیعی و رییس بنیاد مسکن استان مطرح و پس از تصویب به منظور اخذ مجوز انتقال قطعی به سازمان جنگلها و مراتع کشور ارسال خواهد شد.
- ۲- زمین مورد نظر پس از تصویب و توافق توسط اداره کل منابع طبیعی جهت تهیه مقدمات اجراء طرح به بنیاد مسکن تحویل موقت گردد.
- ۳- بهاء اراضی مسکونی بر مبنای قیمت منطقه ای به اداره کل منابع طبیعی پرداخت خواهد شد. تبصره- بنیاد مسکن در مناطق محروم جنگ زده، سیل زده و آسیب دیده از سوانح طبیعی کشور از پرداخت بهای زمین معاف خواهد بود.
- ۴- واگذاری های قبلی پس از پرداخت قیمت منطقه ای زمان واگذاری جهت اخذ مجوز صدور سند بنام بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به سازمان جنگلها و مراتع کشور ارسال می گردد.
- ۵- مجوزهای لازم در سقف تعیین شده توسط ریاست سازمان جنگلها و مراتع و بالاتر از آن توسط وزیر محترم جهاد سازندگی صادر خواهد شد.

۳۱- قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغها

ماده ۱- به منظور حفظ کاربری اراضی زراعی و باغها و تداوم و بهره‌وری آنها از تاریخ تصویب این قانون تغییر کاربری اراضی زراعی و باغها در خارج از محدوده قانونی شهرها و شهرکها جز در موارد ضروری ممنوع می‌باشد.

تبصره ۱- در موارد ضروری تغییر کاربری اراضی زراعی و باغها به عهده کمیسیونی مرکز از نمایندگان وزارتخانه‌های کشاورزی، مسکن و شهرسازی، جهادسازندگی و سازمان حفاظت محیط زیست و استانداری که در هر استان زیر نظر وزارت کشاورزی تشکیل می‌شود محول می‌گردد و تصمیمات کمیسیون مزبور که واجد آرای اکثریت اعضا باشد معتبر خواهد بود و این کمیسیون مؤظف است ظرف مدت دو ماه از تاریخ دریافت تقاضا یا استعلام نسبت به صدور پاسخ اقدام نماید.

تبصره ۲- مرجع تشخیص اراضی زراعی و باغها در خارج از محدوده قانونی شهرها و شهرکها وزارت کشاورزی است و تغییر کاربری اراضی موضوع این قانون در روستاها طبق ضوابطی که وزارت کشاورزی تعیین خواهد کرد مجاز می‌باشد.

تبصره ۳- ادارات ثبت اسناد و املاک و دفاتر اسناد رسمی مکلفند در موارد تفکیک اراضی زراعی و باغها و تغییر کاربری آنها در خارج از محدوده قانونی شهرها و شهرکها از وزارت کشاورزی استعلام و نظر وزارت مذکور را اعمال نمایند.

ماده ۲- در مواردی که به اراضی زراعی و باغها طبق مقررات این قانون مجوز تغییر کاربری داده می‌شود هشتاد درصد قیمت روز اراضی و باغهای مذکور با احتساب ارزش زمین پس از تغییر کاربری بابت عوارض از مالکین مذکور و به خزانه داری کل کشور واریز می‌گردد، نحوه تقویم ارزش اراضی موضوع این قانون توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی تعیین و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

تبصره ۱- تغییر کاربری زمین زراعی و باغ برای سکونت شخصی مالکین کم بضاعت در مساحت کوچک طبق ضوابط و تعاریفی که وزارت کشاورزی مشخص می‌نماید و همچنین سایر نیازهای بخش کشاورزی و دامی مشمول پرداخت عوارض موضوع این ماده نخواهد بود.

تبصره ۲- وزارت مسکن و شهرسازی مکلف است جهات توسعه شهرها و شهرکها (متصل یا منفصل) را حتی المقدور در خارج از اراضی زراعی و باغها طراحی و از اراضی غیر زراعی و غیر قابل کشاورزی استفاده نماید و تغییر کاربری اراضی زراعی و باغهای موجود داخل محدوده قانونی شهرها را به حداقل ممکن برساند.

ماده ۳- مالکین یا متصرفین اراضی زراعی و باغهای موضوع این قانون که غیرمجاز اراضی زراعی و باغها را تغییر کاربری دهند، علاوه بر الزام به پرداخت عوارض موضوع ماده ۲ به پرداخت جزای نقدی تا سه برابر بهای اراضی و باغها به قیمت روز زمین با کاربری جدید محکوم خواهند شد. صورت تکرار جرم علاوه بر مجازات مذکور به حبس از یک ماه تا شش ماه محکوم خواهند شد. وزارت کشاورزی مؤظف است پرونده های متخلفین از این قانون را به مراجع قضایی ارسال تا مراجع مذکور دستور توقیف عملیات مربوط به موارد مذکور در این قانون را صادر و در خارج از نوبت رسیدگی و براساس ضوابط مربوطه حکم قطعی صادر نمایند.

تبصره ۱- سازمانها و مؤسسات و شرکتهای دولتی و شهرداریها و نهادهای عمومی و شرکتهای مؤسسات دولتی که شمول قانون نسبت به آنها مستلزم ذکر نام است نیز مشمول مقررات این قانون می باشد.

تبصره ۲- هر یک از کارکنان دولت و شهرداریها و نهادها که در اجرای این قانون به تشخیص دادگاه صالحه تخطی نموده باشند به جزای نقدی تا سه برابر بهای اراضی و باغها به قیمت روز زمین با کاربری جدید و در صورت تکرار علاوه بر جریمه مذکور به انفصال دائم از خدمات دولتی و شهرداریها محکوم خواهند شد. سردفتران متخلف نیز به شش ماه تا دو سال تعلیق از خدمت محکوم خواهند شد.

ماده ۴- دولت مکلف است همه ساله اعتباری معادل هشتاد درصد از درآمدهای موضوع این قانون را در بودجه سالیانه وزارت کشاورزی منظور نماید تا وزارت مزبور طبق ضوابط قانونی مربوطه به مصرف امور زیربنایی کشاورزی شامل تسطیح اراضی، احداث کانال، آبیاری، زهکشی، سدها و بندهای خاکی تأمین آب و احیای اراضی موات و بایر برساند و بیست درصد باقیمانده از درآمد موضوع این قانون به منظور مطالعه و آماده سازی زمینهای غیرقابل کشت و زرع برای توسعه شهرها و ایجاد شهرکها در اختیار وزارت مسکن و شهرسازی قرار می گیرد.

۳۲- آیین نامه اجرایی قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغها (مصوب ۱۳۷۴/۱۰/۲۴)

هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۷۴/۱۰/۲۴ بنا به پیشنهاد شماره ۲۷۱۹/۳۰۰/۸۸۶۲ مورخ ۱۳۷۴/۵/۱۴ وزارت کشاورزی و به استناد ماده ۷ قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغها- مصوب ۱۳۷۴- آیین نامه اجرایی قانون یاد شده را به شرح زیر تصویب نمود:

ماده ۱- در اجرای قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغها- مصوب ۱۳۷۴- که از این پس در این آیین نامه به اختصار قانون نامیده می شود عبارتهای زیر دارای تعریفهای مربوط هستند.

الف- محدوده قانونی شهر: محدوده ای است که براساس تبصره (۱) ماده (۴) قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری - مصوب ۱۳۶۲- به تصویب مراجع ذی ربط رسیده باشد.

ب- محدوده قانونی شهرک: محدوده ای است که به تصویب مراجع قانونی ذی ربط رسیده باشد.

ج- محدوده قانونی روستا: در طرحهای هادی یا بهسازی روستا، محدوده ای است که به تصویب مراجع ذی ربط رسیده باشد و در روستاهای فاقد طرح هادی یا بهسازی، محدوده مسکونی موجود در روستاست.

ماده ۲- وزارتخانه های مسکن و شهرسازی، جهادسازندگی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی سازمان حفاظت محیط زیست و استانداری های سراسر کشور، موظفند بنا به درخواست وزارت کشاورزی، نماینده خود را در هر استان جهت تشکیل کمیسیون موضوع تبصره (۱) ماده (۱) قانون که از این پس در این آیین نامه به اختصار کمیسیون نامیده می شود به وزارت یاد شده معرفی کنند. وزیر کشاورزی حکم عضویت نمایندگان یادشده در کمیسیون را صادر می کند.

تبصره- کمیسیون و دبیرخانه آن در سازمان کشاورزی استان مستقر می شود و سازمان یاد شده در هر سازمان دبیرخانه را تعیین می کند.

ماده ۳- درخواست متقاضی یا جانشین قانونی وی مبنی بر تغییر کاربری اراضی یا باغهای تحت تملک به جز درخواستهای موضوع تبصره (۲) ماده (۱) قانون به انضمام تصاویر اسناد و مدارک لازم در دبیرخانه کمیسیون ثبت و به ترتیب تاریخ ثبت، برای رسیدگی در دستور کار کمیسیون قرار می گیرد. کمیسیون درخواستهای یادشده را در صورت لزوم پس از اخذ نظرات دستگاههای اجرایی مربوط و شهرداریها، مورد بررسی قرار می دهد و حداکثر ظرف دو ماه از تاریخ ثبت در دبیرخانه، با رأی اکثریت اعضاء در مورد آنها تصمیم گیری می کند و مراتب را بلافاصله به متقاضی اعلام می نماید.

تبصره ۱- شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، کمیسیون موضوع ماده ۵ قانون تأسیس شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، مراجع قانونی تصویب طرحهای جامع یا هادی و سایر مراجع قانونی مربوط، حسب مورد کاربری جدیدی زمین یا باغ موضوع ماده ۲ قانون را تعیین می‌کنند.

تبصره ۲- کمیسیون در صورت موافقت با تغییر کاربری زمین زراعی یا باغ موضوع درخواست یا قسمتی از آن، مراتب را همراه با نقشه (کروکی) و مشخصات کامل ملک، به منظور تعیین روز زمین یا باغ برای کاربری جدید، به اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان مربوط اعلام می‌کند و پس از اخذ گواهی لازم مبنی بر واريز هشتاد درصد ارزش روز زمین و باغ موضوع ماده ۲ قانون به حساب خزانه داری کل کشور، مجوز تغییر کاربری را صادر و به متقاضی یا جانشین قانونی وی اعلام می‌نماید.

تبصره ۳- وزارت کشاورزی مؤظف است ضوابط تشخیص اراضی زراعی و باغها در خارج از محدوده قانونی شهرها را ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ این آیین نامه تعیین و جهت اجراء به سازمانهای کشاورزی استانها ابلاغ کند.

تبصره ۴- وزارت امور اقتصادی و دارایی مؤظف است حداکثر ظرف سه ماه از تاریخ ابلاغ این آیین نامه ضوابط مربوط به چگونگی تقویم ارزش اراضی مشمول تغییر کاربری موضوع قانون را تهیه و برای تصویب هیأت وزیران پیشنهاد کند.

ماده ۵۴- ادارات ثبت اسناد و املاک و دفاتر اسناد رسمی مؤظفند اراضی زراعی و باغهای خارج از محدوده قانونی شهرها و شهرکها را براساس نقشه ای که به تایید سازمان کشاورزی استان رسیده است، تفکیک کند. ضوابط تفکیک اراضی زراعی و باغها در خارج از محدوده قانونی شهرها توسط وزیر کشاورزی تهیه و ابلاغ می‌شود.

ماده ۵- وزارت کشاورزی مؤظف است ضوابط و تعاریف مربوط به تغییر کاربری زمین زراعی و باغ برای سکونت شخصی مالکان کم بضاعت در مساحتهای کوچک، همچنین نیازهای بخش کشاورزی و دامی را که مشمول پرداخت عوارض ماده ۲ قانون نمی‌باشند، ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ این آیین نامه تهیه و برای اجراء به کمیسیون موضوع تبصره (۱) ماده (۱) قانون ابلاغ کند.

تبصره- ضوابط و تعاریف موضوع این ماده در بخش امور دامی و سایر وظایف وزارت جهادسازندگی با هماهنگی وزارت یاد شده تهیه می‌شود.

ماده ۶- وزارت مسکن و شهرسازی در اجرای تبصره ۲ قانون مکلف است جهات توسعه شهرها و شهرکها (متصل یا منفصل) را حتی المقدور در خارج از اراضی زراعی و باغها طراحی و از اراضی غیر زراعی و غیرقابل کشاورزی استفاده کند و نظر وزارت کشاورزی را در مورد غیر زراعی و غیرقابل کشاورزی بودن اراضی اخذ کند.

تبصره ۵- وزارت مسکن و شهرسازی موظف است دستورالعمل مربوط به چگونگی به حداقل رساندن تغییر کاربری اراضی زراعی و باغها داخل محدوده قانونی شهرها را ظرف دو ماه از تاریخ ابلاغ این آیین نامه تهیه و به دستگاههای مربوطه ابلاغ کند.

ماده ۷- وزارت کشاورزی و سازمانهای کشاورزی استانها پس از احراز تخلف موضوع ماده ۳ قانون و تبصره های آن، حسب مورد ضمن معرفی متخلفان به مراجع قضایی، توقف عملیات و اقدامات را از مراجع یادشده درخواست می کند. مراجع قضایی ابتدا خارج از نوبت دستور موقت توقف عملیات و اقدامات مغایر قانونی را صادر و سپس برابر مقررات مربوط به تخلف رسیدگی و حکم مقتضی را صادر می کند. در صورت محکومیت متخلف به پرداخت جریمه نقدی، مرجع قانونی مربوط موظف است برابر حکم دادگاه پس از وصول جریمه، متخلف را به منظور اعمال قوانین و مقررات حسب محل وقوع تخلف به شهرداریها و استانداریها معرفی نماید.

ماده ۸- سازمان برنامه و بودجه مکلف است هر سال اعتبارات عمرانی موضوع قانون را تحت ردیفهای جداگانه برای وزارت کشاورزی و وزارت مسکن و شهرسازی به ترتیب هشتاد درصد و بیست درصد در لایحه بودجه سالانه منظور کند. معادل صد درصد وجوه واریزی موضوع قانون به درآمد عمومی کشور هر سال به نسبتهای یادشده از محل اعتبارات مربوط در اختیار وزارتخانه های کشاورزی و مسکن و شهرسازی قرار می گیرد تا جهت اجرای طرحهای مصوب موضوع ماده ۴ قانون به مصرف برسد.

ماده ۹- وزارت کشاورزی موظف است ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ این آیین نامه، سیصد هکتار اراضی غیرقابل کشت موضوع ماده ۶ قانون را جهت احداث ورزشگاه بزرگ اصفهان، تعیین و به دستگاه اجرایی مربوط اعلام کند.

ماده ۱۰- به منظور جلوگیری از تداخل وظایف در اجرای قانون و قانون زمین شهری مصوب ۱۳۶۶ در حریم استحفاظی، دستورالعمل لازم به طور مشترک توسط وزرای کشاورزی و مسکن و شهرسازی تهیه و ابلاغ می شود.

ماده ۱۱- زمین های مورد نیاز طرحهای عمرانی مصوب، از شمول این آیین نامه مستثنی است.

هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۷۶/۴/۸ بنا به پیشنهاد شماره ۱۰۲/۷۹۶۲ مورخ ۱۳۷۵/۱۲/۱ سازمان برنامه و بودجه و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، آیین نامه ساماندهی، بهسازی و عمران مساجد کشور را به شرح زیر تصویب نمود:

۳۳- بخشی از آیین نامه ساماندهی، بهسازی و عمران مساجد کشور

ماده ۳- وزارتخانه های مسکن و شهرسازی و کشور مکلفند، به ترتیب در طرحهای جامع و هادی شهرها، فضاهای مناسب را جهت احداث مساجد یا نمازخانه و امکانات جنبی آن پیش بینی کنند. زمینهای واگذاری از طریق وزارتخانه های مسکن و شهرسازی و جهادسازندگی و شهرداریها با اجازه دولت رایگان خواهد بود.

تبصره ۱- واگذاری زمین رایگان برای احداث مسجد توسط شهرداری ها با اجازه شوراهای شهر یا وزارت کشور به قائم مقامی از شورای شهر خواهد بود.

تبصره ۲- وزارت جهادسازندگی و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی موظفند در طرحهای هادی روستاها، زمین مناسب را برای احداث مسجد یا نمازخانه پیش بینی نمایند.

ماده ۸- وزارت جهادسازندگی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و سازمان اوقاف و امور خیریه موظفند، با استفاده از اعتبارات پیش بینی شده در بودجه های سنواتی و امکانات فنی و تجهیزات خود و کمکهای مردمی با هماهنگی سازمان تبلیغات اسلامی (صندوق عمران مساجد) نسبت به ساخت، بازسازی و زیباسازی مساجد در مناطق مرزی و روستایی حسب مورد اقدام کنند.

تبصره ۵- تعیین نقاط مورد نیاز ساخت مسجد به تشخیص کمیته ای مرکب از نمایندگان وزارت جهادسازندگی و سازمان تبلیغات اسلامی و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و امام جمعه و فرماندار خواهد بود.

هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۷۸/۱۰/۱۲ بنا به پیشنهاد مشترک شماره ۴۹۶۵/۱۰۰۰۲ مورخ ۱۳۷۸/۹/۱۴ وزارتخانه های مسکن و شهرسازی و کشور و تأیید شورای عالی شهرسازی و معماری ایران و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، آیین نامه نحوه بررسی و تصویب طرحهای توسعه و عمران محلی، ناحیه ای و ملی و مقررات شهرسازی و معماری کشور را به شرح زیر تصویب نمود:

۳۴- بخشی از آیین نامه نحوه بررسی و تصویب طرحهای توسعه و عمران محلی، ناحیه ای، منطقه ای و ملی و مقررات شهرسازی و معماری کشور

فصل ۱: تعاریف و طبقه بندی طرحها، اختصارها و مراجع بررسی و تصویب

ماده ۱- انواع طرحها:

۱- طرح جامع سرزمین: این طرح در بند (۱) ماده (۱) قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن -مصوب ۱۳۵۳- تعریف شده است.

۲- طرحهای کالبدی ملی و منطقه ای: با هدف مکانیابی برای گسترش آینده شهرهای موجود و ایجاد شهرها و شهرکهای جدید، پیشنهاد شبکه شهری آینده کشور یعنی اندازه شهرها، چگونگی استقرار آنها در پهنه کشور و سلسله مراتب میان شهرها به منظور تسهیل مدیریت سرزمین و امر خدمات رسانی به مردم و پیشنهاد چارچوب مقررات ساخت و ساز در کاربریهای مجاز زمینهای سراسر کشور.

۳- طرح توسعه و عمران (جامع) ناحیه ای: این طرح در اجرای وظایف محول شده در قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن -مصوب ۱۳۵۳- و تصویب نامه شماره ۷۰۹۷۱/ت/۵۴۰۷ مورخ ۱۳۷۳/۱۱/۵ هیأت وزیران، به منظور تدوین سیاستها و ارایه راهبردها در زمینه هدایت و کنترل توسعه و استقرار مطلوب مراکز فعالیت مناطق حفاظتی و همچنین توزیع متناسب خدمات برای ساکنان شهرها و روستاها در یک یا چند شهرستان که از نظر ویژگیهای طبیعی و جغرافیایی همگن بوده و از نظر اقتصادی، اجتماعی و کالبدی دارای ارتباط فعال متقابل باشند، تهیه می شود.

۴- طرح مجموعه شهری: این طرح براساس مصوبه شماره ۹۸۶۰/ت/۵۳۱۱ مورخ ۱۳۷۴/۸/۱۳ هیأت وزیران برای شهرهای بزرگ و شهرهای اطراف آنها تهیه می شود.

۵- طرح ساماندهی فضا و سکونت گاههای روستایی: طرحی است که به منظور توسعه هماهنگ و موزون فعالیتهای کشاورزی، صنعتی و خدماتی از طریق توزیع مناسب جمعیت و استقرار بهینه خدمات در محیط های روستایی و حمایت از اجرای آن تهیه می شود. محدوده هر یک از این طرحها در طرح ناحیه ای مربوطه تعیین می شود.

- ۶- طرح جامع شهر: در بند (۲) ماده (۱) قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن - مصوب ۱۳۵۳ - تعریف شده است.
- ۷- طرح هادی شهر: این طرح طبق تعریف مندرج در بند (۴) ماده (۱) قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن - مصوب ۱۳۵۳ - عبارت از طرحی است که در آن جهت گسترش آتی شهر و نحوه استفاده از زمینهای شهری برای عملکردهای مختلف به منظور حل مشکلات حاد و فوری شهر و ارائه راه حلهای کوتاه مدت و مناسب برای شهرهایی که دارای طرح جامع نمی باشند، تهیه می شود.
- ۸- طرح تفصیلی: در بند (۳) ماده (۱) قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن مصوب ۱۳۵۳ تعریف شده است و از جمله شامل طرحهای زیر می باشد.
- طرحهای بهسازی، نوسازی، بازسازی و مرمت بافتها: طرحهایی هستند که برای بهسازی، نوسازی و بازسازی محلات شهر اعم از قدیم، جدید و یا مساله دار بعنوان طرح تفصیلی بخشی از بافت شهر تهیه می شوند.
- طرح آماده سازی توسعه های جدید در شهرها: این طرحها شامل مجموعه عملیات لازم برای مهیا نمودن زمین جهت احداث مسکن و تأسیسات لازم مربوط مطابق قانون زمین شهری و آیین نامه های اجرایی آن است و به عنوان طرح تفصیلی توسعه های جدیدی شهری تهیه می گردد.
- ۹- طرح هادی روستا: عبارت از طرحی است که ضمن ساماندهی و اصلاح بافت موجود میزان و مکان گسترش آتی و نحوه استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف از قبیل مسکونی، تولیدی، تجاری و کشاورزی و تأسیسات و تجهیزات و نیازمندیهای عمومی روستایی را حسب مورد در قالب مصوبات طرحهای ساماندهی فضا و سکونتگاههای روستایی یا طرحهای جامع ناحیه ای تعیین می نماید.
- ۱۰- طرحهای ویژه: عبارت از طرحهایی است برای بخشهایی از کشور که به علت وجود عوامل طبیعی یا ساخته شده و یا برنامه های جدید توسعه و عمران و تأثیراتی که در منطقه حوزه نفوذ خود خواهند گذاشت واجد ویژگی خاصی بوده و نیاز به تهیه طرح برای توسعه هماهنگ در محدوده حوزه نفوذ عوامل مذکور دارند، تهیه می شود.
- عنوان و محدوده این طرحها همزمان با تصویب ضرورت تهیه طرح، حسب مورد به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران می رسد.

۱۱- طرح شهرهای جدید: عبارت است از طرحهایی که برای ایجاد شهرهای جدید طبق تعریف ماده (۱) تصویب نامه شماره ۲۳۲۴۰/ت/۲۷۶ه مورخ ۱۳۷۱/۶/۲۵ در قالب طرحهای کالبدی ملی و منطقه ای و جامع ناحیه ای ضرورت و مکان ایجاد آنها با سقف جمعیتی و نوع فعالیت معین به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران خواهد رسید و متعاقب آن مانند سایر شهرها بایستی برای آنها طرح جامع و تفصیلی تهیه شود.

۱۲- طرح شهرک های مسکونی: طرحی که برای ایجاد یک مرکز جمعیتی جدید در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها با شرایط و ضوابط مندرج در بند الف ماده دو آیین نامه مربوط به استفاده از اراضی و احداث بنا و تأسیسات در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها مصوب ۱۳۵۵ تهیه می شود.

۱۳- طرح سایر شهرک ها: طرحهایی که برای ایجاد شهرک غیرمسکونی با عملکرد خاص نظیر صنعتی، توریستی، تفریحی و... طبق مقررات و قوانین مربوط به آنها تهیه می شوند.

ماده ۳- مراجع مسئول بررسی و تصویب طرحها: کمیسیون موضوع ماده ۱۳ آیین نامه مربوط به استفاده از اراضی و احداث بنا و تأسیسات در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها که بطور اختصار کمیسیون ماده ۱۳ نامیده می شود، عبارت است از کمیسویی به ریاست استاندار و متشکل از معاون عمرانی استاندار که در غیاب استاندار قائم مقام او خواهد بود. رییس سازمان مسکن و شهرسازی استان که دبیری کمیسیون را نیز به عهده خواهد داشت، رییس سازمان کشاورزی استان، مدیر کل دفتر فنی استانداری، رییس سازمان برنامه و بودجه استان، مدیر کل راه و ترابری استان و رییس سازمان جهادسازندگی استان که به منظور بررسی و اتخاذ تصمیم در مورد پیشنهادهای مربوط به احداث ساختمان و تأسیسات و سایر وظایف مقرر در آیین نامه مذکور در مراکز هر استان تشکیل می شود. به موجب این تصویب نامه، مدیر کل حفاظت محیط زیست و ریاست بنیاد مسکن استان نیز عضو کمیسیون خواهند بود. در استان تهران به جای رییس سازمان مسکن و شهرسازی استان، نماینده حوزه معاونت شهرسازی و معماری وزارت مسکن و شهرسازی و به جای رییس دفتر فنی استانداری، نماینده حوزه معاونت عمرانی وزارت کشور عضویت کمیسیون را خواهند داشت. تبصره- در استانهایی که به موجب سایر قوانین شوراها همافکنی و نظارت بر توسعه وجود داشته یا بعداً ایجاد شود، دبیران شوراها مذکور نیز عضویت کمیسیون را خواهند داشت.

۳۵- مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در خصوص چارچوب ضوابط

تهیه طرح‌های ساماندهی فضا و سکونت گاه‌های روستایی

شورای عالی شهرسازی و معماری ایران به استناد ردیف ۵ بند الف ماده ۱۳۷ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و در اجرای تبصره ۲ بند ۲ مصوبه الگوی سطح بندی مناطق و مراکز روستایی مصوب ۱۳۷۸/۱۰/۶ شورای عالی، در جلسه مورخ ۱۳۷۹/۱۱/۱۷ خود موارد ذیل را به عنوان چارچوب ضوابط تهیه طرح‌های ساماندهی فضا و سکونت گاه‌های روستایی در ۹ بند و یک تبصره به تصویب رساند:

۱- تعریف طرح: براساس بنده ۵ ماده یک مصوبه مورخ ۱۳۷۸/۱۰/۱۲ هیأت محترم وزیران

در خصوص انواع طرح‌های توسعه و عمران کشور، «طرح ساماندهی فضا و سکونت گاه‌های روستایی» طرحی است که به منظور توسعه هماهنگ و موزون فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی و خدماتی از طریق توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های استقرار بهینه خدمات در محیط‌های روستایی، هماهنگ با نظام و شبکه شهری تهیه می‌شود.

۲- هدف طرح: هدف از «طرح ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی» ایجاد بستر و زمینه‌های مناسب برای توسعه پایدار محیط روستایی و سازماندهی سلسله مراتبی خدمات و تأسیسات روستایی و پی ریزی نظام استقرار مناسب سکونت گاه‌های روستایی با پراکنش بهینه جمعیت است.

۳- ماهیت طرح: طرح‌های ساماندهی فضا و سکونت گاه‌های روستایی، ماهیتی همه جانبه و میان بخشی داشته و برنامه ای یکپارچه و راهبردی برای توسعه اقتصادی- اجتماعی، کالبدی محیط روستایی با تاکید بر جنبه‌های اجرایی به ویژه در زمینه‌های فضایی- کالبدی است.

۴- جایگاه طرح: طرح‌های ساماندهی فضا و سکونت گاه‌های روستایی، که بر حسب مورد بنا به توصیه طرح‌های ناحیه ای تهیه می‌شوند به منزله طرح فرادست طرح‌های هادی روستایی و طرح‌های بهسازی بافتهای با ارزش روستایی است.

۵- چارچوب کلی طرح (شرح خدمات): چارچوب کلی شرح خدمات طرح‌های ساماندهی فضا و سکونت گاه‌های روستایی، سه مرحله به قرار زیر را دربر می‌گیرد:

- تشخیص وضعیت (در مقیاس ۱:۲۵۰۰۰ تا ۱:۱۰۰۰۰): شامل بررسی‌های پایه‌ای

برای شناسایی وضعیت طبیعی و زیست محیطی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی،

زیربنایی (زیرساختها) و کالبدی فضاها و سکونت گاه‌های روستایی.

- تحلیل وضعیت: شامل بررسیهای تحلیلی در زمینه امکانات و قابلیت‌های توسعه، محدودیتها و موانع توسعه، نیازها و ضرورت‌های توسعه، تحلیل روندها و گرایشات، اولویت بندی فعالیتهای مقتضی برای ساماندهی.
- برنامه ریزی و ساماندهی: شامل برنامه ریزی راهبردی (تعیین هدفها، سیاستهای کلی و بخشی) و برنامه ریزی ساختاری (تعیین برنامه ها و چارچوب کلی طرحهای اجرایی به صورت هماهنگ و یکپارچه).
- تبصره- شرح خدمات تفصیلی تهیه «طرحهای ساماندهی فضا و سکونت گاههای روستایی» توسط دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران با همکاری وزارت جهاد کشاورزی و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی تهیه و جهت تصویب و ابلاغ به سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور ارائه خواهد شد. سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور موظف است شرح خدمات مذکور را حداکثر ظرف مدت چهار ماه از تاریخ ارائه تصویب و ابلاغ نماید.
- ۶- محدوده مطالعاتی طرح: محدوده های طرحهای ساماندهی فضا و سکونت گاههای روستایی، قلمرو یک یا چندمجموعه روستایی است که در طرحهای توسعه و عمران(جامع) ناحیه (یا شهرستان) به عنوان طرحهای فرادست مشخص می گردد.
- ۷- دستگاه تهیه کننده طرح: با توجه به اهداف و جایگاه طرحهای ساماندهی فضا و سکونت گاههای روستایی در نظام طرح ریزی کالبدی و وظایف بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و وزارت جهاد کشاورزی، تهیه این طرحها بنا به تشخیص دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران حسب مورد به دو دستگاه محول خواهد شد و دستگاههای مذکور از طریق مهندسین مشاور برنامه ریزی منطقه ای و شهرسازی ذی صلاح و طبق ضوابط سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، نسبت به تهیه طرح اقدام خواهند کرد.
- ۸- تصویب طرح: به استناد ماده ۷ آیین نامه نحوه بررسی و تصویب طرحهای توسعه و عمران محلی، ناحیه ای، منطقه ای و ملی و مقررات شهرسازی و معماری کشور مصوب مورخ ۱۳۷۸/۱۰/۱۲ هیأت محترم وزیران طرحهای ساماندهی فضا و سکونت گاههای روستایی پس از بررسی در کمیته های فنی استان به تصویب شورای شهرسازی و معماری استان و یا در اجرای بند (ج) ماده ۷۱ قانون برنامه سوم توسعه به تصویب شورای برنامه ریزی و توسعه استان خواهند رسید.

۹- اجرای طرح: حمایت از اجراء و همچنین نظارت بر اجرای طرحهای ساماندهی فضا و سکونت گاههای روستایی براساس دستورالعمل اجرایی پیش بینی شده در ردیف ۵ بند الف ماده ۱۳۷ قانون برنامه سوم به انجام خواهد رسید که توسط سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و با همکاری وزارت جهاد کشاورزی و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و سایر دستگاههای ذی ربط تدوین و پس از تصویب سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور جهت اجراء به شورای برنامه ریزی و توسعه استان ابلاغ خواهد شد.

این ضوابط پس از ابلاغ برای تمام دستگاههای ذی ربط لازم الاجراء می باشد.

۳۶- آیین نامه اجرایی تبصره (۱) ماده (۱۷) اصلاحی ایمنی راهها و راه آهن (مصوب ۱۳۷۹)

ماده ۱- در این آیین نامه، واژه ها و عبارات زیر در مفاهیم مربوط به کار می روند:

الف- حریم قانونی راه و راه آهن، محدوده ای از اراضی بستر و حاشیه راه و راه آهن است که توسط مراجع ذی صلاح و از جمله کمیسیون موضوع ماده ۳ تصویب نامه شماره ۱۶۷۲ مورخ ۱۳۴۶/۲/۴ هیأت وزیران تعیین یا افزایش آنها براساس جدول و کروکی پیوست به تصویب کمیسیون مذکور رسیده و یا برسد.

ب- وجوه: هزینه ای است که وزرات راه و ترابری برای صدور مجوز ایجاد هرگونه ساختمان، دیوار کشی و تأسیسات به عمق یکصد متر از منتهی الیه حریم راه و راه آهن برآورد و به صورت یکجا یا به طور اقساط دریافت می دارد.

ج- ترافیک سبک: ترافیک با تردد تا دو هزار وسیله نقلیه در روز.

د- ترافیک متوسط: ترافیک با تردد از دو هزار تا پنج هزار وسیله نقلیه در روز.

ه- ترافیک سنگین: ترافیک با تردد بیش از پنج هزار وسیله نقلیه در روز.

و- محدوده شهر: محدوده قانونی شهرها است که توسط مراجع ذی صلاح تعیین شده یا می شود.

ماده ۲- صدور مجوز برای ایجاد هرگونه ساختمان و دیوار کشی و تأسیسات و نظایر آن به عمق یکصد متر از انتهای حریم راهها و راه آهن های کشور با رعایت موارد زیر مجاز است:

الف- صدور هرگونه مجوز برای ایجاد مستحذات به هر صورت در مجاورت ابنیه فنی راه یا راه آهن نظیر پل (با دهانه ۱۰ متر و بالاتر) تونل، دیوار حائل، دیوار ضامن، گالری بهمن گیری، پاسگاه های پلیس راه، پارکینگ، تقاطع های همسطح و غیر همسطح و نظایر آنها در فاصله ۱۰۰ تا ۲۵۰ متر در طول محور راه حسب مورد قبل و بعد از آنها ممنوع است. ایجاد تأسیسات خدمات زیربنایی حسب مورد با مجوز وزارت راه و ترابری مجاز می باشد.

ب- صدور مجوز برای ایجاد مستحذات در زمین هایی که دارای کاربری کشاورزی هستند (کلیه زمین هایی که به موجب قوانین و ضوابط جاری زمینی کشاورزی یا باغ شناخته شده و تبدیل آنها منع قانونی دارد) ممنوع است مگر اینکه مالک اراضی مجوز لازم مبنی بر بلامانع بودن تبدیل اراضی کشاورزی را از مراجع ذی ربط اخذ و ارایه نماید. ایجاد مستحذاتی مثل خانه باغی، تلمبه خانه، حفر چاه و نظایر آن فقط در چارچوب و حدود مجاز همان مقررات و یا اخذ مجوز از وزارت راه و ترابری بلامانع است.

تبصره ۵- محصور کردن اراضی کشاورزی و باغات به ارتفاع حداکثر یک متر با مجوز و طبق مشخصاتی که وزارت راه و ترابری تعیین می کند بعد از نوار با کاربری تأسیسات زیربنایی بلامانع است.

ج- اراضی واقع در نوار به عرض ۳۰ متر برای راهها و راه آهن های کشور، از ابتدای محدوده یکصدمتری، بلافاصله بعد از حریم قانونی راه و راه آهن، فقط دارای کاربری تأسیسات زیربنایی خواهند بود. مستحذات مجاز در این محدوده (نوار با کاربری تأسیسات زیربنایی) عبارتند از:

- ۱- شبکه های تأسیسات زیربنایی نظیر خطوط آب، برق، فاضلاب، گاز، نفت، مخبرات و امثال آن.
- ۲- افزایش حریم راهها و ایجاد تأسیسات وابسته به آن نظیر پارکینگ با رعایت حقوق مکتسبه تأسیسات زیربنایی ایجاد شده.

تبصره ۱- در مواردی که عرض نوار یادشده برای تأسیسات زیربنایی براساس معیارهای فنی و مهندسی کافی نباشد با هماهنگی وزارت راه و ترابری استفاده بیش از نوار یاد شده بلامانع است.

تبصره ۲- برای حفظ حقوق مالکان اراضی واقع در محدوده با کاربری تأسیسات زیربنایی، هرگونه تصرف و استفاده از اراضی مذکور، برای کلیه متقاضیان منوط به رعایت قوانین مربوط از جمله لایحه قانونی نحوه خرید و تملک اراضی و املاک برای اجرای برنامه های عمومی، عمرانی و نظامی دولت مصوب ۱۳۵۸/۱۱/۷ شورای انقلاب است.

د- برای ایجاد مستحذاتی نظیر شهرکهای صنعتی و مسکونی، مجتمع های خدماتی و رفاهی در خارج از محدوده قانونی شهرها مرجع صدور مجوز با رعایت مفاد این آیین نامه، مجوز صادر می نماید.

تبصره ۱- واحدهای خدماتی و رفاهی از قبیل جایگاه فروش مواد روغنی و سوختی، تعمیرگاه و سائط نقلیه، هرگونه فروشگاه، هتل و متل و نظایر آنها در قالب مجتمع های خدماتی و رفاهی که وزارت راه و ترابری در چارچوب قانون اجازه واگذاری امتیاز سرقفلی و مشارکتی و فروشگاهها و پایانه های عمومی بار و مسافر و مجتمع های خدماتی رفاهی بین راهی تعیین نموده یا می نماید مستقر و احداث می شوند.

تبصره ۲- ایجاد هرگونه مستحذات در محدوده یکصد متری بعد از حریم راهها در موارد زیر ممنوع است.

۱- در سمت دیگر راههایی که روستاها در یک سمت آنها قرار گرفته اند.

۲- در ضلع خارجی کمربندیها و کنارگذرها.

۳- در نقاطی که محدودیت دید وجود دارد یا ایجاد مستحذات جدیدی باعث کاهش زاویه و محدوده دید گردد.

۴- بین دو باند رفت و برگشت جدا از هم.

ه- در تهیه طرح جامع تفصیلی و هادی شهرها یا بازنگری طرحهای موجود، رعایت مفاد این آیین نامه الزامی بوده و هرگونه تغییر در آن تغییر اساسی محسوب می شوند.

و- احداث مستحذات در محدوده یکصد متر بعد از حریم راهها و راه آهن های کشور در محدوده روستاهای دارای طرح هادی مصوب با رعایت مفاد این آیین نامه و اصلاح طرح های هادی مجاز می باشد.

تبصره ۱- در روستاهای فاقد طرح هادی، صدور مجوز در چارچوب این آیین نامه مجاز است.

تبصره ۲- در تهیه و بازنگری طرحهای هادی مصوب یا طرحهای جدید، رعایت مفاد این آیین نامه الزامی است.

ز- به منظور تامین حداکثر ایمنی برای راهها و راه آهن های کشور لازم است در صدور مجوز به نحوی عمل شود که بعد از نوار با کاربری تأسیسات زیربنایی و با توجه به موقعیت محل و زمین به ترتیب محوطه یا فضای سبز، پارکینگ و سپس بنا و اعیانی قرار گیرند.

ج- نصب نوارافکن یا پروژکتور و هرگونه تابلو اعم از تبلیغتی یا غیر آن به هر کیفیت در محدوده موضوع این آیین نامه، برابر ضوابطی است که وزارت راه و ترابری تعیین و اعلام می نماید.

ماده ۳- کلیه مستحذاتی که قبل از تصویب قانون اصلاح ایمنی راهها و راه آهن مصوب ۱۳۷۹ در خارج از حریم و در محدوده یکصد متر بعد از حریم راهها و راه آهن های کشور با اخذ مجوز از مراجع ذی ربط رد حال احداث می باشد در موارد زیر ملزم به تطبیق وضعیت خود هستند.

الف- ممنوعیت ایجاد مستحذات در نوار با کاربری تأسیسات زیربنایی (در مواردی که هنوز کار اجرایی شروع نشده است)

ب- تجدید نظر در جانمایی اعیانی برای تامین بیشترین فاصله اعیانی از نوار با کاربری تأسیسات زیربنایی (در مواردی که هنوز کار اجرایی شروع نشده است)

ج- تامین دسترسی مناسب.

تبصره- مجوزهای صادر شده توسط مراجع ذی ربط که هنوز کار اجرایی آنها شروع نشده است شش ماه پس از تاریخ ابلاغ این آیین نامه معتبر بوده و پس از انقضای مهلت مذکور، دارندگان

مجوز مکلف به اخذ مجوز از وزارت راه و ترابری هستند. در غیر این صورت وزارت مذکور موظف است از هرگونه ساخت و ساز فاقد مجوز جلوگیری نماید.

ماده ۴- به وزارت راه و ترابری اجازه داده می شود در قبال صدور مجوز طبق مفاد این آیین نامه نسبت به وصول وجوهی به شرح زیر از کلیه متقاضیان ایجاد مستحقات اقدام نماید. وجوه اخذ شده به حساب خزانه واریز و صد در صد آن به منظور ایمن سازی راهها به مصرف می رسد.

الف- مبلغ پایه به ازای هر متر طول دیوار حداکثر به ارتفاع یک متر یا حصار یا نظایر آن ۷۵۰ ریال

ب- مبلغ پایه به ازای هر متر مربع عرصه به استثنای اراضی کشاورزی ۱۰۰۰ ریال

ج- مبلغ پایه به ازای هر متر مربع اعیان به استثنای تأسیسات کشاورزی نظیر خانه باغی و تلمبه خانه ۳۰۰۰ ریال

تبصره ۱- مبالغ پایه پس از اعمال ضرایب حسب مورد طبق جدول زر محاسبه و عمل می شود.

موقعیت اقتصادی		ترافیک			شعاع راه یا راه آهن		
کیلومتری شهرها به فاصله	کیلومتری مرکز به فاصله ۱۰	سنگین	متوسط	سبک	آزاد راه	اصلی و بزرگراه	فرعی و راه آهن
۱/۵	۲	۲	۱/۵	۱	۲	۱/۵	۱

تبصره ۲- احداث کنندگان دیوار به ارتفاع یک متر یا حصار به وسیله فنس، سیم خاردار یا چپر برای محصور کردن اراضی کشاورزی از پرداخت وجه بند الف (۷۵۰ ریال به ازاء هر متر طول) معاف هستند.

تبصره ۳- مبالغ پایه در فروردین ماه هر سال براساس آخرین تغییر شاخص عمومی قیمتها که توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اعلام می شود تعدیل می گردد.

تبصره ۴- نظر به اهمیت تامین راه دسترسی در ایمنی راهها، وزارت راه و ترابری می تواند در هنگام صدور مجوز نسبت به اخذ تضمین حسن انجام کار، معادل هزینه احداث راه دسترسی به تشخیص وزارت یاد شده از متقاضی اقدام نماید. تضمین مذکور پس از اتمام عملیات اجرایی و

تامین راه دسترسی مسترد می شود. وزارت راه و ترابری می تواند چنانچه متقاضی نسبت به انجام تعهد اقدام ننماید از محل تضمین مذکور نسبت به رفع نواقص احتمالی اقدام نماید.

تبصره ۵- پس از ابلاغ این آیین نامه دستورالعمل های قبلی مبنی بر اخذ هر گونه وجه به ازای صدور مجوز احداث ساختمان، دیوارکشی و تأسیسات در فاصله یکصد متر از متی الیه حریم راهها و راه آهن ها که توسط وزارت راه و ترابری لغو می گردد.

ماده ۵- وزارت راه و ترابری موظف است در جهت ارتقای کیفیت فضای اطراف راهها از طریق مطالعه، مسایلی نظیر مالکیت اراضی موجود در طرح، وضعیت موجود کاربریها و مستحذات، مسایل زیست محیطی، میراث فرهنگی، ایجاد منظر مناسب، ضمن برنامه ریزی و ارایه ضوابط لازم نسبت به تهیه «طرح هدایت و ساماندهی فضایی برای هر یک از راههای کشور» اقدام نماید.

ماده ۶- راههای روستایی از شمول این آیین نامه مستثنا می باشند.

۳۷- «الگوی سطح بندی مناطق و مراکز روستایی» و «استانداردها و ضوابط ارائه خدمات روستایی کشور»

۱- مناطق روستایی کشور در سطح حوزه، مجموعه و منظومه روستایی به شرح زیر تعریف و سطح بندی می شوند:

الف- حوزه روستایی: اجتماعی از چند آبادی همجوار و مرتبط در قلمرو جغرافیایی و فرهنگی همگن با عملکردهای بالنسبه همسان با یک کانون جمعیتی برتر را شامل می شود و جمعیت آن (هر حوزه) تا پنج هزار نفر می باشد. مناطق روستایی کشور حدوداً شامل ۸۰۰۰ حوزه روستایی خواهد بود.

ب- مجموعه روستایی: تجمعی از چند حوزه روستایی است که به دلایلی بهم پیوسته یا وابسته هستند و حوزه نفوذ کنونی یا آتی یک مرکز برتر روستایی را تشکیل داده و جمعیتی حداکثر تا ۱۲ هزار نفر را در بر می گیرد. حدوداً ۲۵۰۰ مجموعه روستایی در کل مناطق روستایی کشور پیش بینی می شود.

ج- منظومه روستایی: که از تجمع چند مجموعه روستایی شکل می گیرد، وسیع ترین قلمرو جغرافیایی برای عملکرد یکپارچه و پوشش خدماتی در محیط روستایی است که با مرکزیت حداقل یک کانون شهری و یا روستایی بزرگ شکل گرفته است. جمعیت منظومه روستایی با توجه به شرایط مختلف بدون احتساب جمعیت شهری و مرکز منظومه بین ۲۰ تا ۴۰ هزار نفر می باشد. عرصه های روستایی کشور در قالب نواحی طرح کالبدی ملی (۸۵ ناحیه) حدوداً شامل ۸۰۰ منظومه روستایی خواهد بود.

۲- استاندارد ها و ضوابط خدمات رسانی روستایی: براساس سطح بندی بند یک با آستانه های جمعیتی و فاصله های دسترسی با توجه به محیط های هموار و ناهموار به شرح جدول پیوست تعیین می گردند.

تبصره ۱- برای هر یک از روستاها و برحسب مورد و با اولویت به مراکز و کانونهای جمعیتی برتر «طرح هادی روستایی» طبق ضوابط مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، تهیه و پس از تصویب در مراجع ذی ربط به مورد اجراء گذاشته خواهد شد.

تبصره ۲- برای فضاها و محیط های روستایی حسب مورد، (که ضرورت و محدوده آن در طرحهای جامع ناحیه ای تعیین خواهد شد) طرح ساماندهی فضا و سکونت گاههای روستایی طبق ضوابط مصوب شورای عالی تهیه و پس از تصویب در مرجع ذی ربط مورد اجراء گذاشته خواهد شد.

تبصره ۳- تصویب حوزه ها، مجموعه ها و منظومه های روستایی و مراکز آنها در مناطقی که طرحهای مصوب بالادست (طرح توسعه و عمران «جامع» ناحیه ای) وجود ندارد و همچنین تعیین اولویت تأمین

و استقرار هر یک از خدمات و تسهیلات موضوع جدول فوق الذکر، بعهدہ مرجع تصویب طرحهای توسعه و عمران در استان خواهد بود.

تبصره ۴- اولویت نحوه سرمایه گذاری و تأمین اعتبار برای ایجاد خدمات و تسهیلات موضوع جدول فوق با بخش خصوصی و مردم است. موارد و نحوه سرمایه گذاری دولتی و مشارکتی در این امور توسط مراجع ذی ربط و در چارچوب سیاستهای دولت تعیین خواهد شد.

۳- در تهیه طرحهای توسعه و عمران (جامع) ناحیه ای، دستگاههای تهیه کننده اینگونه طرحها موظفند الگوی سطح بندی مناطق و مراکز روستایی موضوع این مصوبه را مورد توجه و استفاده قرار دهند. بدیهی است باتوجه به مفاد این مصوبه طرحهای توسعه و عمران (جامع) ناحیه ای مصوب، توسط وزارت مسکن و شهرسازی مورد بازنگری قرار خواهد گرفت تا به منظور تطبیق طرحهای مذکور با مفاد این مصوبه اصلاحات لازم در آنها بعمل آید.

۴- سطح بندی، تعیین مراکز روستایی و خدمات رسانی موضوع این مصوبه تا تهیه و ابلاغ طرحهای فرادست شامل طرحهای توسعه و عمران (جامع) ناحیه ای و طرحهای کالبدی منطقه ای، ملاک عمل می باشند.

۵- رعایت مفاد این مصوبه در سطح بندی مناطق و مراکز روستایی و استانداردهای خدمات رسانی روستایی برای کلیه دستگاههای ذی ربط الزامی است.

۶- هر گونه تغییر و اصلاح در الگوی سطح بندی مناطق و مراکز روستایی و استانداردهای خدمات روستایی موضوع این مصوبه به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران خواهد رسید.

۷- الگوی تقسیمات فضایی موضوع این مصوبه با رعایت ماده ۱۴ قانون تعاریف، ضوابط و تقسیمات کشوری از مرزهای تقسیماتی مذکور تبعیت خواهد نمود. ضمناً پیشنهاد می شود وزارت کشور با همکاری وزارتخانه های مسکن و شهرسازی و جهاد سازندگی و سازمان برنامه و بودجه در زمینه اصلاح تقسیمات سیاسی کشور، به نحوی اقدام نماید تا نتایج این الگو و دستاوردهای پیشنهادی طرح پایه آمایش سرزمین و سایر طرحهای توسعه و عمران ملی، منطقه ای و ناحیه ای و تقسیمات فضایی طرحهای مذکور در تقسیمات سیاسی کشور مورد استفاده و توجه قرار گرفته و حداکثر انطباق بین آنها فراهم گردد.

۳۸- «اصول کلی ضوابط و مقررات هویت بخشی به سیما و کالبد شهرها و روستاهای

کشور» (موضوع بند ب ماده ۱۳۷ قانون برنامه سوم)

۱- کلیات و اهداف: اصول کلی زیر به منظور هویت بخشی به سیما و کالبد شهرها و روستاهای کشور و انطباق مشخصات کلیه ساختمانهای مسکونی و عمومی کشور با ویژگی های فرهنگ معماری و شهرسازی ایرانی- اسلامی (بومی) و رعایت اصول و ضوابط مربوط به نماسازی و طراحی شهری و روستایی کشور و جلوگیری از تخریب ساختمانها و نماهای با ارزش در شهرها و هماهنگی ابنیه با شرایط اقلیمی و ویژگی های بومی و فرهنگی، تحت عنوان اصول کلی ضوابط و مقررات نمای شهری ابلاغ می گردد.

۲- تعاریف:

- **نمای شهری و روستایی:** کلیه سطوح نمایان ساختمانها و سایر عناصر شهری و روستایی واقع در محدوده قانونی شهرها، شهرکها و روستاها که بدنه فضاهای شهری و روستایی را تشکیل داده و از داخل معابر و یا محلهای خاص قابل مشاهده است اعم از نمای اصلی یا نماهای جانبی، نمای شهری یا روستایی محسوب می شود. تعیین نماهای شهری و روستایی قابل مشاهده از محلهای خاص به پیشنهاد مشترک سازمان مسکن و شهرسازی استان (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی) و شهرداری شهر و تایید شهرسازی و معماری استان و در طول برنامه سوم توسعه، کمیته جمعیت، آمایش و محیط زیست خواهد بود.

- **نماهای شهری روستایی با ارزش تاریخی و ویژه:** آن قسمت از بدنه فضاهای شهری و روستایی که در طرحهای توسعه شهری و هادی روستایی به عنوان نماهای با ارزش تاریخی و ویژه مشخص و تصویب شود و نیز نماهایی که حسب مورد در کمیسیون ماده ۵ و در مورد طرحهای هادی شهری و روستایی در مرجع ذی ربط پیشنهاد و تصویب کند نمای با ارزش تاریخی یا ویژه محسوب می شود. تبصره- در مورد بافتها یا ابنیه ای که به ثبت سازمان میراث فرهنگی کشور رسیده اند ملاک تعیین ارزش گذاری نمای شهری یا روستایی این آثار، سازمان مذکور خواهد بود.

- **دستورالعملها و راهنماها و ضوابط طراحی شهری و روستایی:** دستورالعملها، راهنماها و ضوابطی است که جهت ساماندهی کالبدی شهرها و مناطق شهری و روستایی و یا نماهای با ارزش و ویژه تدوین می شود. این ضوابط و دستورالعملها در قالب طرحهای توسعه و عمران شهری و روستایی و یا بصورت مجزا تهیه شده و پس از تایید مراجع مسئول تصویب آنها رعایت مفاد آن در کلیه ساخت و سازهای شهری و روستایی (شامل اقدامات عمرانی نهادهای دولتی و عمومی و همچنین ساخت و سازهای شخصی) الزامی می گردد.

- الحاقات به نماهای شهری و روستایی: آن دسته عناصری هستند که علاوه بر مشخصات مندرج در نقشه های ساختمان به نماهای آن افزوده شده است. الحاقات به ترتیب مندرج در هر دستورالعمل و راهنماهای طراحی شهری به دو دسته مجاز و غیرمجاز تفکیک می شود.

۳- مقررات کلی:

- مراجع تهیه کننده طرحهای شهری و روستایی موظفند در کلیه شهرها و روستاهای دارای طرحهای جامع، تفصیلی، هادی شهری و روستایی، دستورالعمل و راهنمای طراحی شهری و ضوابط طراحی شهری و روستایی به ترتیب اولویت مناطق تهیه و به تصویب مراجع مندرج در بند ۱ و ۲ برسانند. در موارد خاص دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران موظف به تشخیص اولویت تهیه این دستورالعمل ها و ضوابط برای شهرهای مختلف خواهد بود.

- در دستورالعمل های تهیه شده بایستی در کلیه بناهای واقع در بدنه ها و نماهای مجاور و مشرف فضاهای عمومی شهری از جمله میداين خیابانهای مهم و... و روستایی باید از نظر هماهنگی، ارتفاع، حجم، شکل، رنگ و تناسب و نحوه قرارگیری بناها در نمای شهری و روستایی، میزان پیش آمدگی آنها در معابر، رعایت خط آسمان، خط طبقات، مصالح، الحاقات مجاز، عناصر معماری، نمای شهری، روستایی متناسب و ضابطه مند شوند و ضمن انعکاس هویت فرهنگی جامعه در سیمای شهری و روستایی رعایت هماهنگی با ابنیه مجاور را بنماید تا زمانی که ضوابط طراحی شهری و روستایی رعایت هماهنگی با ابنیه مجاور را بنماید تا زمانی که ضوابط طراحی شهری و روستایی تدوین نشده باشد. تلاش در جهت ایجاد این هماهنگی با توجه به شرایط و الگوهای محلی زیر نظر مراجع صدور پروانه ساختمانی ضروری است.

- رعایت ضوابط طراحی شهری و روستایی در طراحی ساختمانها واقع در نماهای شهری در نوسازی و تغییرات کلی بناها در خیابانهای موجود، یا در دست احداث و یا مشمول طرح تعویض معبر الزامی است. در صدور پروانه این ساختمانها، ارائه نقشه ها به ترتیبی که حاکی از رعایت ضوابط فوق باشد (به ویژه ارائه نماها به مقیاس اجرایی و حداقل ۱:۵۰) ضروری است.

- هرگونه تغییر اساسی نسبت به نماهای مصوب در نمای شهری و روستایی با اطلاع و تایید مراجع صدور پروانه و براساس ضوابط طراحی شهری و روستایی مصوب انجام دهند. در غیر این صورت مراجع صدور پروانه ساختمانی موظفند از صدور برگ پایان کار برای مالکان خودداری نمایند.

- مالکان ساختمانهای شهری و روستایی باید نمای ساختمان و دیوار و حصار املاک خود را سالم و در شرایط مناسب نگهداری و موظف به زدودن آثار فرسودگی های ناشی از شرایط جوی و آلودگی هوا و برچیدن هرگونه الحاقات غیرمجاز، برحسب تشخیص ضوابط طراحی شهری مصوب می باشند.

در صورتیکه در شهرها شهرداری و در روستاها مراجع صدور پروانه ساختمان راساً نسبت به مرمت و بهسازی نماهای شهری و روستایی اقدام نمایند. هر مالک مؤظف به پرداخت هزینه های احتمالی خواهد بود.

- مراجع مسئول تهیه، بررسی و تصویب طرحهای شهری و روستایی مؤظفند در تعیین ضوابط و مقررات بافتهای با ارزش و قدیمی شهرها و روستاها به نحوی اقدام نمایند که امکان حفظ نماهای با ارزش آنها فراهم شود. تعمیر و نوسازی کلیه بناها در آن مناطق در هماهنگی با ساختمانهای با ارزش موجود و براساس ضوابط مصوب طراحی شهری و روستایی مصوب در قالب طرحهای مربوطه خواهد بود.

تبصره ۱- مالکان ساختمانهای واقع در این مناطق که قبلاً نمای ساختمان خود را تغییر داده اند، در هنگام بازسازی مؤظفند در صورت اعلام مراجع صدور پروانه ساختمان و براساس نقشه هایی که طبق ضوابط تهیه و به تصویب رسیده باشد، اقدام به بازسازی و اصلاح نمای ساختمان خود نمایند.

- اصول و ضوابط مربوط به این آیین نامه ابتدا در نقاط مهم شهری شامل گروه ها (میدان و فلکه ها)، گذرهای اصلی شهر (بزرگراهها)، مراکز فرهنگی و جمعیتی مهم، ساختمانهای یادمانی به تشخیص سازمانهای مسکن و شهرسازی استانها و اولویتی که تعیین می نمایند اجراء و سپس به سایر نقاط شهری و روستایی تسری خواهد یافت.

۴- الزامات اجرای مقررات:

- مراجع صدور پروانه ساختمان مؤظفند پایان کار ساختمانها را پس از تایید رعایت ضوابط طراحی شهری و نماهای شهری و مقررات دیگر الزامی توسط افراد صلاحیت دار صادر کنند.

لزوم رعایت ضوابط طراحی شهری و روستایی در پروانه های ساختمانی ذکر خواهد شد و تخطی از آنها به منزله تخلف از مفاد پروانه صادره تلقی و براساس مفاد مواد ۳۴ و ۳۵ قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان قابل تعقیب خواهد بود.

- کلیه طرحهایی که از تاریخ ابلاغ این بخشنامه درون میدان، نصب تابلوهای تبلیغاتی، تابلوهای مغازه ها و سایر تابلوهای شهری موکول به رعایت مقرراتی خواهد بود که به منظور جلوگیری از ایجاد مزاحمت بصری توسط شورای شهرسازی و معماری استان (کمیته آمایش جمعیت و محیط زیست) تصویب و اعلام گردد.

- در کلیه طرحهای مربوط به نماهای شهری که از این به بعد تهیه می شوند ابعاد دربها و پنجره های پیشنهادی در جدارهای شهری باید بگونه ای طراحی شود که حتی الامکان تولید انبوه و پیش ساخته آنها میسر گردد.

- شورای شهرسازی و معماری استانها (کمیته آمایش جمعیت و محیط زیست استان) با همکاری سازمانهای نظام مهندسی و کمیته های تخصصی بررسی طرحهای معماری و شهرسازی استان که در دبیرخانه های شورای شهرسازی استان مربوطه تشکیل خواهد شد نظارت بر طراحی های موضوع این مصوبه را برعهده خواهند داشت.

- سازمانهای مسکن و شهرسازی استانها نظارت بر حسن اجرای مصوبه را برعهده خواهند داشت.

منابع و مأخذ:

- اکبری، غضنفر، عبدالهی، مجید، مجموعه قوانین و مقررات ده و دهیاری، انتشارات قلمستان هنر، ۱۳۸۵
- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، مجموعه قوانین و مقررات اختصاص حوزه عمران روستایی، نشر شریف، ۱۳۸۵
- کلانتری خلیل آباد، دکتر حسین، قوانین و مقررات دهیاری ها، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاددانشگاهی
- معاونت آموزش جهاددانشگاهی، راهنمای جامع مدیریت شهری (مجموعه اصول، قوانین و مفاهیم مورد نیاز معاونان شهرداری ها)
- منتظری، سید علی اکبر، مجموعه کامل قوانین و مقررات شوراهای اسلامی، انتشارات بیت الاحزان قم
- www.aftab.ir